

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПРОКОПЧУК ТІМЕА ЙОСИПІВНА

УДК 343.3/.7:[343.45+
343.534] (477) (043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА РОЗГОЛОШЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ
З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ**

081 Право

08 Право

Подається на здобуття наукового ступеня *доктора філософії*

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Т. Й. Прокопчук**

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, завідувач
кафедри кримінально-правової
політики та кримінального права

Стрижевська Анжела Анатоліївна

Київ 2023

АНОТАЦІЯ

Прокопчук Т. Й. Кримінальна відповідальність за розголошення інформації з обмеженим доступом. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 право за спеціальністю 081 «Право». – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2023.

У дисертації комплексно досліджено проблеми кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом, обґрунтовано нові наукові положення та розроблено пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання у цій сфері. Сформульовано новий наскрізний підхід до вивчення групи посягань на інформацію з обмеженим доступом, яку слід виділяти не за ознакою предмету, а за змістом діяння. Його результатом стало теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання щодо визначення ключових ознак юридичних складів кримінальних правопорушень розголошень інформації з обмеженим доступом, розробка типової моделі нормативно-теоретичної юридичної конструкції розголошення інформації з обмеженим доступом, типових меж караності відповідних кримінальних правопорушень, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення кореспондуючих їм норм у Кримінальному кодексі України.

Розглянуто стан наукового дослідження проблем кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом та вивчено регламентацію кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом в окремих джерелах і пам'ятках права на теренах України. Зокрема, встановлено, що виникнення кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом історично пов'язане із охороною з боку держави конкретних видів інформації. Виявлено, що сучасному розвитку кримінального закону притаманна тенденція, яка полягає у стихійному розмноженні норм-заборон щодо розголошення

певних типів інформації. Вона часто зумовлена розвитком відповідного галузевого законодавства або політичною волею без належного обґрунтування.

Особливу увагу приділено встановленню типів зв'язків норм регулятивного та кримінального права, які поширюють свою дію на розголошення інформації з обмеженим доступом, які не зводиться до бланкетності та класифікації видів інформації з обмеженим доступом. Автором вперше обґрунтовано, що найкращим є логічний зв'язок між регулятивним зобов'язанням та кримінально-правовою заборонаю (зв'язок протилежності: якщо зобов'язання дотримується – заборона не порушується), оскільки йдеться про рівнозначні загальні судження, в яких за кожним мислимим у суб'єкті елементом множини стверджується (зобов'язання) чи заперечується (заборона) певна ознака. Аргументовано, що існування у регулятивному законодавстві загальної норми-заборони, норми-обов'язку чи норми-права є нормативним підґрунтям для криміналізації відповідного типу протиправної поведінки щодо розголошення охоронюваної законом інформації, а також що урегульованість у галузевому законодавстві випадків правомірного оприлюднення інформації з обмеженим доступом дозволяє робити висновки про зміст ознаки протиправності кримінальних правопорушень-розголошень. Виявлено недоліки норм регулятивного права, які не дозволяють систематизувати предмети кримінальних правопорушень-розголошень: неузгодженість обсягу понять конкретних видів інформації з обмеженим доступом, невизначеність змісту окремих їх видів, несистемна диференціація видів протиправних діянь, відсутність єдиного термінологічного апарату.

Здійснено аналіз норм, що передбачають відповідальність за розголошення інформації з обмеженим доступом, та практики їх застосування. Обґрунтовано, що існуючі норми-заборони, які стосуються посягань на інформацію з обмеженим доступом, неможливо систематизувати шляхом їх об'єднання в межах окремого розділу Особливої частини КК України, адже на сьогодні концептуальною підставою для об'єднання складів кримінальних правопорушень у окремі розділи є їх так званий родовий об'єкт. Разом із тим вперше запропоновано поділити всі посягання на

інформацію з обмеженим доступом на дві групи: «зовнішні посягання», за яких суб'єкт, який не має доступу до інформації, вчиняє діяння, спрямовані на отримання цієї інформації, її подальше використання, «внутрішні», коли суб'єкт має законний доступ до інформації, однак з певних причин намагається порушити заборону передачі інформації суб'єктам, які не повинні мати доступ до неї. Крім цього, у разі взаємодії зовнішнього та внутрішнього суб'єктів доцільно говорити про «зустрічні» («зовнішньо-внутрішні») делікти, коли для досягнення злочинного результату щодо порушення заборони доступу до інформації взаємодіють кілька суб'єктів, один із яких має правомірний доступ до цієї інформації.

Обґрунтовано існування двох взаємовиключних моделей типових нормативно-теоретичних юридичних конструкцій: протиправного заволодіння інформацією (для «зовнішніх» посягань без надання юридичного значення подальшим діям щодо зберігання, поширення, іншого використання інформації) та розголошення (особою, яка правомірно заволоділа інформацією).

Обґрунтовано, що до обов'язкових компонентів типової нормативно-теоретичної юридичної конструкції розголошення інформації з обмеженим доступом належать об'єктивні (інформація як предмет, розголошення як протиправне діяння) та суб'єктивні характеристики (прямий чи непрямий умисел, т. зв. «секретноносій» як спеціальний суб'єкт), а також зв'язки між ними (причинно-наслідковий зв'язок). Додатковими компонентами можуть бути наслідки, спеціальні мотив чи мета тощо.

Запропоновано загальне визначення розголошення інформації як умисної дії чи бездіяльності особи, яка володіє інформацією з обмеженим доступом у зв'язку з професійною чи службовою діяльністю або якій ця інформація була довірена її володільцем або розпорядником, у результаті якої такою інформацією заволоділа хоча б одна стороння особа. Обґрунтовано, що не є кримінально караним необхідне в демократичному суспільстві поширення інформації з обмеженим доступом для забезпечення національної або громадської безпеки, економічного добробуту чи прав інших осіб.

Аргументовано, що лінією розмежування адміністративних та кримінальних правопорушень з огляду на запропоновану вище концепцію «розголошення» є зміст діяння (відмінні від розголошення менш серйозні посягання), а також суб'єктивні ознаки (необережна форма вини та «загальний» суб'єкт). Обґрунтовано, що до кримінального закону мають бути перенесені положення ст. ст. 163-9, 163-11, 172-8, 212-22 КУпАП. Аргументовано, що у випадках, коли суб'єкт правопорушення загальний (як за ч. 3 ст. 164-3 («Отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також іншої конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця») чи ст. 185-11 КУпАП («Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист»)), доцільно або вилучити таке альтернативне діяння як «розголошення», замінивши його на «заволодіння відомостями» (у тому числі виключивши і інші альтернативні діяння), або використати інший термін для його позначення (наприклад, «розповсюдження», яке вжито у диспозиції ч. 5 ст. 212-6 КУпАП), щоб не виникало у суб'єкта правозастосування бажання проводити паралелі із певними кримінальними правопорушеннями.

Обґрунтовано необхідність зменшення кількості норм-розголошень інформації з обмеженим доступом у кримінальному законі до семи:

- розголошення іноземній державі, іноземній, наднаціональній чи міжнародній організації чи їх представникам державної таємниці з метою спричинення шкоди безпеці України (обтяжуючі обставини: використання засобу масової інформації, інформаційної системи чи мережі Інтернет, в особливий період або під час надзвичайного, воєнного стану);

- розголошення державної таємниці без мети спричинення шкоди безпеці України або її інше використання у власних інтересах чи протиправних інтересах третіх осіб (обтяжуюча обставина щодо адресату: іноземній державі, іноземній, наднаціональній чи міжнародній організації чи їх представникам);

- розголошення відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності або у сфері оборони

країни з метою спричинення шкоди безпеці України (обтяжуюча обставина щодо адресату: іноземній державі, іноземній, наднаціональній чи міжнародній організації чи їх представникам);

- розголошення відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності або у сфері оборони країни без мети спричинення шкоди безпеці України;

- розголошення інформації з обмеженим доступом особою, яка виконує функції суб'єкта владних повноважень, за відсутності ознак розголошення державної таємниці, або інше її використання у власних інтересах чи протиправних інтересах третіх осіб (обтяжуюча обставина: особою, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище);

- розголошення професійної таємниці особою, яка не виконує функції суб'єкта владних повноважень, за відсутності ознак розголошення державної таємниці, або інше її використання у власних інтересах чи протиправних інтересах третіх осіб;

- публічне розголошення виборцем, учасником референдуму результатів свого волевиявлення шляхом демонстрації бюлетеня в приміщенні для голосування.

Заперечено можливість визнання розголошенням діяння, яке вчиняється не самим виборцем чи учасником референдуму, адже у виборчих правовідносинах відмінного від володільця розпорядника інформації про зміст волевиявлення виборця чи учасника референдуму немає. Відповідне посягання має бути сформульоване як ознайомлення зі змістом волевиявлення виборця чи учасника референдуму (такий підхід втілено у § 9 гл. 17 КК Королівства Швеція, ст. 283 КК Швейцарської Конфедерації). Так само обґрунтовано, що злочин за ст. 114-2 КК України *de lege ferenda* не може вважатися розголошенням, враховуючи, що суб'єкт вчинення цього злочину загальний – будь-яка фізична особа, яка досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Запропоновано виключити також положення ст. ст. 361-2, 422 КК України як такі, що не містять відмінних ознак від вищенаведених видів кримінально-правових норм-розголошень інформації з обмеженим доступом.

Запропоновано передбачити як основні види покарання за вчинення аналізованих діянь штраф, громадські роботи, арешт, обмеження волі на певний строк, позбавлення волі на певний строк та довічне позбавлення волі. Підтримано пропозицію ідентифікувати позбавлення права обіймати певну посаду чи займатися певною діяльністю як «додаткового заходу», не пов'язаного із покаранням. З'ясовано, що відмовлятися від конфіскації як виду додаткового покарання (чи іншого заходу кримінально-правового характеру) за вчинення кримінального правопорушення-розголошення передчасно.

Аргументовано, що до всіх кримінально-караних видів розголошень інформації з обмеженим доступом має бути застосовано однаковий підхід, за якого спеціальна конфіскація можлива за вчинення всіх видів таких кримінальних правопорушень. Обґрунтовано, що покладений в основу змісту ч. 1 ст. 96-1 КК України пороговий підхід для застосування спеціальної конфіскації, який базується на хибній залежності від визначення «предикатного діяння» у колишній примітці 1 до ст. 209 КК України, потребує наукового переосмислення, у тому числі шляхом запровадження менш радикальних заходів у випадку неспівмірності застосування спеціальної конфіскації до вчиненого розголошення інформації з обмеженим доступом.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, кримінальний закон, кримінальне правопорушення, злочин, дотримання інформаційних прав особи, об'єкт злочину, інформація, інформація з обмеженим доступом, таємниця, персональні дані, розголошення інформації, принцип пропорційності, суб'єкт злочину, заходи кримінально-правового характеру, караність.

ABSTRACT

Prokopchuk T. Y. Criminal liability for mishandling of classified information. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for the degree of Ph.Dr. of the field of knowledge 08 Law, specialty 081 Law. Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2023.

The dissertation comprehensively researches the problems of criminal responsibility for mishandling of classified information, substantiates new scientific provisions, and develops proposals for improving legal regulation in this area. A new end-to-end approach to the study of a group of encroachments on classified information has been formulated, which should be distinguished not by the subject, but by the content of the act. Its result was a theoretical generalization and a new solution to the scientific task of determining the key features of the legal components of the criminal offenses of disclosure of classified information, the development of a typical model of the normative-theoretical statutory concept of the disclosure of classified information, typical limits of punishment for the corresponding criminal offenses, as well as the development of recommendations for improvement of the corresponding norms in the Criminal Code of Ukraine.

The state of scientific research on the problems of criminal responsibility for mishandling of classified information was considered and the regulation of criminal responsibility for mishandling of classified information in separate sources and monuments of law on the territory of Ukraine was studied. In particular, it was established that the emergence of criminal responsibility for mishandling of classified information is historically connected with the state's protection of specific types of information. It was revealed that the modern development of the criminal law is characterized by a tendency that consists in the spontaneous multiplication of norms-prohibitions regarding the disclosure of certain types of information. It is often caused by the development of relevant industry legislation or political will without proper justification.

Particular attention is paid to establishing the types of links of regulatory and criminal law norms that extend their effect to the disclosure of classified information, which is not

reduced to blanketness and classification of types of classified information. The author substantiated for the first time that the best is the logical connection between the regulatory obligation and the criminal law prohibition (the relation of the opposite: if the obligation is observed - the prohibition is not violated), since it is about equivalent general judgments, in which for every imaginable in the subject, a certain feature is asserted (obligation) or denied (prohibition) by the plural element. It has been proven that the existence of a general norm-prohibition, norm-obligation or legal norm in the regulatory legislation is a normative basis for criminalizing the corresponding type of illegal behavior regarding the disclosure of information protected by law, as well as that the regulation of cases of lawful disclosure of classified information in the branch legislation allows to draw conclusions about the content of signs of the illegality of criminal offenses-disclosures. Defects in the norms of regulatory law were revealed, which do not allow to systematize the subjects of criminal offenses-disclosures: inconsistency in the scope of concepts of specific types of classified information, uncertainty of the content of certain types of them, non-systematic differentiation of types of illegal acts, lack of a single terminological apparatus.

An analysis of the norms providing responsibility for the disclosure of classified information and the practice of their application was carried out. It is substantiated that the existing norms-prohibitions, which relate to encroachments on classified information, cannot be systematized by combining them within the limits of a separate section of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine, because today the conceptual basis for combining the composition of criminal offenses into separate sections is their the so-called generic object. At the same time, it was proposed for the first time to divide all encroachments on classified information into two groups: “external encroachments”, in which a subject who does not have access to information commits actions aimed at obtaining this information, its further use, “internal”, when the subject has legal access to information, but for certain reasons tries to violate the ban on the transfer of information to subjects who should not have access to it. In addition, in the case of the interaction of external and internal subjects, it is appropriate to speak of “reciprocal” (“external-internal”) torts, when several subjects, one of which has legitimate access to this information, interact to achieve a criminal result regarding the violation of the ban on accessible information.

The existence of two mutually exclusive models of typical normative-theoretical statutory concept is substantiated: unlawful possession of information (for “external” encroachments without giving legal meaning to further actions regarding storage, distribution, other use of information) and disclosure (by a person who has lawfully taken possession of information).

It is proved that the mandatory components of a typical normative-theoretical statutory concept of the disclosure of classified information include objective (information as a subject, disclosure as an illegal act) and subjective characteristics (direct or indirect intent, the so-called “secret carrier” as a special subject), as well as the connections between them (cause-and-effect relationship). Additional components can be consequences, a special motive or purpose, etc.

A general definition of information disclosure is proposed as a deliberate action or inaction of a person who possesses classified information in connection with professional or official activities or to whom this information was entrusted by its owner or administrator, as a result of which at least one third party acquired such information. It is substantiated that the disclosure of classified information is not punishable and is necessary in a democratic society to ensure national or public security, economic well-being or the rights of other persons.

It is argued that the line of demarcation between administrative and criminal offenses in view of the concept of “disclosure” proposed above is the content of the act (less serious offenses different from disclosure), as well as subjective signs (a careless form of guilt and a “general” subject). It is justified that the provisions of Art. 163-9, 163-11, 172-8, 212-22 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses. It has been proven that in cases where the subject of the offense is general (as per Part 3 of Article 164-3 (“Obtaining, using, disclosing a commercial secret, as well as other confidential information with the aim of causing damage to the business reputation or property of another entrepreneur”) or Article 185-11 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses (“Disclosure of information about security measures regarding a person taken under protection”)), it is appropriate to remove such an alternative act as “disclosure”, replacing it with “possession of information” (including excluding other alternative act), or use another term to denote it (for example,

“distribution”, which is used in the disposition of Part 5 of Article 212-6 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses), so that the subject of law enforcement does not have the desire to draw parallels with certain criminal offenses.

The necessity of reducing the number of norms for disclosure of classified information in the criminal law to seven has been proven:

- disclosure of state secrets to a foreign state, foreign, supranational or international organization or their representatives with the aim of causing damage to the security of Ukraine (aggravating circumstances: use of mass media, information system or Internet, in a special period or during a state of emergency, martial law);

- disclosure of a state secret without the purpose of causing harm to the security of Ukraine or its other use in one's own interests or the illegal interests of third parties (an aggravating circumstance in relation to the addressee: a foreign state, a foreign, supranational or international organization or their representatives);

- disclosure of information that constitutes official information collected in the process of operative-search, counter-intelligence activities or in the field of defense of the country with the aim of causing damage to the security of Ukraine (aggravating circumstance in relation to the addressee: a foreign state, a foreign, supranational or international organization or their representatives);

- disclosure of information constituting official information, collected in the process of operative-search, counter-intelligence activities or in the field of defense of the country without the purpose of causing harm to the security of Ukraine;

- disclosure of classified information by a person performing the functions of a subject of authority, in the absence of signs of disclosure of a state secret, or other use of it in one's own interests or illegal interests of third parties (aggravating circumstance: by a person occupying a responsible or particularly responsible position) ;

- disclosure of a professional secret by a person who does not perform the functions of a subject of authority, in the absence of signs of disclosure of a state secret, or other use of it in one's own interests or in the illegal interests of third parties;

- public disclosure by a voter, a referendum participant, of the results of his/her declaration of will by displaying the ballot in the voting premises.

The possibility of recognition as disclosure of an act that is not committed by the voter or referendum participant is denied, because in electoral legal relations, the manager, who is different from the owner, does not have information about the content of the voter's or referendum participant's expression of will. The corresponding encroachment must be formulated as familiarization with the content of the voter's or referendum participant's expression of will (such an approach is embodied in § 9 Ch. 17 of the Criminal Code of the Kingdom of Sweden, Article 283 of the Swiss Confederation Criminal Code). It is also substantiated that the crime under Art. 114-2 of the Criminal Code of Ukraine *de lege ferenda* cannot be considered disclosure, given that the subject of the commission of this crime is general – any natural person who has reached the age from which criminal liability can arise. It is proposed to exclude the provisions of Art. 361-2, 422 of the Criminal Code of Ukraine as those that do not contain distinctive features from the above types of criminal legal norms of disclosure of classified information.

It is proposed to provide a fine, community service, arrest, restriction of freedom for a certain period, deprivation of liberty for a certain period and life imprisonment as the main types of punishment for committing the analyzed acts. The proposal to identify the deprivation of the right to hold a certain position or engage in a certain activity as an “additional measure” unrelated to punishment was supported. It has been found that it is premature to refuse confiscation as a type of additional punishment (or other measure of a criminal nature) for the commission of a criminal offense-disclosure.

It has been proven that the same approach should be applied to all types of criminally punishable disclosure of classified information, under which special confiscation is possible for the commission of all types of such criminal offenses. It is substantiated that the content of Part 1 of Art. 96-1 of the Criminal Code of Ukraine threshold approach for the application of special confiscation, which is based on a false dependence on the definition of “predicate act” in the former footnote 1 to Art. 209 of the Criminal Code of Ukraine, needs a scientific rethinking, including by introducing less radical measures in case of disproportionate use of special confiscation to the committed disclosure of classified information.

Key words: *criminal liability, criminal law, criminal offense, crime, respect for information rights of a person, crime object, information, classified information, secret,*

personal data, confidential information, disclosure of information, principle of proportionality, subject of the crime, measures of a criminal-legal nature, punishment.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Прокопчук Т. Й. Проблеми визначення моменту закінчення формального кримінального правопорушення-розголошення інформації з обмеженим доступом. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 5 (41). С. 250-256.
2. Прокопчук Т. Й. Журналіст як співучасник у розголошенні інформації з обмеженим доступом: погляд Європейського суду з прав людини. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 6 (42). С. 198-202.
3. Прокопчук Т. Й. Хронологія виникнення юридичних складів кримінальних правопорушень, які передбачають розголошення інформації з обмеженим доступом. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2021. № 2 (36). С. 55-60.
4. Прокопчук Т. Й. Міжнародні стандарти кримінально-правової охорони інформації з обмеженим доступом. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 3. С. 232-239.
5. Яра О. С., Прокопчук Т. Й. Ознака незаконності у бланкетних диспозиціях складів кримінальних правопорушень щодо розголошення інформації з обмеженим доступом. *Право. Людина. Довкілля*. 2021. Том 12, № 1. С. 166-172.
6. Прокопчук Т. Й. Досвід зарубіжних країн у запровадженні кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Том 2, № 6. С. 219-225.
7. Prokopchuk, T. Y. (2022). «Disclosure» of restricted information and related terms of criminal law: Interrelation of concepts. *Law. Human. Environment*, 13 (2), 55-63.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Прокопчук Т. Й. До питання про систематизацію юридичних складів кримінальних правопорушень щодо протиправного поведіння з інформацією з обмеженим доступом. Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : збірник наукових праць XIV Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (м. Київ, 11 березня 2021 року). Київ, 2021. С. 103-105.

9. Прокопчук Т. Й. Трансформація та взаємозв'язок юридичних складів злочинів державної зради та шпигунства. Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку: міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 5–6 березня 2021 року. Харків, 2021. С. 125-129.

10. Прокопчук Т. Й. Типові ознаки предмету як елементу юридичного складу кримінального правопорушення – розголошення інформації з обмеженим доступом. Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні вектори розвитку юридичної освіти і науки» 21-22 жовтня 2021 року. Київ, 2021. С. 197-200.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	18
ВСТУП.....	20
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА РОЗГолошення ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ.....	34
1.1. Особливості регламентації кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом в окремих джерелах і пам'ятках права на теренах України	34
1.2. Стан наукового дослідження проблем кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом	50
1.3. Загальна характеристика регулятивного законодавства у сфері обігу інформації з обмеженим доступом в правовій системі України та особливості його взаємодії з ознаками відповідних складів кримінальних правопорушень	57
1.4. Міжнародні стандарти кримінально-правової охорони інформації з обмеженим доступом	68
1.5. Методологічні основи дослідження проблем кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом.	79
РОЗДІЛ II. РОЗГолошення ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ ЯК ТИПОВА НОРМАТИВНО-ТЕОРЕТИЧНА ЮРИДИЧНА КОНСТРУКЦІЯ.....	86
2.1. Загальний алгоритм створення та дослідження розголошення інформації з обмеженим доступом як типової нормативно-теоретичної юридичної конструкції. Визначення основних системно-структурних характеристик	86
2.2. Змістовні об'єктивні характеристики.....	97
.....	99

А) Інформація з обмеженим доступом як предмет кримінального правопорушення	100
Б) Зміст діяння. Протиправність розголошення	108
В) Співвідношення зі схожими та суміжними діяннями (термінологічні недоліки)	148
Г) Наслідки розголошення	161
Г) Причинно-наслідковий зв'язок	167
2.3. Змістовні суб'єктивні характеристики	171
А) Особливості змісту вини	171
Б) Особливості суб'єкта розголошення	178
2.4. Проблеми створення кваліфікованих складів розголошення інформації з обмеженим доступом	189
РОЗДІЛ III. ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЗА РОЗГолошення інформації з обмеженим доступом	197
3.1. Проблеми караності та призначення покарання	197
3.2. Проблеми регламентації та застосування спеціальної конфіскації	212
РОЗДІЛ IV. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА РОЗГолошення інформації з обмеженим доступом в Україні	220
4.1. Перспективи врахування досвіду окремих країн континентальної системи права	220
4.2. Пропозиції щодо вдосконалення регламентації кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом в правовій системі України	238
ВИСНОВКИ	260
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	275
ДОДАТКИ	308

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

FATF – Міжнародна група з протидії відмиванню брудних грошей

MONEYVAL – Комітет експертів Ради Європи з оцінки заходів боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму

абз. – абзац

ВІЛ – вірус імунодефіциту людини

ВРУ – Верховна Рада України

ВС – Верховний Суд

ГК – Господарський кодекс

ЄДРСР – Єдиний державний реєстр судових рішень

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

ЄС – Європейський Союз

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ЗМІ – засоби масової інформації

КЗпП – Кодекс законів про працю

КК – Кримінальний кодекс

КМУ – Кабінет Міністрів України

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс

КРД – контррозвідувальна діяльність

КСУ – Конституційний Суд України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

м. – місто

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

НМДГ – неоподаткований мінімум доходів громадян

ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ОРД – оперативно-розшукова діяльність

п. – пункт

р. – рік

РСФРР – Російська Соціалістична Федеративна Радянська Республіка

РРФСР – Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка

с. – сторінка

СБУ – Служба безпеки України

СК – Сімейний кодекс

СНІД – синдром набутого імунodefіциту

ст. – стаття, століття

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

УСРР – Українська Соціалістична Радянська Республіка

ФРН – Федеративна Республіка Німеччини

ЦК – Цивільний кодекс

ч. – частина

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Увесь шлях людського існування пронизаний накопиченням, поширенням та обробкою інформації. Задля цього винайдено жести, слова, писемність, друк, електромагнітний телеграф, радіозв'язок, електронно-обчислювальну машину, комп'ютерний зв'язок та інформаційно-телекомунікаційні мережі, у тому числі Інтернет. Сучасну буденність неможливо уявити без постійних інформаційних процесів, з мільйонами із них фізичні та юридичні особи стикаються щодня. Ця сфера суспільного життя врегульована системою правових норм, яка у тому числі передбачає режими охорони певної інформації з огляду на її цінність як гарантію реалізації відповідних інформаційних прав. За порушення відповідних норм регулятивного права може наставати не тільки цивільна, дисциплінарна та адміністративна, але і кримінальна відповідальність.

Зокрема, Особлива частина чинного Кримінального кодексу (далі – КК) України передбачає значну кількість норм, які закріплюють ознаки видів чи різновидів кримінальних правопорушень про розголошення інформації з обмеженим доступом. Йдеться про положення частини (далі – ч.) 1 статті (далі – ст.) 111, ч. 2 ст. 111, ч. 1 ст. 114, ч. 1 ст. 114-2, ч. 2 ст. 114-2, ч. 3 ст. 114-2, ст. 132, ст. 145, ч. 1 ст. 159, ч. 2 ст. 159, ч. 1 ст. 163, ч. 2 ст. 163, ч. 1 ст. 168, ч. 2 ст. 168, ч. 1 ст. 182, ч. 2 ст. 182, ч. 2 ст. 209-1, ст. 232, ч. 1 ст. 232-1, ч. 3 ст. 232-1, ч. 4 ст. 232-1, ч. 1 ст. 232-3, ч. 3 ст. 232-3, ч. 4 ст. 232-3, ч. 1 ст. 328, ч. 2 ст. 328, ч. 1 ст. 330, ч. 2 ст. 330, ч. 1 ст. 361-2, ч. 2 ст. 361-2, ч. 1 ст. 381, ч. 2 ст. 381, ч. 1 ст. 387, ч. 2 ст. 387, ч. 3 ст. 387, ч. 1 ст. 397, ч. 2 ст. 397, ч. 1 ст. 422, ч. 3 ст. 422 КК України¹. З урахуванням інших проявів протиправного порушення режимів обмеження до доступу до інформації (інше використання, збирання, зберігання, знищення, зміна тощо), вказана група кримінальних правопорушень є ще більшою.

Слід зазначити, що наукові розвідки, присвячені цій проблематиці, започатковані були раніше. Не піддаючи сумніву цінність наявних досліджень, все ж

¹ Для позначення групи відповідних видів чи різновидів кримінальних правопорушень у тексті дисертації використовується термінологічний зворот «кримінальні правопорушення-розголошення інформації з обмеженим доступом»

можна стверджувати, що у кримінально-правовій науці є ще багато невирішених питань стосовно кримінально-правової охорони інформації з обмеженим доступом. Зокрема, більшість дисертаційних досліджень у цій сфері стосуються специфіки кримінального правопорушення окремого виду, передбаченого певною статтею Особливої частини КК України, рідше – групи кримінальних правопорушень у межах одного розділу Особливої частини КК України чи кількох розділів, виділеної за ознакою предмету – видом інформації з обмеженим доступом. Натомість, на сьогодні немає наукового дослідження, яке присвячене групі посягань на інформацію з обмеженим доступом, виділеній не за ознакою предмету, а за змістом діяння. Хоча саме таке дослідження здатне змістити акцент із вирішення проблем регулятивного законодавства на кшталт класифікації видів таємниць на, власне, кримінально-правові проблеми (наприклад, розробити єдине розуміння змісту діяння «розголошення» чи кореспондуючі юридичним складам відповідних кримінальних правопорушень узгоджені між собою типи санкцій). Тому для потреб цього дисертаційного дослідження (для обраного вектору наукового пошуку) саме ознаки об'єктивної сторони будуть ключовими.

Крім цього, у доктрині кримінального права існує значна кількість невирішених та дискусійних проблем, пов'язаних з криміналізацією відповідних діянь та особливостями законодавчої техніки конструювання кримінально-правових норм, які теж не мають однозначних шляхів вирішення та потребують подальшого осмислення на науковому рівні.

Як вказувалось вище, у КК України серед посягань на інформацію з обмеженим доступом за критерієм змісту діяння можна виділити декілька груп: «використання», «збирання», «зберігання», «знищення», «зміна» тощо. Найчисельнішою групою юридичних складів кримінальних правопорушень та одночасно найбільш дискусійною на науковому рівні є саме «розголошення». Крім цього, чи не найбільш істотні негативні наслідки для режимів обмеження права на доступ до інформації настають при розголошенні відповідної інформації, адже таким чином їх ефективність зводиться нанівець, майже завжди відсутня можливість повністю відновити становище, яке існувало до правопорушення. Вивчення цієї групи

кримінальних правопорушень, на нашу думку, дозволить довести необхідність розробки типових нормативно-теоретичних юридичних конструкцій для охорони інформації з обмеженим доступом та кореспондуючого набору типових санкцій. З огляду на такі критерії проблеми кримінальної відповідальності за вчинення правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом обрано предметом нашого дослідження. Зважаючи на такі критерії саме проблеми кримінальної відповідальності за вчинення правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом обрано предметом нашого дослідження.

При цьому слід зауважити, що у тексті дисертації слово «розголошення» буде вказувати на діяння як ознаку юридичного складу кримінального правопорушення чи типової нормативно-теоретичної юридичної конструкції². Хоча у межах КК України цей термін може позначати не тільки самостійне діяння, але і входити до конструкції «погрози» вчинити відповідні дії у майбутньому (наприклад, згідно з ч. 3 ст. 154, ст. 189 КК України). Вказані прояви поведінки не включено до предмету дослідження з огляду на те, що первинно важливим є з'ясування юридичного змісту окремого діяння «розголошення», а похідним – визначення можливості інтеграції цього терміну у зміст погроз. Лише після удосконалення змісту самостійного юридичного терміну, який позначає діяння, можна відповісти на питання доцільності його використання у складі інших «складених» діянь та відповідної трансформації його змісту (перспектива подальших наукових розробок).

Крім цього, у тексті дисертації «кримінальна відповідальність» здебільшого вживається у розумінні потенційної нормативної кримінальної відповідальності (системи відповідних моделей у межах змісту кримінально-правових норм, що втілюється, перш за все, у таку характеристику, як караність, а також у інші «моделі», які змінюють, доповнюють або конкретизують цю універсальну нормативну характеристику (в тому числі і в порядку пом'якшення, а у виняткових випадках – «посилення»)), потенційної індивідуальної кримінальної відповідальності (знаходить своє «існування» в актах застосування права, обов'язковим (єдиним або первинним)

² Інколи замість назви нормативно-теоретичної юридичної конструкції «розголошення інформації з обмеженим доступом» скорочено буде вживатися «розголошення».

з яких є обвинувальний вирок суду [315, с. 76-77]), однак у деяких випадках позначає ретроспективну кримінальну відповідальність (окремі фрагменти Розділу III дисертації, у яких аналізується зміст обвинувальних вироків судів, що набрали законної сили).

У свою чергу словосполучення «інформація з обмеженим доступом» у межах дисертації буде позначати конфіденційну, службову та таємну інформацію. При цьому, відповідно до положень ч. 1 ст. 8 Закону України «Про доступ до публічної інформації» таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську, розвідувальну таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю (у тому числі і таємницю фінансового моніторингу, усиновлення (удочеріння), голосування, комерційну, лікарську, адвокатську таємницю). Водночас, у тексті КК України також згадуються інші види інформації, які прямо законом не віднесено до конфіденційної, службової та таємної: відомості про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист, інсайдерська інформація, дані оперативно-розшукової діяльності, відомості про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунodefіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби. Зважаючи на те, що ці види інформації також не є загальнодоступними, існують відповідні правові режими для забезпечення їх схоронності, для цілей дисертації вони також вважатимуться видами інформації з обмеженим доступом.

Актуальність дослідження зумовлена не тільки необхідністю розвитку наукових положень, але і вирішенням практичних проблем. Зокрема, здавалося б, чимала кількість норм у КК України щодо інформації з обмеженим доступом здатна забезпечити її ефективну охорону кримінально-правовими засобами. Однак, статистичні дані Офісу Генерального прокурора та Державної судової адміністрації України свідчать про протилежне: за період з 2013 року по 2021 рік положення ст.ст.132, 145, 159, 232-1, 232-3, 381 КК України не застосовано судами жодного разу для притягнення осіб до кримінальної відповідальності, за ст. ст. 114, 168, 232, 330, 387, 397, 422 та ч. 2 ст. 209-1 КК України за цей же період часу засуджено сукупно від 1 до 4 осіб. За розголошення певної інформації до кримінальної відповідальності

у середньому за рік притягується лише до 16 осіб, хоча до суду щороку направляється більше 136 кримінальних проваджень, про підозру повідомляється у 198 випадках, а реєструється у Єдиному реєстрі досудових розслідувань (далі – ЄРДР) понад 830 кримінальних проваджень. Зі змісту наявних у Єдиному державному реєстрі судових рішень (далі – ЄДРСР) обвинувальних вироків за 2013-2021 роки нами також виявлено, що у найбільшій кількості випадків (86 разів із 129) застосовується як вид покарання позбавлення волі на певний строк, рідше – штраф, інші види покарання – в одиничних випадках або взагалі не застосовуються. При цьому, із 86 осіб, яких визнано винуватими у розголошенні певної інформації та призначено покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк, 56 звільнено від відбування покарання з випробуванням або за законом про амністію. Аналіз правозастосування у цілому доводить неефективність існуючих кримінально-правових засобів охорони інформації з обмеженим доступом.

Якщо різницю між кількістю зареєстрованих кримінальних проваджень та повідомлень про підозру ще можна пояснити необґрунтованістю заяв про вчинення кримінальних правопорушень чи ускладненим доказуванням (латентним характером відповідних діянь), то відмінності між числом направлених до суду кримінальних проваджень та засуджених осіб навряд чи можна виправдати виключно подальшою відмовою від обвинувачення у формі приватного обвинувачення³ чи неякісно зібраними доказами, так само як і значну кількість призначених покарань у виді позбавлення волі на певний строк – високим ступенем тяжкості кримінального правопорушення та неможливістю виправлення особи іншим чином.

На нашу думку, одним із основних чинників неефективності існуючих кримінально-правових засобів охорони інформації з обмеженим доступом є недосконалість тексту чинного КК України, про що свідчать відсутність системного підходу законодавця до використання нормативно-теоретичної юридичної конструкції «розголошення інформації» та конструювання санкцій кореспондуючих

³ Для ст. ст. 132, 145, 182, 232, а також ч. 1 ст. 163, ч. 1 ст. 168 КК України відповідно до пункту (далі – п.) 1 ч.1 ст. 477 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України

кримінально-правових норм, нечіткий зміст ключових ознак юридичних складів відповідних кримінальних правопорушень, техніко-юридичні недоліки тощо.

Ще однією практичною проблемою, яка потребує вирішення, є розробка інструментарію для законодавця, який може бути використано ним при конструюванні нових юридичних складів кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом та кореспондуючих санкцій з огляду на постійну появу нових видів інформації, зміну їх цінності та правових механізмів їх охорони⁴. Зокрема, вітчизняний кримінальний закон постійно зазнає змін та доповнень, яким не передують глибинні наукові дослідження у сфері кримінального права, кримінології тощо. У пояснювальних записках до відповідних законопроектів зазвичай немає жодних аргументів на користь того, що певне діяння необхідно криміналізувати (декриміналізувати), у них часто ігноруються уже існуючі норми-заборони, не враховується стала термінологія кримінального закону, диференціація кримінальної відповідальності здійснюється хаотично, пропоновані кримінально-правові санкції є несистемними.

З огляду на необхідність вирішення цих теоретичних та практичних проблем було обрано саме таку тему для дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою КМУ від 3 березня 2021 року №179 (стратегічна ціль № 3 «Розбудова правоохоронних органів сучасного зразка, які захищають права

⁴ Необхідність таких розробок підтверджується невдалою побудовою норм ст. 232-3 КК України, якою кримінальний закон доповнено згідно із Законом України від 19.06.2020 № 738-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» [16]. Йдеться про криміналізацію незаконного використання інсайдерської інформації щодо оптових енергетичних продуктів при вже існуючій у КК України ст. 232-1 (інсайдерська інформація). Звісно, що пояснювальна записка до відповідного законопроекту не містить жодного обґрунтування щодо необхідності доповнення Кримінального кодексу України та посилення кримінальної відповідальності з огляду на розвиток правовідносин у сфері оптових енергетичних продуктів [17]. У ньому використано нові, нехарактерні для КК України терміни «розкриття, передача або надання доступу» на відміну від існуючих, їх чіткого розмежування за змістом, з нетиповою побудовою системи санкцій (за ч. 3 ст. 232-3 КК України передбачена більш тяжка санкція, аніж за ч.4 цієї ж статті). Результатом такої несистемної побудови санкцій може стати ситуація, за якої в діях суб'єкта будуть наявні кваліфікуючі ознаки за ч. 3 ст. 232-3 (наприклад, тяжкі наслідки) та особливо кваліфікуючі ознаки (вчинення організованою групою) за ч. 4 ст. 232-3, то відповідні дії слід буде кваліфікувати за ч. 4 ст. 232-3 (конкуренція кваліфікованого та особливо кваліфікованого складів кримінальних правопорушень), що призведе до можливості призначення більш м'якого покарання за такі дії, аніж за дії лише з кваліфікуючою ознакою за ч. 3 ст. 232-3 КК України.

і свободи людини, правопорядок і законність, інтереси суспільства і держави»), а також тем науково-дослідної роботи Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Тема дисертаційного дослідження затверджена науковою радою юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України відповідно до витягу з протоколу засідання № 3 від 19 листопада 2019 року.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є створення типової нормативно-теоретичної юридичної конструкції розголошення інформації з обмеженим доступом, кореспондуючих типових моделей караності відповідних діянь, формулювання пропозицій щодо удосконалення окремих положень чинного кримінального закону і практики його застосування.

Не є метою дослідження детальний аналіз відмінностей предметів відповідних видів (різновидів) кримінальних правопорушень, визначення їх співвідношення між собою, вичерпний розгляд проблем кваліфікації кримінальних правопорушень конкретних видів (різновидів), оскільки протилежне змістило б акцент із центральної ідеї дослідження (аналізу нормативно-теоретичної юридичної конструкції «розголошення» та кореспондуючих моделей караності для досягнення системності у кримінальному законі у майбутньому) на пошук тимчасових, проміжних рішень задля вирішення вищеназваних проблем.

Відповідно до поставленої мети були сформульовані такі **завдання** дисертаційного дослідження:

- проаналізувати підходи до регламентації кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом в окремих джерелах і пам'ятках права на теренах України;
- з'ясувати ступінь наукової розробки проблем кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом;
- встановити типи зв'язків норм регулятивного та кримінального права, які поширюють свою дію на розголошення інформації з обмеженим доступом;
- визначити спільні ключові об'єктивні і суб'єктивні ознаки юридичних складів кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом;

– розробити модель типової (узагальненої) нормативно-теоретичної юридичної конструкції розголошення інформації з обмеженим доступом, визначити її системно-структурні та змістовні характеристики;

– дослідити санкції статей, які передбачені за кримінальні правопорушення розголошення інформації з обмеженим доступом, та окремі тенденції у вітчизняній практиці застосуванні заходів кримінально-правового характеру;

– розробити типові моделі (варіанти) санкцій для кримінальних правопорушень розголошень інформації з обмеженим доступом;

– дослідити особливості кримінальних законів окремих країн континентальної системи права в частині регламентації кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом для можливого використання позитивного досвіду в Україні;

– сформулювати пропозиції щодо вдосконалення норм кримінального закону.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері обігу інформації з обмеженим доступом.

Предмет дослідження – кримінальна відповідальність за розголошення інформації з обмеженим доступом.

Методи дослідження Методологічним підґрунтям дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання, використання яких дозволило здійснити всебічний та об'єктивний аналіз його предмету. У процесі дослідження використано філософсько-світоглядні, загальнонаукові та спеціально-наукові методи.

Догматичний метод використано для встановлення змісту понять, які пов'язані з розголошенням інформації; *семантичний метод* дозволив визначити зміст термінів: таємниця, розголошення інформації, порушення таємниці, передача інформації тощо; *метод системно-структурного аналізу* дозволив визначити систему юридичних складів кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом, елементи структури нормативно-теоретичної юридичної конструкції «розголошення інформації з обмеженим доступом»; *формально-логічний метод* слугував виявленню характерних особливостей формулювання диспозицій статей КК України, які передбачають кримінальну відповідальність за розголошення інформації

з обмеженим доступом; *компаративістський метод* використано для визначення підходів зарубіжних держав до законодавчого визначення юридичних складів кримінальних правопорушень-посягань на державну, професійну та комерційну таємницю, *метод класифікації* використано для упорядкування судових рішень та виокремлення різних видів обвинувальних вироків для забезпечення окремого аналізу кожного із таких видів, *метод аналізу судової статистики* для формування загального бачення щодо основних тенденцій притягнення до кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом та призначення покарання, їх порівняння за різними критеріями; *метод аналізу судової практики* призначення покарання, на відміну від аналізу судової статистики, дав змогу здійснити вивчення конкретних питань, пов'язаних із обранням виду та міри покарання за окремі суспільно небезпечні діяння, *метод узагальнення судової практики*, який дозволив виявити та виокремити однакові та різні підходи до вирішення однакових проблем притягнення до кримінальної відповідальності, *методи індукції та дедукції* використовувалися для формулювання загальних висновків про певні тенденції практики притягнення до кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом на підставі аналізу окремих обвинувальних вироків та для формулювання окремих висновків на підставі вивчення загальних статистичних даних, *теоретико-прогностичний метод* – для моделювання можливих варіацій подальшого розвитку стану кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом.

Теоретично-методологічну основу дослідження становлять праці таких представників науки кримінального права, як Д. С. Азаров, П. П. Андрушко, М. В. Анчукова, А. А. Бражник, О. К. Василяка, В. В. Давиденко, О. О. Дудоров, Л. Ф. Дядерко, О. П. Горпинюк, Д. П. Калаянов, Д. Ю. Кондратов, В. В. Кострицький, С. Я. Лихова, А. І. Марущак, О. П. Семенюк, О. Е. Радутний, Г. В. Чеботарьова та інші. У дослідженні використовуються отримані ними результати, а також загальнотеоретичні положення кримінального права, які розроблялися такими вченими, як К. П. Задоя, Ю. В. Баулін, О. К. Марін, П. С. Матишевський, В. О. Навроцький, Ю. А. Пономаренко, М. І. Хавронюк, С. Д. Шапченко,

С. С. Яценко. Натомість, автором цього дослідження з огляду на їх обмеженість у доступі не вивчалися таємні дисертації відповідної тематики.

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України та інші закони України та окремих зарубіжних держав, а також підзаконні нормативно-правові акти України.

Емпіричну базу дослідження становлять матеріали статистики Офісу Генерального прокурора та Державної судової адміністрації за 2013-2022 роки, рішення Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини, матеріали оприлюдненої судової практики у ЄДРСР (усього вивчено й проаналізовано 134 обвинувальних та виправдувальних вироків, постановлених за 2013-2021 роки, а також 2 ухвали про звільнення особи від кримінальної відповідальності), які набрали законної сили, звіти міжнародних міжурядових організацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням проблем кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом, на підставі якого сформульовано нові наукові положення, висновки та пропозиції, зокрема:

уперше:

- досліджено специфічні типи логічних зв'язків між кримінально-правовими нормами-заборами розголошення інформації з обмеженим доступом та кореспондуючими нормами регулятивного права (протилежності, суперечності), зокрема, адміністративного, інформаційного та цивільного. Встановлено, що найбільш доречним є логічний зв'язок між зобов'язанням (регулятивним) та заборонаю (кримінально-правовою) протилежності: якщо зобов'язання дотримується – заборона не порушується, натомість таких типів зв'язків як суперечність (нормо-дозвіл регулятивного права та заборонна норма кримінального права) чи дублювання (заборонна норма регулятивного права та заборонна норма кримінального права) слід уникати, а отже рекомендується кореспондуючі норми регулятивного права викладати у формі зобов'язання;

- створено модель типової нормативно-теоретичної юридичної конструкції розголошення інформації з обмеженим доступом та визначено її обов'язкові (інформація як предмет, розголошення як протиправне діяння, вина у вигляді прямого чи непрямого умислу, т. зв. «секретоносій» як спеціальний суб'єкт) та факультативні (наслідки, спеціальні мотив, мета, спосіб, обстановка) структурні елементи, їх обов'язкові змістовні характеристики;

- обґрунтовано, що не може визнаватися обставиною, що виключає кримінальну протиправність діяння, чи підставою для звільнення від кримінальної відповідальності вплив відмінних від закону (чи законодавства) «регуляторів» протиправності діяння (дозвіл володільця чи розпорядника інформації, судові рішення, необхідне в демократичному суспільстві поширення інформації з обмеженим доступом для забезпечення національної або громадської безпеки, економічного добробуту чи прав інших осіб); оцінка впливу цих регуляторів лежить у площині визначення протиправності діяння як ознаки об'єктивної сторони юридичного складу кримінального правопорушення: оскільки не порушується кореспондуюча норма регулятивного права, то такі випадки не можуть вважатися «розголошенням» як кримінально протиправним діянням;

- обґрунтовано, що вид кримінального правопорушення, передбачений ст. 159 КК України, не може визнаватися розголошенням, оскільки єдиною особою, яка наділена правом «володіти» інформацією про зміст волевиявлення виборця чи учасника референдуму, є сам виборець чи учасник референдуму. Запропоновано уточнити диспозицію ч. 1 ст. 159 КК України шляхом зміни слів «умисне порушення таємниці..., що виразилося у розголошенні» на «заволодіння інформацією про...»;

удосконалено:

- обґрунтування існування двох взаємовиключних моделей типових нормативно-теоретичних юридичних конструкцій: заволодіння інформацією з обмеженим доступом (для «зовнішніх» посягань без надання юридичного значення подальшим діям щодо зберігання, поширення, іншого використання інформації) та розголошення (для посягань «з середини», – вчинених особою, яка правомірно одержала інформацією з обмеженим доступом в межах відповідного правового режиму);

- визначення розголошення інформації з обмеженим доступом як умисної дії чи бездіяльності особи, яка володіє інформацією з обмеженим доступом у зв'язку з професійною чи службовою діяльністю або якій ця інформація була довірена її володільцем або розпорядником, у результаті якої такою інформацією заволоділа хоча б одна стороння особа;

- обґрунтування визнання розголошення інформації з обмеженим доступом закінченим (наявним) з моменту переходу відповідних відомостей у володіння сторонньої особи;

- аргументацію щодо необхідності заміни у тексті кримінального закону слів «поширення», «розповсюдження», «розкриття», «надання», «надання доступу», «передача», «збут», які вживаються щодо інформації з обмеженим доступом, на «розголошення» як найбільш коректний термін, який позначає відповідний прояв протиправної поведінки;

- доктринальну систему видів та різновидів кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом; на думку дисертантки, це досягається шляхом зменшення кількості видів до семи (окремі види розголошення державної, професійної таємниці, службової інформації, а також результатів волевиявлення виборця чи учасника референдуму з одночасним виключенням відповідних положень ст. ст. 132, 145, 163, 168, 182, 209-1, 232, 232-1, 232-3, 361-2, 381, 387, 397, 422 КК України та перетворенням наявних у диспозиціях альтернативних діянь на «заволодіння...», а також зміною редакцій диспозицій ст. ст. 111, 114, 114-2, 159, 328, 330 КК України;

- доктринальну систему видів основних покарань за розголошення інформації з обмеженим доступом шляхом їх зведення до штрафу, громадських робіт, арешту, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк та довічного позбавлення волі;

дістали подальшого розвитку:

- підхід, згідно з яким розголошенням інформації вважається її передача як конкретному адресату, так і їх невизначеному колу адресатів;

- обґрунтування неможливості систематизації існуючих у чинному кримінальному законі норм-заборон розголошення інформації з обмеженим доступом

в межах окремого розділу Особливої частини КК України, оскільки вони мають різний родовий та безпосередній об'єкти посягання;

- позиція, згідно з якою ознаками для розмежування кримінальних та адміністративних правопорушень можуть бути зміст діяння (відмінні від розголошення «серйозні» посягання) та необережна форма вини. Запропоновано у положеннях ч. 3 ст. 164-3, ст. 185-11 КУпАП замінити слова «розголошення» на «заволодіння відомостями» (виключивши інші альтернативні діяння), а також виключити з КУпАП положення ст. 163-9, ч. 3 ст. 163-11, ч. 1 ст. 172-8, ч. 2 ст. 172-8, ч. 6 ст. 212-6 та ст. 212-22 з включенням їх до кримінального закону;

- підхід, згідно з яким положення ч. 1 ст. 96-1 КК України потребують удосконалення шляхом виключення слів «за які передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян», оскільки це формулювання не тільки не дозволяє застосування спеціальної конфіскації до всіх випадків розголошень інформації з обмеженим доступом, але й не відповідає міжнародним зобов'язанням України.

Практичне значення отриманих результатів. Положення дисертації можуть бути використані в різних сферах діяльності, зокрема у:

– у науково-дослідній сфері – при проведенні подальших досліджень з метою розробки теорії нормативно-теоретичних юридичних конструкцій, зокрема юридичних складів кримінальних правопорушень, у науці кримінального права;

– у правотворчій діяльності – з метою вдосконалення окремих положень КК України;

– у практичній діяльності – використання одержаних результатів дозволить підвищити рівень ефективності кримінально-правової охорони інформації з обмеженим доступом;

– у навчальному процесі – для забезпечення вивчення навчальних дисциплін, «Кримінальне право: Особлива частина», «Актуальні проблеми кримінального права».

Особистий внесок здобувача. Усі сформульовані в дисертації положення та висновки ґрунтуються на власних дослідженнях. Із наукових праць, опублікованих у

співавторстві, у дисертації використано ідеї та положення, що є результатом особистих досліджень здобувача (розроблення проблем незаконності, несанкціонованості розголошення інформації з обмеженим доступом, відповідних термінологічних недоліків регулятивного законодавства). Ідеї та розробки, що належать співавтору публікацій за темою дисертації, здобувачем не використовувалися. Для аргументації окремих положень було використано праці інших науковців, на які зроблено відповідні посилання.

Апробація результатів дослідження. Окремі аспекти одержаних результатів дослідження було оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку» (м. Харків, 5–6 березня 2021 року), «Проблеми юридичної науки очима молодих науковців» (м. Київ, 11 березня 2021 року), «Сучасні вектори розвитку юридичної освіти і науки» (м. Київ, 21-22 жовтня 2021 року).

Публікації. Сформульовані у дисертаційному дослідженні основні теоретичні положення та висновки знайшли відображення у десяти публікаціях, серед яких сім статей, опублікованих у фахових виданнях України та інших держав, а також три тези доповідей на наукових конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із анотації, вступу, чотирьох розділів, що логічно об'єднані у 13 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 343 сторінки, з яких основного тексту – 246 сторінок. Список використаних джерел складається із 329 найменувань на 35 сторінках. Додатки (7) розміщено на 35 сторінках.

РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА РОЗГОЛОШЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ

1.1. Особливості регламентації кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом в окремих джерелах і пам'ятках права на теренах України

Виникнення кримінально-правових норм, що стосуються кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом, тісно пов'язано із виникненням понять інформації, конституційних прав і свобод людини.

Що стосується самого поняття інформації, то відповідне слово походить від латинського «informatio», яке складається з префікса «in-» («в-, на-, при-») і дієслова «form» («надаю форму, створюю»), пов'язаного з іменником «forma» («форма») [147]. При цьому, цей термін, не зважаючи на латинське походження, не виник у античні часи. Так, хоча у XX столітті латинь уже була мертвою мовою, саме слово «інформація» було «на слуху», що і дозволило вченим ввести його в науковий обіг з англійської мови [73, с. 46].

Відслідкувати, коли у кримінально-правовому полі вперше з'явилося поняття інформації, доволі важко. Однак слід констатувати, що хоча у Статуті Міжнародного військового трибуналу для суду та покарання головних військових злочинців європейських країн осі («Нюрнберзького трибуналу») [280] слово «інформація» не вжито, однак у вирокі Міжнародного військового трибуналу від 01 жовтня 1946 року його у різних формах вжито 30 разів у контексті інформування командування, один одного щодо плану дій з приводу знищення єврейського населення Європи, залучення інформаторів для виявлення різних небажаних «елементів» [239]. Це пояснюється тим, що саме із залученням у судовий процес інформатора (informer) пов'язується запровадження поняття інформації як юридичного терміну¹ [73, с. 91-92]. Принагідно

¹ Аналізуючи англійське та американське законодавство, вчений виявив близько 40 нормативно-правових актів, в яких, хоча напрямку слово «інформація» не вживалась, однак ключове місце відведено інформатору – суб'єкту, який її виробляє. Зокрема, йдеться про закон про загальних інформаторів 1951 року, відповідно до якого врегульовано відносини між інформаторами і владою у різних сферах. Цим законом завершено цілу епоху у судочинстві, яка була

зазначити, що у країнах загального права інформації в юридичному полі вперше надавали оцінку саме у обвинувальному (кримінальному) процесі.

Слово інформація також вжито у Загальній декларації прав людини, прийнятій і проголошеній у резолюції 217А (III) Генеральної Асамблеї від 10 грудня 1948 року. Зокрема, у ст. 19 вказаного документу закріплено право на свободу слова таким чином: «Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх вираження; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань і свободу шукати, отримувати і розповсюджувати інформацію та ідеї будь-якими засобами і не залежно від державних кордонів» [100]. Примітно, що для позначення дій щодо передачі певними засобами інформації, використано саме слово «розповсюджувати» (зворот «impart information» [28]), а не будь-яке інше.

Інший термін, який має безпосереднє відношення до предмету дослідження, – таємниця, виник значно раніше. Так, наприклад, поняття «таємниця» неодноразово згадується в різних релігійних біблійних текстах, що виділяють таємницю Христа (Кол. 4: 3), (Еф. 3:2–5), таємницю Церкви (Еф. 3: 9–10), (Еф. 5: 32), таємницю віри «в чистій совісті» (1 Тим. 3: 9) [195, с. 18]. На думку Г. Р. Рустємова, слово «таємниця» має давньоруське походження і спочатку використовувалося в чоловічому роді «тай» [270, с. 240].

Що ж стосується кримінальної відповідальності за розповсюдження інформації, то очевидно, що її виникнення пов'язане із охороною з боку держави конкретних видів інформації.

Звісно, певні прототипи норм-заборон розголошення інформації існували і за часів римського права. Зокрема, у розділі 9 Кодексу Юстиніана нарівні із групою злочинів «чаклунство, математика і тому подібне» існували поняття «зради»

побудована на офіційному визнанні доносу у судовому процесі, з наступною виплатою винагороди, адже плату скасовано. Крім цього, відповідно до визначення у одній із британських енциклопедій 1910 року, у англійському праві інформація позначала позов у процесі по справах *qui tam*. Йдеться про концепцію загального права, відповідно до якого особа, яка сприяє обвинуваченню, може бути нагороджена частиною стягнення, яке накладено на винну сторону. Назва концепції походить від латинської фрази *qui tam pro domino rege quam pro se ipso in hac parte sequitur* (той, хто подає позов як від імені короля, так і від себе). Згадки про цей процес існують з XIV- XV століть. Вперше цей термін як діюча формула описана у словнику англійського права, а більш детально в роботах Чарльза Дреннана. Зважаючи на те, що усі зазначені вище документи прийняті раніше, ніж розроблявся цей термін у рамках природничих наук, Ю. В. Волков спростовує твердження про те, що саме з природничих наук було запозичене у юриспруденцію слово інформація, стверджуючи, що відбулось все навпаки [73, с. 99-100]

(підрозділ 9.8), «образи» (наклеп, підрозділ 9.35¹) [7]. Так само у Кароліні визнавалась злочином зрада (стаття СХХІV), однак вона стосувалась не тільки держави (а тим паче не передачі інформації), але й міста, хазяїна, іншого із подружжя чи близьких родичів [6].

У науковій літературі часто обґрунтовується, що вперше нормативне закріплення кримінальної відповідальності за державну зраду серед джерел права, які поширювали свою дію на українські землі, зустрічається у статутах Великого князівства Литовського. Зокрема, у Литовському статуті 1588 року містилася спеціальна стаття, яка передбачала відповідальність за розголошення саме державної таємниці. Так, в розділі 1 артикулу 3 Статуту Великого князівства Литовського 1588 р., мова йде про злочини проти престолу. Цим документом передбачалася страта за листування з ворогом і повідомлення йому відомостей, які могли б завдати шкоди державі: «Хто б с неприятельми нашими поразуменье мел, листы до них або послы радечи против нас, государя и Речи Посполитой, або осерегаючи слал, тымъ неприятелемъ якую помоч даваль ... такова чести отсудить и горлом карать» [281, с. 449]. Наприклад, досліджуючи зміст вказаної норми джерела права Т. Ю. Вислоцька доходить до висновку, що саме ця норма вперше закріплює кримінальну відповідальність за розголошення державної таємниці [70, с. 36]. На нашу думку, таке твердження є дещо поспішним, так як буквально у статті не згадується будь-яка таємниця, а лише надання допомоги ворогу, яке саме по собі не свідчить про розголошення державної таємниці. Так само у цей час інститут приватної таємниці був відомий лише цивільному, а не кримінальному праву [49, с. 76].

Проміжною ланкою у розвитку кримінально-правової норми-заборони розголошення державної таємниці є поява статті 20 глави 7 Соборного Уложення (1649): «А будет кто, будучи на государеве службе в полке, уч нет изменою ис полков преезжати в неприятельские полки, и в неприятельских полках сказывать про вести и про государевых ратных людей и в том на него кто известит и сыщется про то допряма, и такова переезщика казнити смертию, повесити против неприятельских

¹ Про різницю із розголошенням інформації йтиметься нижче

польков, а поместья его и вотчины и животы взятии на государя» [277]. «Відомості», які стосуються державних справ і «государевих ратних людей», є інформацією, що представляла інтерес для держави, і, як наслідок, розголошення якої тягне за собою покарання, і відповідає ознакам державної таємниці. Варто звернути увагу на те, що поштовхом для формування такої специфічної категорії відомостей були військові дії, під час яких їх розголошення наносило непоправної шкоди. Тому, керуючись такими вузькими цілями, законодавець вважав за необхідне захищати на державному рівні відповідні відомості [70, с. 38].

Першою повноцінною, на нашу думку, згадкою про кримінальну відповідальність за розголошення таємної інформації на українських землях слід вважати положення «Прав, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року (далі – Права). Так, у пункті 6 артикула 2 Глави Третьої (Про височайшу честь і владу монаршу) Прав вказано, що хто б з неприятелем мав би якусь домовленість, листами чи послами обмінювався, на шкоду державі чи монарху, а також хто допомагав йому, відкриваючи *тайну* государя свого, наміри, установи і діла...такого смертю карати, четвертувати» [238, с. 45]. Йдеться про одну із форм державної зради, за якої передається ворогу таємна інформація. Згадок про інші види розголошень інформації з обмеженим доступом Права не містять.

Черговим історичним джерелом права, яке слід проаналізувати, є Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 року (далі – Уложення), адже велика кількість дослідників на нього вказує як на нормативно-правовий акт, який запроваджує кримінальну відповідальність за посягання на інші види таємної інформації (приватної, комерційної та банківської [167, с. 23; 278, с. 29; 302, с. 20]. Так, відповідно до ст. 1102 Глави Одинадцятої (Про порушення уставів поштового і телеграфного) Уложення передбачалась відповідальність за змову умисно передавати певній особі чужі листи¹ [294, с. 117]. Необережні дії щодо втрати страхових листів поштовими чиновниками передбачала ч. 1 ст. 1105 Уложення, втрату листів цими ж

¹ «Если почтовый чиновник или почтальон, или иной служитель почты не по неосторожности, а из каких либо видов, согласится с кем либо передавать ему письма, адресованные на имя другого, без дозволения сего последнего, то он за сие подвергается лишению всех особенных, лично и по состоянию присвоенных, прав и преимуществ и заключению в тюрьму по второй степени статьи 33 сего уложения» [294, с. 117]

особами – ч. 2 ст. 1105 Уложення, а ці самі дії, вчинені листоношею – ст. ст. 1107-1108 Уложення. Що стосується передбаченого покарання за цією статтею, то за ст. 33 Уложення друга ступінь покарання у виді позбавлення волі передбачала строк від 8 місяців до 1 року і 4 місяців. Крім цього, приватна таємниця охоронювалась на рівні ст. 137 Статуту про покарання, які накладаються мировими судьями (1864): «за разглашение с намерением оскорбить чью-то честь, сведений, сообщенных в тайне, или же узнанных вскрытием чужого письма или другим противозаконным образом, виновные подвергаются аресту не свыше 15 дней или денежному взысканию не свыше 15 рублей» [297, с. 225].

Цікавий вид кримінального правопорушення передбачала частина 2 статті 1104 Уложення: «Будь же сие учинено им для сообщения содержания письма кому либо другому, он приговаривается к заключению в тюрьме на время от четырех до восьми месяцев» [294]. При цьому частина перша статті передбачала відповідальність за розпакування поштовим чиновником чи службовцем із цікавості переданого для відправки чи отриманого по пошті листа, адресованого іншому, тобто встановлювалась кримінальна відповідальність і за саме ознайомлення із змістом таємниці листування, що з огляду на види покарання було менш тяжким правопорушенням.

Щодо розголошення комерційної та банківської таємниці, то відповідно до статті 1157 Уложення чиновники та посадові особи державних кредитних установ, комунальних і приватних банків, за порушення таємниці про ті їх діяння, які на підставі статутів підпадають під неї [Т.Й. –таємницю], підлягають відстороненню від посади, а якщо такі діяння передбачали намір зашкодити честі чи кредиту певної чесної особи – тюремне ув'язнення від 4 місяців до 1 року і 4 місяців; а відповідно до статті 1335 Уложення: «Кто из людей, принадлежащих к фабрике, заводу или мануфактуре, огласит какое либо содержимое втайне и вверенное ему в виде тайны средство, употребляемое при изготовлении или отделке произведений тех фабрик, заводов или мануфактур, когда не было на сие положительного согласия тех, кому сия тайна принадлежит по праву, и следственно к ущербу их, тот подвергается за сие заключению в тюрьме на время от четырех до восьми месяцев» [294, с. 144]. Крім

цього, кримінальній відповідальності за умисне відкриття таємниць чи інше розголошення, які зашкодили б кредиту хазяїна, підлягали за заявою хазяїна прикажчики – ч. 1 ст. 1187 Уложення. Обтяжуючою обставиною був корисливий мотив, що прирівнювався до шахрайства.

Таким чином, розголошення банківської таємниці у разі наявності мети зганьбити певну особу каралося суворіше за порушення таємниці листування та комерційної таємниці, які, незалежно від мотивів їх вчинення, карались однаково.

Кримінальної відповідальності за розкриття лікарської та адвокатської таємниць на цей час передбачено не було, хоча на рівні «галузевого законодавства» відповідні заборони були закріплені [172, с. 20; 304, с. 57; 321, с. 671].

Згодом в Російській імперії було розроблено Кримінальне уложення 1903 року (далі – Уложення 1903 року), яке передбачало самостійну главу 29 під назвою «Про оголошення таємниць» [290, с. 107-108], куди було включено ряд видів злочинів-розголошень.

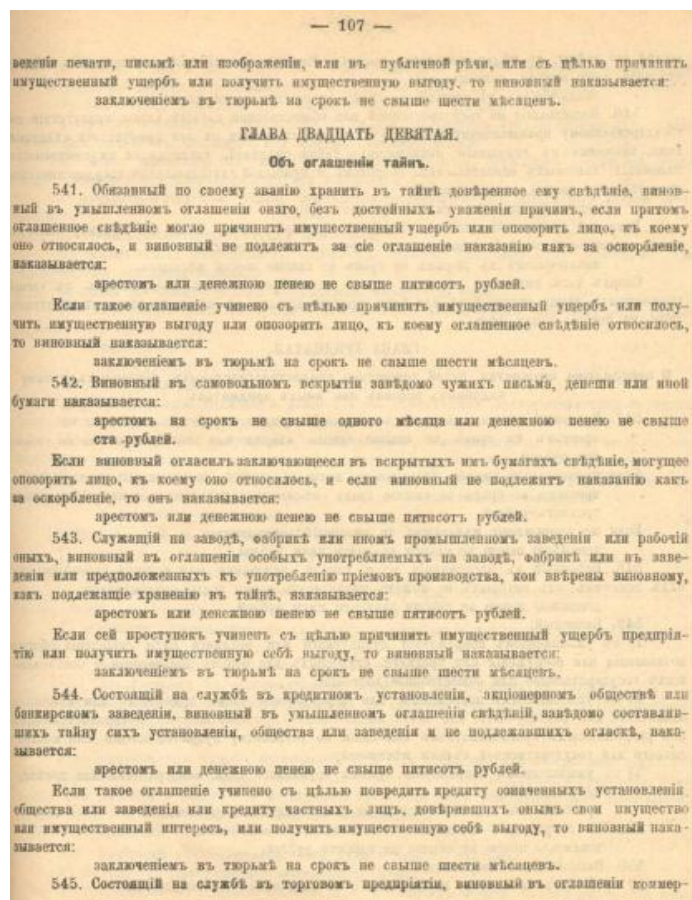

Рис. 1. Глава 29 «Про оголошення таємниць»

Кримінального уложення 1903 року

Оцінюючи значення Уложення 1903 року у розвитку кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом, слід відмітити, що йдеться про значний крок вперед, у тому числі зважаючи на окремий розділ, в якому була виокремлено значну частину відповідних норм-заборон. Не дарма на розробку цього нормативно-правового акту витрачено більше 20 років. На жаль, на всій території Російської імперії, у тому числі і на території України, цей нормативно-правовий акт так і не був запроваджений.

Слід зауважити, що така тривала розробка дозволила взяти участь у підготовці Уложення 1903 року видатним на той час науковцям у сфері кримінального права – М. С. Таганцеву, І. Я. Фойницькому, В. К. Случевському та іншим, які тим чи іншим чином проходили навчання чи відрядження у німецькомовних європейських країнах, працюючи спільно із професорами-правознавцями німецької школи права. Ймовірно, що проаналізовані вище розділи щодо службових злочинів та розголошень в інших сферах розроблялися М. А. Неклюдовим [93, с. 196]. Останній після закінчення юридичного факультету Імператорського Санкт-Петербурзького університету слухав лекції по правознавству за кордоном в університетах Берліну, Гейдельберга і Женеви.

Тому не дивно, що між главою 29 «Про оголошення таємниці» Кримінального уложення 1903 року та розділом 25 Кримінального кодексу Німецького Рейху 1871 року є ряд спільних рис. Зокрема, у останньому відповідний розділ називається «Злочини особистої вигоди та порушення чужих таємниць» (*Strafbarer Eigennutz und Verletzung fremder Geheimnisse*). Об'єднані у цьому розділі параграфи стосувалися злочинів у сфері азартних ігор, незаконного полювання та риболовлі, діяльності ломбардів, а також щодо незаконного доступу до чужої кореспонденції (параграф 299)¹ та розголошення приватної таємниці (параграф 300)² [26]. Кримінальна відповідальність за публічне розголошення чи передачу іноземному уряду державної

¹ «Той, хто запечатаний лист чи інший документ, який не визначений для ознайомлення з ним, умисно і протиправним способом відкриє, буде покараний грошовим штрафом до ста талерів або позбавленням волі на строк до трьох місяців» [26]

² «Адвокати, нотаріуси, захисники у кримінальних справах, лікарі, хірурги, акушерки, фармацевти, а також помічники цих осіб, якщо вони розголошують несанкціоновану приватну таємницю, довірену їм в силу їх службового становища, класу або торгівлі, караються штрафом до п'ятсот талерів або позбавленням волі на строк до трьох місяців. Переслідування відбувається лише за запитом» [26]

таємниці або планів, чи інших відомостей, про які особа знає, що їх збереження в таємниці необхідно для блага Німецького Рейху або федеральної землі передбачалась параграфом 92, а усвідомлена допомога чи потурання клієнту поштового відділення, який відкриває або знищує листи або посилки, довірені поштовому відділенню у випадках, відмінних від передбачених законом, каралась відповідно до параграфу 354 кодексу [26].

Щодо змісту глави 29 Уложення, то вона передбачала норми-заборони оголошення таємниці без поважних причин (ст. 541), оголошення змісту самовільно відкритих завідомо чужих паперів (ст. 542), оголошення прийомів виробництва (ст. 543), оголошення відомостей, які завідомо утворюють таємницю кредитних, акціонерних та банківських установ (ст. 544), оголошення комерційної таємниці (ст. 545), оголошення членами зборів по державному промисловому податку, які не перебували на державній чи громадській службі, таємних відомостей щодо майнового стану, боргових зобов'язань, оборотів та прибутків платників державного промислового податку (ст. 546) [290]. Основними особливостями цих видів кримінальних правопорушень були: а) негативна ознака «винуватий не підлягає відповідальності за образу»¹ (ст. 541-542); б) спеціальна мета як основна чи обтяжуюча ознака («спричинити майнову шкоду», «отримати майнову вигоду для себе», «зганьбити особу», «завдати шкоди честі чи кредиту особи, до якої таємниця відноситься»), в) суб'єкт – фізична особа приватного права. Слід також звернути увагу на основну мету розробки ст. 541 Уложення – охопити його дією порушення професійної таємниці в цілому замість криміналізації розголошення окремих видів конфіденційних відомостей [267, с. 20–21].

На нашу думку, науковий інтерес становлять також норми ст. ст. 653, 655 Уложення, які встановлювали відповідальність за розголошення відомостей особою, яка перебувала на державній чи громадській службі. Так, визначальною ознакою

¹ Відповідальність за образу передбачала Глава 28 Уложення 1903 року з відповідною назвою. Образою вважалось як і обзивання, так і розголошення обставин, які ганьбили. При цьому, відповідно до статті 537, розголошення відомостей, які ганьблять честь, не вважається караним, якщо обвинувачений доведе, що розголошена обставина істинна (1) або що він мав достатні підстави вважати розголошені обставини істинними і вчинив таке розголошення заради державної або громадської користі, або в інтересах виконуваних ним обов'язків (2), або для захисту особистої честі чи честі його сім'ї. Тобто предметом образи були неправдиві відомості, на відміну від предмету злочину у Главі 29 Уложення 1903 [290].

суб'єкта було те, що «відомості стали відомі особі по службі чи внаслідок зловживання ним службовим становищем», а форма вини – умисна¹.

Уложення 1903 року передбачало також кримінальну відповідальність за шпигунство (ст. 108), хоча й не розкривало його зміст, а окрім цього на рівні частини 1 статті 111 за розголошення військової таємниці – опублікування чи повідомлення уряду, агенту іноземної держави, яка не перебувала у війні з Росією, плану, рисунку, документу, їх копій чи відомостей, які з огляду на зовнішню безпеку Росії повинні були зберігатися в таємниці від іноземної держави (каторга до 8 років). За ті самі діяння, вчинені особою, якій відповідні відомості були ввірені по службі, або які вона отримала їх чи ознайомила з ними у зв'язку зі своїм службовим становищем, або якщо їй було оголошено заборону публікувати чи повідомляти їх була передбачена більш суворі відповідальність (строкова каторга) [290, с. 24-25].

Австрійському кримінальному праву XIX ст., яке поширювало свою дію на Галичину та Буковину, були відомі такі інститути захисту, як державна, військова, сімейна таємниця та таємниця листування. Поштовхом для розвитку цих положень стало впровадження демократичних ідей в тогочасній Європі і проголошення найвищою цінністю прав і свобод людини. Кримінальне законодавство спрямовувалося, в першу чергу, на захист приватності [70, с. 48-49].

Так, згідно з параграфом 498 австрійського Кримінального закону 1852 року кримінальній відповідальності підлягали лікарі та акушери, які розголошують таємниці їх підопічних [23]. За наступним параграфом 499 карались дії аптекаря, який розголосив відомості про хворобу особи. Параграф 58 передбачав відповідальність за «високу зраду» (Hochverrat) у тому числі у формі розголошення таємниць. Крім цього, як зловживання службовою владою (Mißbrauch der Amtsgewalt) визначалось розкриття ввіреної службової таємниці небезпечним чином (der ein ihm anvertrautes Amtsgeheimniß gefährlicher Weise eröffnet) згідно з параграфами 101-102 австрійського Кримінального закону 1852 року [23].

¹ За необережні дії, що спричинили втрату, знищення чи викрадення таємниці зовнішньої безпеки передбачалось покарання у виді тюремного ув'язнення від 3 років (ст. 654 Уложення 1903 року)

З точки зору еволюції кримінального законодавства у сфері розголошення інформації з обмеженим доступом законодавство радянського періоду становить обмежений науковий інтерес. Так, захист приватних прав, та витікаючих із них таємниць, не був пріоритетним, на відміну від охорони державної таємниці. Перший КК УСРР 1922 відображав політику більшовицької партії того часу, яка чітко була сформульована В. І. Леніним: «Ми нічого приватного не визнаємо, для нас все є публічно-правовим, а не приватним» [188, с. 398].

Вперше шпигунство було включено до злочину державної зради відповідно до статті 58-1а КК 1927 року, якою було доповнено кодекс з часу введення в дію постанови ЦВК СРСР від 08 червня 1934 року [291]. Хоча за цим кодексом знайомого розмежування ст. 58-1а (державна зрада) та ст. 58-6 (шпіонаж) за ознакою суб'єкта кримінального правопорушення не було. Зокрема, у науковій літературі того часу відзначається, що громадяни СРСР за шпигунство повинні відповідати як за зраду Батьківщини по ст. 58-1а і по інших відповідних статтях (за сукупністю), а іноземці – за ст. 58-6 КК [291]. Натомість розмежування двох різних складів кримінальних правопорушень, які передбачали аналогічні дії – шпигунство, за ознакою суб'єкта кримінального правопорушення (громадянин СРСР, іноземний громадянин або особа без громадянства) вперше було передбачено за Законом про кримінальну відповідальність за державні злочини 25 грудня 1958 року (ст. 1 та ст. 2 закону) [105], згодом відображено і в КК 1960 (ст. 56 та ч. 1 ст. 57 кодексу) [181], попередні ж кримінальні закони передбачали кваліфікацію дій громадян СРСР, які вчиняють шпигунство, за сукупністю двох статей (державна зрада та шпигунство).

У цей період часу значного прогресу з юридичної точки зору в охороні інших відомостей не досягнуто, хоча кримінально-правова охорона таємниці досудового розслідування та таємниці усиновлення є надбанням кримінального права радянського періоду. Зокрема, в КК УСРР 1927 року містилися норми щодо кримінальної відповідальності за розголошення таємниці попереднього слідства, дізнання чи ревізійного обстеження [74, с. 67]. Так, у ст. 91 цього КК передбачалася відповідальність за «розголошення даних передсудового слідства, дізнання, справування прокурорського догляду або ревізійного справування без відповідного

дозволу прокурора, слідчого або відповідальної за переведення дізнання чи ревізії урядової особи» [74, с. 67]. Однак відправним пунктом все ж слід вважати положення ст. 104-2, якою було доповнено КК УСРР 1922 року, і яке по суті відтворило КК УСР 1927 року [213, с. 63].

Заради справедливості слід відзначити, що ст. 1038-1 Уложення про покарання кримінальні та виправні у редакції 1885 року та ст. 305 Кримінального уложення передбачали кримінальну відповідальність за «оголошення в друк» відомостей, виявлених дізнанням чи попереднім слідством, до судового засідання чи закриття справи, тобто передбачали спеціального суб'єкта – тогочасного працівника ЗМІ. При цьому, як відзначає А. А. Бражник, якщо в Уложенні про покарання кримінальні та виправні (редакція 1885 року) розголошення як вид злочину був матеріальний, то ст. 305 Кримінального уложення 1903 року містила положення, яке свідчило про те, що злочин був формальним. Подібні зміни дослідник пов'язував зі стрімким поширенням на той час впливу засобів масової інформації на життя суспільства і намаганням держави у зв'язку з цим мінімізувати можливі негативні наслідки цих процесів. Поширення інформації у кримінальній справі до моменту її закриття або судового розгляду суперечило як етичним засадам, так і процесуальним принципам. Окрім того, розповсюджена до судового розгляду слідча інформація могла суттєво вплинути на формування суспільної думки з приводу справи, зашкодити об'єктивному її розгляду. Разом із тим соціальні передумови появи наведеної норми відіграли другорядну роль, визначивши всього лише її змістовне наповнення. Криміналізація поширення слідчої інформації у друкованих виданнях пов'язана, перш за все, із цілеспрямованим проведенням державою політики тотального цензурування діяльності тогочасних ЗМІ [52, с. 15-16]. Однак слід відзначити, що цей вид кримінального правопорушення доволі специфічний саме з огляду на його суб'єкта та спосіб вчинення, і лише віддалено нагадує склад кримінального правопорушення за ст. 387 КК України (схожі предмет та діяння).

У 1970 році у зв'язку із прийняттям Кодексу законів про шлюб та сім'ю [157] КК 1960 року було доповнено статтею 115-1, яка передбачала кримінальну відповідальність за розголошення таємниці усиновлення [181]. Усі норми КК 1960

року в останній редакції, які стосуються розголошення інформації з обмеженим доступом, наведено у таблиці (додаток 3 до дисертації).

З розвитком відповідного галузевого законодавства у роки незалежності України КК 1960, як вбачається з таблиці (додаток 3 до дисертації), було доповнено нормами-заборами розголошення відомостей про проведення медичного огляду на ВІЛ (1991), таємниці голосування під час референдуму (1993), комерційної таємниці (1994), відомостей про заходи безпеки (2000).

Крім цього, КК 1960 року не передбачав кримінальну відповідальність за розголошення лікарської таємниці, банківської таємниці, інсайдерської інформації, таємниці фінансового моніторингу. Відповідні норми-заборони у кримінальному законі з'явились у 2001, 2004, 2006 та 2003 роках відповідно.

Таким чином, у 1970-2000 роки спостерігається тенденція щодо стихійного розмноження у кримінальному законі норм-заборон щодо розголошення певних типів інформації, зумовленого розвитком відповідного галузевого законодавства (Кодексу законів про шлюб та сім'ю 1969 року [157], Закону України «Про підприємства в Україні» 1991 року [136], Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» 1991 року [111], Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» 1993 року [134], Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 року [118], Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» 2002 року [138], Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» 2006 року [133]).

Що стосується лікарської таємниці, то 13.12.1994 КК РРФСР був доповнений ст.128-1, яка передбачала кримінальну відповідальність за розголошення відомостей, що становлять лікарську таємницю [292; 214]. Але, у свою чергу, український законодавець не став брати на озброєння цей досвід та відмовився включати вказану статтю до діючого тоді в Україні КК 1960 року. Хоча 19 листопада 1992 року було прийнято «Основи законодавства України про охорону здоров'я», стаття 40 якого передбачає, що медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне

обстеження, огляд і їх результати, інтимні і сімейні сторони життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, окрім передбачених законодавчими актами випадків [130]. Паралельно з розвитком законодавства, активно почали розвиватися етичні норми в медицині, проголошується ряд етичних принципів в системі охорони здоров'я України, зокрема принцип автономії волі і принцип конфіденційності [199, с. 29-30]. Але, не дивлячись на ці позитивні зрушення в законодавстві, окреслені положення все ще носили декларативний характер, оскільки механізм забезпечення їх виконання був відсутній [151, с. 127]. Лише у КК 2001 року, тобто через 9 років після прийняття Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» була закріплена норма-заборона щодо розголошення лікарської таємниці у кримінальному законі, на відміну від східних сусідів, яким для цього потрібно було 2 роки. Про наявність об'єктивних причин такої паузи з боку законодавця у науковій літературі не зазначається.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що основними чинниками криміналізації розголошення інформації з обмеженим доступом були суспільні та політичні (розголошення таємниці досудового розслідування), розвиток суспільних відносин у відповідних сферах, розробки у галузі особистих прав людини і громадянина, вплив зарубіжних законодавчих досягнень, міжнародні зобов'язання, розвиток галузевого законодавства. Наприклад, чинниками криміналізації розголошення таємниці слідства стали адміністративно-політичні чинники, які полягали у тому, що у новоутвореній радянській державі відбувалася інтенсифікація процесу становлення командно-адміністративної системи державного управління [52, с. 17-18]. Цей процес супроводжувався розробленням і впровадженням чіткого правового механізму протидії негативним факторам впливу на діяльність державних органів, в тому числі і правоохоронних [52, с. 17]. На думку авторів законопроекту, яким банківську таємницю включено до предметів кримінального правопорушення за ст. 232 КК України, криміналізація відповідного діяння зумовлена ринковою економікою та жорсткою конкуренцією на ринку товарів та послуг, значними негативними наслідками для клієнтів банків від відповідного діяння, а також тенденцією розширення кола осіб, яким розкривається банківська таємниця у відповідності із

статтею 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [233, с. 1-2]. Прийняття Конституції України [168] у 1996 році дозволило усвідомити суспільству, не зважаючи на певну традиційну декларативність, що приватне життя особи є об'єктивно існуючим феноменом, а становлення та юридичне закріплення його охорони і недоторканності має важливе соціально-правове значення для демократичного розвитку держави. Вказане вплинуло на реформування практично всіх галузей законодавства, а зокрема було встановлено нові склади кримінальних правопорушень, передбачених диспозиціями статті 182 КК України «Порушення недоторканності приватного життя» [278, с. 52]. У свою чергу, поява статті 361-2 КК України є відбитком ратифікації Україною Конвенції про кіберзлочинність [164], про що свідчить і зміст пояснювальної записки до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України» [234, с. 1-2]¹.

Разом із тим не поодинокими є випадки, коли відповідна норма-заборона з'являється у кримінальному законі без належного обґрунтування. Наприклад, Кримінальний кодекс України доповнено ст. 209-1 на підставі Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України (щодо відповідальності за відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом)» від 16 січня 2003 року. При цьому, пояснювальна записка до відповідного проекту закону не містить будь-якого обґрунтування щодо необхідності доповнення КК України цією статтею [235, с.1-2]. Так само, Закон України від 16 листопада 2017 року № 2213-VIII [126] передбачав велику кількість змін до КПК України стосовно порушення правоохоронними органами прав суб'єктів господарювання, зокрема іноземних інвесторів і підприємств із іноземним капіталом від 17 березня 2017 року з

¹ Слід відзначити також, що 16 січня 2014 року Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 361-4, яка встановлювала кримінальну відповідальність за несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, що оброблюється в державних електронних інформаційних ресурсах.

У пояснювальній записці до відповідного проекту закону конкретного обґрунтування щодо необхідності доповнення КК України новою нормою-заборонаю за ст. 361-4 не наведено, однак виходячи із загальної мети прийняття законопроекту - встановити додаткові заходи впливу для охорони громадського порядку, прав та законних інтересів громадян з огляду на захоплення державних та комунальних будівель, втручання в роботу державних та правоохоронних органів, систематичні блокування їх діяльності [93, с.1-4]. Однак у подальшому ця стаття була виключена з КК України відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо припинення норм законів, схвалених 16 січня 2014 року».

урахуванням рекомендацій Ради бізнес-омбудсмена, однак щодо змін до КК України в цілому та до ст. 387 КК України зокрема пояснювальна записка будь-якого обґрунтування не містить [236].

Слід констатувати, що відповідні норми-заборони щодо розголошення інформації з обмеженим доступом з'являлись у вітчизняному кримінальному законі у наступному порядку (який надалі буде використовуватись у дослідженні):

- 1) державна зрада та шпигунство (ст. ст. 111, 114 КК 2001 року, ст. ст. 56, 57 КК 1960 року);
- 2) розголошення державної таємниці (ст. 328 КК 2001 року, ст. 67 КК 1960 року);
- 3) розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю (ч. ч. 1,3 ст. 422 КК 2001 року, п. п. а, в, г. ст. 257 КК 1960 року);
- 4) розголошення таємниці слідства (досудового розслідування, оперативно-розшукової діяльності) (ст. 387 КК 2001 року, ст. 181 КК 1960 року);
- 5) порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції (ст. 163 КК 2001 року, ст.131 КК 1960 року);
- 6) розголошення змісту волевиявлення виборця (ст. 159 КК 2001 року, ст. 129 КК 1960 року);
- 7) розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) (з 1970 року, ст. 168 КК 2001 року, ст. 115-1 КК 1960 року);
- 8) передача службової інформації (з 1984 року, ст. 330 КК 2001 року, ст. 68-1 КК 1960 року);
- 9) розголошення відомостей про проведення медичного огляду на ВІЛ (з 1991 року, ст. 132 КК 2001 року, ст.108-4 КК 1960 року);
- 10) розголошення комерційної таємниці (1994 року, ст. 232 КК 2001 року, ст. 148-7 КК 1960 року);
- 11) розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист (з 2000 року, ст. 381 КК 2001 року, ст. 181-2 КК 1960 року);
- 12) розголошення лікарської таємниці (з 2001 року, ст. 145 КК 2001 року);
- 13) незаконне поширення конфіденційної інформації про особу (з 2001 року, ст.182 КК 2001 року);

- 14) розголошення таємниці фінансового моніторингу (з 2003 року, ч.2 ст.209-1 КК 2001 року);
- 15) розголошення банківської таємниці (з 2004 року, ст. 232 КК 2001 року);
- 16) несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах (ст.361-2 КК 2001 року);
- 17) розголошення інсайдерської інформації (з 2006 року, ч. 1, 3-4 ст. 232-1, ч.1, 3-4 ст.232-3 КК 2001 року);
- 18) розголошення професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках (з 2020 року, ст. 232 КК України);
- 19) поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (з 2022 року, ст.114-2 КК України).

1.2. Стан наукового дослідження проблем кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом

Будь-яке наукове дослідження, у тому числі у сфері права, не може існувати відірвано від актуальних теоретичних досягнень та не може бути безпередумовним. При цьому, для виконання її головної мети – віднайдення максимально повного вирішення проблемної ситуації – вкрай необхідним є вивчення сукупності інформації та міркувань, які наявні на сьогодні у науковому арсеналі. Ще О. Ф. Кістяківський підкреслював, що кримінальне право у тому виді, в якому воно існує тепер, з'явилося не випадково – воно є накопиченою роботою багатьох віків і багатьох поколінь [154, с. 157].

У багатьох дослідженнях зазначається, що українська кримінально-правова наука веде свій початок ще з часів Статутів Великого князівства Литовського [159, с. 88], хоча імена авторів відповідних джерел кримінального права та науковців не збереглися.

У період формування київської, харківської та одеської шкіл кримінального права (перша половина XIX ст. – початок XX ст.) в Університеті Святого Володимира («кафедра руських кримінальних законів» з наступними змінами назви), Харківському Імператорському університеті та Імператорському Новоросійському університеті у центрі наукових досліджень перебували історичні пам'ятки кримінального права (І. М. Данилович, І. Ф. Тимківський), поняття злочину та покарання (О. Ф. Кістяківський, Г. С. Гордієнко), окремі види майнових злочинів, злочинів проти держави, релігії (Л. С. Білогриць-Котляревський), особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх (О. М. Богдановський), порівняльне кримінальне право з німецьким та римським (К. Ф. Михайловський) тощо. Проблеми кримінально-правової охорони таємниць вивчалися лише фрагментарно та, здебільшого, оглядово.

Окремі сторони проблем кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом опосередковано окреслювалися у працях радянського періоду. Так, ще у період Другої світової війни у 1942 році опубліковано брошуру московського вченого М. Д. Дурманова «Державна та військова таємниці».

Четвертий пункт цього дослідження прямо названо «Розголошення військової таємниці – тяжкий злочин» [94, с. 15], хоча ще у першому абзаці першого пункту виділено головну тезу брошури – розголошення державної таємниці може спричинити серйозну шкоду державі. Цікаво, що автор ставить співвідношення понять державної та військової таємниці у залежність від воєнного стану (у цей час будь-яка державна таємниця стає військовою) [94, с. 3]. У зміст поняття «розголошення» М. Д. Дурманов вкладав умисні чи необережні дії, які призводять до однаково шкідливого наслідку – таємниця стає надбанням ворога [94, с. 15]. Однак, вказана брошура, на нашу думку, скоріш носить інформаційно-настановчий, а не науковий характер, хоча, наприклад, О. Г. Семенюк відзначає її саме як наукову працю [272, с. 124].

Загалом, радянські вчені у галузі кримінального права продовжували розвивати історико-філософський напрям (А. А. Піонтковський), вивчали проблеми загальної частини (ознаки злочину, вини, кваліфікації злочину, стадій вчинення злочину, співучасті у злочині, множинності злочинів, а також призначення покарання, звільнення від покарання та його відбування тощо) та особливої частини кримінального права (злочини проти людяності – А. Н. Трайнін, військові злочини, службові злочини, злочини проти власності – Б. С. Утєвський, В. Д. Меньшагін, М. Д. Дурманов, Ю. М. Ткачевський, Г. А. Кригер, злочини у сфері транспорту – Б. О. Куринов, злочини-порушення громадського порядку – Н. Ф. Кузнецова), «інформаційним» злочинам належної уваги не приділено.

Що стосується українських вчених, то їх діяльність також була націлена на вирішення фундаментальних проблем кримінального права: підстава кримінальної відповідальності (Я. М. Брайнін), множинність злочинів (М. І. Бажанов), злочини проти особистості (М. М. Гродзинський), охорона права власності (П. С. Матишевський), громадського порядку (С. С. Яценко) тощо.

Таким чином слід констатувати, що як у науковій літературі радянського періоду, так і в перші роки після здобуття Україною незалежності комплексних досліджень проблем кримінально-правової охорони інформації з обмеженим

доступом не було виконано, хоча окремі види таємниць, або їх елементи ставали об'єктом наукових досліджень.

Зокрема, слід відзначити наукові статті, написані протягом 2004-2013 років у періодичних виданнях таких авторів: Д. С. Азаров [30, с. 60-65], М. В. Анчукова [39, с. 405-411], А. І. Марущак щодо лікарської таємниці [196, с. 45-49], П. П. Андрушко [37, с. 43-50], В. В. Давиденко щодо конфіденційної інформації [85, с. 145-150], Л. Ф. Дядерко щодо державної таємниці [96, с. 82-85], М. В. Палій та Г. М. Волкова щодо таємниці сповіді [218, с. 247-248], О. С. Яра щодо комерційної та банківської таємниць [324, с. 292-298].

Також неможливо залишити без уваги і більш пізні наукові статті (2016-2019 роки), зокрема спільні статті науковців Д. П. Калаянова та М. І. Михайлуци щодо розголошення державної таємниці як злочину у сфері охорони державної таємниці [149, с. 143-146], О. О. Дудорова та Д. В. Каменського про кримінально-правовому охорону інсайдерської інформації у США та Європі [91, с.185-201], наукові статті О. К. Василяка про кримінально-правову охорону інсайдерської інформації [54, с. 11-14], В. В. Кострицького щодо кримінальної відповідальності за порушення таємниці голосування [174, с. 115-130], І. І. Присяжнюка про кримінально-правову охорону права особи на приватність [240, с. 5-11] та інші, які будуть детальніше аналізуватись у подальшому.

Що стосується дисертаційних досліджень, то вони почали з'являтися на межі XX та XXI століть. Однією із перших стала робота В. В. Кухаря під назвою «Кримінальна відповідальність військовослужбовця за порушення державної таємниці», в якій останній ще за КК 1960 року аналізував відповідні нормативні орієнтири та правозастосовну практику [185].

Першою ж дисертацією, яка стосувалась так званих таємниць приватноправового характеру, стала робота О. Е. Радутного «Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розміщення відомостей, що становлять комерційну таємницю (аналіз складів злочинів)», яка була виконана у 2002 році у м. Харків під науковим керівництвом д.ю.н. М. І. Панова. У роботі вперше досліджено соціально-економічні, нормативні, кримінологічні й соціально-прогнозні

фактори обумовленості кримінально-правової заборони посягань на відносини, що забезпечують обмеження монополізму у сфері господарської діяльності та (або) охорону суб'єктів цих відносин від проявів недобросовісної конкуренції, уперше на рівні загального вчення про склад злочину запропоновано визнати предметом злочину поряд з предметами матеріального світу (речами), інші явища об'єктивного світу (інформацію, енергію тощо), з певними властивостями яких кримінальний закон пов'язує наявність у діянні особи ознак складу конкретного злочину, запропоновано визнати предметом злочинів, передбачених статтями 231, 232 КК, поряд з комерційною таємницею також і банківську, що згодом було реалізовано на практиці [246, с. 7-8].

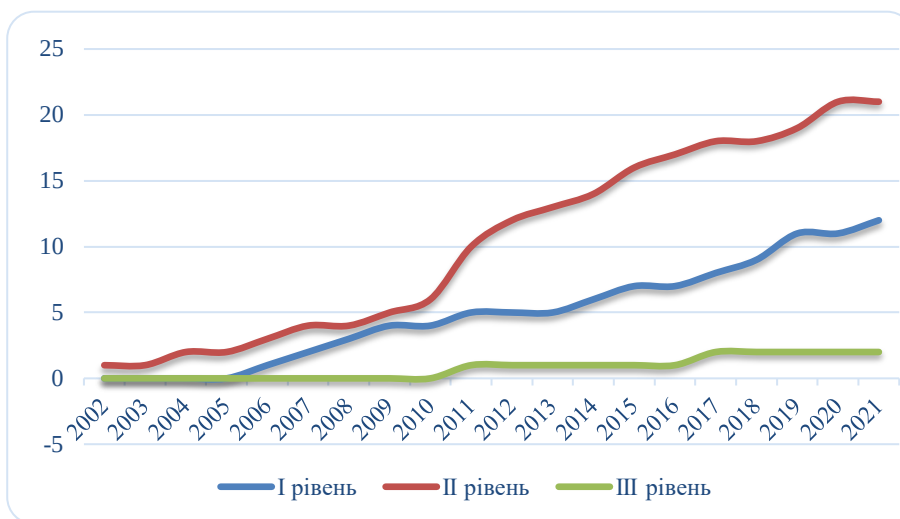
У цілому предметом даного дослідження є понад 40 дисертацій різних науковців¹, із них на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук – 7, а доктора філософії (кандидата юридичних наук) - 33². При цьому, за рівень узагальнення предмету дослідження серед них слід виділити три групи: I рівень – вивчається один чи кілька юридичних складів кримінальних правопорушень у сфері інформаційної безпеки, що передбачені однією статтею Кримінального кодексу України, II рівень – вивчається невелика група юридичних складів кримінальних правопорушень (виділена, здебільшого, за ознакою об'єкта, предмета чи суб'єкта злочину), III рівень – вивчається велика група юридичних складів кримінальних правопорушень з різних розділів КК України (на думку відповідних авторів вичерпний перелік «інформаційних» кримінальних правопорушень). Віднесення конкретних наукових досліджень до відповідного рівня узагальнення розміщено додатку 2 до дисертації.

Цікаво, що питома вага досліджень II рівня узагальнення найбільша (61,7%), з яких 23,8% дисертацій на здобуття наукового рівня доктора юридичних наук, а найменша при цьому у досліджень III рівня (5,8%), кількість досліджень I рівня у співвідношенні із загальною кількістю досліджень становить 32,3%.

¹ Перелік дотичних досліджень, наведений у додатку 2 до дисертації, не є вичерпним, однак додатковий аналіз інших дисертацій не змінив би обстоювані концептуальні підходи.

² Предметом дослідження не є секретні дисертації відповідної тематики з огляду на їх обмеженість у доступі.

Хронологію появи дисертаційних досліджень кожного із рівнів зображено нижче.

Тенденції щодо тематичної спрямованості досліджень відслідковуються згідно з діаграмою:

З огляду на зміст проаналізованих дисертаційних досліджень можна виокремити такі закономірності.

По-перше, найбільшу увагу у вказаних дисертаційних дослідженнях приділено поняттю інформації у галузевому законодавстві (цивільному, адміністративному тощо) та кримінально-правовому змісту відповідного предмету кримінального правопорушення. На нашу думку, така підвищена цікавість не несе в собі наукової

новизни, адже здебільшого аналізується регулятивне законодавство, до якого відсилають відповідні бланкетні характеристики предмету у диспозиціях норм, та залишаються поза увагою, власне, кримінально-правові аспекти аналізованої теми. Яскравою ілюстрацією такого стану речей є подив І. В. Єдинак щодо того, чому у польській науковій літературі таємниця листування аналізується лише в контексті дослідження ознак об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень або ж під час аналізу конкретних випадків правозастосування [98, с. 66]. О. Г. Семенюк, наприклад, до такої міри заглибився у вивчення правового механізму визначення належності інформації до державної таємниці, що запропонував удосконалити процедуру атестації експертів з питань державної таємниці [272, с. 127-136]. Такі пропозиції явно виходять за межі кримінально-правової науки в цілому.

По-друге, при належному дослідженні історичного аспекту проблеми (58%), а також вивченні досвіду зарубіжних країн (53%), замало уваги приділено міжнародним стандартам у відповідній сфері (18%).

По-третє, майже у всіх проаналізованих дисертаційних дослідженнях вивчаються відповідні юридичні склади кримінальних правопорушень, однак практичним проблемам кваліфікації присвячено відносно мало уваги (59%), а проблемам караності ще менше (32 %).

Лише в одній із проаналізованих дисертацій (3%) автор аналізує відповідні обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння, та тільки у трьох роботах (9 %) висвітлено проблеми звільнення від кримінальної відповідальності.

Вказане на пряму свідчить про необхідність детальніших та глибших наукових розробок щодо міжнародно-правових стандартів кримінально-правової охорони інформації з обмеженим доступом, проблем караності відповідних кримінальних правопорушень, вивчення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, та підстав для звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Окрім цього, систематизуючи розкриті та дискусійні у науковій літературі питання кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом, слід виділити такі:

1) термінологічні (співвідношення термінів, що позначають предмет кримінального правопорушення, діяння та інші елементи юридичних складів кримінальних правопорушень);

2) визнання інформації предметом кримінального правопорушення (притаманність чи невластивість предмету кримінального правопорушення «фізичної» ознаки);

3) класифікації видів інформації з обмеженим доступом (один і той же вид інформації відносять до різних тематичних груп, інколи без урахування правового режиму охорони);

4) систематизації видів кримінальних правопорушень (доцільність їх поєднання в окремому розділі) та їх співвідношення між собою (конкуренція, суміжність);

б) зміст окремих ознак юридичних складів кримінальних правопорушень.

Також є декілька важливих аспектів досліджуваної проблеми, які в науковій літературі взагалі не висвітлено: взаємозв'язок видів юридичної відповідальності за вчинення правопорушень з інформацією з обмеженим доступом, застосування інших заходів кримінально-правового характеру, відмінних від кримінальної відповідальності.

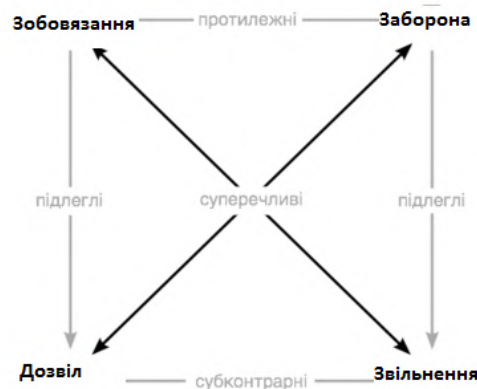
Отже, проблема кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом, не зважаючи на існуючі наукові дослідження, є актуальною та потребує подальшого теоретичного розвитку.

1.3. Загальна характеристика регулятивного законодавства у сфері обігу інформації з обмеженим доступом в правовій системі України та особливості його взаємодії з ознаками відповідних складів кримінальних правопорушень

У попередньому підрозділі в історичній ретроспективі встановлено, що здебільшого саме розвиток конституційного, цивільного, сімейного, господарського, адміністративного та іншого законодавства у 1970-2000 роках призвів до появи у КК України 2001 року широкого кола норм-заборон, які стосуються розголошення певної інформації¹. При цьому, диспозиції більшості чинних норм-заборон щодо розголошення інформації сформовані з використанням бланкетних ознак (таких, що відсилають до положень інших законів). Наприклад, диспозиція ч. 2 ст. 209-1 КК України у редакції Закону № 2617-VIII від 22.11.2018 уже у самому тексті містила посилання на інший закон для позначення предмета кримінального правопорушення: «Розголошення у будь-якому вигляді інформації, яка *відповідно до закону* надається спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади із спеціальним статусом з питань фінансового моніторингу...» [132].

Актуальним таким чином є визначення характеру зв'язків норм регулятивного права та норм-заборон «розголошень інформації» в Особливій частині КК України. При цьому, для позначення видів норм регулятивного права, які кореспондують юридичним складам кримінальних правопорушень, використано усталену у німецькій правничій доктрині класифікацію, позначену на схемі (логічному квадраті) нижче [13, с. 192–196]. Зокрема, зобов'язанням (приписом) є норма-обов'язок діяти, заборонаю – норма-обов'язок утриматися від діяння, дозволом – норма-право діяти, а звільненням – норма-право утриматися від діяння.

¹ Заради справедливості слід відзначити, що така тенденція не характерна для державної таємниці - галузеве законодавство, так би мовити, розроблялося «в догонку» до відповідних складів кримінальних правопорушень, які існували з давніх-давен. Так, лише у 1940 році була прийнята «Інструкція по веденню таємних і мобілізаційних робіт і діловодства в установах і на підприємствах», яка розмежовувала відомості за ступенем їх секретності. Прикладом одночасного запровадження норм регулятивного та кримінального права є прийняття 12 грудня 1991 року «пакетом» Закону України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» [120] та Закону України «Про внесення змін і доповнень до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів Української РСР» [121], яким КК 1960 року доповнено у тому числі статтею 108-4.

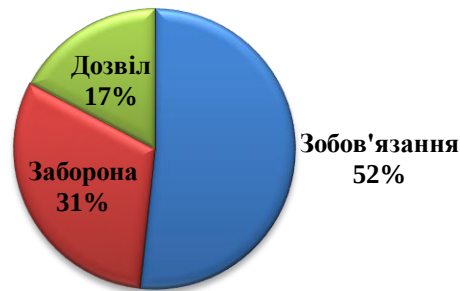

Детальні результати такого аналізу взаємозв'язку із регулятивним законодавством щодо кожної кримінально-правової норми-заборони розміщено у додатку 4 до дисертації, у якому використано розроблену у попередньому підрозділі класифікацію за хронологією появи відповідних норм-заборон у чинних на території України кримінальних законах. У цьому контексті слід зробити застереження про те, що у таблиці відображено найбільш релевантні за ступенем конкретності норми, не заперечуючи при цьому, що взаємозв'язок може існувати не лише із цією нормою, але і з рядом більш загальних норм. Узагальнюючи отримані результати, слід відзначити кілька особливостей:

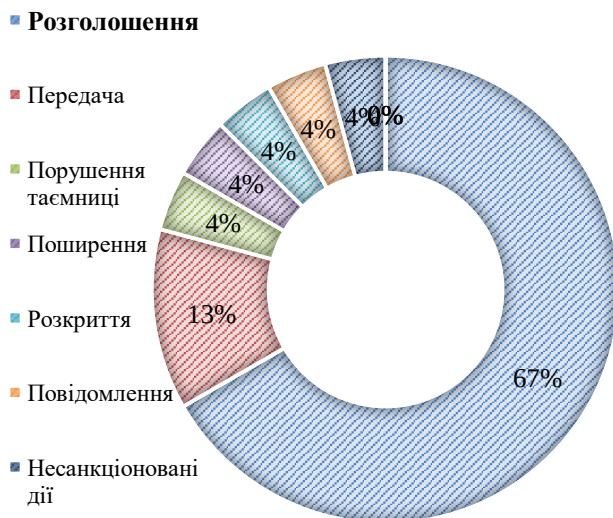
1) *Більшість кореспондуючих норм регулятивного права є саме нормами-зобов'язаннями* (15 із 29 релевантних норм, тобто 52%). Значно менше норм-заборон (9, тобто 31%) та норм-дозволів (5, тобто 17%). Із урахуванням зазначених у логічному квадраті вище типів взаємозв'язку, можна дійти висновку про позитивну тенденцію. Так, між зобов'язанням (регулятивним) та заборонаю (кримінально-правовою) існує логічний зв'язок протилежності: якщо зобов'язання дотримується – заборона не порушується. Саме такий тип логічного зв'язку між нормами регулятивного та охоронного права є найбільш доречним, адже за використання таких типів норм права йдеться про рівнозначні загальні судження, в яких за кожним мислимим у суб'єкті елементом множини стверджується (зобов'язання) чи заперечується (заборона) певна ознака. Набагато більше запитань може породжувати зв'язок із дозволом (частковим судженням, яке охоплює лише частину елементів множини). Це зв'язок суперечності (протиріччя), згідно з яким не завжди недотримання норми-дозволу буде означати порушення заборони, або ж навпаки

дотримання норми-дозволу не завжди вказує на дотримання заборони. Таких типів зв'язків, як і дублювання (заборонна норма регулятивного права + заборонна норма кримінального права) слід уникати, а отже рекомендується кореспондуючі норми регулятивного права викладати у формі зобов'язання.

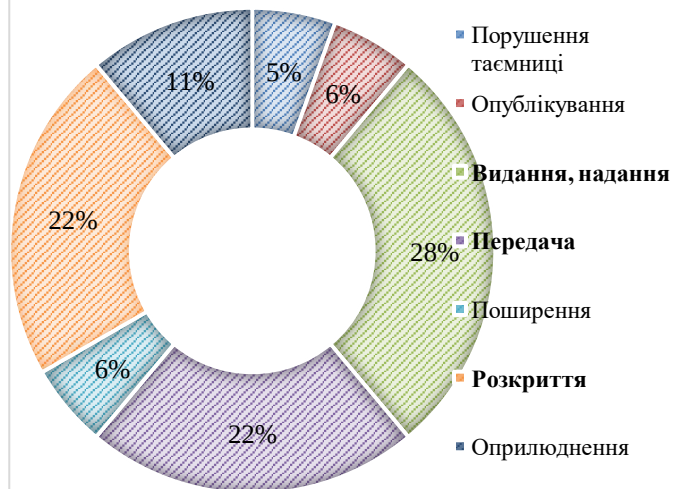
Тип кореспондуючої норми регулятивного права

ЮРИДИЧНИЙ ТЕРМІН ДЛЯ ПОЗНАЧЕННЯ НЕПРАВОМІРНОГО ДІЯННЯ

ЮРИДИЧНИЙ ТЕРМІН ДЛЯ ПОЗНАЧЕННЯ ПРАВОМІРНОГО ДІЯННЯ

2) *Відсутній єдиний термінологічний апарат, у тому числі окремі терміни для позначення правомірної та протиправної поведінки у нормах регулятивного права.* Наприклад, на рівні КПК України законодавцем використано лише термін «розголошення» (позначає і правомірне, і протиправне діяння), натомість Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» для вказівки на протиправне діяння вживає «передача, розголошення», а на правомірне – «оприлюднення, надання» [128].

Статистика термінологічного апарату регулятивного законодавства відображена у двох діаграмах нижче.

Із такими даними не узгоджується також зміст ст. 9 Закону України «Про інформацію», відповідно до якого основними видами інформаційної діяльності є створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації [110].

3) *Несистемна диференціація видів протиправних діянь*

Із впевненістю можна стверджувати, що галузеві закони на перше місце серед протиправних діянь щодо інформації з обмеженим доступом ставлять її «розголошення» (ст. 39 Закону України «Про державну таємницю» [106]¹, ст. 61 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [118], ч. ч. 2, 3 ст. 135 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [133]). Є також випадки, коли «розголошення» є єдиним проявом протиправної поведінки (ст. ст. 57, 64-1, 64-2, 66, 68, 69, 71, 222 КПК України [183], ст. 227-228 СК України [276], ст. 15, 25 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [134], ч. 8 ст. 31 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [116]). Слід також підкреслити, що є ряд галузевих законів, де не визначені типи протиправних діянь, натомість міститься відсилка до норм КУпАП та КК України (наприклад, Виборчий кодекс України [58] чи Закон України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» [120]) або між ними логічна ієрархія не визначена (ст. 36 ГК України [82]). Контраргументом є зміст ст. 146 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [133].

4) *Не визначений зміст окремих видів інформації з обмеженим доступом.*

Так, на рівні КПК України більш-менш детально визначено порядок обмеження

¹ На рівні ст. 212-2 КУпАП встановлена адміністративна відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю, які відмінні від її розголошення (безпідставне засекречування інформації, невжиття заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та незабезпечення контролю за охороною державної таємниці, невиконання норм і вимог криптографічного та технічного захисту секретної інформації тощо) [156].

доступу до таємниці досудового розслідування, хоча й чітко не визначено його обсяг: йдеться лише про інформацію щодо стану та деталей досудового розслідування, запланованих слідчих дій, їх результатів, здобутих доказів тощо, чи також про іншу інформацію, яка окремо охороняється законом, однак міститься у матеріалах кримінального провадження – наприклад, у результаті отримання тимчасового доступу до речей і документів, негласних слідчих (розшукових) дій. Так само у сімейному законодавстві немає визначення таємниці усиновлення, яке може розумітися лише як інформація про те, що усиновителі не є кровними батьками усиновленого, або включати також таємницю перебування на обліку тих, хто бажає усиновити дитину, пошуку дитини для усиновлення, подання заяви про усиновлення та її розгляду, рішення суду про усиновлення (згідно з ч.1 ст. 226, ст. 228 СК України) [276]. Ще гіршою є ситуація із службовою інформацією, зібраною у процесі оперативно-розшукової діяльності, адже спеціальний закон взагалі не визначає поняття службової інформації у цій сфері, про його зміст можна здогадуватися на рівні законів лише зважаючи на загальні положення про службову інформацію за Законами України «Про інформацію» [110] та «Про доступ до публічної інформації» [122].

5) *Спостерігається неповна змістовна узгодженість норм регулятивного права між собою.* Вказана особливість, а точніше істотний недолік регулятивного законодавства найбільш ілюстративно проявляється при класифікації видів таємниць. Так, запропонований у «базовому» Законі України «Про інформацію» поділ інформації з обмеженим доступом на таємну та конфіденційну є невдалим. Наприклад, за цією класифікацією, відомості, що становлять комерційну таємницю, можуть бути віднесені до двох різновидів «інформації з обмеженим доступом» - конфіденційної та службової інформації [175].

Кримінально-правові норми-заборони будуються на основі іншої класифікації інформації з обмеженим доступом – за її змістом, яка існує на рівні ряду «спеціалізованих» законів. Ці норми регулятивного права не узгоджені між собою, що призводить до можливості віднесення конкретної інформації до різних видів, а як наслідок – до конкуренції кількох норм-заборон при кваліфікації діяння особи. Так,

дані про зміст, організацію, результати здійснення комплексу або окремого оперативно-розшукового заходу разом із аналогічною інформацією про контррозвідувальний та розвідувальний захід, відповідно до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, затвердженого наказом Центрального управління Служби безпеки України 23 грудня 2020 року № 383, віднесено до державної таємниці (таємно, цілком таємно), як і відомості про осіб, які залучені, або готуються до залучення, або залучалися протягом останніх п'яти років до конфіденційного співробітництва, приміщень, які використовуються для цих цілей тощо [139]. Тобто одна і та ж інформація може відноситися як до даних оперативно-розшукової діяльності (ст. 387 КК України), так і до державної таємниці (ст. ст. 111, 114, 328 КК України).

Так само, у статті 13 Закону України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ прямо зазначено: «Відомості про результати медичного огляду, наявність чи відсутність ВІЛ-інфекції в особи, яка пройшла медичний огляд, є конфіденційними та становлять лікарську таємницю» [120]. Відтак, предмети юридичних складів кримінальних правопорушень за ст. ст. 132, 145, 163, 182 КК України частково тотожні.

Аналогічно відомості про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист є одночасно таємницею досудового розслідування та/або таємницею оперативно-розшукової діяльності, а більш того обов'язково є державною таємницею за ознаками «таємно» або «цілком таємно» відповідно до п. п. 4.1.4-4.1.6 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю (стосується ст. ст. 111, 114, 328, 381, 387 КК України) [139].

Така недосконалість норм регулятивного права не дозволяє на даному етапі систематизувати предмети відповідних кримінальних правопорушень, створити їх систему за цією ознакою із визначенням типів взаємозв'язків.

6) *Неповна змістовна відповідність між нормами регулятивного права та кримінально-правовими нормами-заборами.* Вона може стосуватись не тільки

термінології¹, але і кола суб'єктів, на які поширюється відповідна норма права.

Здебільшого йдеться про неповну відповідність кола суб'єктів, яка характерна для взаємозв'язку регулятивних норм та норм за ст. ст. 132, 163, 361-2, 397 КК України. Наприклад, кваліфікуючою ознакою за ч. 2 ст. 163 КК України є вчинення правопорушення «службовою особою» (без вказівки на використання службового становища чи прямих обов'язків), натомість відповідно до ч. 1 ст. 11 Закону України «Про електронні комунікації» *постачальники електронних комунікаційних послуг [їх працівники]* повинні забезпечувати і нести відповідальність за схоронність даних щодо кінцевого користувача, отриманих при укладенні договору про надання електронних комунікаційних послуг та наданні електронних комунікаційних послуг [127]. Повна невідповідність має місце, наприклад, щодо ч. 2 ст. 387 КК України (суб'єктами цього правопорушення є суддя, прокурор, слідчий, дізнавач, працівник оперативно-розшукового органу), оскільки в частині таємниці досудового розслідування КПК України відповідної кореспондуючої норми не містить взагалі, її складно віднайти також і в інших актах законодавства. Так, у ч. 4 ст. 19 Закону України «Про прокуратуру» [123] та ч. 7 ст. 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [108] йдеться про всі види охоронюваних таємниць, а не тільки таємницю досудового розслідування. Однак навіть такої норми-зобов'язання не містять Закони України «Про Національну поліцію» [109], «Про Національне

¹ У новій редакції Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» замінено термін «автоматизовані системи» на більш широкий за змістом «інформаційно-телекомунікаційні системи» [112]. Однак відповідні статті у КК України не зазнали аналогічних змін.

антикорупційне бюро України» [124], «Про Державне бюро розслідувань» [119], «Про Бюро економічної безпеки України» [137]¹.

Оцінюючи значення норм регулятивного права для існування норм-заборон щодо розголошення інформації з обмеженим доступом, слід вказати на такі типи зв'язків:

1. На нашу думку, існування у регулятивному законодавстві загальної норми-заборони, норми-обов'язку чи норми-права є нормативним підґрунтям для криміналізації відповідного типу протиправної поведінки щодо розголошення охоронюваної законом інформації.

А) *норма-заборона*: «Спеціально уповноваженому органу заборонено розкривати та/або передавати будь-кому інформацію, що є таємницею фінансового моніторингу, крім випадків, передбачених статтями 17, 18, 20 і 23 цього Закону» (ст. 12 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [116], яка кореспондує із заборonoю у ч. 2 ст. 209-1 КК України);

Б) *норма-обов'язок*. За КПК України серед обов'язків потерпілого (ст. 57), представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження (ст. 64-1), третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт (ст. 64-2), свідка та понятого (ст. 66), перекладача (ст. 68), експерта (ст. 69), спеціаліста (ст. 71) зазначено не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які стали йому відомі у зв'язку з участю у кримінальному провадженні і які становлять охоронювану законом таємницю [183]. Ці норми кореспондують із заборonoю за ч. 1 ст. 387 КК України.

В) *норма-право*. Відповідно до ч. 1 ст. 306 ЦК України фізична особа має право на таємницю листування, телеграм, телефонних розмов, телеграфних повідомлень та

¹ У останніх трьох випадках в закріпленому напрямку в законі тексті присяги включено «клятву» зберігати охоронювану законом таємницю, однак така норма скоріш має декларативний, аніж зобов'язуючий характер.

інших видів кореспонденції [305], що кореспондує із нормою-забороною ч. 1 ст. 163 КК України¹.

Такий зв'язок свідчить саме про системний підхід законодавця до визначення порядку та меж правового регулювання (охорони) певного виду інформації з обмеженим доступом, у тому числі із застосуванням кримінально-правового «інструментарію». Адже згідно із аксіомою теорії права гіпотеза охоронної норми вказує на юридичний факт порушення диспозиції регулятивної норми, з яким санкція охоронної норми пов'язує настання несприятливих юридичних наслідків [101, с. 134].

Проявами такого зв'язку слід вважати також диференціацію видів відповідальності (адміністративна, кримінальна) у разі її обумовлення у регулятивному законодавстві.

Про відсутність такого зв'язку свідчить, наприклад, доповнення КК України статтею 361-4, яка встановлювала (до її виключення) кримінальну відповідальність за несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, що оброблюється в державних електронних інформаційних ресурсах без відповідної диференціації ЕІР на державні та недержавні у галузевому законодавстві. Актуальним прикладом недотримання такого зв'язку є відсутність у Законах України «Про контррозвідувальну діяльність» [135], «Про оперативно-розшукові заходи» [128], «Про оборону України» [115] кореспондуючих із диспозиціями ч. ч. 1-2 ст. 330 КК України норм, про що йшлося вище.

2. Урегульованість у галузевому законодавстві випадків правомірного оприлюднення інформації з обмеженим доступом дозволяє робити висновки про зміст ознаки протиправності кримінальних правопорушень-розголошень (межі кримінально-правової норми).

Наприклад, без звернення до регулятивного законодавства неможливо визначити протиправність розголошення лікарської таємниці. Наприклад, допускається *передача* відомостей про стан психічного здоров'я особи та надання їй

¹ Автор підтримує науковців, які вважають, що зміст діяння за цим складом кримінального проступку може полягати і в розголошенні відповідної інформації. Див. роботи Лихової С. Я. [190], Дем'яненко Ю. І. [87], Горпинюк О. П. [80], Вислоцька Т. Ю. [70].

психіатричної допомоги без згоди особи або без згоди її законного представника для: 1) організації надання особі, яка страждає на тяжкий психічний розлад, психіатричної допомоги; 2) провадження досудового розслідування, складання досудової доповіді щодо обвинувачених або судового розгляду за письмовим запитом слідчого, прокурора, суду та представника уповноваженого органу з питань пробації (ч. ч. 3-4 ст. 6 Закону України «Про психіатричну допомогу» [131]).

Слід зробити застереження, що на визначення протиправності діяння у нормативно-теоретичній юридичній конструкції «розголошення інформації з обмеженим доступом» можуть впливати не тільки положення законодавства, але також інші «регулятори» як-то дозвіл володільця інформації (наприклад, особи, яка правомірно визначила інформацію комерційною таємницею), судові рішення (наприклад, щодо відомостей про результати тестування на ВІЛ), позитивна оцінка відповідним суб'єктом інформації за так званим «трискладовим тестом» (ч. 2 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації»). Однак, існування таких додаткових «регуляторів» має бути передбачене у кореспондуючій нормі регулятивного права.

В окремих випадках не передбачено регулятивним законодавством правомірних випадків розкриття інформації з обмеженим доступом (наприклад, державної чи виборчої таємниці).

3. Існування у регулятивному законодавстві норм-заборон чи норм-зобов'язань, визначення змісту юридичних термінів дозволяє встановити зміст інших ознак нормативно-теоретичної юридичної конструкції «розголошення», окрім діяння, а саме суб'єкта кримінального правопорушення, суб'єктивних ознак чи предмета кримінального правопорушення.

Текстуальне закріплення такого зв'язку у диспозиції кримінально-правової норми-заборони може мати різні прояви:

А) Використання єдиної юридичної термінології («інсайдерська інформація» за ст. 232-1 КК України, «виборець» та «учасник референдуму» за ст. 159 КК України тощо);

Б) Безпосередня відсилка у тексті диспозиції до інших актів законодавства («порушення порядку», «у заборонений законом спосіб» тощо). На рівні кримінальних-правопорушень щодо розголошення інформації з обмеженим доступом такий зв'язок не передбачений.

Проявом відсутності такого зв'язку є оновлення у 2005 році, тобто після доповнення КК України статтею 361-2, Закону України «Про захист інформації в автоматизованих системах» [112]. Її було викладено у новій редакції зі зміною її назви на Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [112]. Нова редакція закону замінила термін «автоматизовані системи» на більш широкий за змістом «інформаційно-телекомунікаційні системи». Однак редакція відповідних статей у КК України не відобразила зміну термінології.

Додатково слід підкреслити, що ефективність кримінально-правової охорони наряду залежить від того, наскільки текст кримінально-правової заборони узгоджений з положеннями регулятивного законодавства.

1.4. Міжнародні стандарти кримінально-правової охорони інформації з обмеженим доступом

Відповідальність, у тому числі кримінальна, за розголошення інформації з обмеженим доступом та за шкоду, завдану внаслідок цього, є важливим аспектом у системі правової охорони інформації з обмеженим доступом. Результати відповідних кримінальних проваджень здатні впливати репутацію, довіру, авторитет держави у міжнародних відносинах.

Систематизацію положень міжнародного законодавства здійснено за двома критеріями, а саме їх обов'язків чи рекомендаційний характер та ступінь конкретності норми.

1) міжнародні конвенції про права людини

Стаття 12 Загальної декларації прав людини закріплює, що ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, **тайну його кореспонденції** або на його честь і репутацію [75]. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань [75]. Відповідно до положень статей 5, 8, 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен має право на свободу та особисту недоторканність, на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції, а також на свободу вираження поглядів, що включає право поширювати інформацію [163].

Відповідно до ч. 1 ст. 2 Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів 2009 року, яка ратифікована Україною лише 20 травня 2020 року, кожна Сторона гарантує право кожному, без дискримінації за будь-якою ознакою, на доступ, за вимогою, до офіційних документів, що знаходяться в розпорядженні державних органів [166].

Важливим у контексті дослідження є положення ч. 2 ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, відповідно до якого органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, **за винятком випадків**, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного

добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [163].

Право поширювати інформацію відповідно до ч.2 ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання **розголошенню** конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду [163].

Про можливе обмеження права особи на інформацію йдеться також у ч. 3 ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, відповідно до якого користування передбаченими в пункті 2 цієї статті правами накладає особливі обов'язки і особливу відповідальність. Воно може бути, отже, пов'язане з певними обмеженнями, які, однак, мають встановлюватися законом і бути необхідними: а) для поважання прав і репутації інших осіб; б) для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення [201].

Цікавим видається також положення ч. 4 ст. 4 Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: у запиті, про надання екологічної інформації може бути відмовлено, якщо її оприлюднення може негативно вплинути на:

а) конфіденційність діяльності державних органів у випадках, коли така конфіденційність передбачається національним законодавством;

б) міжнародні стосунки, національну оборону або державну безпеку;

в) *відправлення правосуддя*, можливість для осіб бути відданими під справедливий судовий розгляд або спроможність державних органів проводити розслідування кримінального чи дисциплінарного характеру;

г) конфіденційність *комерційної та промислової інформації* у випадках, коли така конфіденційність охороняється законом з метою захисту законних економічних

інтересів. В цьому контексті інформація про викиди, яка стосується охорони навколишнього середовища, підлягає оприлюдненню;

д) права інтелектуальної власності;

е) конфіденційність *особистих даних* і (чи) архівів, що стосуються фізичної особи, коли ця особа не дала громадськості згоди на оприлюднення такої інформації згідно з положеннями національного законодавства;

є) інтереси третьої сторони, яка надала інформацію, якщо ця сторона не зв'язана зобов'язаннями діяти належним чином, або якщо на цю сторону не може бути покладено такого зобов'язання, і в тих випадках, коли ця сторона не дає згоди на оприлюднення відповідного матеріалу; або

ж) навколишнє середовище, на яке поширюється така інформація, наприклад місця розмноження рідкісних видів [161].

Зазначені вище причини відмови тлумачаться з урахуванням зацікавленості громадськості в оприлюдненні цієї інформації та з огляду на те, чи стосується інформація, що міститься у запиті, викидів у навколишнє середовище.

Стаття 3 згадуваної вище Конвенції Ради Європи про доступ до офіційних документів містить ширший перелік кола інтересів, для захисту яких може бути обмеженою інформація, а саме:

а. національної безпеки, оборони та міжнародних відносин;

б. громадської безпеки;

с. попередження, розслідування та судового переслідування кримінальної діяльності;

д. дисциплінарного розслідування;

е. перевірки, контролю та нагляду з боку державних органів;

ф. приватного життя та інших законних приватних інтересів;

г. комерційних та інших економічних інтересів;

h. економічної, монетарної політики і політики обмінного курсу держави;

і. рівності сторін у судовому провадженні та ефективного здійснення правосуддя;

ж. навколишнього середовища, або

к. обговорень всередині державного органу або між такими органами стосовно вивчення питання [166].

У доступі до інформації, що міститься в офіційному документі, може бути відмовлено у разі, якщо її розголошення завдасть або ймовірно може завдати шкоди хоча б одному з інтересів, перелічених у пункті 1, якщо тільки **відсутній переважаючий суспільний інтерес в оприлюдненні такої інформації** (ч. 2 ст. 3 Конвенції [166]).

При чому, тлумачення вказаних вище випадків обмеження свободи слова у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права міститься у так званих Йоганнесбурзьких принципах «Національна безпека, свобода висловлювання і доступ до інформації». Зокрема, як принципи обмеження визначено: 1) визначеність законом; 2) захист законних інтересів національної безпеки; 3) узгодженість з принципами демократичного суспільства [148].

Так, кожне обмеження свободи висловлювання чи доступу до інформації має бути передбачено законом. **Закон повинен бути загальнодоступний, чіткий, конкретний, щоб кожна окрема особа могла визначити, чи є певна дія протиправною.** Закон повинен передбачити адекватні гарантії проти порушення цих вимог, зокрема, оперативний, повний, ефективний, юридичний розгляд обґрунтованості обмеження незалежним судом чи органом правосуддя (принцип 1.1) [148].

Держава не може категорично відмовляти у доступі до всієї інформації, що стосується національної безпеки, але в **законі мають бути чітко обумовлено конкретні і вузькі категорії інформації**, що мають залишатися закритими з метою забезпечення законних інтересів національної безпеки (принцип 12) [148].

Окрім цього, обмеження, що запроваджується для захисту інтересів національної безпеки, не є легітимним, якщо його істинним призначенням не є захист безпеки країни або її територіальної цілісності від застосування або загрози застосування сили, або можливості країни протистояти застосуванню, або загрозі застосування сили, що надходить від зовнішнього джерела, такого як, наприклад, військова загроза,

або ж з внутрішнього, такого як, наприклад, підбурювання до насильницького повалення влади (принцип 2) [148].

У випадку запровадження надзвичайного стану, в умовах загрози існуванню держави, про що офіційно законно проголошено відповідно до норм вітчизняного та міжнародного законодавства, держава може запроваджувати обмеження на свободу висловлювання та доступу до інформації, але лише тою мірою, якою цього вимагає ситуація, і лише тоді, коли це не суперечить іншим зобов'язанням уряду з міжнародного права (принцип 3) [148].

Окрему увагу слід приділити принципу 15 «Загальне правило оприлюднення таємної інформації», відповідно до якого ніхто не може бути покараний під приводом національної безпеки за оприлюднення таємної інформації, якщо:

а) **оприлюднення не завдає реальної шкоди** національній безпеці, і, очевидно, **не зможе завдати** шкоди законним інтересам національної безпеки;

б) **громадський інтерес** до цієї інформації **перевищує шкоду** від її оприлюднення [148].

Так само, ніхто не може стати об'єктом переслідування з міркувань національної безпеки за розголос *інформації, що була отримана на державній службі*, якщо громадське зацікавлення в отриманні цієї інформації перебільшує шкоду від її розголосу (принцип 16) [148].

Окрім цього, відповідно до Йоганнесбурзьких принципів, якщо інформація вже стала загальнодоступною, хай навіть незаконним шляхом, будь-які обґрунтування щодо *припинення її розголосу* поступаються перед правом суспільства на отримання інформації (принцип 18) [148]. Тобто, по суті юридичне значення має лише те розголошення, яке вчинено щодо відповідної інформації вперше. Якщо інформація вже загальнодоступна, повторне її поширення не може вважатись неправомірним.

З приводу санкцій за злочини у цій сфері зазначається, що обмеження, санкції, покарання повинні бути співмірні з тяжкістю скоєного злочину (принцип 24).

2) Міжнародні конвенції щодо боротьби із певними злочинними явищами

Відповідно до ст. 5 Конвенції про кіберзлочинність кожна Сторона вживає такі законодавчі та інші заходи, які можуть бути необхідними для встановлення

кримінальної відповідальності відповідно до її внутрішнього законодавства за *навмисне серйозне* перешкоджання функціонуванню комп'ютерної системи шляхом введення, **передачі**, пошкодження, знищення, погіршення, заміни або приховування комп'ютерних даних без права на це [164]. Вказана норма конвенції є підґрунтям для існування у КК України у тому числі і видів кримінальних правопорушень за ст. 361-2 КК України.

Уже після появи в Особливій частині КК України розділу XVI, Україною було ратифіковано 06 липня 2010 року ще одну конвенцію у даній сфері – Конвенцію про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних. Відповідно до статті 7 цієї конвенції для захисту персональних даних, що зберігаються у файлах даних для автоматизованої обробки, уживають відповідних заходів безпеки, спрямованих на запобігання випадковому чи несанкціонованому знищенню або випадковій утраті, а також на запобігання несанкціонованим доступу, зміні або **поширенню** [162].

Згідно із п. б) ч.2 ст. 13 Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму кожна Сторона вживає, зокрема, таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для того, щоб ...забороняти, якщо *необхідно*, особам, зазначеним у підпункті «а», розголошувати факт того, що передано повідомлення про підозрілу операцію або пов'язану з нею інформацію, або того, що проводиться чи може бути проведене розслідування відмивання грошей [165]. Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06 грудня 2019 року було змінено диспозицію ч. 2 ст. 209-1 КК України і відображено відповідну «вимогу».

Положеннями ч. 1-2 ст. 24 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності визначено, що кожна Держава-учасниця вживає, у межах своїх можливостей, належних заходів, спрямованих на забезпечення ефективного захисту від імовірної помсти або залякування щодо свідків, які беруть участь у кримінальному провадженні та дають свідчення у зв'язку

зі злочинами, що охоплюються цією Конвенцією, і, у відповідних випадках, щодо їхніх родичів та інших близьких їм осіб [160]. Заходи, передбачені в пункті 1 цієї статті, без шкоди для прав обвинувачуваного, у тому числі для права на належний розгляд, можуть, зокрема, включати Заходи, передбачені в пункті 1 цієї статті, без шкоди для прав обвинувачуваного, у тому числі для права на належний розгляд, можуть, зокрема, включати: а) встановлення процедур для фізичного захисту таких осіб, наприклад - у тій мірі, в якій це необхідно і практично може бути здійснене, - для їхнього переселення в інше місце, і прийняття таких положень, які дозволяють, у відповідних випадках, не розголошувати інформацію, що стосується особи і місцезнаходження таких осіб, або встановлюють **обмеження на таке розголошення** інформації; б) прийняття правил доведення, що дозволяють свідчити таким чином, який забезпечує безпеку свідка, наприклад, дозвіл свідчити за допомогою засобів зв'язку, таких як відеозв'язок або інші належні засоби [160]. Положення цієї статті застосовуються також до потерпілих, оскільки вони є свідками (ч.4 ст.24 Конвенції [160]). На нашу думку, з цими положеннями кореспондує норма ст. 381 КК України.

4) Конвенції у сфері господарської діяльності

Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року, яка набула чинності для України лише 25 грудня 1991 року у статті 10bis визначила поняття недобросовісної конкуренції як будь-якого акту конкуренції, що суперечить чесним звичаям у промислових і торговельних справах, а також закріпила зобов'язання забезпечити громадянам країн, що беруть участь у Союзі, ефективний захист від недобросовісної конкуренції та законні засоби для ефективного припинення всіх дій, зазначених у статтях 9, 10, 10 bis (стаття 10ter) [221]. Положення Паризької конвенції є важливими для розуміння режиму охорони комерційної таємниці, хоча в цілому вони не є досконалими та достатніми.

3) Декларації, резолюції, рекомендації

Серед Резолюцій ООН рекомендаційного характеру у сфері інформації з обмеженим доступом, слід проаналізувати кілька положень. Наприклад, про необхідність збереження таємниці (не уточняється якої) слідством наголошується в Резолюції ООН «Про попередження злочинності та кримінальне правосуддя в

контексті розвитку: реалізація та перспективи міжнародного співробітництва». Зокрема, у п. 56 вказано, що ризик упередженості кримінального переслідування з особистих чи політичних причин можна звести до мінімуму за рахунок дотримання найвищих стандартів професіоналізму, об'єктивності, нерозголошення таємниці та чесності слідчого органу [226].

Сенс слідчої таємниці у резолюції обґрунтовано тим, що у випадку його забезпечення знижується до мінімуму можливість знищення доказів, залякування свідків і фальсифікації виправдувальних доказів. При цьому, саме слідчий орган повинен контролювати, наскільки повно і з якого часу така інформація може ставати гласною (п. 62 декларації).

Коли *інформація про слідство або про підозрюваного, яка охороняється судовою таємницею*, розголошується через те, що хтось із співробітників органу, який веде слідство, не може змиритися із затримками та обмеженнями, що накладаються законами про нерозголошення службової таємниці, і приймає особисте рішення, вважаючи, що викриття виправдане, то це на руку правосуддю не грає. Подібні ситуації викликають зрозумілу підозру у тому, що за допомогою засобів масової інформації переслідується особистий інтерес або інтерес відомства. Таких ситуацій, при яких незаконним способом можна забруднити репутацію, **слід уникати**, за рахунок **ефективних адміністративних заходів та покарань** не допускати їх виникнення [226]. Натомість, якщо закони та процедури суспільства диктують необхідність розголошення ходу слідства і в результаті відповідна публікація у ЗМІ перешкоджає здійсненню кримінальної дії або розширюється об'єм існуючих даних та доказів, то це служить інтересам правосуддя (п. 61 резолюції).

В «Основних принципах незалежності судових органів», що схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН, визначений зміст професійної таємниці суддів. Зокрема, відповідно до ст. 15 принципів, судді зобов'язані зберігати професійну таємницю щодо своєї роботи та конфіденційної інформації, отриманої в ході виконання ними своїх обов'язків, *за винятком відкритих судових розглядів*, і їх не можна примушувати давати свідчення з таких питань [217].

Однак міри відповідальності за порушення заборони на рівні вказаного вище документу не визначені.

Рекомендації щодо захисту медичної таємниці містяться у «Принципах захисту осіб з психічними захворюваннями і поліпшення психіатричної допомоги», затверджених Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 46/119. Зокрема, відповідно до принципу 6 «Конфіденційність» слід поважати право на конфіденційність інформації відносно всіх осіб, до яких застосовуються дані принципи [249]. При цьому, цікавим є у цьому контексті положення принципу 18 «Процедурні гарантії», відповідно до якого копії документації пацієнта і будь-яких звітів, а також документів, які надані на розгляд, повинні бути передані пацієнту і адвокату пацієнта, окрім тих особливих випадків, коли встановлено, що відкриття пацієнту особливих даних спричинить серйозну шкоду його здоров'ю чи виникнення небезпеки для інших [249]. Внутрішнє законодавство може передбачати, що будь-який документ, який не передано пацієнту, повинен бути переданий, якщо це можна зробити конфіденційно, особистому представнику і адвокату пацієнта. Якщо певна частина документа зберігається в таємниці від пацієнта, то останній або його адвокат повинні бути повідомлені про це і про причини цього, і це повинно бути предметом судового розгляду [249].

У структурі Ради Європи керівним органом є Комітет Міністрів, який наділений повноваженнями приймає рішення щодо висловлених Парламентською асамблеєю рекомендацій, пропозицій міжурядових комітетів та конференцій галузевих міністрів.

У сфері інформаційного простору Комітетом Міністрів Ради Європи затверджено велику кількість нормативних актів рекомендаційного характеру. Відзначимо, до прикладу, Декларацію про свободу комунікацій в Інтернеті від 28 травня 2003 року. У принципі 1 вказаного документу визначено, що країни члени не будуть застосовувати до змісту (контенту) в Інтернет обмеження, що перевищуватимуть аналогічні обмеження по відношенню до *інших засобів постачання змісту* (контенту) [86].

Цікавими є також положення Рекомендація Рес (2003) 13 Комітету Міністрів державам-членам щодо надання інформації через засоби масової інформації стосовно кримінального судочинства. Зокрема, ще у преамбулі наголошується на тому, що

висвітлення засобами масової інформації в інформуванні громадськості стосовно кримінального судочинства є необхідним, *аби зробити очевидною стримуючу функцію кримінального права*, так само, як і у забезпеченні громадського нагляду за функціонуванням системи кримінального судочинства [250]. Межі надання інформації ЗМІ визначено у принципі 6 рекомендації, а саме в контексті кримінальних судових процесів, що становлять суспільний інтерес, або інших кримінальних судових процесів, які привернули особливу увагу громадськості, судові органи та правоохоронні служби мають інформувати засоби масової інформації про суттєві власні дії, доки це не перешкоджає тайні слідства та міліцейського розслідування або затримує чи заважає завершенню судового процесу [250]. Крім цього, можна сказати, що на рівні принципу 10 визначений зміст судової таємниці: *«У контексті кримінального судочинства, особливо, коли залучено присяжних засідателів або суд присяжних, судові органи та правоохоронні служби мають утримуватися від оприлюднення інформації, яка тягне за собою ризик значної шкоди справедливості судового розгляду»* [250].

Крім цього, дотичною до проблем кримінальної відповідальності за розголошення інформації про вжиті щодо особи заходи захисту є Рекомендація Рес (2005) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям [251]. Однак проаналізовані рекомендації вказівок чи порад, власне, кримінально-правового не містять.

Також, Україна є членом ряду міжнародних організацій, наприклад Всесвітньої організації охорони здоров'я, Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, Світової організації торгівлі, які також розробляють рекомендації для країн-членів. Зокрема, додатком 1С до Угоди про заснування Світової організації торгівлі, яка набрала чинності для України 16 травня 2008 року [288], є Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. У статті 39 даної угоди визначено поняття комерційної таємниці («нерозкритої інформації» за термінологією самого документу), а також висловлено вимогу надавати захист нерозкритої інформації для забезпечення ефективного захисту конкуренції [289]. При цьому, Члени, **вимагаючи як умову отримання дозволу на збут фармацевтичної продукції**

або продукції сільськогосподарської хімії, у якій використовуються нові хімічні речовини, надання нерозкритих даних випробувань або інших даних, отримання яких потребує значних зусиль, **повинні надавати захист таким даним від нечесного комерційного використання**. Крім того, члени захищають такі дані від розкриття, *за винятком тих випадків*, коли це необхідно для захисту населення або якщо не *вжито заходів* для забезпечення захисту таких даних від нечесного комерційного використання [289]. У цьому контексті принагідно відзначити, що ст. 232 КК України не містить кваліфікуючих ознак щодо розголошення комерційної таємниці із використанням службового становища (наприклад, у дозвільному органі).

Таким чином, проаналізовані вище міжнародні документи містять вимоги та рекомендації у трьох ключових напрямках, а саме щодо дотримання у кримінальному законі принципу правової визначеності задля розмежування правомірної та протиправної поведінки, забезпечення ефективних заходів боротьби із певними міжнародними злочинними явищами (корупція, легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом, кіберзлочинність, транснаціональна організована злочинність), а також обставин, що виключають злочинність діяння чи звільнення від відповідальності за порушення національного закону щодо розголошення інформації. У чинному КК України більша частина міжнародних вимог відображена, окрім юридичного значення оцінки пропорційності розголошення інформації з обмеженим доступом. Крім цього, відкритим залишається питання про ефективність впроваджених засобів.

1.5. Методологічні основи дослідження проблем кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом.

Аналіз стану наукового дослідження питання кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом та дотичних до кримінально-правових заборон норм регулятивного права дозволяє стверджувати про необхідність зміни системи координат при їх вивченні. При обґрунтуванні нового підходу до пізнання досліджуваного явища виходимо із таких ключових тез.

По-перше, існуюча мережа кримінально-правових норм-заборон, які стосуються розголошення інформації з обмеженим доступом, занадто розгалужена та позбавлена достатньої системності. Так, у тексті чинного кримінального закону існує всього 39 окремих норм-заборон, передбачених ч. 1 ст. 111, ч. 2 ст. 111, ч. 1 ст. 114, ч. 1 ст. 114-2, ч. 2 ст. 114-2, ч. 3 ст. 114-2, ст. 132, ст. 145, ч. 1 ст. 159, ч. 2 ст. 159, ч. 1 ст. 163, ч. 2 ст. 163, ч. 1 ст. 168, ч. 2 ст. 168, ч. 1 ст. 182, ч. 2 ст. 182, ч. 2 ст. 209-1, ст. 232, ч. 1 ст. 232-1, ч. 3 ст. 232-1, ч. 4 ст. 232-1, ч. 1 ст. 232-3, ч. 3 ст. 232-3, ч. 4 ст. 232-3, ч. 1 ст. 328, ч. 2 ст. 328, ч. 1 ст. 330, ч. 2 ст. 330, ч. 1 ст. 361-2, ч. 2 ст. 361-2, ч. 1 ст. 381, ч. 2 ст. 381, ч. 1 ст. 387, ч. 2 ст. 387, ч. 3 ст. 387, ч. 1 ст. 397, ч. 2 ст. 397, ч. 1 ст. 422, ч. 3 ст. 422 КК України.

На нашу думку, усі передбачені у КК України юридичні склади кримінальних правопорушень із конструкцією діяння «розголошення», необхідно виділити у дві групи:

1) прямо зазначені у тексті закону «розголошення»: ст. 132 (Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби); ст. 145 (Незаконне розголошення лікарської таємниці); ст. 159 (Порушення таємниці голосування¹); ст. 168 (Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)); ч. 2 ст. 209-1 (Розголошення таємниці фінансового моніторингу²; ст. 232 (Умисне

¹ У диспозиції частини першої цієї статті прямо зазначено, що йдеться про порушення таємниці голосування виключно шляхом розголошення змісту волевиявлення виборця. У подальшому у дисертаційному дослідженні буде обґрунтовано, чому це кримінальне правопорушення не є розголошенням за своєю суттю.

² У диспозиції цієї частини статті предметом злочину буквально є таємниця фінансового моніторингу та певні факти : 1) факт обміну інформацією про фінансову операцію та її учасників; 2) надання (одержання) запиту, рішення чи доручення; 3) надання (одержання) відповіді на такий запит, рішення чи доручення. Обсяг поняття «таємниця

розголошення комерційної або банківської таємниці); ст. 328 (Розголошення державної таємниці); ч. 1 ст. 381 (Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист); ст. 387 (Розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування); ч. 1 ст. 422 (Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю) КК України.

2) за своєю суттю є «розголошеннями»: ст. 111; ст. 114; ст. 114-2; ст. 163; ст. 182; ст. 232-1 (у частині використання інсайдерської інформації); ст. 232-3 (у частині використання інсайдерської інформації щодо оптових енергетичних продуктів); ст. 330; ст. 361-2; ст. 397¹ КК України².

Їх співвідношення між собою та розмежування відповідних юридичних складів кримінальних правопорушень при кваліфікації – чи не найскладніше питання, яке має неабияке практичне значення, хоча щодо окремих із них є «сталі» підходи (наприклад, юридичних складів злочинів за ст. ст. 111 та 114 КК України). Здебільшого науковці намагаються його вирішити з огляду на їх предмети – різні види інформації [70, с. 175; 80, с. 239; 55, с. 96]. Разом із тим, проблема класифікації предметів кримінальних правопорушень, пов'язаних із посяганням на інформаційну

фінансового моніторингу» охоплює відповідно до визначення у п. 59 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» інформацію про фінансові операції та їх учасників, додаткову інформацію, іншу інформацію, що може бути пов'язана з підозрою у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванні тероризму та/або фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення та/або іншими незаконними фінансовими операціями [116]. Додаткова інформація відповідно до п. 21 ч. 1 ст. 1 цього ж закону включає в себе також інформацію про фінансові операції та їх учасників, однак без обов'язкової ознаки «підозра у легалізації», а натомість із ознакою «наявні ризики легалізації»/ «є обов'язок у суб'єкта первинного фінансового моніторингу зберігати таку інформацію» [116]. Отже, з огляду на положення галузевого закону у обсяг поняття «таємниця фінансового моніторингу» не включає в себе названі вище факти. Водночас, диспозиція ч. 2 ст. 209-1 КК України єдина, яка містить конструкцію «розголошення факту», а не інформації/таємниці.

¹ На нашу думку, під порушенням таємниці можна розуміти як заволодіння нею сторонньою особою, так і її розголошення «секретносієм» (у контексті ст. 397 КК України іншими, аніж адвокат, особами – помічник, стажист, особи, які перебувають з адвокатом у трудових відносинах).

² У науковій літературі до випадків розголошення інформації з обмеженим доступом також відносять ст. 362 КК України (Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї). Зокрема, Г. І. Резнікова у своєму дисертаційному дослідженні зазначає: «Емпіричну базу дисертації склали: результати узагальнення за розробленими анкетами матеріалів 13 кримінальних проваджень і 24 вироків у кримінальних справах з незаконного розголошення інформації з обмеженим доступом (ст. ст. 132, 168, 163, 231, 232, 361-2, 362, 381, 387 КК України), що розглянуті судами України за 2004-2014 рр.» [176, с. 6]. У відповідних частинах цієї статті кодексу як види діянь названі зміна, знищення або блокування (ч.1 ст. 362 КК України), перехоплення або копіювання інформації (ч. 2 ст. 362 КК України). За своєю суттю жодне із цих діянь не має спільних із розголошенням ознак. Опис наслідку у ч. 2 ст. 362 КК України («що призвело до ...витоку [інформації – авт.]») також не свідчить про вчинення розголошення як кримінально-протиправного діяння. Хоча фактично могло відбутися розголошення, однак воно залишається за межами конструктивних ознак відповідного юридичного складу кримінального правопорушення.

безпеку України, не може бути вирішена без систематизації регулятивного законодавства, адже його нинішня недосконалість дозволяє один і той же вид інформації визначати предметом множини різних юридичних складів кримінальних правопорушень. Похідною є також проблема тяжкості відповідних кримінальних правопорушень, яка так само не може бути вирішена з огляду на вищевикладене.

Неузгодженими між собою є не тільки юридичні склади відповідних кримінальних правопорушень, але і санкції відповідних норм. Наприклад, за ч. 3 ст. 232-3 КК України передбачена більш «тяжка» санкція, аніж за ч. 4 цієї ж статті. Результатом такої несистемної побудови санкцій може стати ситуація, за якої в діях суб'єкта будуть наявні кваліфікуючі ознаки за ч. 3 ст. 232-3 КК України (наприклад, тяжкі наслідки) та особливо кваліфікуючі ознаки (вчинення організованою групою) за ч. 4 ст. 232-3 КК України. Відповідні дії слід буде кваліфікувати або за ч. 4 ст. 232-3 КК України (конкуренція кваліфікованого та особливо кваліфікованого складів кримінальних правопорушень), що призведе до можливості призначення більш м'якого покарання за такі дії, аніж за дії лише з кваліфікуючою ознакою за ч. 3 ст. 232-3 КК України; або за ч. 3 ст. 232-3 КК України (без інкримінування ознаки «вчинення організованою групою»).

Тому, у межах цього дослідження не розглядаються проблеми співвідношення норм Особливої частини КК України та проблеми кваліфікації, оскільки до їх виникнення призвели системні проблеми – неналежна диференціація кримінальних правопорушень на рівні всього кримінального закону, узгодженість між собою санкцій та недосконалість регулятивного законодавства. Ці проблеми, на жаль, неможливо вирішити виключно завдяки вивченню «норм-розголошень».

По-друге, існуючі норми-заборони неможливо систематизувати шляхом їх об'єднання в межах окремого розділу Особливої частини КК України, хоча у цьому напрямку було розроблено кілька законопроектів про внесення змін до КК України, які не були прийняті.

В історичній ретроспективі стає зрозуміло, що поява такої кількості норм в Особливій частині КК України зумовлена, у першу чергу, розвитком відповідного галузевого законодавства у 1970-2000 роках (Кодексу законів про шлюб та сім'ю 1969

року, Закону України «Про підприємства» 1991 року, Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» 1993 року, Закону України «Про банки і банківську діяльність» 2000 року, Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» 2006 року та інших).

При цьому, єдиним прикладом існування у пам'ятках кримінального права окремого розділу по посяганнях на інформацію з обмеженим доступом є проаналізована у підрозділі 2 цього розділу глава 29 Кримінального уложення 1903 року під назвою «Про оголошення таємниць». Ця глава включала всього 6 статей, із них про розголошення таємниці без поважних причин, оголошення змісту самовільно відкритих завідомо чужих паперів, оголошення прийомів виробництва, таємних відомостей щодо майнового стану та прибутків платників державного промислового податку. Однак прояви посягань на інформацію з обмеженим доступом містилися також в інших главах уложення.

Досвід зарубіжних країн континентальної системи права також свідчить про те, що неможливо на рівні одного розділу передбачити всі прояви посягань на інформацію з обмеженим доступом. Так, у кримінальних кодексах Республіки Польща, Федеративної Республіки Німеччина, Республіки Австрія, Швейцарської Конфедерації та Французької Республіки є розділи під схожими назвами на кшталт «Злочини проти приватності та таємності», куди поміщено норми-заборони порушення таємниці листування, телекомунікацій, «комп'ютерні злочини», а також розголошення приватної чи комерційної таємниці особами певних професій. Разом із тим, на рівні інших розділів передбачена кримінальна відповідальність за розголошення державної та службової таємниці, змісту волевиявлення виборця тощо. Нами не знайдено у зарубіжних кримінальних законах жодний прототип самостійного розділу для вищевказаної групи кримінальних правопорушень, який був би придатний для запозичення.

На сьогодні концептуальною підставою для об'єднання складів кримінальних правопорушень у окремі розділи Особливої частини КК України є їх так званий родовий об'єкт [178, с. 21]. Разом із тим, якщо звернути увагу на особливості юридичних складів кримінальних правопорушень-розголошень інформації з

обмеженим доступом, то науковці визначають різний родовий об'єкт їх посягання з огляду на вид інформації, що захищається. Зокрема, якщо це посягання на державну таємницю, то родовим об'єктом посягання може бути національна безпека (ст. ст. 111, 114 КК України), обороноздатність України, її незалежність, територіальну цілісність та недоторканність (ст. 328 КК України), встановлений законодавством порядок несення та проходження військової служби (ст. 422 КК України). Родовим об'єктом посягання на конфіденційну інформацію є конституційне право особи на приватність, таємницю кореспонденції (ст. ст. 163, 182 КК України), а посягань на відомості досудового розслідування та відомості про заходи безпеки щодо осіб, взятих під захист (ст. ст. 381, 387 КК України) – належне здійснення правосуддя.

За такої концепції поділу Особливої частини КК України на розділи виділення усіх норм-розголошень інформації з обмеженим доступом в один розділ неможливе, так як група цих кримінальних правопорушень визначена не за ознакою родового об'єкту, а за ознакою об'єктивної сторони юридичного складу кримінального правопорушення – діянням.

Таким чином, для забезпечення системності кримінального закону, обґрунтованим видається зміщення акценту з систематизації норм-заборон у межах розділів, на їх часткове об'єднання (злиття) в межах меншої кількості норм-заборон. Зокрема, ще Д. С. Азаров у цьому контексті звернув увагу на те, що нові спеціальні норми потрібно створювати лише в тому випадку, коли певне суспільно небезпечне діяння не може охоплюватися вже існуючим складом, або розширення меж таких складів призведе до порушення внутрішньої системи кримінально-правової норми [33, с. 237]. Так, автор зазначив, що доповнення кримінального закону новими заборонами лише на підставі того, що предметом відповідного посягання є інформація у комп'ютерному, а не якомусь іншому вигляді, може призводити до надмірної криміналізації – випадків, коли у криміналізації немає об'єктивної необхідності, оскільки за діяння, яке криміналізується, вже встановлено кримінальну відповідальність. Прикладом хибності такого підходу є доповнення КК ст. 361-2, внаслідок чого виникла невинуватна конкуренція норм, передбачених цією статтею,

та багатьох інших, передбачених, наприклад, статтями 111, 114, 145, 163, 168, 182, 232, 328, 330, 381 КК [33, с. 244].

Повністю поділяючи вищевказану думку щодо правил створення норм-заборон у кримінальному законі, все ж слід приділити увагу, окрім предмету посягання, змісту протиправного діяння та іншим типовим елементам юридичних складів кримінальних правопорушень.

По-третє, суспільні відносини у сфері обігу інформації характеризуються стрімким розвитком. Зокрема, розвиток репродуктивних технологій (сурогатне материнство, донорство яйцеклітин та сперматозоїдів тощо) та клінічних випробувань зумовило появу нових видів таємниць та, відповідно, нових норм у системі кримінально-правових заборон розголошення інформації з обмеженим доступом зарубіжних країн. Наприклад, відповідно до диспозиції статті 321bis375 КК Швейцарської Конфедерації кримінальній відповідальності за ст. 321 підлягає той, хто оприлюднює професійну таємницю, яку він дізнався у зв'язку із його діяльністю щодо досліджень над людьми відповідно до Закону про дослідження над людьми від 30 вересня 2011 року [10]. Однак особа не підлягає кримінальній відповідальності за розголошення відповідної інформації для дослідження захворювань людини та структури та функцій людського організму, якщо виконуються вимоги статті 34 Закону Швейцарської Конфедерації «Про дослідження людини» від 30 вересня 2011 року [2], а відповідальний комітет з питань етики схвалив розкриття інформації [10]¹. У ст.511-10 КК Франції розміщена заборона розголошувати інформацію, яка дозволяє одночасно встановити людину чи пару, які здійснили дарування *гамет*, і пару, яка їх отримала [4]. Схожа заборона, однак з іншим предметом злочину, міститься у ст.511-23 КК Франції: «Розголошення іменної інформації, яка дозволяє одночасно встановити пару, яка відмовилась від *ембріона*, і пару, яка його прийняла, карається...» [4].

¹ У пояснювальній записці до швейцарського закону «Про дослідження людини» вказано, що його проект розроблявся в рамках організації з економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР), а також Європейського Союзу (далі – ЄС) [11]. Так само Комісія ЄС 17 липня 2012 р. розробила проект нового положення про клінічні випробування ліків до уваги Європарламенту та Ради [29], який був використаний для підготовки проекту швейцарського закону [11].

Така тенденція потребує розробки адекватних засобів реагування без порушення стабільності кримінального закону. Йдеться про те, що режим кримінально-правової охорони будь-якого виду інформації повинен бути розроблений таким чином, щоб у разі зміни значимості відповідних суспільних відносин та режиму інформації за регулятивним законодавством, появи нового типу інформації, у кримінально-правовій охороні якої виникла необхідність, він міг бути застосований без значних відмінностей від існуючих.

Необхідність розвитку чинного кримінального закону шляхом часткового злиття відповідних норм-заборон та розробки «типових» засобів кримінально-правової охорони інформації з обмеженим доступом від її розголошення зумовлюють необхідність абстрагування від розмаїття суспільних відносин у сфері обігу різних видів інформації з обмеженим доступом шляхом визначення спільних ознак відповідних юридичних складів кримінальних правопорушень, а отже модельної побудови нормативного матеріалу завдяки використанню юридичних конструкцій, що і є методологічною основою нашого дослідження (її основним, вихідним положенням). Вказане відповідає покликанню кримінально-правової науки: «Предмет теорії кримінального права не може обмежуватися виключно ученням про чинне право, позаяк істотний обсяг цього предмета становить дослідження та прогнозування шляхів розвитку відповідної галузі права» [328, с. 12].

РОЗДІЛ II. РОЗГОЛОШЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ ЯК ТИПОВА НОРМАТИВНО-ТЕОРЕТИЧНА ЮРИДИЧНА КОНСТРУКЦІЯ

2.1. Загальний алгоритм створення та дослідження розголошення інформації з обмеженим доступом як типової нормативно-теоретичної юридичної конструкції. Визначення основних системно-структурних характеристик

Одним із пріоритетних напрямків розвитку кримінального закону є техніко-юридичне вдосконалення згідно із Концепцією реформування кримінального законодавства України: «Нове кримінальне законодавство має бути побудоване з використанням сучасних **досягнень законодавчої техніки**, що забезпечить підвищення доступності його для сприйняття і розуміння населенням та істотно знизить можливості помилок чи зловживань при його застосуванні уповноваженими органами влади» [169].

У цьому контексті слід відзначити, що не втратило актуальності висловлювання вченого А. В. Іванчина про те, що хоча й ряд засобів, прийомів та правил законодавчої техніки достатньо глибоко та ґрунтовно вивчені і теорією права, і галузевими юридичними науками, все ж у теорії законодавчої техніки залишаються «білі плями», до яких відноситься вчення про юридичні конструкції у цілому і кримінально-правові зокрема [144, с. 3]¹.

При цьому, неврахування законодавцем загальної структурної моделі таких феноменів негативно впливає на якість кримінального законодавства, а натомість опора на кримінально-правові конструкції вносить повноту і системність у процес регламентації кримінальних правопорушень, покарань, видів звільнення від кримінальної відповідальності та інших явищ [144, с. 3]. Як приклад прогалини, зумовленої побудовою кримінально-правової норми без урахування юридичної конструкції, можна навести диспозицію ст. 163 КК України («Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер»), де суб'єкт такого порушення *не визначений* (зміст відповідної ознаки юридичного складу кримінального

¹ Заради справедливості слід відзначити, що вперше про юридичну конструкцію йшлося у працях Рудольфа фон Ієринга, який не пов'язував її із законодавчою технікою, а вважав засобом пізнання правового матеріалу [269, с. 128].

правопорушення слід встановлювати з урахуванням змісту згаданих у тексті кримінального закону ознак інших елементів та норм регулятивного права). Її можна було б уникнути, якби при конструюванні було взято до уваги юридичну конструкцію «розголошення інформації з обмеженим доступом», одним із елементів якої є «суб'єкт розголошення».

Під юридичною конструкцією у загальній теорії права розуміють специфічну побудову нормативного матеріалу, відповідне певному типу або виду сформованих правовідносин, юридичних фактів, їх зв'язку між собою [35, с. 144]. Вона моделює явища правової дійсності, створює їх конкретні, узагальнені образи, котрі в подальшому застосовуються у процесі практичної діяльності. Тобто, моделюючи ці явища, юридична конструкція формує відтворені у свідомості (створені уявою) їхні копії, що придатні до практичного застосування [141, с. 61].

Юридична конструкція – багатоаспектне явище. Воно є не тільки інструментом законодавчої техніки, але й засобом пізнання права [309, с. 12-19], показником його якості [142, с. 56], елементом змісту права [34, с. 277-282; 283, с. 26-31] засобом тлумачення норм права та встановлення юридичних фактів [308, с. 120-154] тощо. Йдеться про багатофункціональне явище, яке виконує прагматичну, інформативно-логічну, ідентифікаційну, абстрактно-фіксуючу, інноваційну та інші функції [141, с. 58-62]. Наприклад, Ж. О. Дзейко, досліджуючи юридичні конструкції у контексті проблем законодавчої техніки, приходить до логічного підсумку, що у цілому роль і місце юридичних конструкцій у правовій системі держави виявляється через їхні функції: 1) **моделювання**, суть якої полягає у відображенні певних, істотних аспектів дійсності та їхньої складної структурної побудови в законах, що створюються; 2) нормативну, з огляду забезпечення даною функцією закріплення норм права в законах; 3) модифікації системи законодавства, оскільки в результаті застосування означеної функції відбувається створення нових юридичних конструкцій, і, як наслідок, – законодавство набуває нових властивостей; 4) інтегративну, зважаючи на дієвість цієї функції у процесі логічного і змістовного об'єднання елементів правової системи держави та механізму правового регулювання; 5) практичну, призначення якої полягає у забезпеченні правильної реалізації норм права, зокрема, застосуванні

норм права, моделюванні правомірної поведінки осіб тощо; 6) інтерпретаційну, за допомогою вказаної функції у процесі тлумачення норм права з'ясовуються та роз'яснюються різноманітні аспекти юридичних конструкцій, закріплених у законах, тощо [89, с. 19-29].

Отже, сутність юридичних конструкцій вбачається у тому, що вони є відображенням, деякою загальною **моделлю** складних за своєю структурою соціальних явищ.

Окремо слід звернути увагу на види юридичних конструкцій залежно від функцій, які вони виконують. О. Ф. Черданцев вважає, що можна говорити: а) про **нормативні** юридичні конструкції – вони мають певне закріплення та вираження у нормах права, і б) про **теоретичні** юридичні конструкції – вони використовуються правовою наукою у якості метода пізнання права [308, с. 150]. На думку М. М. Тарасова, якщо юридична конструкція виражається, наприклад, в організації нормативного матеріалу і, в силу цього є фактором певного регулятивного впливу (тобто не сама по собі, а через норми права), то її можна розцінювати як нормативну конструкцію (як елемент змісту права, але не безпосередній, як норми права, а опосередкований), а якщо та ж конструкція використовується в гносеологічному відношенні, то вона повинна інтерпретуватись як теоретична [284, с. 248]. Підтримують таку точку зору і В.М. Баранов та Ю.Л. Марєєв, які зазначають: «Конструкції можуть виступати результатом нормотворчої діяльності (нормативні), але частіше за все в них формулюються результати теоретичного моделювання (теоретичні конструкції)» [45, с. 726-735].

У науковій літературі існує також інше розуміння юридичних конструкцій, які є відмінними або від теоретичних, або від нормативних. Наприклад, І. Д. Шутак та І. І. Онищук критерієм ідентифікації поняття юридичної конструкції запропонували наступну ознаку: юридичними конструкціями є тільки такі поняття, які забезпечують здійснення юридичної практики внаслідок того, що вони формальним чином набувають безпосередньо правового значення. Якщо поняття *закріплено в джерелі позитивного права на рівні терміна й розкрито через норми права як система правових засобів* (повноцінний механізм правового регулювання або його елемент),

то це поняття є **юридичною конструкцією**. Ті ж конструкції, які не зафіксовані нормативно («правовідносини», «суб'єкт права», «об'єкт права» тощо) необхідно в такому випадку визнавати **теоретичними конструкціями**, які можуть при відповідних умовах стати юридичними [323, с. 270].

Водночас А. В. Іванчин вважає, що відмінними від **кримінально-правових конструкцій** є так звані **законодавчі (нормативні) конструкції**. Так, останні створені на базі перших шляхом їх наповнення законодавцем юридично значимою інформацією [144, с. 16-17]. Вчений не поділяє міркування щодо існування нормативних і теоретичних юридичних конструкцій, оскільки, на його думку, будь-яка юридична конструкція, виступаючи засобом законодавчої техніки, у тій чи іншій мірі знаходить вираження у законодавстві [144, с. 19].

На нашу думку, нормативну та теоретичну можна вважати видами юридичних конструкцій, адже відображають різні її функції: техніко-юридичну та гносеологічну. Вони не є взаємовиключними, оскільки значна кількість теоретичних юридичних конструкцій моделюється на основі змісту нормативного матеріалу (зберігає інформацію про зміст першої, доповнюючи, уточнюючи, систематизуючи її для вдосконалення правового регулювання у майбутньому). Звісно, не виключається існування у праві повністю теоретичних юридичних конструкцій, які не мають будь-якого законодавчого підґрунтя чи втілення, проте мають юридичний зміст¹. Саме тому описані вище юридичні конструкції, які частково мають нормативний зміст краще йменувати **нормативно-теоретичними**.

Щодо **видів кримінально-правових** юридичних конструкцій, то окрім юридичних складів кримінальних правопорушень (загальних, спеціальних, особливих тощо), у спеціалізованій літературі виділяють і інші види кримінально-правових конструкцій: 1) діяння, вчинене при обставинах, які виключають кримінальну протиправність; 2) покарання; 3) звільнення від кримінальної відповідальності; 4) звільнення від покарання тощо [88, с. 68], 5) добровільна відмова

¹ Це не може стосуватися такої юридичної конструкції як юридичний склад кримінального правопорушення. Так, повністю виключити нормативний зміст і тим самим перетворити цю його форму в суто теоретичну юридичну конструкцію суб'єкт не може – певний мінімум нормативних характеристик в ній завжди залишається [316, с. 242].

[209, с. 29], 6) ретроспективна кримінальна відповідальність [216, с. 80] тощо. Наприклад, на думку, А. В. Іванчина, основним критерієм поділу юридичних конструкцій має бути об'єкт, який вони відображають, тобто певна група правових явищ [144, с. 7, 19]. З огляду на це вчений виділяє п'ять видів кримінально-правових конструкцій: злочину, діяння, вчиненого за обставин, які виключають його кримінальну протиправність, покарання, звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання [144, с. 7, 19].

Заради справедливості слід відзначити, що у теорії права виділяють не тільки галузеві, але і міжгалузеві юридичні конструкції [44], завдяки яким у правовій системі забезпечується взаємозв'язок нормативних приписів різних галузей, їх координованість і гармонійна взаємодія. Як приклад можна навести конструкцію правопорушення, яка надзвичайно актуальна при вирішенні таких практично значимих питань, як розмежування кримінальних та адміністративних, дисциплінарних правопорушень, цивільно-правових деліктів.

Все ж найбільш ілюстративним прикладом юридичних конструкцій у кримінальному праві є юридичний склад кримінального правопорушення. За визначенням більшості вчених, це – наукова абстракція, становить сукупність передбачених кримінальним законом об'єктивних і суб'єктивних ознак, які характеризують суспільно небезпечне діяння як злочин [194, с. 254].

Слід наголосити на тому, що ключовою ознакою юридичного складу кримінального правопорушення є те, що він завжди містить певний мінімум **видових характеристик злочину**, а якщо різне кримінально-правове значення надається **окремим різновидам** злочину певного виду, цей мінімум доповнюється характеристиками таких різновидів [316, с. 241]. Таким чином, склад злочину – це завжди *модель злочину певного виду* або його *окремого різновиду* [316, с. 241]. Ця ознака зумовлена тим, що можливість визнання поведінки людини злочином здійснюється не за якимись його загальними («родовими») характеристиками (наприклад, безпосередньо за рівнем суспільної небезпеки), а саме *видовими* чи навіть певного різновиду [316, с. 241].

Водночас, З. А. Загинеї-Заболотенко вважає, що кримінально-правові конструкції залежно від об'єкта, який вони моделюють, можуть мати **загальний** характер (наприклад, юридична конструкція злочину, складу злочину, покарання, звільнення від кримінальної відповідальності), **типовий** (родовий) характер (юридична конструкція відповідного виду злочинів), **видовий** (описують схожі злочини у межах відповідного роду (типу), конкретний (наприклад, конструкція зловживання владою або службовим становищем – ст. 364 КК України) [102, с. 284].

Відтак, об'єднані за певною ознакою (ознаками) **групи** кримінальних правопорушень теж можуть бути юридичними конструкціями (типовими, родовими тощо). Класичними можна назвати юридичні конструкції умисного вбивства, необережного вбивства, погрози вбивством, умисного знищення та пошкодження майна, надання-одержання неправомірної вигоди, зловживання повноваженнями (владою, службовим становищем), підроблення, збуту (радіоактивних, наркотичних засобів, зброї та ін.) тощо.

У разі такого об'єднання у групи втрачаються характеристики виду чи різновиду кримінального правопорушення, тобто відповідні моделі поведінки перестають бути юридичними складами кримінальних правопорушень, залишаючись при цьому **більш загальними** юридичними конструкціями. При цьому, вони мають певне змістовне наповнення (нормативне¹, нормативно-теоретичне, теоретичне), адже можуть вважатися інформаційно-оціночною моделлю для групи кримінальних правопорушень (мають словесну форму).

На нашу думку, найбільший інтерес у контексті предмету дослідження становить нормативно-теоретична юридична конструкція корисливих кримінальних правопорушень проти власності² (т. зв. «розкрадання»), структурними елементами якої є діяння (заволодіння), предмет (чуже майно), наслідки (майнова шкода), вина (прямий умисел), мотив та мету (корисливість) [146, 36, 76]. Зокрема, у контексті її дослідження багато науковців використовують поділ на «зовнішні» та «внутрішні»

¹ «Фрагменти» тексту, які безпосередньо передбачені у нормативних приписах

² В цілому, поділ кримінальних правопорушень проти власності на корисливі та некорисливі можна вважати традиційним.

посягання. Наприклад, на думку С. С. Сироватки, специфікою кримінальних правопорушень за ст.191 КК України, яка відрізняє їх від крадіжки, є те, що посягання на охоронювані кримінальним законом суспільні відносини здійснюється суб'єктом, наділеним правомочністю щодо певного майна, не ззовні, а зсередини таких відносин [275, с. 105].

Саме наукові досягнення щодо розробки типових юридичних елементів корисливих та «внутрішніх» кримінальних правопорушень проти власності можуть стати орієнтиром при аналізі розголошень інформації з обмеженим доступом. Так, ще Д. С. Азаров у 2007 році у дисертаційному дослідженні, присвяченому аналізу кримінальних правопорушень у сфері комп'ютерної інформації відмітив їх схожість із кримінальними правопорушеннями проти власності: «Останні посягання та злочини у сфері комп'ютерної інформації є схожими за характером і ступенем своєї суспільної небезпеки» [33, с. 160-161]. З урахуванням наступних публікацій автора щодо відмови від ознаки суспільної небезпеки злочину як такої, що створювалась у радянські часи для застосування кримінального закону по аналогії та не має чітких критеріїв оцінки [33, с. 14; 32, с. 144], слід констатувати лише подібність відповідних видів кримінальних правопорушень, у першу чергу, за об'єктивними ознаками їх юридичних складів.

В економічній спільноті вже згасли дискусії щодо того, чи може бути інформація таким же товаром як земля, робоча сила та капітал. Неоднозначність у цьому аспекті вносили соціалістичні погляди, однак на сьогодні і фактично, і в правовому полі інформація виступає товаром, тобто має економічну цінність (мінну та споживчу), так само як майно. Відтак, з інформацією по суті можна вчиняти ті ж самі діяння, що і з майном: *заволодіти нею*, пошкодити чи знищити її, *розтратити її*. Відповідно до ч. 1 ст. 5 Закону України «Про інформацію» кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного *одержання, використання, поширення, зберігання та захисту* інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів [110]. І хоча чинна редакція цього закону не містить визначення перелічених правомочностей, первинна редакція (до викладення закону в новій редакції відповідно до Закону № 2938-VI від 13.01.2011) їх передбачала. Зокрема, одержання

інформації визначалось як це набуття, придбання, накопичення відповідно до чинного законодавства України документованої або публічно оголошеної інформації громадянами, юридичними особами або державою. Отже, одержання інформації не слід ототожнювати із ознайомленням із нею.

На нашу думку, всі посягання на інформацію з обмеженим доступом можна поділити на дві групи: «**зовнішні посягання**», за яких суб'єкт, який не має доступу до інформації, вчиняє діяння, спрямовані на **отримання** цієї інформації, її подальше використання, «**внутрішні**», коли суб'єкт має законний доступ до інформації, однак з певних причин намагається **порушити заборону передачі** інформації суб'єктам, які не повинні мати доступ до неї¹. Крім цього, у разі взаємодії зовнішнього та внутрішнього суб'єктів можна говорити про «зустрічні» («зовнішньо-внутрішні») делікти, коли для досягнення злочинного результату щодо порушення заборони доступу до інформації взаємодіють кілька суб'єктів, один із яких має правомірний доступ до цієї інформації. Саме категорії «внутрішніх» та «зустрічних» посягань на інформацію з обмеженим доступом покликане вивчити це дослідження.

Автор дослідження вважає, що типовою юридичною конструкцією, яка відповідає описанам вище «внутрішнім посяганням» може стати нормативно-теоретична юридична конструкція «розголошення інформації з обмеженим доступом», з огляду на таке. Зокрема, суть самого правопорушення зводиться до порушення заборони передачі певної інформації особам, які в силу певних причин (закон, воля суб'єкта господарювання тощо) не повинні мати доступ до неї. Дії, спрямовані на «продаж», «передачу», «надання доступу» по суті позначають порушення вказаної вище заборони, однак передбачають певні особливості (спеціальні мотив та спосіб).

При цьому, будь-яка юридична конструкція має відповідати певним умовам, щоб виконувати своє призначення: 1) повнота (охоплювати всі можливі окремі випадки, які не виходять за певні межі); 2) послідовність (вона не повинна бути винятком із

¹ Д. С. Азаров у своєму дослідженні також використовував критерій спрямованості впливу для розмежування юридичних складів кримінальних правопорушень: «Статті 361 і 363-1 КК – це «зовнішній» вплив (втручання в роботу певної техніки), а ст. 362 - «внутрішній» (може бути вчинений лише особою, яка має право доступу до інформації)» [33, с. 173].

загальних юридичних положень і має бути з ними узгодженою); 3) простота (для полегшення її розуміння); 4) відображення внутрішньої структури певного правового явища (для розуміння його сутності та змісту); 5) системність [186, с. 19].

Тобто юридична конструкція повинна бути внутрішньо несуперечливою, а всі її **елементи** мають бути чітко визначені [46, с. 69]. Варто підкреслити, що відсутність у юридичній конструкції одного з елементів або додавання зайвих елементів веде до дефектів у законодавстві – виникненню колізій, прогалин у праві [79, с. 68]. Крім цього, для структури юридичних конструкцій характерні системні властивості, адже внутрішній *зв'язок* між *елементами (компонентами)* юридичних конструкцій виявляється у впорядкуванні її складників та їхній єдності, у певному змістовному і функціональному спрямуванні [143, с. 58]. Юридична конструкція повинна відображати не тільки усю сукупність елементів правового явища, а й тип зв'язку між ними. Виявлення типу зв'язків між елементами (причинно-наслідкового або функціонального тощо) дозволяє встановити порядок їх розташування [95, с. 44]

Відтак побудова чи пізнання будь-якої юридичної конструкції передбачає визначення характеристик, які утворюють її структуру, встановлення системних зв'язків між ними, а також з'ясування їх змістовного наповнення.

Структурний аспект таких юридичних конструкцій за аналогією із юридичними складами кримінальних правопорушень повинен включати, принаймні, два рівні: перший утворюють об'єкт, суб'єкт, об'єктивна та суб'єктивна сторони, а другий рівень складають «дрібніші» його компоненти. Останні відповідають на запитання про те, скільки юридичних фактів відображається в цій юридичній конструкції, яких саме значень у відповідній складовій частині вони набирають, і чи є якісь зв'язки між даними фактами [177, с. 100]. Серед них першочергово слід виділити обов'язкові, без яких така конструкція не може існувати. Вони а ригорі входять до юридичної конструкції, а тому головною задачею з техніко-юридичної точки зору є їх коректне текстуальне вираження [144, с. 20].

Перший рівень структури нормативно-теоретичної конструкції «розголошення інформації з обмеженим доступом» також складають об'єкт, суб'єкт, об'єктивна та суб'єктивна сторони. Схематично вони відображені у додатку 5 до дисертації.

До другого рівня ж безумовно входять предмет, діяння, вік, осудність та вина (додаток 5 до дисертації). Натомість дискусійними є наслідки (а отже і причинний зв'язок між діянням та ними) та спеціальний суб'єкт як обов'язкові компоненти другого рівня. Можливість їх включення до структури нормативно-теоретичної конструкції «розголошення інформації з обмеженим доступом» буде розглянута у підрозділах 2.2. та 2.3. цього розділу.

Окремо слід відзначити, що безпосередній об'єкт не розглядається як елемент нормативно-теоретичної конструкції «розголошення інформації з обмеженим доступом», оскільки ні з огляду на положення чинного кримінального закону, ні з огляду на існуючі досягнення науковців для кримінальних правопорушень-розголошень він не має однаковий зміст (навіть частково) – він не може вважатися універсальним. Однак це жодним чином не перешкоджає появі такого елемента вже на рівні конкретного юридичного складу кримінального правопорушення (додаток 5 до дисертації).

У свою чергу наповнення цих елементів та зв'язків між ними, знову ж таки за аналогією із юридичним складом кримінального правопорушення, повинно здійснюватися шляхом визначення їх змістовних характеристик (ознак), чому також присвячено підрозділи 2.2. та 2.3. цього розділу. При чому, на їх зміст впливають положення норм Конституції України, регулятивного права, КУпАП та кримінального закону, з огляду на що така конструкція може вважатися нормативно-теоретичною. В останньому випадку мова йде не тільки про норми статей чи частин статей Особливої частини (зміст елементів встановлюється шляхом їх співставлення та системного аналізу), але й Загальної частини КК України. Наприклад, зміст осудності як елемента обов'язково визначається згідно з положеннями ст. 19 КК України: «Особа здатна усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та керувати ними». Так само на зміст віку як елемента впливають положення ч. 1 ст. 22 КК України, а положення ст. ст. 24-25 КК України – на зміст вини. Крім цього, на зміст тих чи інших структурних елементів факультативно можуть впливати також положення ст. ст. 14, 15, 16, 17, 27, 28, 29, 30, 31 КК України (про окремі такі випадки йтиметься у підрозділі 2.2).

Значення в алгоритмі створення розголошення інформації з обмеженим доступом як типової нормативно-теоретичної юридичної конструкції мають кваліфікуючі ознаки, які здатні доповнювати викладену вище структуру новими елементами чи змінювати її (ставати на місце певного елемента). У межах підрозділу 2.4. буде надано відповідь на запитання: «Чи можуть існувати універсальні для всіх видів чи різновидів розголошень інформації з обмеженим доступом кваліфікуючі ознаки? Чи наявні вони у чинному кримінальному законі?».

2.2. Змістовні об'єктивні характеристики

Слушне застереження робить Ляпунов Ю. І., який вказує, що тільки з метою теоретичного аналізу можна «відірвати» об'єктивні ознаки діяння від суб'єктивних і розглядати їх ізольовано. Свідомий і вольовий вчинок особи є джерелом, першопричиною, що породжує об'єктивну суспільну небезпеку, вину і, як наслідок, протиправність діяння, які в сукупності роблять вчинок тим, що визнається законом злочином [192, с. 79–80; 268, с. 334].

Як нами обґрунтовувалось у попередньому розділі, між ознаками юридичних складів кримінальних правопорушень, передбачених статтями 111, 114, 114-2, 132, 145, 159, 163, 168, 182, 209 (ч.2), 232, 232-1, 232-3, 328, 330, 361-2, 381, 387, 397, 422 (ч. ч. 1, 3) КК України, має місце певний зв'язок (див. рис. нижче), який проявляється насамперед у подібності або тотожності окремих ознак (у першу чергу об'єктивних – діяння та предмету кримінального правопорушення).

Однак у багатьох випадках такі подібність чи схожість, як і відмінність, не є настільки явними, і можуть бути встановлені лише після з'ясування сутності відповідних посягань в цілому.

Таким чином, для обґрунтування чи спростування існування типової нормативно-теоретичної юридичної конструкції розголошення інформації з обмеженим доступом слід визначити сутність відповідних об'єктивних ознак

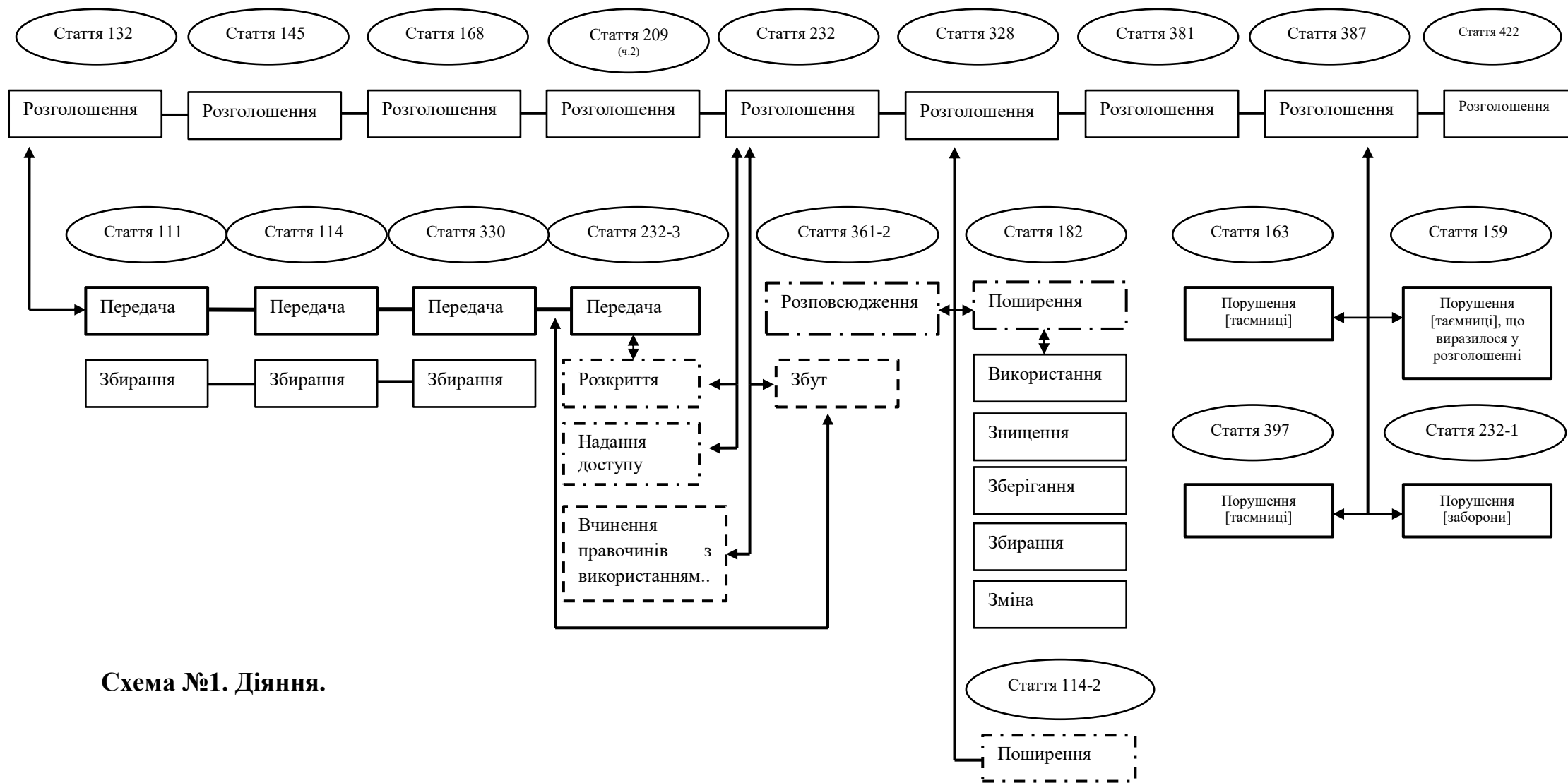

Схема №1. Діяння.

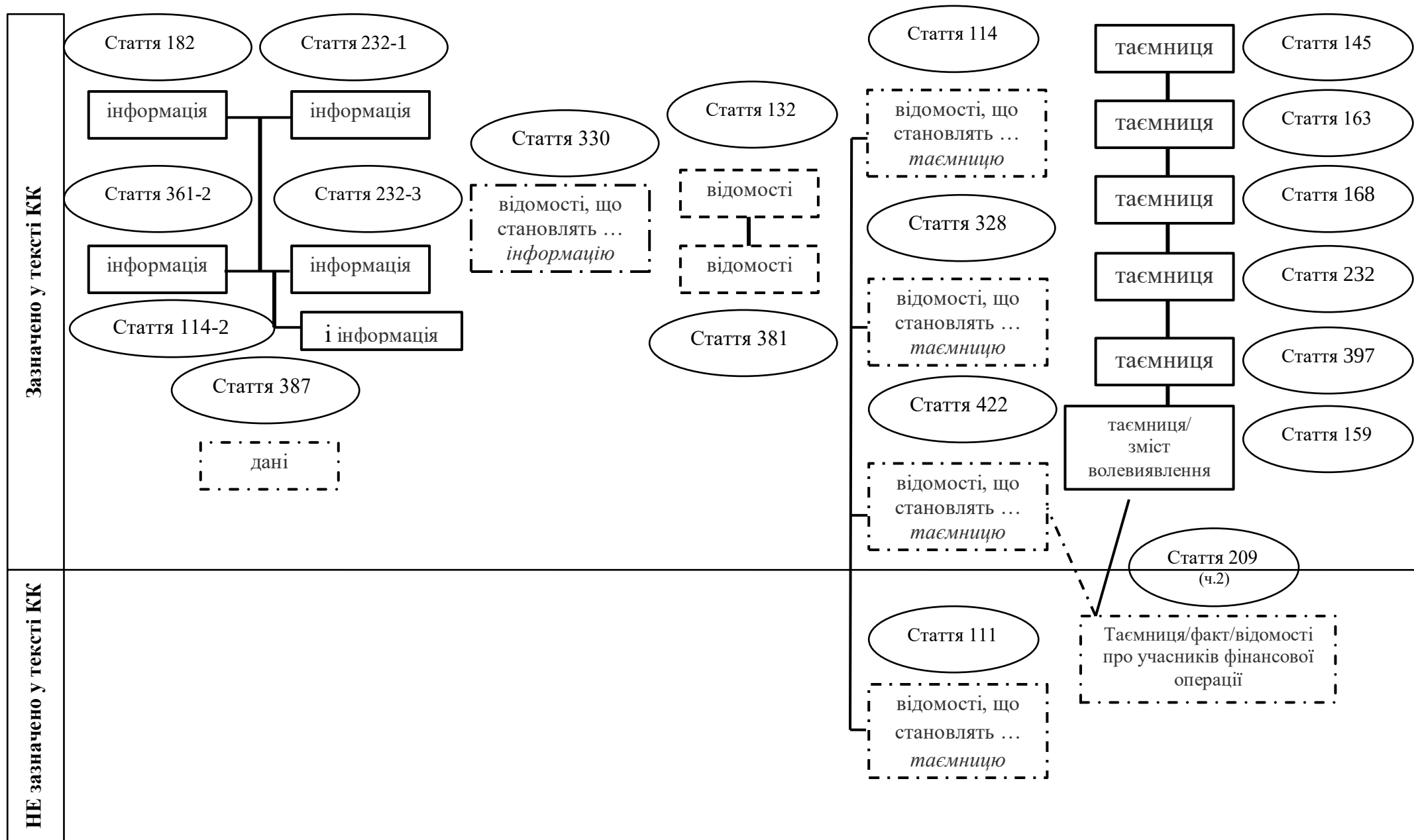

Схема №2. Предмет.

А) Інформація з обмеженим доступом як предмет кримінального правопорушення

Перш за все, відзначимо, що при аналізі тих чи інших із юридичних складів кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом на рівні дисертаційних досліджень присвячено дуже багато уваги змісту предмету таких правопорушень. На нашу думку, така підвищена цікавість не несе в собі наукової новизни, адже здебільшого аналізується регулятивне законодавство, до якого відсилають відповідні бланкетні характеристики предмету у диспозиціях норм, та залишаються поза увагою, власне, кримінально-правові аспекти аналізованої теми.

При цьому, неузгодженість норм регулятивного права між собою не дозволяє систематизувати кримінальні правопорушення-розголошення інформації з обмеженим доступом з огляду на предмети їх складів. Разом із тим, незважаючи на це, у кримінально-правовій літературі не вщухають наукові дискусії щодо співвідношення відповідних видів інформації з обмеженим доступом між собою. Наприклад, Г. В. Чеботарьова, зважаючи на те, що суб'єктами лікарської таємниці можуть бути не тільки лікарі, а й будь-який медичний персонал, допоміжні працівники, пропонує поняття «лікарська таємниця» замінити на «медичну таємницю» (ст. 145 КК) [307, с. 21]. Натомість, І. М. Філь вважає, що поняття «медична діяльність» є неповним стосовно ст. ст. 131, 132, 139, 140, ч. 1 ст. 143, ст. 145 КК та не охоплює діяльності фармацевтичних працівників. З цих же підстав не може бути прийнятна така назва як «медична діяльність» [299, с. 61]. Такі дискусії, на нашу думку, зумовлені саме вказаними вище недоліками регулятивного законодавства, а тому мають бути вирішені на відповідному рівні, а відтак детально не розглядаються автором.

Однак, зі змісту норм регулятивного права впливає ряд юридичних ознак інформації з обмеженим доступом, які мають бути притаманні предметам усіх таких юридичних складів кримінальних правопорушень не тільки щодо розголошення, але й іншого протиправного поведіння із *інформацією з обмеженим доступом*.

Інформація з обмеженим доступом може бути предметом розголошення, якщо відповідає таким ознакам:

- *істинність*

Істинність – це якісна характеристика інформації, яка притаманна усім проявам кримінально-протиправної поведінки та має відрізняти її від протиправних діянь з неправдивою інформацією. Спрощено йдеться про те, що при розголошенні інформація, що охороняється, повинна бути відтворена без викривлень її змісту. Якщо такий зміст викривляється, вона вже не є тотожною до охоронюваної.

Натомість, при дифамації (наклепі) поширюється недостовірна, неправдива інформація про особу, яка принижує її честь та гідність, завдає шкоди діловій репутації. Так само при внесенні до виборчої документації чи документації референдуму завідомо недостовірних відомостей, поданні недостовірної інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу тощо йдеться про хибну інформацію.

З практичної точки зору це означає, що якщо суб'єктом кримінального правопорушення розголошено неправдиві відомості, то з огляду на суб'єктивні ознаки може йтися про замах на розголошення (якщо особа вважала, що розголошує істинну інформацію – фактична помилка) про інший юридичний склад правопорушення (у тому числі адміністративне), або про не кримінально-карану поведінку (якщо особа усвідомлювала неправдивий характер інформації).

- *прихованість за допомогою відповідного правового режиму*

Під юридичною ознакою предмету «інформація з обмеженим доступом» О. В. Прохніцький розуміє його законодавче визначення (комерційна, банківська, адвокатська таємниця тощо) та правовий режим [244, с. 5]. У контексті аналізу кримінальних правопорушень, які посягають на комп'ютерну інформацію, слушно звертає увагу Д. С. Азаров на те, що відповідна інформація має бути не тільки захищена, але і створена згідно з чинним законодавством. Порядок створення інформації, навіть з обмеженим доступом, в Україні на законодавчому рівні не регламентується. Тож у цьому контексті може йтися лише про те, що певну інформацію одержано, зібрано чи створено без порушень чинного законодавства [33, с. 89-90].

Такі та інші міркування науковців наводять на думку, що сутнісною ознакою інформації з обмеженим доступом є її прихованість. Ця якісна характеристика вказує на обмеженість кола осіб, яким відома інформація. Так, Т. Ю. Вислоцька підкреслює, що таємниця відома певній особі чи визначеному колу осіб, але приховане від інших з метою захисту певних благ [70, с. 104]. Конкретна ступінь прихованості визначається правовим режимом її охорони.

Правовий режим – це особливий порядок правового регулювання, який виражається у визначеному сполученні юридичних засобів та утворюючих бажане соціальне становище і конкретну ступінь сприятливості або несприятливості для задоволення інтересів суб'єкта права [198, с. 18]. До складових правового режиму інформації належать такі елементи: 1) порядок створення (або збирання) відповідної інформації; 2) право власності на інформацію; 3) порядок збереження, розповсюдження та використання інформації; 4) порядок доступу до інформації; 5) порядок правового захисту інформації [310, с. 100]. Зміст правового режиму залежить від конкретного виду інформації.

Однак за порядком доступу до інформації виділяють вільний та обмежений режими доступу до інформації. Режим обмеженого доступу встановлюється для конкретних видів інформації з огляду на їх особливе значення. **Предметом розголошення може стати лише інформація з обмеженим режимом доступу.**

Правовий режим інформації слід відрізнити від набору фактичних засобів захисту інформації. Так, залежно від можливих порушень у роботі системи та загроз несанкціонованого доступу до інформації численні види захисту можна об'єднати у такі групи: морально-етичні, правові, адміністративні (організаційні), технічні (фізичні), програмні. Сучасні технології розвиваються в напрямку сполучення програмних та апаратних засобів захисту [187, с. 10].

Регулятивне законодавство може передбачати обов'язковість вжиття певних засобів захисту (наприклад, щодо комерційної таємниці), однак може і не перелічувати (передбачати) їх, що є очевидним недоліком. Адже одними лише правовими нормами (нормами-правами, нормами-обов'язками, нормами-заборами) неможливо забезпечити ефективний захист інформації від стороннього

доступу, необхідні також адміністративні, фізичні та програмні засоби, їх обов'язковий чи рекомендаційний характер має бути визначено.

Отже вжиття щодо інформації певних реальних засобів захисту на сьогодні не є універсальною ознакою інформації з обмеженим доступом, на відміну від його прихованості за допомогою певного режиму охорони. Однак за відповідного вдосконалення регулятивного законодавства на перспективу доречно було б визнавати універсальною ознакою реальне вжиття в об'єктивній дійсності певних конкретних заходів (засобів) захисту інформації.

- наявність відображення в реальному чи віртуальному світі, однак не тотожність із носієм інформації

Під фізичною ознакою предмету «інформація з обмеженим доступом» О. В. Прохніцький розуміє неможливість його існування без певного матеріального носія [244, с. 5]. Д. С. Усов також переконаний, що відомості, що становлять державну таємницю, обов'язкового повинні бути закріплені на будь-яких матеріальних носіях [296, с. 86]. О. Г. Семенюк переконаний, що предметом досліджуваних ним злочинів [Т.Й. – ст. 111, 114, 328, 329 КК України] є відомості, що становлять державну таємницю, а також їх матеріальні носії [273, с. 127]. А. А. Бражник зазначає про «закріпленість» як ознаку предмету [52, с. 66-67]. Зокрема, на думку автора, зібрані у ході досудового провадження відомості, які ще не закріплені належним чином, а лише підлягають такому закріпленню, не можливо віднести до предмета цього злочину. Даними досудового розслідування є тільки та інформація у кримінальному провадженні, яка закріплена в установленому КПК порядку. Будь-які відомості кримінального провадження до моменту їх закріплення в передбаченому кримінальним процесуальним законом порядку залишаються лише оперативними відомостями, які не є предметом досліджуваного складу злочину [52, с. 66-67].

Натомість є і дослідники, які відстоюють дещо іншу точку зору. Д. С. Азаров відзначає, що спосіб представлення (фіксації) інформації або здійснення з нею певних операцій не перетворює певну інформацію на якусь іншу. Тож на папері, в комп'ютері, на відеокасеті буде міститися та сама інформація, якщо за змістом вона

тотожна [33, с. 75]. На його думку, видається неправильним надавати будь-якій інформації, зокрема комп'ютерній, матеріальній ознаки через носій інформації (матеріальну форму), фактично підмінюючи одне іншим [33, с. 96]. Аналогічно О. В. Процюк та П. С. Литвин при аналізі предмету кримінального правопорушення за ст. 132 КК України вказують на те, що ним є інформаційна цінність, носієм якої може бути як матеріальний об'єкт (журнал обліку пацієнтів, історія хвороби, амбулаторна картка, заповнений бланк направлення на обстеження або його результатів, магнітний або електронний носій, на якому зберігається база даних тощо), так і нематеріальний об'єкт (зокрема кібернетичний або аудіо простір, в межах якого відбувається обмін, обробка чи використання відповідної інформації) [245, с. 60]. Так само, О. Ю. Шопіна зазначає про те, що кримінальні правопорушення проти інформаційного аспекту приватності може бути вчинено як за допомогою технічних пристроїв, документів, так і в усній формі шляхом спілкування. Це позбавить законодавця необхідності наводити в диспозиції кримінально-правової норми перелік конкретних матеріальних носіїв інформації, які необґрунтовано загромаджують закон і не є вичерпними. [322, с. 96].

Всі ці дискусії викликані тим, що одні вчені вважають, що предмету кримінального правопорушення має бути притаманна матеріальність (річ матеріального світу), а інші – ні. Ми підтримуємо А. А. Музику, Є. В. Лашука, Д. С. Азарова та інших вчених, які вважають за доцільне розширити поняття предмета кримінального правопорушення, включивши в нього не тільки речі матеріального світу, а й певні об'єктивно існуючі явища, утворення, впливаючи на які заподіюється або створюється загроза заподіяння шкоди [204].

Додатковим аргументом для підтримки такого підходу може бути і те, що матеріальний носій інформації може бути дефектним. Зокрема, у прикладному аспекті К. П. Задоя вказує, що не підлягає кваліфікації за ч. 1 ст. 159 КК України випадок, коли громадянин, що взяв участь у виборах, зробив у бюлетені такі відмітки, що унеможливають встановити його волевиявлення. Відповідно, поширення інформації про це не може вважатись поширенням інформації про зміст волевиявлення особи [51, с. 91].

Якщо ж вважати, що предметом кримінального правопорушення за ч. 1 ст. 159 КК України є носій такої інформації – виборчий бюлетень, то суб'єкт підлягав би кримінальній відповідальності, що, вочевидь, було б неправильно з огляду на відсутність порушення кореспондуючої норми регулятивного (виборчого) права його діянням (з об'єктивної сторони таємниці волевиявлення не розголошена).

Враховуючи, що певний матеріальний носій може і не містити охоронювану інформацію, випадки передачі такого носія за об'єктивними ознаками не утворюють закінченого юридичного складу кримінального правопорушення-розголошення інформації з обмеженим доступом певного виду. Відповідна поведінка має оцінюватися з урахуванням орієнтирів впливу фактичної помилки у предметі кримінального правопорушення на кримінально-правову кваліфікацію (у разі її наявності), а у разі адекватного сприйняття суб'єктом кримінального правопорушення об'єктивних ознак (особа знала, що на диску немає інформації, або що вона пошкоджена тощо) – як не кримінально-протиправне або юридичний склад кримінального правопорушення іншого виду.

- *абсолютна або відносна визначеність змісту*

До випадків абсолютно визначеного змісту інформації з обмеженим доступом можна віднести зміст волевиявлення особи¹, відомості про результат тестування особи на ВІЛ². У цих випадках наявний чіткий набір комбінацій, а інформація стає таємною в силу зв'язку конкретного варіанту комбінації із певною особою. Зміст інших видів охоронюваної законом інформації відносно визначений. Так, Звід відомостей, що становлять державну таємницю, окреслює лише типи такої інформації, вказуючи на певні галузі, сфери життєдіяльності (оборона, економіка, наука і техніка, зовнішні відносини, державна безпека та охорона правопорядку). Так само зміст таємниці досудового розслідування, адвокатської, комерційної чи банківської таємниці залежить від конкретних життєвих обставин, кількість комбінацій варіантів визначити практично неможливо, хоча певні напрями задані

¹ Всі варіанти проставлення однієї відмітки навпроти того чи іншого кандидату (партії). Зміст зіпсованого бюлетеню не може та не становить таємницю.

² Бланк довідки про результати тестування на ВІЛ, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19 серпня 2005 р. N 415, передбачає 4 конкретні варіанти: «виявлені/не виявлені антитіла/антигени до ВІЛ» [50]

законодавством (кількісні та якісні характеристики). Вказане означає, що вичерпно визначити зміст усіх видів інформації з обмеженим доступом неможливо.

Натомість, на нашу думку, не може бути обов'язковою юридичною ознакою інформації з обмеженим доступом те, що до обсягу цього поняття входять відомості про сам факт наявності інформації. Звісно, у науковій літературі є протилежні погляди. Зокрема, В. О. Навроцький відзначає, що однією із ознак «таємниці листування, ...» є те, що вона становить відомості про сам факт (наявність) або зміст кореспонденції [207, с. 32]. Таку ж думку підтримують і О. П. Горпинюк [80, с. 116] та І. В. Єдинак [98, с. 72-73], про це ж вів мову ще П. С. Матишевський [197, с. 72]. Як вказувалось вище у тексті кримінального закону (ч. 2 ст. 209-1 КК України) також є закріплення факту як предмету правопорушення.

На нашу думку, факт (наявність) відповідних відомостей не може бути універсальною характеристикою змісту інформації з обмеженим доступом. Так, наприклад, факт проведення негласних слідчих (розшукових) дій, факт листування, факт усиновлення, факт вжиття щодо особи заходів захисту можуть бути предметами відповідних кримінальних правопорушень. Натомість, факт проходження особою тестування на ВІЛ, факт надання адвокатом правничої допомоги певного виду чи факт голосування не є інформацією з обмеженим доступом та не охороняється законом. Так, осіб, що отримали виборчі бюлетені можна з легкістю встановити, оскільки вони видаються за підписами виборців у відповідному списку. Списки виборців зберігаються у місцевих державних архівних установах протягом п'яти років з дня офіційного оголошення результатів відповідних виборів, після чого знищуються в установленому порядку та доступ до них, за загальним правилом, вільний. Так само об'єктом охорони за ч. 2 ст. 16 Виборчого кодексу України є зміст волевиявлення, а не факт такого волевиявлення, як і за ч. 3 ст. 13 Закону України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» охороняються результати, а не факт тестування особи. Крім цього, види та обсяг наданої правничої допомоги вказуються, наприклад, у детальному описі наданих послуг, який додається до клопотання про відшкодування витрат на правничу допомогу. У цілому можна

констатувати, що віднесення факту про наявність певної інформації до предмету розголошення залежить від змісту кореспондуючої регулятивної норми.

Насамкінець, висловимо власну позицію щодо відношення термінів «інформація» та «відомості» – вони мають тотожний *юридичний* зміст.

На жаль, у тексті кримінального закону немає єдиного терміну, який позначав би предмет розголошення (див. відповідну таблицю у підрозділі 2.2). Йдеться про такі терміни: інформація (ст. ст. 114-2, 182, 232-1, 232-3, 361-2 КК України); відомості (ст. ст. 132, 381 КК України); дані (ст. 387 КК України); таємниця (ст. ст. 145, 159¹, 163, 168, 232, 397 КК України); факт (ч. 2 ст. 209-1 КК України). Вже на цьому етапі видно різнобарв'я термінів, однак додаткову невизначеність вносять звороти «відомості, що становлять інформацію» (ст. 330 КК України) та «відомості, що становлять таємницю» (ст. ст. 114, 328, 422 КК України). Крім цього, є випадки, коли законодавець у тексті диспозиції не зазначає предмет свідомо (ч. 1 ст. 111 КК України, де використано конструкцію «шпигунство», яке відсилає до ч. 1 ст. 114 КК України) та помилково (ч. 2 ст. 209-1 КК України). У останньому випадку законодавець допустився неточності, адже при переліку видів інформації, загубив слово відомості: «Розголошення у будь-якому вигляді таємниці фінансового моніторингу або факту... та її учасників, а також факту....». Буквально йдеться про розголошення учасників, однак зрозуміло, що йдеться про інформацію щодо цих учасників (їх анкетні дані чи інші ідентифікуючі ознаки).

¹ У диспозиції цієї статті фактично ототожнюються поняття «таємниця голосування» та «зміст волевиявлення громадянина». У Виборчому кодексі України не дано визначення поняттю «таємниця голосування», однак зі змісту ч. 1 ст. 16 цього кодексу вбачається, що таємність голосування означає недопустимість контролю, виявлення чи розголошення волевиявлення конкретного виборця, тобто по суті так само ототожнюються ці поняття [58]. Слід підкреслити, що хоча й охорона таємниці волевиявлення конкретного виборця існує і після проголошення результатів виборів, проте у кримінальному законі визначено конкретний проміжок часу, коли таке розголошення може утворювати склад злочину - під час проведення передбачених законом виборів, хоча науковці по-різному дивляться на таку позицію законодавця. Так, Медіна Л. П. у своїй дисертації вказує, що відповідне формулювання часу вчинення злочину слід виключити з тексту кримінального закону, оскільки таємниця голосування існує тільки під час окремої стадії виборів, а саме стадії голосування [200, с.11]. З такою точкою зору не можна погодитися, адже після стадії голосування виборця таємниця не перестає існувати. Для чого тоді відповідний рівень заходів безпеки на стадії підрахунку голосів та розроблений механізм не поіменного оголошення результатів виборів, процедура здачі в архів та знищення виборчої документації тощо?

З огляду на це недоречним є водночас інше формулювання у диспозиції – «громадянина, **який взяв** участь у виборах або референдумі», адже використання законодавцем доконаного виду дієслова вказує на минулий час, а аж ніяк не на триваючий процес голосування. Тому краще було б це формулювання змінити на інше «виборця, який бере чи взяв участь у процесі голосування».

Така різниця у термінології зумовлює дискусію серед науковців, адже традиційно одна група дослідників вважає, що це різні за змістом терміни [52, с. 64-65], а інша – що тотожні [245, с. 60; 244, с. 4]. Наприклад, А. А. Бражник вважає, що слово «відомості» походить від старослов'янського – «вѣдѣти», що означає – «знати», яке у пізньословянській мові трансформувалося у «věděti», а тому воно означає знання про щось, про певну інформацію [52, с. 64-65]. Такі міркування зумовлені етимологією слів, а не аналізом юридичного змісту відповідних термінів, а тому не можуть братися до уваги.

Вважаємо, що у тексті кримінального закону терміни «інформація», «відомості» та «дані» вживаються як синоніми, адже всі вони по суті позначають результат пізнання суб'єкта (живого чи неживого) про певні події та явища об'єктивної дійсності, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі. Додатковим аргументом цьому є факт, що регулятивне законодавство також використовує різну термінологію, пропонує при цьому ряд понять без чіткого визначення їх співвідношення, що не може не вплинути на тлумачення кримінального закону. Навіть у Законі України «Про інформацію» визначення інформації дається як будь-яких відомостей та/або даних. На рівні даного дослідження терміни «інформація», «відомості» та «дані» ми також використовуємо як синонімічні. Однак наявність такої кількості термінів для позначення одного і того ж поняття не є виправданим, а тому, в першу чергу, у регулятивному, а згодом і кримінальному, законодавстві слід звести його позначення до одного терміну.

Б) Зміст діяння. Протиправність розголошення

З огляду на схеми №1 та №2 (діяння, предмет) на перший погляд здається, що йдеться про один і той же вид кримінально-протиправного посягання, а різниця між конкретними юридичними складами кримінальних правопорушень лише в предметі. Однак для з'ясування тотожності чи відмінності змісту «розголошення» у 9 статтях, де вжитий цей термін, слід звернутися до тексту кримінального закону, правозастосовних орієнтирів та наукових розробок у відповідній сфері.

- *Діяння в інформаційному полі*

По-перше, порушення заборони надання доступу до інформації з обмеженим доступом – її розголошення є саме діянням в інформаційному полі.

Так, В. П. Тихий і М. І. Панов зазначають, що залежно від характеру впливу на об'єкт злочину всі дії можна поділити на фізичні й інформаційні. Інформаційні дії полягають у передаванні інформації іншим особам і завжди виражаються у словесній (вербальній) формі, а також у яких-небудь інших діях, що несуть інформацію: смислових жестах (конклюдентні дії), виразних рухах (міміка) [286, с. 7].

На думку І. М. Сеченова, вся різноманітність зовнішнього вияву мозкової діяльності людини може бути зведена до таких універсальних форм як слово і діло. З урахуванням цього, вплив суб'єкта на об'єкт прийнято розподіляти на фізичний (енергетичний) та інформаційний. Фізичні, або енергетичні дії виражаються у використанні мускульної, фізичної сили для здійснення злочинного посягання. Ці дії завжди спрямовані на зміну зовнішньої, фізичної сторони предметів матеріального світу [274, с. 71].

Для деяких злочинів характерним є поєднання фізичних і інформаційних дій: в складах грабежу та розбою погроза насильством як інформаційна дія є засобом, який обумовлює подальше здійснення фізичних дій. Під час шахрайства обман як інформаційна дія може виступати умовою, засобом здійснення фізичної дії – заволодіння майном [220, с. 16].

У НПК до КК України за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борісова, В. І. Тютюгіна зазначається, що під розголошенням відомостей слід розуміти передачу їх без згоди власника хоча б одній особі, що не володіла такою таємницею. Розголошення може бути здійснено у будь-який спосіб – усно, письмово, із використанням засобів зв'язку, друкованих або інших засобів інформації, комп'ютерних мереж тощо [182, с. 378].

Г. І. Резнікова доходить висновку, що за природою розголошення професійної таємниці – це акт психологічної взаємодії осіб, що виявляється у процесі спілкування (у широкому сенсі) між його учасниками [248, с. 107].

О. П. Горпинюк як приклад поєднання інформаційних та фізичних дій наводить ситуацію, коли збирається чи зберігається інформація, а потім у майбутньому розголошується [80, с. 87].

На нашу думку, розголошення як діяння позначає поведінку саме в нематеріальному вимірі, хоча й фактично може мати фізичний прояв – передача носія інформації чи паперового документа, направлення листа тощо, які вимагають вчинення певних рухів та витрачання фізичної сили. Але такий зовнішній прояв не повинен вводити в оману правозастосувача, адже за своєю суттю «розголошення» означає порушення режиму охорони інформації, яка існує в інформаційному, а не фізичному просторі.

- *Дія та бездіяльність*

Загалом, кримінально-протиправна дія – це активна форма поведінки особи, наприклад, угон або захоплення повітряного судна (ст. 278 КК України). Кримінально протиправна бездіяльність – це певна форма поведінки особи, що пов'язана з невчиненням дій, які вона повинна була і могла вчинити в силу закону або взятого на себе зобов'язання. Наприклад, неподання допомоги хворому медичним працівником (ст. 139 КК України). Деякі кримінальні правопорушення можуть бути вчинені як шляхом дії, так і шляхом бездіяльності, наприклад, порушення вимог законодавства про охорону праці (ст. 271 КК України) [209, с. 13].

У контексті аналізу юридичного складу кримінального правопорушення за ст. 182 КК України О. В. Сосніна вказує на те, що незаконне поширення конфіденційної інформації про особу може відбуватися тільки шляхом активних дій, під якими слід розуміти як зовнішній акт поведінки людини, так і результат цієї поведінки [278 с. 108]. Так само, В. В. Гальцова вказує, що обов'язковою ознакою об'єктивної сторони розглядуваного злочину [*Т. Й.* - за ст. 168 КК України] є дія (активна форма поведінки особи), яка визначена в законі терміном «розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)» [77, с. 17]. На активній формі діяння наголошує [*Т.Й.* – за ст. 168 КК України] і Т. А. Чолан [312, с. 151].

Натомість Г. В. Чеботарьова, характеризуючи ознаку «незаконність» на рівні ст.ст.132 та 145 КК України, вказує, що це (1) повідомлення цих відомостей в будь-

який спосіб (усно, письмово, шляхом демонстрації відеозапису, кінозйомки, надання аудіозапису) хоча б одній не уповноваженій на те особі; (2) недотримання правил зберігання в таємниці відомостей, що становлять лікарську таємницю або відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження ВІЛ чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, або захворювання на СНІД, його результатів (утримання медичних документів, інших носіїв інформації таким чином, який надає можливість вільного ознайомлення з ними зацікавлених осіб); (3) незабезпечення анонімності пацієнта при використанні інформації, що становить лікарську таємницю, в навчальному процесі, науково-дослідній роботі, в тому числі у випадках її публікації у спеціальній літературі [307, с. 11]¹. Тобто Г. В. Чеботарьова вважає, що йдеться як про активну поведінку – передача, так і про бездіяльність – умисне недотримання правил [307, с. 21-22]. Разом із тим, на рівні висновків дослідження для позначення бездіяльності автор пропонує ввести новий термін «недотримання таємниці». Наприклад, Г. В. Чеботарьова пропонує викласти ст. 145 КК в новій редакції: «Незаконне умисне розголошення або недотримання медичної таємниці особою, якій вона стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків, якщо таке діяння спричинило тяжкі наслідки...» [307, с. 37].

На думку А. С. Чистякової, способами розголошення є активна (повідомлення зазначених відомостей шляхом надсилання листів, зокрема електронних, SMS, MMS, фотокопій) і пасивна поведінка (нездійснення всіх необхідних заходів для збереження лікарської таємниці) [311, с. 161, 168]. Ю. Г. Старовойтова схожим чином виділяє дві форми розголошення інформації за ч. 2 ст. 209-1 КК України: доведення до відома одного чи декількох сторонніх осіб такої інформації, а також створення умов, за яких стало можливим ознайомлення однієї або декількох сторонніх осіб з такою інформацією [279, с. 9]. М. В. Тимчаль під розголошенням відомостей про заходи безпеки (ст. 381 КК України) також розуміє діяння (дії або бездіяльність), внаслідок яких вони стають надбанням хоча б однієї особи, яка не має права на ознайомлення з ними [285, с. 5]. Однак у цьому ж дослідженні автор допускає внутрішню

¹ Що стосується третьої виділеної автором форми, то на нашу думку, вона не може бути самостійною, оскільки по суті заключається також у повідомленні відомостей (анкетних даних пацієнта) у будь-який спосіб

суперечність, адже вказує, що ознаки розголошення відсутні, якщо інформація не доводиться до відома та не стає в дійсності, а лише могла стати надбанням третіх осіб внаслідок бездіяльності особи (наприклад, у випадках порушення правил зберігання документів чи їх втрати внаслідок невиконання особою покладених на неї обов'язків) [285, с. 112].

На нашу думку, такі розбіжності у наукових колах викликані тим, що автори вкладають різний зміст у саме поняття діяння: одні мають на увазі юридичне діяння, яке вказано у тексті кримінального закону за допомогою дієслівного іменника («викрадення», «розголошення» тощо), а інші одну фактичну дію чи їх сукупність, які втілюються в тексті правозастосовних документів («зайшов», «схопив»...).

Як вказувалось у попередньому розділі, у більшості випадків нормам Особливої частини КК України, у якій закріплені видові характеристики (особливості) певного виду кримінального правопорушення-розголошення інформації з обмеженим доступом (а в багатьох випадках ще й характеристики (особливості) окремих його різновидів), кореспондує норма-заборона, норма-обов'язок чи норма-право у регулятивному праві. Наприклад, забороняється оприлюднювати або надавати зібрані відомості, а також інформацію щодо проведення або не проведення стосовно певної особи оперативно-розшукової діяльності до прийняття рішення за результатами такої діяльності (ч. 10 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») [128]. Таку заборону можна порушити з юридичної точки зору активними діями – оприлюднити чи надати відповідні відомості, які фактично можна вчинити і активними рухами (прийти до кафе та передати документ «в руки»), так і залишаючись нерухомим (залишатися сидіти в кріслі, поки інша особа в кабінеті ознайомлюється зі змістом інформації, та не вчиняти жодних дій, спрямованих на запобігання такому ознайомленню¹).

¹ Наприклад, згідно з вироком від 23 червня 2020 року у справі № 292/777/20, постановленим Червоноармійським районним судом Житомирської області [68], особу визнано винуватою у вчиненні кримінального проступку, передбаченого ч. 1 ст. 182 КК України, у формі «поширення конфіденційної інформації» [Т.ІІ. – активна поведінка], що виявилось у тому, що особа у службовому кабінеті Пулинського районного військового комісаріату по вул. Шевченка, 130 у смт. Пулини Житомирської області надала іншій особі доступ до карток ветеранів війни без згоди на те вказаних фізичних осіб, а також без передбачених Конституцією України та законами України правових підстав для вчинення цих дій. Із вказаних карток стороння виписала на папір особисті дані учасників бойових дій, що перебувають на обліку, із зазначенням особистих даних про дату народження, поточне місце проживання, місце та час проходження служби в

Прикладом норми-обов'язку є положення ст. 228 СК України: «Особи, яким у зв'язку з виконанням службових обов'язків доступна інформація щодо усиновлення (перебування осіб, які бажають усиновити дитину, на обліку, пошук ними дитини для усиновлення, подання заяви про усиновлення, розгляд справи про усиновлення, здійснення нагляду за дотриманням прав усиновленої дитини тощо), а також інші особи, яким став відомий факт усиновлення, зобов'язані не розголошувати її, зокрема і тоді, коли усиновлення для самої дитини не є таємним» [276]. Як бачимо обов'язок викладений за допомогою конструкції «не» + «розголошувати», тобто йдеться про обов'язок-бездіяльність, який знову ж таки можна порушити лише активним шляхом – розголосивши відповідні відомості. Однак існують також і обов'язки-дії: «Особи, які залучаються до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, зобов'язані зберігати таємницю, що стала їм відома» (ч. 3 ст. 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») [128]. Якщо особа умисно не виконала такі дії – вона вчинила бездіяльність у юридичному розумінні («не зберегла таємницю»).

Як норму-право можна проаналізувати положення ч. 1 ст. 306 ЦК України, згідно з яким фізична особа має право на таємницю листування, телеграм, телефонних розмов, телеграфних повідомлень та інших видів кореспонденції [305]. Своє ж право особа не може порушити апріорі, на відміну від інших осіб. Способи порушення чужого права можуть бути різними (розміщення телефонної розмови у мережі Інтернет без згоди особи, отримання відомостей від операторів мобільного зв'язку із наступним їх переданням третім особам тощо), однак знову ж таки в самому дієслівному іменнику «порушення» закладена активна поведінка.

Відтак, юридичний зміст «розголошення» може полягати як в активній, так і в пасивній поведінці (особа не зберегла таємницю, не забезпечила схоронність відомостей тощо), залежно від формулювання кореспондуючої норми регулятивного права, серед яких превалюють саме норми-зобов'язання. У реальній дійсності теж може йтися як про активну (завантаження файлу у соціальну мережу, передання

зоні проведення АТО. Детальніше фактичні обставини не викладено, але ймовірно йдеться про сукупність фактичних дій (відчинив двері, вказав на картки на столі, закрив двері) та бездіяльності (залишався нерухомим, поки стороння особа вивчає картки ветеранів війни).

ксерокопій письмових договорів, повідомлення при розмові віч на віч тощо), так і пасивну поведінку (не вчинення будь-яких дій на захист інформації від ознайомлення). Бездіяльність повинна бути обумовлена відповідним обов'язком особи забезпечувати режим охорони інформації з обмеженим доступом та реальною можливістю виконувати цей обов'язок¹.

- *Інтелектуальна взаємодія*

Г. І. Резнікова доходить висновку, що за природою розголошення професійної таємниці – це акт психологічної взаємодії осіб, що виявляється у процесі спілкування (у широкому сенсі) між його учасниками [248, с. 107]. При цьому **наслідком** взаємодії є те, що професійна таємниця стає відомою сторонній особі, тобто тій яка не має законних підстав доступу до неї, а також обмін інформацією, що складає предмет професійної таємниці є незаконним, тобто порушує законну заборону розголошення конкретної інформації з обмеженим доступом [248, с. 108].

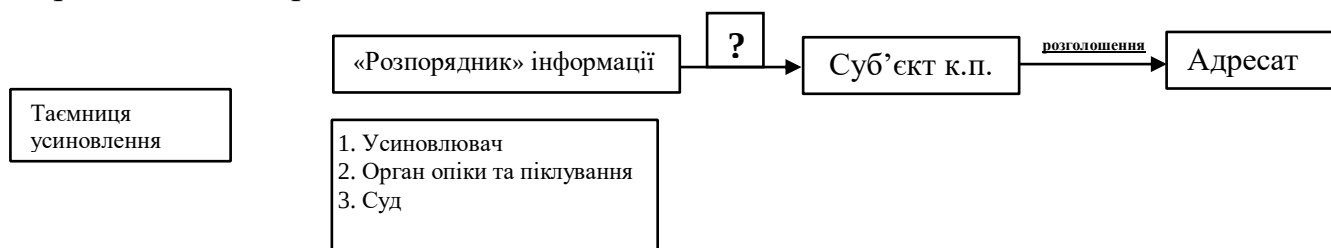
Суб'єктний склад правовідносин, що виникають з приводу збереження професійної таємниці, на думку І. Л. Бачіло, складається із *довірителя* (фізична особа, яка довірила відомості іншій особі, його правонаступники), та *утримувача* (фізична особа чи юридична особа, якій виключно у зв'язку з професійною діяльністю (професійними обов'язками) були довірені чи стали відомі дані), а також *користувача* (особа, якій відомості, що становлять предмет професійної таємниці, були повідомлені на законних підставах, у зв'язку з виконанням *службових обов'язків* [48, с. 539].

О. Ю. Шопіна вважає, що зміст структури суспільних відносин (основного безпосереднього об'єкта кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 131, 132, 134, 138–145 КК України) складається із трьох елементів: 1) учасників цих відносин (пацієнт (отримувач медичних або фармацевтичних послуг) і медичний або фармацевтичний працівник (особа, яка надає медичну або фармацевтичну допомогу

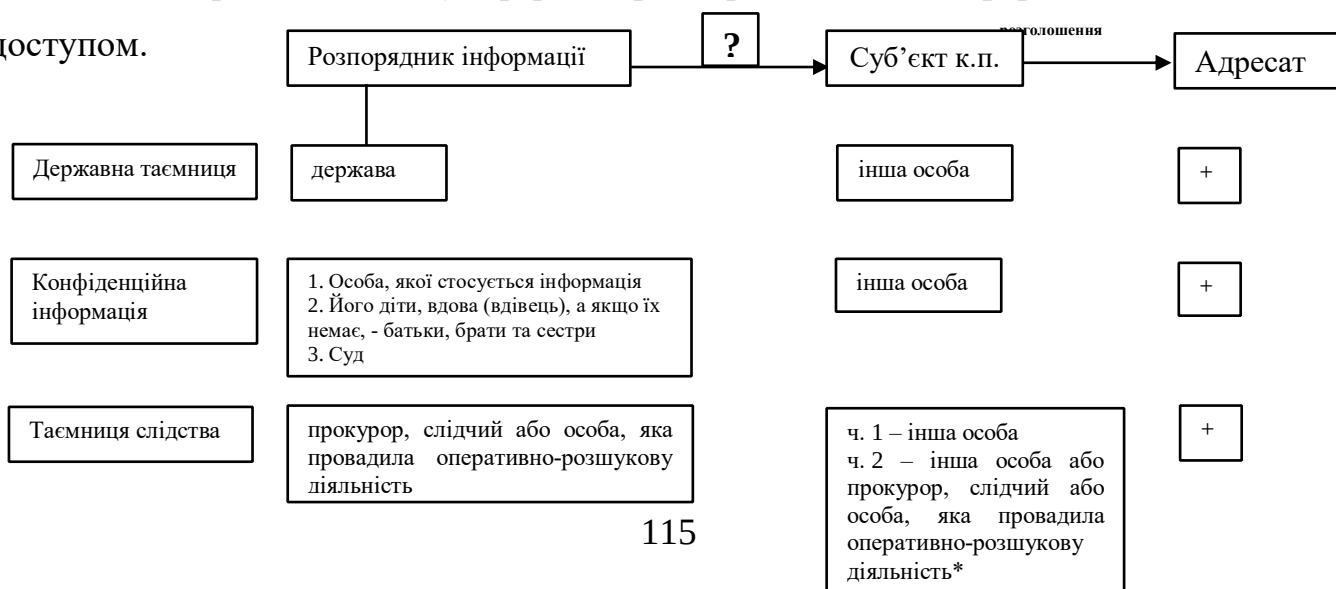
¹ У цьому контексті слід відзначити, що на рівні, наприклад, за ст. 212-2 КУпАП встановлена адміністративна відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю (невжиття заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та незабезпечення контролю за охороною державної таємниці, невиконання норм і вимог криптографічного та технічного захисту секретної інформації тощо) [158]. Однак про ставлення особи до таких дій та бездіяльності йтиметься у підрозділі про суб'єктивні ознаки.

(послугу)); 2) предмет (охорона життя і здоров'я особи в системі охорони здоров'я щодо належного та якісного надання медичної або фармацевтичної допомоги (послуг)); 3) соціальний зв'язок між суб'єктами суспільних відносин (зміст) [322, с. 23].

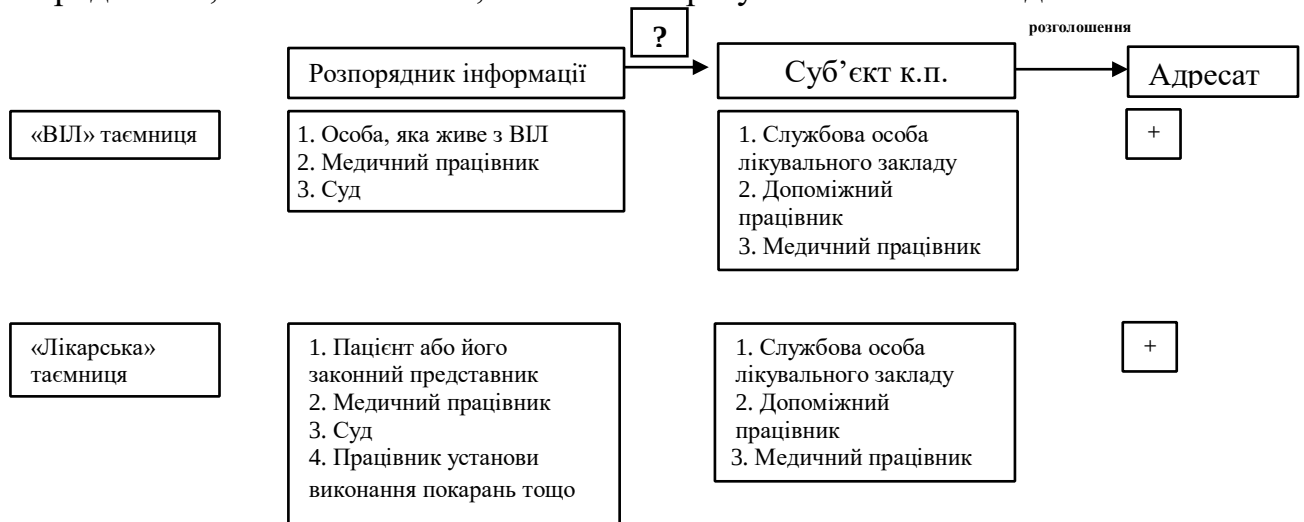
На нашу думку, такий узагальнений висновок не може стосуватися юридичних складів кримінальних правопорушень за ст. ст. 132, 145 КК України, адже вони можуть передбачати взаємодію і трьох типів суб'єктів. Розглянемо дане твердження на прикладі. Правильно вказує В. В. Гальцова, що у контексті розголошення таємниці усиновлення розголошення, третьою (сторонньою) вважається особа, яка не наділена згодою усиновителя (удочерителя) на отримання інформації, що є таємницею усиновлення (удочеріння), а у випадку їх смерті – за відсутності згоди органів опіки або піклування на її розголошення [77, с. 17]. Однак таку позицію слід доповнити також вказівкою на суд, адже відповідно до ст. 228 СК України відомості про усиновлення видаються судом лише за згодою усиновлювача, крім випадків, коли такі відомості потрібні правоохоронним органам, суду у зв'язку з цивільною справою чи кримінальним провадженням.

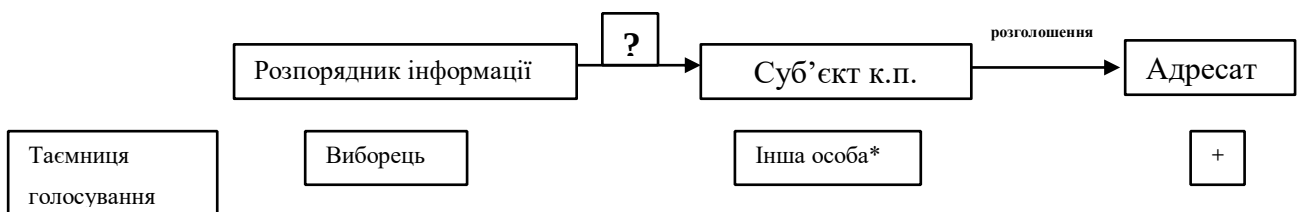
Перевіримо цю схему на універсальність шляхом зображення взаємодії між учасниками правовідносин у сфері охорони різних видів інформації з обмеженим доступом.

Останній приклад ілюструє, що «розпорядник» інформації може і сам стати суб'єктом кримінального правопорушення, тобто він не є «абсолютним» розпорядником, а лише по відношенню певного кола осіб. Вказані нижче приклади знову ж таки вказують на ситуацію, коли розпорядник інформації може стати суб'єктом кримінального правопорушення, оскільки не є абсолютним її розпорядником, а лише в межах, визначених регулятивним законодавством.

У контексті таємниці голосування слід нагадати, що згідно із ст. 212-22 КУпАП публічне розголошення виборцем, учасником референдуму результатів свого волевиявлення шляхом демонстрації бюлетеня в приміщенні для голосування тягне за собою накладення штрафу від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [156]. Тобто термін «розпорядник» не може коректно відображати роль виборця, який також позбавлений права повідомляти зміст свого волевиявлення (принаймні, публічно). Ця особа також вчиняє протиправне діяння, яке в силу волі законодавця є адміністративним, а не кримінальним правопорушенням.

Така взаємодія кількох осіб при вчиненні кримінального правопорушення за сутністю нагадують прояви співучасті. На нашу думку, йдеться про прояви так званої

необхідної (несправжньої співучасті), а саме про «зустрічні делікти»¹, хоча й вони в класичну її концепцію не вписуються [271, с. 218].

- *Зміст та значення взаємодії «розпорядника» інформації та суб'єкта кримінального правопорушення*

Як встановлено вище, не у всіх випадках, однак у багатьох із них має місце взаємодія між так званим «розпорядником»² інформації та суб'єктом кримінального правопорушення, яка хоча й передує самому розголошенню у часі, але має значення при кваліфікації діяння як кримінального правопорушення: чи надавала особа згоду на поширення конфіденційної інформації щодо неї (ст. 182 КК України), чи стала особі відома інформація з обмеженим доступом, наприклад таємниця голосування, лікарська таємниця, таємниця усиновлення чи інша, у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків (наприклад, ст. ст. 145, 159, 168 КК України), чи передувало розголошенню «збирання», «зберігання» інформації з обмеженим доступом (наприклад, ст. ст. 111, 114, 182, 330 КК України).

Між наведеними випадками слід провести лінію «правомірності-протиправності», адже у тих випадках, коли особі стає відома інформація у зв'язку з виконанням службових, професійних чи інших (наприклад, договірних) обов'язків, регулятивне законодавство дозволяє її обіг у чітко визначених межах, тобто сама особа довідується про інформацію законно (такі дії не є «збиранням», «здобуванням»). Натомість «збирання», «зберігання», «здобування» завжди порушують встановлений порядок обігу інформації з обмеженим доступом (правопорушення) та можуть утворювати і кримінально-протиправні діяння, які передбачені прямо у диспозиції відповідної норми Особливої частини КК України або як підготовчі дії (окрім готування до кримінального проступку або злочину, за який статтею Особливої частини цього Кодексу передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк до двох років або інше, більш м'яке покарання).

¹ Мова йде про ситуації, коли всі учасники спільно, але в протилежному напрямі намагаються досягти цілі. Іншими словами, двоє й більше осіб беруть участь у вчиненні кримінального правопорушення, однак їхні діяння є різними, точніше, «зустрічними».

² Очевидно у разі вчинення кримінального правопорушення йдеться про потерпілу особу (якщо розпорядник – фізична чи юридична особа)

Як приклад розглянемо зміст діяння «збирання» у юридичних складах кримінальних правопорушень за ст. ст. 111, 114 КК України. Логічно, що збирання може вчинятися в реальній дійсності шляхом фотографування текстів документів, виготовлення їх електронних копій тощо). У цьому контексті, О. Г. Семенюк вказує на те, що зазначені дії можливі лише з боку особи, яка має безпосередній доступ до такої інформації у зв'язку із виконанням покладених на неї службових обов'язків або за інших підстав, передбачених законодавством [273, с. 159]. Для осіб, які не мають допуску та доступу до державної таємниці (сторонні особи), термін «збирання» є неприйнятним, оскільки у вільному обігу така інформація відсутня. Добування секретної інформації у цьому випадку можливе лише шляхом активних дій, спрямованих на заволодіння або ознайомлення з такою інформацією шляхом порушення режимних заходів охорони державної таємниці (викрадення, застосування спеціальних технічних заходів тощо). Якщо ж така інформація отримана без порушення вимог режиму секретності, такі дії не можуть бути кримінально караними. З наведених тверджень автор робить висновок про те, що кримінальна відповідальність має наступати не за збирання інформації, що становить державну таємницю, а за протиправне заволодіння відповідними відомостями [273, с. 159].

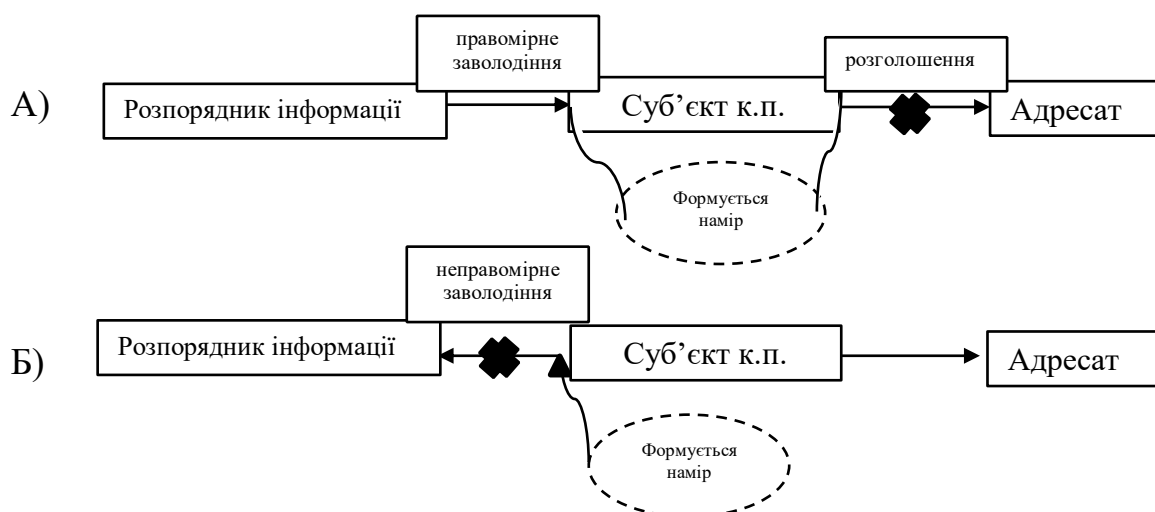
При цьому не можемо не звернути увагу на різний підхід законодавця щодо визнання «збирання» та «зберігання» інформації закінченим кримінальним правопорушенням. Так, у нормах, пов'язаних із кримінально-правовою охороною державної таємниці (ст. ст. 111, 114, 330 КК України) та конфіденційної інформації (ст. 182 КК України) збирання є окремою формою діяння. Натомість у всіх інших випадках на рівні диспозиції йдеться лише про інші дії – збут, вчинення правочинів, передача, розкриття, розголошення тощо. Окрім таких зворотів, у кримінальному законі як опис суб'єкта кримінального правопорушення дуже часто використано такий зворот «особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю», не зазначаючи про те, що особа сама здобула ці відомості (ст. ст. 145, ч. 2 ст. 168, ст. 328, ч. 2 ст. 209-1, ст. 232, ст. 381, ч. 1 ст. 330 КК України).

У цьому контексті цікавим є висновок Д. Ю. Кондратова щодо того, що [Т.Й. – вид кримінального правопорушення, передбачений] ст. 163 КК 2001 року полягає

лише у незаконному ознайомленні зі змістом відповідної інформації. Подальші дії щодо зберігання, розголошення, публікування, використання інформації, отриманої внаслідок незаконного ознайомлення, є більш суспільно небезпечними, а тому виходять за рамки об'єктивної сторони ст. 163 КК 2001 року [167, с. 125], як і самого факту листування [167, с. 131]. На нашу думку, досить некоректним є твердження автора про те, що розголошення, публікування та використання інформації є подальшими діями відносно незаконного ознайомлення. Зокрема, чинним законодавством передбачено ряд випадків законного «порушення» таємниці кореспонденції, коли особа легально може ознайомитися зі змістом такої інформації. Як вказувалось вище, на це може вплинути згода особи або судовий дозвіл (з метою запобігання кримінальному правопорушенню чи під час кримінального провадження, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо). Тобто, не можна виключати випадки, коли ознайомлення із відповідною інформацією відбулось законно, однак подальше розголошення вже протиправне.

У будь-якому разі «збирання» передбачає ініціативу суб'єкта кримінального правопорушення на відміну від правомірної поведінки, за якої «розпорядник» інформації довіряє інформацію іншій особі, яка, маючи таку «перевагу», вирішує порушити режим її охорони.

Розглянемо всі типи ситуацій схематично.

Ключовим моментом є те, коли об'єктивно відбувається **перше** порушення кореспондуючої регулятивної норми (на схемі воно позначено знаком «X»). Так, право особи на таємницю листування може бути порушено, коли адресат цього листа

розкриває зміст третім особам без згоди адресанта (ситуація А), а також у разі, якщо зі змістом листа ознайомлюється стороння особа, стаючи суб'єктом кримінального правопорушення (ситуація Б)¹. Результат першого порушення у обох випадках один і той же – відомості стають надбанням особи, якій вони не адресовані, однак механізми порушення різні. Тут можна провести певну аналогію із кримінальними правопорушеннями проти власності. Наприклад, крадіжка є закінченою в момент заволодіння чужим майном, натомість розтрата – в момент обернення майна, що було довірено суб'єкту кримінального правопорушення (ввірено чи перебувало у віданні) на користь третіх осіб. Тому як перспективний напрям розвитку кримінального закону можна охарактеризувати розробку двох взаємовиключних нормативно-теоретичних юридичних конструкцій – протиправного заволодіння інформацією та розголошення (особою, яка правомірно заволоділа інформацією).

Окремо слід наголосити на тому, що в результаті описаної вище взаємодії суб'єкт кримінального правопорушення заволодіває відповідною інформацією (отримує можливість розпоряджатись нею), але не обов'язково знайомиться з її змістом, адже це не завжди є важливо для досягнення протиправних цілей – спричинення майнової шкоди, зганьблення особи тощо. Більше того, у багатьох випадках формат самої інформації або призначений для комп'ютерної обробки певними програмно-технічними засобами (людина не може ознайомитися з її змістом взагалі), або для усвідомлення її змісту потрібні дуже вузькоспеціалізовані знання, які не обов'язково мають бути наявні у адресата.

Схожу точку зору підтримує і І. В. Єдинак, яка наводить такі приклади: працівник, на якого покладений обов'язок зберігати таємницю телефонних розмов, спеціально не усуває технічну несправність телефонної мережі, у зв'язку із чим можливість слухати абонента отримують усі жителі певного населеного пункту; програмувальник використовує програму, яка автономно «зламає» сторінку користувача у соціальній мережі та поширює його переписку серед інших користувачів, при цьому сам зловмисник може і не ознайомлюватися із такою

¹ Чи становлять подальші дії суб'єкта кримінального правопорушення (ситуація Б) також правопорушення, розглянемо нижче.

інформацією [98, с. 87-88]. Міркування автора щодо моменту закінчення розголошення (надання доступу) та загального/спеціального суб'єкта кримінального правопорушення будуть розглянуті нижче, однак твердження, що діяння може бути кримінально протиправним і тоді, коли суб'єкт кримінального правопорушення не ознайомлюється зі змістом інформації, але отримує можливість розпоряджатись нею (заволодіває нею) по суті є правильним.

Відтак зміст взаємодії розпорядника (власника) інформації та суб'єкта кримінального правопорушення слід охарактеризувати як правомірне або протиправне заволодіння інформацією з обмеженим доступом.

• *Особливості та роль адресата. Момент закінчення діяння у формі розголошення*

З наведених вище схем вбачається, що розголошення по суті позначає перехід в інформаційному просторі певних відомостей з обмеженим доступом від суб'єкта кримінального правопорушення до сторонньої особи, яка не має права ознайомлюватися із ними. Результатом такої взаємодії стає аналогічне за змістом порушення відповідного режиму охорони інформації з обмеженим доступом – відомості стають надбанням особи, яка є «*сторонньою*» для режиму правомірного обігу інформації.

Погляди науковців щодо якості адресатів можна поділити на такі групи:

- 1) розголошення – це передача інформації лише невизначеному колу осіб;
- 2) розголошення – це передача інформації лише конкретному суб'єкту¹;

¹ До прихильників другого підходу можна віднести О. П. Горпинюк. Автор вказує, що розголошення є вужчим поняттям, оскільки передбачає, що *адресат* усвідомлює зміст інформації, яка йому розголошується. Натомість поширення – дії, внаслідок яких інформація стає відомою *невизначеному* колу осіб [80, с. 88]. Такої ж думки і А. А. Бражник, вказуючи, що на відміну від поширення, розголошення передбачає передачу інформації конкретному суб'єкту [52, с. 101-102]. В основу своїх міркувань щодо змісту поняття «поширення» вкладають положення п.15 постанови ПВСУ від 27.02.2009 №1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» [232]. На нашу думку, зміст п. 15 постанови ПВСУ від 27.02.2009 №1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» не може свідчити про те, що «поширення» означає надання до неї доступу невизначеному колу осіб, а тому не може бути покладено в основу розмежування термінів «поширення» та «розголошення». Так, у постанові зазначено, що під поширенням інформації слід розуміти: опублікування її у пресі, передання по радіо, телебаченню чи з використанням інших засобів масової інформації; поширення в мережі Інтернет чи з використанням інших засобів телекомунікаційного зв'язку; викладення в характеристиках, заявах, листах, адресованих іншим особам; повідомлення в публічних виступах, в електронних мережах, а також в іншій формі *хоча б одній особі*. Поширенням інформації також є вивішування (демонстрація) в громадських місцях плакатів, гасел, інших творів, а також розповсюдження серед людей листівок, що за своїм змістом або формою порочать гідність, честь фізичної особи або ділової репутації фізичної та

3) розголошення – це передача інформації як конкретному суб'єкту, так і їх невизначеному колу.

Найбільша кількість авторів відстоює третій підхід. Так, О. М. Алієва вказує, що з об'єктивної сторони розголошення лікарської таємниці (ст. 145 КК України) може бути повідомленням без згоди потерпілої особи таких відомостей третім особам при розмові, розголошення у публічному виступі, в аудіо- чи відеозаписах, оприлюднення у пресі і т. ін. [36, с. 77]. О. Ю. Шопіна вказує на те, що розголошенням слід вважати повідомлення цих даних *принаймні* одній особі, якій згідно із законом ці відомості не може бути повідомлено [322, с. 95]. Так само К. П. Задоя вказує, що під розголошенням змісту волевиявлення громадянина слід розуміти доведення винним до відома *щонайменше* однієї іншої особи інформації про змісту волевиявлення потерпілого [51, с. 92]. Р. О. Мовчан, аналізуючи практику застосування положень ст. 114-2 КК України так само звертає увагу на те, що кримінально караним є будь-яке, а не лише публічне, поширення відповідної інформації, тобто повідомлення такої інформації невизначеній кількості осіб (хоча б одній людині) [203, с. 97].

При цьому, наприклад, О. Г. Семенюк не вбачає різниці у небезпечності передачі інформації конкретному адресату та створення можливості ознайомитися із нею необмеженого кола осіб [273, с. 154-155].

Ми підтримуємо тих науковців, які вважають, що немає суттєвого значення, чи адресат розголошення визначений (ідентифікований, охарактеризований певними індивідуальними ознаками), оскільки за протилежного визначення діяння зміщується акцент з його суті – визначення діяння в цілому як порушення режиму охорони інформації – на його певні способи, між якими ієрархію повинен встановити законодавець після комплексного аналізу правозастосування як у сфері регулятивного, так і кримінального законодавства.

юридичної особи. Так, наприклад, поширення інформації у формі направлення листа передбачає ідентифікацію його адресата (чи кількох у випадку «розсилки» листа з аналогічним змістом) шляхом визначення конкретних відомостей: анкетних даних, поштової чи електронної адреси. Так само, поширення в мережі Інтернет може бути здійснено і щодо конкретного адресата (наприклад, в «особистих повідомленнях» у соціальній мережі). Звісно, складання характеристик, заяв також передбачає визначення їх конкретного адресата (чи їх кола), що вже виключає їх повну невизначеність.

У науковій літературі дуже часто вказується на те, що адресат повинен усвідомлювати суть інформації та її обмеженість в обігу (у тому числі таємний характер), з чим і пов'язується момент закінчення формального юридичного складу кримінального правопорушення (окремого виду «розголошення»). Зокрема, у вітчизняній літературі можна виділити два основні підходи до визначення моменту закінчення:

а) створення умов, за яких стороння особа могла довідатися про охоронювану інформацію;

б) принаймні одна стороння особа довідалася реально про охоронювану інформацію.

Проявами першого із вказаних підходів є такі міркування. П. М. Макєєв, вважає, що відповідальність за незаконне поширення відповідної інформації, має наставати незалежно від того, чи сприйнята інформація стороннім суб'єктом, тобто моментом закінчення даного злочину є сам факт незаконного поширення конфіденційної інформації [193, с. 116]. Також, М. І. Хавронюк зазначає, що шпигунство є закінченим, якщо воно вчинене у вигляді передачі певних відомостей – з моменту їх фактичного повідомлення (вручення матеріалів, які їх містять), відправлення адресату чи посереднику, закладення в тайник, передачі предмета, який відкриває доступ до них, – відповідно до обумовленості з адресатом [208, с. 245]. Слід наголосити на тому, що саме по собі закладення певної інформації в сховище з обмеженим доступом та передача доступу до цього сховища сторонній особі не свідчить обов'язково про ознайомлення останнього із охоронюваною таємницею, адже особа з різних причин може так і не відкрити сейф, не розблокувати файл, не завантажити звукозапис тощо. Тобто суб'єкт злочину робить все від нього залежне для надання інформації, так би мовити, створює всі умови для доступу до інформації, і цього факту достатньо для визнання злочину закінченим. З огляду на цей підхід не є важливим факт осмислення чи усвідомлення сторонньою особою цієї інформації. О. Е. Радутний у своєму дисертаційному дослідженні виправдовує свою пропозицію стосовно визнання реальної загрози спричинення істотної шкоди суб'єктові господарської діяльності як одного з можливих наслідків злочину, передбаченого

ст. 232 КК, тим, що особа правопорушника потребує більш суворого ставлення, оскільки перед вчиненням розголошення відповідні відомості вона отримала законним шляхом [246, с. 143].

Ця позиція викликає справедливую критику, оскільки закон встановлює відповідальність саме за розголошення, а не створення умов для розголошення інформації. Якщо відомості могли стати, але не стали надбанням сторонніх осіб, то немає і розголошення. Інакше розголошенням потрібно було б визнавати більшість фактів порушення режиму секретності навіть за тієї умови, коли достовірно встановлено, що ніхто зі сторонніх осіб не ознайомився із секретною інформацією [273, с. 165].

Натомість, О. В. Шамсутдінов вказує: «Розголошення шляхом злочинної бездіяльності – це невжиття належних заходів щодо збереження секретної інформації, у результаті чого стороння особа сприйняла таку інформацію. При цьому «секретоносії», нехтуючи правилами поведінки із секретними документами, виробами тощо (через неухважність, безпам'ятність, довірливість), створює умови, за яких стороння особа ознайомилась з державною таємницею, тобто не перешкоджає такому ознайомленню» [313, с. 23]. Якщо особа нічого не запам'ятала або ж володіє інформацією у недостатньому обсязі для її визнання державною таємницею, то діяння суб'єкта слід кваліфікувати як закінчений замах на розголошення державної таємниці [313, с. 85-86].

Так само зазначає В. В. Балабко щодо юридичних складів кримінальних правопорушень за ст. 132, 145 КК України: «Злочин вважається закінченим з моменту, коли відповідні відомості стали відомі особі, яка не повинна була їх знати» [43, с. 83]. Щодо складу кримінального правопорушення за ст. 168 КК України Т.А. Чолан вказує, що його об'єктивна сторона проявляється у повідомленні будь-якій особі, зокрема й усиновленому, відомостей про те, що юридичний батько або мати не є його кровним батьком чи матір'ю [312, с. 147]. За такого підходу випадки, коли відповідна інформація не надійшла до адресата, слід кваліфікувати як незакінчений злочин. О. В. Сосніна у своєму дисертаційному дослідженні вказує: «Незаконне поширення конфіденційної інформації про особу буде вважатися

закінченим з моменту, коли інформація повідомлена сторонній особі, яка зрозуміла та усвідомила її зміст і суть. Якщо ж інформація передана, але з причин, які не залежать від волі винного, не сприйнята адресатом (наприклад, через незнання національної мови, якою вона передається, глухоту, сон, сп'яніння тощо) або адресат в силу певних причин (віку, стану здоров'я) нездатний адекватно її сприймати, то йдеться про незакінчену злочинну діяльність, тобто про замах на незаконне поширення конфіденційної інформації про особу» [278, с. 107].

Деякі науковці критично відносяться до такого твердження, оскільки воно видається дещо некоректним з точки зору принципу індивідуальної кримінальної відповідальності, адже поведінка іншої особи та її міркування не можуть ставитися у вину суб'єкта кримінального правопорушення. Однак у науковій літературі саме останній підхід є переважаючим.

На нашу думку, жоден із підходів не є бездоганим. У будь-якому разі підхід, за якого для кваліфікації діяння суб'єкта кримінального правопорушення (як кримінально-протиправного, виду кримінального правопорушення, його стадії) має значення і поведінка інших осіб, з якими він взаємодіє при вчиненні діяння, не є особливістю лише розголошення інформації та характерне для кількох видів кримінальних правопорушень. Наприклад, для грабежу, можна сказати, воно є класичним та не викликає істотних зауважень у науковій спільноті. Натомість особливістю такої взаємодії при розголошенні інформації є її визначальне значення для відмежування закінченого кримінального правопорушення від замаху, а також за особливих обставин – для констатації факту відсутності у поведінці особи складу кримінального правопорушення.

Так, у першу чергу слід відповісти на запитання, чи є «розголошенням» ситуація, за якої ніхто не заволодів інформацією. Воно має бути вирішене з урахуванням типу норми регулятивного права, який кореспондує кримінально-правовій забороні, адже за об'єктивними ознаками не може вважатись кримінальним

правопорушенням (у тому числі незакінченим) діяння, яке при цьому не порушило кореспондуючу регулятивну норму¹:

А) якщо йдеться про *норму-заборону*, то вона порушується в той момент, коли охоронювана інформація стала відомою для адресата. Якщо інформація жодній особі не стала відома, то режим її охорони не порушено. Тому закінченим діяння у формі розголошення слід вважати з того моменту, коли інформація перейшла у володіння сторонньої особи. Наприклад, згідно з ч. 2 ст. 16 Виборчого кодексу України членам виборчих комісій, офіційним спостерігачам, представникам засобів масової інформації, іншим особам *забороняється* вчиняти будь-які дії чи розголошувати відомості, які дають можливість встановити зміст волевиявлення конкретного виборця [58]. Якщо ж зміст волевиявлення виборця став відомим сторонній особі з огляду на відповідну поведінку одного із визначених вище суб'єктів, то норма ч. 2 ст. 16 Виборчого кодексу України порушена, а отже до цього моменту про кримінальне правопорушення мову вести не можна;

Б) щодо *норми-права*, то підхід має бути аналогічним. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 226 СК України особа має право на таємницю перебування на обліку тих, хто бажає усиновити дитину, пошуку дитини для усиновлення, подання заяви про усиновлення та її розгляду, рішення суду про усиновлення [276]. Як тільки факт перебування на обліку тих, хто бажає усиновити дитину..., стане надбанням небажаного для цієї особи стороннього адресата – його право порушено, як і норма ч. 1 ст. 226 СК України.

В) деякі проблеми можуть бути виявлені щодо *норм-обов'язків*. Якщо зміст обов'язку полягає у «не розголошенні» відповідних відомостей, то вказаний вище підхід працює. Якщо ж йдеться про обов'язок «вживати необхідних заходів для забезпечення захисту інформації від розголошення» (наприклад, конфіденційної інформації про людей, які живуть з ВІЛ згідно з ч. 3 ст. 13 Закону України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та

¹ Однак не слід забувати, що механізм правового регулювання суспільних відносин у сфері обмеження інформації у доступі не завжди є таким простим. Одні і ті ж відносини можуть бути врегульовані одночасно різними видами норм (наприклад, щодо таємниці листування існує не тільки норма-право, але і норма-обов'язок зберігати в таємниці інформацію, яка була довірена визначеному в цій нормі колу осіб.

правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ»), то він буде порушений у той момент, коли особа не вжила всіх необхідних заходів для захисту інформації. У такому разі для порушення норми регулятивного права *не може мати значення будь-яка поведінка адресата*.

Вочевидь з таких міркувань у проєкті Кримінального кодексу України, розробленому робочою групою з питань розвитку кримінального права згідно з Указом Президента України № 584/2019 від 7 серпня 2019 р. «Питання Комісії з питань правової реформи», зазначено таке визначення розголошення інформації (п.55 ст.1.3.1) – діяння особи, яка володіє інформацією з обмеженим доступом у зв'язку з професійною чи службовою діяльністю або якій ця інформація була довірена її володільцем, що полягає у: а) повідомленні такої інформації хоча б одній сторонній особі, або б) наданні можливості ознайомитися з відповідною інформацією шляхом створення умов для цього хоча б для однієї сторонньої особи [236, с. 9].

Таке визначення, з огляду на вищевикладені міркування, є занадто категоричним та *не притаманним для всіх випадків розголошення інформації з огляду на зміст кореспондуючих норм регулятивного права*, а тому по великому рахунку суперечить визначенню кримінального правопорушення за цим же проєктом (кримінальним правопорушенням є діяння, яке є протиправним, тобто порушує норму приватного або публічного права...) та поняттю правопорушення в цілому. Наприклад, якщо особа надала можливість ознайомитися з таємницею особистого життя іншої людини сторонньому, однак той з певних причин *не заволодів* такою інформацією, то таємниця приватного життя буде збережена і відповідне цивільне право особи не буде порушене.

Хоча неможливо не відмітити намагання авторів проєкту КК України таким чином полегшити застосування на практиці відповідних кримінально-правових норм шляхом звуження предмету доказування. Більше того, для окресленого вище випадку формально воно може мати місце. Однак, насправді у випадку невжиття заходів для збереження конфіденційної інформації про людей, які живуть з ВІЛ, йдеться про нетипову норму регулятивного права, яка є недосконалою та потребує змін для виправдання притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 132 КК України

шляхом зміни формулювання на «зобов'язані не розголошувати». Адже у зміст поняття розголошення, як вказувалось вище, необхідно включати і умисну бездіяльність. Натомість така редакція відповідної норми усуне неоднозначності з приводу моменту закінчення діяння у формі розголошення інформації.

Крім цього, слід також враховувати, що передача відомостей та ознайомлення з ними можуть бути розірвані в часі. Так, А. А. Бражник зазначає, що передача інформації може бути вчинена в різний спосіб: шляхом розповіді в приватній розмові, або ж оголошення цих відомостей у засобах масової інформації, шляхом передачі записки із вказаними відомостями, відео та аудіо матеріалів іншим особам, шляхом надання можливості ознайомитися з матеріалами досудового розслідування всупереч вимогам закону та багатьма іншими способами. У ході *безпосереднього* розголошення розголошувач контактує з особою, якій він передає вказані відомості, тобто має місце, за загальним правилом, безпосередній аудіовізуальний зв'язок (носія) особи-передавача інформації з особою-приймачем інформації. Що ж стосується *опосередкованого* розголошення, то розголошувач, передаючи відомості, зафіксовані, наприклад, на вторинних носіях (папері, аудіо плівках, комп'ютерних накопичувачах інформації, тощо), не має змоги одразу ж пересвідчитися в їхньому надходженні адресату. Усне розголошення в переважній більшості випадків має безпосередній характер, але у низці випадків може відбуватися і як опосередковане (передача адресату плівки із записом, на якому ведеться мова про відомості, що не підлягають розголосу) [52, с. 103-104]. Відповідні ситуації судами теж оцінюються неоднозначно: в одних випадках надається значення ознайомленню зі змістом

інформації [63]¹, а в інших достатньо факту заволодіння адресатом інформації [229, 298]^{2,3}.

На нашу думку, юридичне значення має те, чи отримала (в широкому сенсі) особа цю інформацію, тобто чи перейшла вона у її володіння (на її електронну пошту надійшов лист, вона завантажила файл, вона отримала накопичувач з інформацією). Цих відомостей достатньо для визнання кримінального правопорушення закінченим.

Відтак, навіть за умови, що розголошення інформації може бути вчинене шляхом бездіяльності (умисне невжиття заходів захисту відомостей, незабезпечення схоронності інформації тощо) воно має полягати в об'єктивному порушенні кореспондуючої норми регулятивного права, чого не відбувається без заволодіння інформацією сторонньою особою.

З огляду на існуючі на час проведення дослідження регулятивні норми права переважаючий у науковій літературі підхід щодо визначення моменту закінчення діяння у формі розголошення інформації в цілому є правильним, однак потребує уточнення – закінченим кримінальне правопорушення слід вважати не з моменту ознайомлення зі змістом відомостей, а з моменту заволодіння адресатом інформацією з обмеженим доступом. По-перше, це впливає зі змісту відповідних інформаційних

¹ «Надалі ноутбук "Asus", модель X541 NA DM 122, з серійним номером J5N0GR01A938184, за розпорядженням ОСОБА_1 надано особі, яка не мала допуск до державної таємниці. В ході роботи на вищезазначеному ноутбуці за усним наказом (вказівкою) ОСОБА_1 інша особа, яка не мала допуску до державної таємниці, перебуваючи в приміщенні №142 ОІТВ ХНУПС ім. І. Кожедуба за адресою: м. Харків, вул. Сумська 77/79, в жовтні 2020 року (більш точна дата та час не встановлені) ознайомилася зі змістом документу - файлу з назвою «запит.doc» за адресою: «Цей ПК\Windows(C:)\Users\A\AppData\Local\Temp\Temp1_01_350_176_26_2430 m.zip\запит.doc». Внаслідок незаконних дій ОСОБА_1 мав місце витік інформації військового характеру, що становить державну таємницю» [63]

² Так, наприклад, Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у постанові від 12 вересня 2018 року у справі № 573/553/14-к (провадження № 51-4176км18) звертає увагу судів на те, що хоча й ОСОБА_7 не мав згоди власників персональних даних на їх розголошення, однак збув ОСОБА_10 26 травня 2013 року та 30 липня 2015 року інформацію з обмеженим доступом, а саме: персональні дані власників земельних ділянок, їх адреси, паспортні дані, ідентифікаційні номери, які зберігалися в Білопільському відділі Держземагенства в Сумській області, шляхом копіювання на диск «WD» s/g WX91ACOL9691. Обставини щодо того, чи ОСОБА_10 ознайомився із відповідними відомостями, не встановлено судами першої та апеляційної інстанції, однак суд касаційної інстанції також на цьому не акцентує увагу [229].

³ У справі №748/1039/20 ОСОБА_1, будучи користувачем форуму « ІНФОРМАЦІЯ_2 », який спеціалізується на несанкціонованих покупках, продажу та обміну аккаунтів до соціальних мереж, під псевдонімом « ІНФОРМАЦІЯ_3 » створив тему під назвою « ІНФОРМАЦІЯ_4 », у якій розмістив посилання на хмарне сховище « ІНФОРМАЦІЯ_5 », що є загальнодоступним, куди завантажив та відкрив у вільний доступ файл у форматі «txt.» об'ємом 7 859 172 кб., в якому знаходилися 228395 адрес електронних поштових скриньок з паролями для входу до них, більшість із яких є валідними та в яких відповідно до ст. 31 Конституції України та ч. 2 ст. 21 Закону України «Про інформацію» міститься інформація з обмеженим доступом, яку він отримав протягом 2017 року з Інтернет ресурсів «darkweb.ws», «lolzteam.net», «youhask.ru», чим здійснив несанкціоноване розповсюдження вказаної інформації. У подальшому зазначений файл завантажили користувачі форуму «bhf.io» під псевдонімами «CryptPotato» та « ОСОБА_3 ». Суд у даному випадку не вивчав, чи користувачі форуму змогли відкрити цей файл, чи змогли його прочитати, а тим паче зрозуміти [298].

правовідносин (зокрема, кола правомочностей при одержанні інформації: набуття, придбання, накопичення). По-друге, як вказувалось вище, це не завжди є важливо для досягнення протиправних цілей – спричинення майнової шкоди, зганьблення особи тощо. Більше того, у багатьох випадках формат самої інформації або призначений для комп'ютерної обробки певними програмно-технічними засобами (людина не може ознайомитися з її змістом взагалі), або для усвідомлення її змісту потрібні дуже вузькоспеціалізовані знання, які не обов'язково мають бути наявні у адресата.

Тому ми не погоджуємось також із науковцями, які стверджують, що адресат має усвідомлювати, що повідомлена йому інформація є обмеженою у доступі тобто знати про правовий режим цих відомостей. Адже суть цивільно-правового, адміністративно-правового чи іншого режиму охорони інформації зводиться до збереження її змісту від сторонніх осіб з певною метою (забезпечення прав людини, інтересів держави, свободи підприємництва тощо). Він буде порушений коли відбудеться витік конкретної охоронюваної інформації (чисел, персональних даних, фактів тощо). Неправильне сприйняття *адресатом* юридичних характеристик інформації (її обмеженості в доступі) вказує на його помилку в праві. В Україні діє презумпція знання закону всіма громадянами, а отже його незнання адресатом не повинно мати жодного значення.

З огляду на вищевикладені висновки, можна стверджувати що «розголошення» – це: 1) діяння в інформаційному просторі; 2) активна поведінка (дія) або пасивна поведінка (бездіяльність); 3) частина інтелектуальної взаємодії із адресатом, а часто і з «розпорядником» інформації; 4) вид порушення кореспондуючої норми регулятивного права (норми-заборони, норми-обов'язку, норми-права); 5) перехід інформації з обмеженим доступом від суб'єкта кримінального правопорушення до адресата (сторонньої особи), результатом чого є отримання останнім цієї інформації у володіння (зміст діяння); 6) для кваліфікації дій особи не має значення кількість адресатів, як і їх конкретна визначеність (встановлення анкетних даних чи інших персональних ознак); 7) момент закінчення діяння – заволодіння нею принаймні одним стороннім адресатом. Якщо ж інформація передана суб'єктом, але з причин,

які не залежать від його волі, не отримана адресатом, йдеться про замах на розголошення інформації.

Велика кількість диспозицій статей Особливої частини КК України містить у собі вказівку на незаконність певних дій (ч. 4 ст. 143 КК України: «Незаконна торгівля анатомічними матеріалами людини», ч. 1 ст. 146 КК України: «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини» та ін.). Не оминуло це позначення і групи кримінальних правопорушень, що посягають на так звану інформаційну безпеку, зокрема, шляхом розголошення певних відомостей («незаконне...поширення конфіденційної інформації про особу» у ч. 1 ст. 182 КК України; «незаконне розкриття, передача або надання доступу до інсайдерської інформації ... щодо купівлі або продажу оптових енергетичних продуктів» у ч. 1 ст. 232-3 КК України). Є також випадки, де у назві статті (ст. 145, 232, 232-1 КК України) вказується про незаконність розголошення, однак у диспозиції вже ця ознака відсутня. Окрім цього, у ряді статей КК України міститься термін «розголошення» без вказівки на незаконність (ст. ст. 132, 159, 168, ч. 2 ст. 209-1, 328, 381, 387, 422 КК України) [325, с. 167].

При цьому, у науковій літературі точаться дискусії щодо доцільності чи недоцільності вказівки у тексті кримінального закону відповідних ознак. Наприклад, З. А. Загинеї-Заболотенко (Тростюк) вказує, що в інших [Т. Й. – крім ст. 145 КК] випадках розголошення певної таємниці (наприклад, ст. ст. 168, 232, 381 КК) законодавець не вказує на незаконність цих діянь, і це правильно, «оскільки на незаконність діянь доцільно вказувати лише у тому випадку, коли певні дії можуть бути правомірними за певних умов...» [287, с. 68].

Г. В. Чеботарьова у своїй монографії, присвяченій кримінально-правовій охороні правопорядку в сфері медичної діяльності, зазначає, що відсутність у диспозиціях ст. ст. 132, 145 КК вказівки на незаконність розголошення відомостей, що є предметами злочинів, передбачених цими нормами, може призвести до хибного висновку стосовно абсолютного захисту певних відомостей і неможливості їх повідомлення стороннім особам в будь-якому випадку [306, с. 312]. Дослідниця вважає, що оскільки розголошення відомостей, що є предметами злочинів, передбачених ст. ст. 132, 145 КК, може бути за певних умов правомірним, цю

обставину обов'язково необхідно підкреслити вказівкою в заголовках та диспозиціях зазначених статей на незаконність відповідних діянь [306, с. 318]. Аналогічну позицію висловила також Л. К. Карпенко щодо ст. 145 КК України [152, с. 116].

На противагу цьому В. В. Балабко відзначає, що чинне законодавство України для позначення випадків правомірної передачі інформації, що становить лікарську таємницю, використовує термінологію, відмінну від поняття розголошення. Наприклад, у ст. 6 Закону України «Про психіатричну допомогу» говориться про передачу відомостей про стан психічного здоров'я особи, а у ст. 26 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» – про надання відомостей про зараження особи інфекційною хворобою, проведені медичні огляди тощо. Відповідно до ст. 30 СК України наречені зобов'язані повідомити один одного про стан свого здоров'я [276]. У ст. 18 Закону України «Про протидію захворюванню на туберкульоз» йдеться про те, що у разі звільнення хворого на туберкульоз з місць позбавлення волі (арештного дому) установа виконання покарань, в якій такий хворий відбував покарання, повідомляє про клінічну та диспансерну категорію його захворювання відповідний протитуберкульозний заклад [113]. Таким чином, вчена доходить до висновку, що зворот «незаконне розголошення», який нерідко використовується у літературі, видається некоректним і неприйнятним [43, с. 86], а тому автор пропонує уточнити назву ст. 145 КК, вилучивши з неї слово «незаконне». Так само Ю. Г. Старовойтова на підставі положень антилегалізаційного законодавства України стверджує, що вчинення розголошення інформації [Т.Й. – за ч.2 ст.209-1 КК України] завжди є незаконним. З урахуванням цього автор вказує на доцільність виключення поняття «незаконне» з диспозиції ч. 2 ст. 209-1 КК України [279, с. 9].

О. Е. Радутний у своєму дисертаційному дослідженні зазначає, що формулюючи диспозицію статті 213 КК України, законодавець прямо вказав на незаконний характер дій лише щодо використання, хоча з назви статті випливає, що ознака незаконності має відноситися і до збирання відомостей, що становлять комерційну таємницю [246, с. 119]. Автор вважає, що відсутність вказівки на незаконність збирання інформації у диспозиції ст. 231 КК України може призвести до

труднощів при кваліфікації, адже чинне законодавство містить цілу низку норм, які передбачають правомірність отримання (збирання, ознайомлення) з метою використання, а так само і використання відомостей, що становлять комерційну таємницю [246, с. 120]. А тому дисертант пропонує винести ознаку незаконності на початок речення, тим паче, що саме запропонований ним варіант був втілений у диспозиції ст. 148-6 КК України 1960 року [246, с. 122].

На нашу думку, питання щодо доцільності чи недоцільності вказівки у тексті кримінального закону відповідних ознак незаконності, протиправності може бути вирішено лише після визначення **межі правомірної, протиправної та кримінально-протиправної поведінки.**

Як вказувалось у попередньому розділі такі формулювання «незаконності» свідчать про бланкетний зв'язок відповідних диспозицій з нормами регулятивного права (норми-заборони, норми-обов'язки, норми-права) та певним чином вказують на зміст ознаки протиправності, адже для з'ясування того, в чому конкретно повинно полягати кримінально-протиправне діяння, які конкретні приписи при цьому порушуються, слід звернутися до іншогогалузевого нормативного матеріалу. Ситуації, коли для використання тієї чи іншої статті недоцільно обмежуватися лише положеннями КК України, а слід відшукувати ознаки протиправності в інших нормативно-правових актах, З.А. Загине́й-Заболотенко (Тростюк) позначає як прояв «змішаної протиправності» [103, с. 21].

Однак повернімося до значення (смыслу) самих понять протиправність та незаконність, а схожих за змістом ознаки кримінального правопорушення (ст. 11 КК України) та діяння як елементу об'єктивної сторони юридичного складу кримінального правопорушення. Д. С. Азаров вважає, що слід виділяти формальне та матеріальне визначення кримінального правопорушення. При чому, на перше вказує ознака протиправності, а на друге – суспільна небезпека [32, с. 139-140]. Автор вказує, що формальне визначення злочину притаманне кримінальним законам Західної Європи, а матеріальне – надбання соціалізму. Слід дещо уточнити висновки Д. С. Азарова, адже покладений в основу його висновків зміст австрійського КК

імперського періоду (1852) все ж визначав злочин «змістовними» ознаками¹, а не лише формальними («злочином є лише та дія чи бездіяльність, які такими визначає закон» тощо).

Ю. А. Пономаренко вважає, що більшість злочинів є протиправними тому, що порушують вимоги норм не кримінального, а інших галузей права (окрім ст. ст. 372, 375 КК України²) [225, с. 48]. На його думку, передбачення такого діяння в кримінальному законі не означає встановлення його суспільної небезпечності чи протиправності, а свідчить лише про визнання його державою таким, яке є і суспільно небезпечним, і протиправним, а через це воно заслуговує бути передбаченим у кримінальному законі, тобто віднесенням до кримінальних правопорушень (криміналізованим) та водночас і неминуче обкладеним кримінально-правовою санкцією (пеналізованим) [225, с. 50]. Тобто Ю. А. Пономаренко вважає, що протиправність діяння є первинною його властивістю, вона не залежить від передбаченості його як правопорушення в кримінальному чи будь-якому іншому законі. Протиправність злочину має розумітися як порушення ним норм регулятивного приватного або публічного права, що не є нормами кримінального права (з урахуванням наведеного вище застереження). У зв'язку із цим протиправність і передбаченість законом, на думку науковця, є самостійними, окремими ознаками будь-якого виду правопорушення, у тому числі й кримінальних правопорушень (і злочинів, і кримінальних проступків). Відтак, протиправністю не може поглинатися ані передбаченість діяння у законі, ані тим паче його караність. Інакше кажучи, караність кримінального правопорушення не тотожна його протиправності і не охоплюється нею [225, с. 51].

¹ Так, у параграфі 56 Кримінального закону Австрійської імперії 1852 року зазначено: «Die Verbrechen greifen entweder die gemeinschaftliche Sicherheit unmittelbar in dem Bande des Staates, in den öffentlichen Vorkehrungen, oder dem öffentlichen Zutrauen an, oder sie verletzen die Sicherheit einzelner Menschen, an der Person, dem Vermögen, der Freiheit, oder anderen Rechten» [229], що у буквальному перекладі означає злочини посягають або на безпеку суспільства безпосередньо у взаємозв'язку із державою, в у мовах публічних запобіжних мір чи публічної довіри, або вони порушують безпеку окремих людей (особистісні, майнові, щодо свободи чи інші права).

² На думку дослідника, вони порушують кримінально-правові норми, які регулюють необхідний для суспільства порядок поведінки держави з особами, що обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення, зокрема, визначають для держави обов'язок правильно встановити, чи є вчинене особою діяння кримінальним правопорушенням, а якщо є, то чи правильно його кваліфікувати та правильно визначити кримінально-правові наслідки його вчинення.

Однак на різницю між протиправністю злочину та протиправністю діяння вказує Г. З. Яремко. Дослідниця наголошує на тому, що злочином відповідно до ч. 1 ст. 11 КК України є «передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину». Тобто злочин – завжди кримінально протиправне діяння (врешті, це його невід'ємна ознака), тобто таке, що порушує імперативну норму кримінального закону в частині забороненої поведінки. Своєю чергою, діяння може порушувати й іншогогалузеву норму. При цьому діяння, яке формально підпадає під ознаки, викладені у диспозиції, далеко не завжди є кримінально протиправним. Так, наприклад, воно може бути вчинене за обставин, які виключають злочинність діяння (ст. ст. 36-43 КК України); особою, яка не є суб'єктом злочину; за відсутності вини особи тощо. При цьому таке діяння, не будучи кримінально протиправним, може залишатися протиправним з точки зору інших галузей права [326, с. 91-92]. З вказаного дослідник робить висновок про те, що змішаної протиправності злочину (не діяння) не існує, адже якщо певне діяння оцінюється як незлочинне, то воно може утворювати склад іншого правопорушення, що тягне дисциплінарну, адміністративну чи цивільно-правову відповідальність. Однак Г. З. Яремко погоджується із тим, що бланкетні диспозиції вказують саме на протиправність діяння [326, с. 91-95].

У цілому можна погодитися із Ю. А. Пономаренком щодо того, що існування кримінально-правових норм, які містяться в Особливій частині КК України, зумовлене існуванням кореспондуючих регулятивних норм, що вказує на їх протиправність, однак вищевикладене застереження Г. З. Яремко необхідно враховувати. Тому саме у контексті протиправності діяння (а не кримінального правопорушення) слід проаналізувати «розголошення» та встановити, яким чином визначена межа між правомірним та протиправним діянням, в силу яких «регуляторів» діяння стає протиправним в цілому та кримінально-протиправним зокрема.

Можна погодитися із міркуваннями Г. З. Яремко щодо того, що поняття «протиправність» та «незаконність» мають не тотожний зміст. Так, на її думку, «протиправність» вказує на порушення правового припису чи принципу права, що

розміщено у нормативно-правових актах, нормативно-правових договорах, правових звичаях, тобто незалежно від джерела її формалізації [326, с. 138]. Натомість, «незаконність» полягає у порушенні законодавчих актів, тобто тих, які входять в зміст поняття «законодавство» (закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, постанови ВРУ, укази Президента України, декрети і постанови КМУ, нормативні акти центральних органів виконавчої влади) [326, с. 139]. При цьому Г. З. Яремко фактично ототожнює поняття «протиправність» та «несанкціонованість» (ст. 361-2 КК України), адже у них, на її думку, однакові джерела формалізації [326, с. 148-150]. Г. З. Яремко також вказує на те, що згадка у тексті кримінального закону умислу також вказує на протиправність відповідного діяння та бланкетність відповідної диспозиції [326, с. 122].

Разом із тим, на думку Г. З. Яремко, слід виділяти з огляду на текст кримінального закону і третю категорію, яка вказує як на джерело формалізації лише на закон – «передбаченість законом» (наприклад, ч. 1 ст. 143, ч. 4 ст. 157, ч. ч. 1, 2 ст. 260, ч. ч. 1, 2 ст. 263, ч. 1 ст. 329 КК України) [326, с. 138]. Хоча при аналізі тексту норми ст. 182 КК України авторка відзначає, що поняття «незаконний» позначає лише закони, оскільки відповідне обмеження міститься у ч. 2 ст. 32 Конституції України [326, с. 144-145].

У контексті аналізу юридичних складів кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом логічно припустити, що ознаки «протиправність», «незаконність», «несанкціонованість» пов'язані із встановленням відповідного режиму охорони певного виду інформації, та зумовлені існуванням легальних випадків поширення відповідної інформації.

Регулятивне законодавство у сфері інформаційних відносин було предметом вивчення у попередньому розділі. Так, нами встановлено, що не існує законного механізму отримання сторонньою особою державної таємниці, відомостей оперативно-розшукових заходів, відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист (які у більшості тяж становлять державну таємницю), а також таємниці

голосування¹. Однак у більшості випадків все ж існують випадки правомірного поширення інформації з обмеженим доступом. Словосполучення «правомірне поширення» нами вжито не випадково. По-перше, як доводилось вище, слід термінологічно відокремлювати правомірну поведінку від протиправної. А по-друге, протиправним розголошення інформації може стати не лише в силу прямої законодавчої вказівки, а також завдяки іншим «регуляторам» як-то дозвіл володільця інформації (наприклад, особи, яка правомірно визначила інформацію комерційною таємницею), судові рішення (наприклад, щодо відомостей про результати тестування на ВІЛ), позитивна оцінка (можливість обмежити доступ) розпорядником інформації за так званим «трискладовим тестом» (ч. 2 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації»).

У окремих випадках такі «регулятори» вказані в самому тексті кримінального закону («всупереч волі усиновителя (удочерителя)» згідно зі ст. 168 КК України, «без письмового дозволу прокурора, слідчого або особи, яка провадила оперативно-розшукову діяльність» за ст. 387 КК України). Слід відмітити, що у цих випадках законодавець уникнув вказівки на «незаконність». Однак у більшості випадків все ж слід звертатися до положень регулятивного законодавства.

Ілюстративно з точки зору дотримання законодавцем принципів юридичної техніки, що коли у тексті кримінального закону (у назві чи у диспозиції статті) є вказівка на незаконність діяння (ст. ст. 145, 182, 232-1 КК України), то такими «регуляторами» можуть бути, окрім закону, також згода на розголошенні особи, якої стосується лікарська таємниця чи конфіденційна інформація, рішення суду, згода

¹ Хоча, наприклад, К. П. Задоя вказує на те, що виключає кримінальну відповідальність той факт, що громадянин, який взяв участь у виборах, добровільно відмовився від гарантії таємниці голосування, довівши до відома хоча б однієї іншої особи інформацію про зміст свого волевиявлення [51, с. 92]. Буквально ч.2 ст. 16 Виборчого кодексу України такі дії виборця забороняє, однак за повідомлення змісту свого волевиявлення окремим особам відповідальність не настає, на відміну від публічного розголошення шляхом демонстрації бюлетеня в приміщенні для голосування згідно зі ст.212-22 КУпАП. Тобто, на нашу думку, таємниця голосування покликана не стільки забезпечувати права виборця чи учасника референдуму, скільки створювати умови для вільного волевиявлення та чесності виборів, референдуму. Не дарма у день голосування заборонена передвиборна агітація згідно з ч.3 ст.52 Виборчого кодексу України. Тому, навіть за умови вчинення виборцем протиправного діяння (адміністративного правопорушення) подальше розголошення змісту його волевиявлення *під час виборів*, наприклад головою виборчої комісії, має утворювати склад кримінального правопорушення за ч.1 ст.159 КК України («службове» становище використано не було, адже виборець публічно продемонстрував свій бюлетень), оскільки таке діяння може вплинути на чесність виборів та вільне волевиявлення громадян. Відтак, вказане вище твердження автора слід уточнити та констатувати, що воля виборця чи учасника референдуму не є визначальною для визнання певного діяння кримінально-протиправним за ч.1 ст.159 КК України.

Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Таким чином, вказівка на незаконність у жодному із цих випадків не є доречною.

Альтернативним шляхом з техніко-юридичної точки зору для розмежування правомірної та протиправної поведінки у цій сфері є використання різних термінів для позначення правомірної та протиправної поведінки. Крім цього, вище нами зроблено висновок про те, що за своєю суттю розголошення, поширення та розповсюдження інформації є тотожними, а збут та передача – види розголошення. Вказане зумовлює необхідність уніфікації відповідної термінології у кримінальному законі.

На жаль, абсолютної єдності термінології у регулятивному законодавстві теж не спостерігається – всього використано 7 різних слів та словосполучень для позначення відповідної *протиправної* поведінки у відповідній сфері (розголошення, передача, порушення таємниці, поширення, розкриття, повідомлення, несанкціоновані дії), із яких найчастіше вжито все ж таки термін розголошення (66,67 %). Щодо позначення правомірних випадків розкриття інформації з обмеженим доступом, то вжито 9 різних слів (порушення таємниці, опублікування, видання, надання, передача, поширення, розкриття, розголошення, оприлюднення), із них найчастіше – надання та видання (всього 23,81 %). Термін розголошення для позначення правомірної поведінки вжито лише у трьох випадках. У відповідних випадках для позначення протиправної поведінки також вжито цей термін (таємниці досудового розслідування, комерційна, приватного життя). Такий стан регулятивного законодавства не можна вважати досконалим, очевидна потреба у позначенні різними термінами правомірної та протиправної поведінки щодо розголошення інформації з обмеженим доступом, що на сьогодні реалізовано у 75 % випадків.

Як зазначалось вище, в літературній українській мові дієслово «розголошувати» вживається виключно щодо певних відомостей (інформації), а «передавати», «надавати», «розкривати», «поширювати» можуть також позначати діяння щодо предметів чи нематеріальних об'єктів.

Таким чином, з огляду на загальний зміст українського слова «розголошувати»¹, часте вживання юридичного терміну «розголошення» у регулятивному законодавстві для позначення протиправної поведінки, на нашу думку, найбільш влучним терміном для вживання у кримінальному законі є «розголошення».

Запропонувавши шляхи вирішення техніко-юридичних проблем закріплення ознаки протиправності діяння, слід акцентувати увагу на змістовному наповненні цієї ознаки.

Вище нами вже зроблено висновок про те, що не може бути кримінального правопорушення без порушення кореспондуючої норми регулятивного права (норми-заборони, норми-обов'язку, норми-права), а тому протиправність діяння має визначатися першочергово саме з огляду на цей факт. Деякі науковці вказують, що мова може йти лише про заборонну норму, однак, на нашу думку, вид норми регулятивного права не має визначальний характер, адже порушити можна кожную із них. При чому у більшості випадків кореспондуючу норму (див. додаток до дисертації 4²) можна порушити лише шляхом розголошення відповідної інформації.

Що стосується впливу вказаних вище «регуляторів» на протиправність діяння, то, наприклад, О. В. Сосніна вказує на те, що відсутність згоди особи, якої конфіденційна інформація стосується, визначає незаконність відповідних дій, виступає однією з умов (складовою) незаконності, за винятком випадків, передбачених окремими законами [278, с. 97]. Таке визначення дещо неконкретне, адже автор так і не визначилась, чи йдеться про «одну із умов», чи про «визначальну» (ключову) роль «регулятора». Г. В. Чеботарьова вказує на те, що «згода пацієнта або його законного представника (за ст. 141 КК України) є спеціальною обставиною що виключає кримінальну протиправність діяння [307, с. 31].

¹ Заради справедливості слід відмітити, що за тлумачним словником української мови термін «розголошувати» може позначати повідомлення як бажаної, так і небажаної інформації («то вона й розголосила скрізь, що дівчина, яка приїхала погостити до неї, - це синова наречена», «не розголошуйте якийсь час нікому, що ми тут знайшли») [56, с. 709, 906, 1098, 1238, 1247]. Таким чином, твердження А.А. Бражника, що слово «розголошення» [Т.Й. – в українській мові] використовується виключно у випадках, коли наявна заборона передачі певної інформації, не є точним [52, с. 101].

² Звісно, що викладені в таблиці відомості є дещо формальними, адже до встановлення дійсного змісту відповідної норми регулятивного права слід підходити системно, слідуючи не тільки букві, але й духу закону, адже регулятивне законодавство у аналізованій сфері теж не є досконалим і це не слід забувати.

У цьому контексті слід звернути увагу на те, що дія «регуляторів» передуює порушенню відповідної норми публічного чи приватного права. Так, якщо відсутня згода особи на розголошення конфіденційної інформації щодо неї, то порушується її відповідне право та кореспондуюча цьому праву норма регулятивного права. Навпаки, якщо є письмовий дозвіл слідчого на розкриття таємниці досудового розслідування, то порушення кримінально-процесуальних норм немає. Відтак прямого впливу на протиправність діяння «регулятори», відмінні від норми права, не мають. Їх значення опосередковане через порушення норми публічного чи приватного права, кореспондуючої кримінально-правовій забороні. Тобто, зміст протиправності «розголошення» як діяння все ж визначається, насамперед, з огляду на порушення кореспондуючої норми регулятивного права. Принагідно зазначимо, що всі «регулятори» передбачені на законодавчому рівні, регламентовано порядок їх функціонування, а тому дублювати їх в тексті кримінального закону немає потреби (принцип економії мовних засобів). Більше того, їх кількість неоднакова щодо кожного із видів інформації з обмеженим доступом (подекуди значна), а отже, передбачити їх вичерпно на рівні диспозиції статті Особливої частини КК України практично неможливо.

Оцінки з точки зору значущості для кримінально-правової кваліфікації діяння потребують також визначені у регулятивному законодавстві випадки правомірного поширення інформації. Г. В. Чеботарьова знову ж таки подібні випадки охарактеризувала як спеціальні обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння (їх «підвид» – обставина, передбачена іншим (не кримінально-правового характеру) нормативним актом, а саме положення Закону про трансплантацію, в якому визначено умови правомірності останньої) [307, с. 31]. Вказана теза Г. В. Чеботарьової є дещо некоректною, адже не слід ототожнювати «негативні ознаки протиправності діяння» та «обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння».

На нашу думку, підхід щодо оцінки прикладів правомірного поширення інформації має бути ідентичний до вказаної вище ролі відмінних від закону «регуляторів»: оскільки вони визначені в положеннях регулятивного законодавства,

то такі винятки обумовлюють саме можливість *порушення* відповідних норм регулятивного права, що є передумовою кримінальної протиправності. А отже вони не є обставинами, що виключають кримінальну протиправність, та їх відображення у тексті кримінального закону є зайвим.

Наприклад, на рівні Закону України «Про доступ до публічної інформації» визначений так званий «трискладовий тест» (ч. 2 ст. 6 Закону) допустимості обмеження доступу до інформації: 1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя; 2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам; 3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні [122]. У разі недотримання одного із цих критеріїв обмеження у доступі до інформації є неправомірним, а її повідомлення, навпаки, дозволяється. Якщо ж всі критерії дотримано, інформація правомірно обмежена у доступі, а отже її розголошення – протиправне.

З огляду на це некоректним видається вжите у ч. ч. 3-4 ст. 30 Закону України «Про інформацію» формулювання про те, що суб'єкти інформаційних відносин *звільняються від відповідальності* за розголошення інформації з обмеженим доступом, якщо суд встановить, що ця інформація є **суспільно необхідною** [110]. Буквально йдеться про звільнення від юридичної (у тому числі кримінальної) відповідальності, однак мається на увазі інше – не порушення такими діями норми регулятивного права, що у свою чергу вказує на відсутність у діях особи протиправної поведінки в принципі та юридичного складу певного правопорушення зокрема.

Про **суспільну необхідність** йдеться також у конкуруючих між собою ст. ст. 8, 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод:

Стаття 8 Право на повагу до приватного і сімейного життя	Стаття 10 Свобода вираження поглядів 1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися
---	---

1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції [163]. 2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах <i>національної та громадської безпеки</i> чи економічного добробуту країни, <i>для запобігання заворушенням чи злочинам</i>, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [163].	своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств [163]. 2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах <i>національної безпеки</i>, територіальної цілісності або <i>громадської безпеки</i>, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду [163].
---	--

Для перевірки наявності порушень цих норм у конкретних справах ЄСПЛ застосовує так званий «трискладовий тест»: «Для того, щоб втручання було виправданим за статтею 10 Конвенції, воно має бути **«встановленим законом»**, переслідувати одну або більше **легітимних цілей**, зазначених у другому пункті цього положення, та бути **«необхідним в демократичному суспільстві»** – тобто пропорційним переслідуваній меті (див., наприклад, рішення від 23 вересня 1998 року у справі «Стіл та інші проти Сполученого Королівства» (Steel and Others v. the United Kingdom), п. 89, Reports of Judgments and Decisions 1998-VII) [261].

У контексті дослідження питання протиправності діяння слід вивчити застосування першого критерію у рішеннях ЄСПЛ, де предметом розгляду було притягнення журналістів до кримінальної відповідальності за розголошення таємниць. Наприклад, у справі «Беда проти Швейцарії»¹ (Bédat v. Switzerland, заява № 56925/08, постанова від 29 березня 2016 року [264]) журналіст опублікував дані досудового розслідування. Швейцарські суди оцінили написання замітки паном Беда як кримінальне правопорушення за ст. 293 КК Швейцарської Конфедерації (розголошення таємних відомостей, отриманих у ході державного провадження), оскільки стаття ґрунтувалась на документах незакінченого досудового розслідування, копії яких один із потерпілих загубив у торговому центрі, а невідоме джерело

¹ Швейцарський журналіст написав статтю у щотижневому журналі про хід кримінального провадження. Публікація стосувалась розслідування ДТП у невеликому містечку, під час якої водій врізався у групу пішоходів, а потім авто впало з моста (троє потерпілих померли, інші 8 отримали тілесні ушкодження різного ступеня).

принесло їх до редакції журналу. У цій справі ЄСПЛ дійшов висновку про відсутність порушення статті 10 Конвенції, однак певні зауваження були висловлені в окремій думці судді Лопеса Гуерри до змісту **ч. 3 ст. 293 КК Швейцарської Конфедерації**: «Суд може прийняти рішення про не накладення будь-якого покарання, якщо обнародована таємна інформація не становить **особливу важливість**» (у редакції станом на 01.01.2007) [10]¹. Суддя вказав, що ця стаття містить загальну, без будь-яких винятків, заборону на опублікування будь-яких документів або матеріалів розслідування, які були визнані таємними без посилання на можливу наявність зобов'язуючого публічного або приватного інтересу задля виправдання заборони. Це безумовна заборона, єдиним виключенням із якої є те, що закон характеризує як «таємниці, які не становлять особливу важливість» [215]. Зауваження судді ЄСПЛ важливе та доречне, адже вказує на невідповідність закону положенням Конвенції, на які посилався уряд Швейцарії². Слід відмітити роботу швейцарського законодавця, який сприйняв цю ремарку та вніс зміни 16.06.2017 до цього положення: «Суд може прийняти рішення про не накладення будь-якого покарання, якщо розголошенню не протистояла переважаюча суспільна чи приватна зацікавленість» [10].

Іншим ілюстративним прикладом, у якому натомість було констатоване порушення ст. 10 Конвенції за першим критерієм («передбаченість законом»), є справа «Дю Рой та Малорі проти Франції» (Du Roy and Malaurie v. France, заява 2000, постанова від 03 січня 2001 року [254]). Згідно з її обставинами, Паризький кримінальний суд засудив заявників до штрафу у розмірі 3000 франків за порушення статті 2 Закону від 02 липня 1931 року («Публікація до винесення судового рішення будь-якої інформації щодо заяв про приєднання до кримінального провадження як цивільної сторони забороняється під страхом штрафу в розмірі 120 000 FRF, як це передбачено в останньому абзаці статті 39 Закону від 29 липня 1881 року...»). Це

¹ Це зауваження ЄСПЛ було не першим щодо ст.293 КК Швейцарської Конфедерації, адже про формальність такого визначення йшлося і раніше у рішенні ЄСПЛ від 10 грудня 2007 року у справі «Штоль проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland, заява № 69698/01 [256]).

² Уряд доводив правомірність кримінального переслідування тим, що розголошення даних досудового розслідування спричинило шкоду праву підозрюваного на приватне життя (стосувалось медичної таємниці) та на справедливе, неупереджене розслідування. Однак ч.3 ст. 293 КК Швейцарської Конфедерації не містить згадки про жоден із цих аспектів.

положення закону, на думку ЄСПЛ, було загальною та абсолютною заборонаю публікації незалежно від типу інформації, і хоча національні суди цю заборону виправдали необхідністю захисту репутації інших осіб та підтримкою авторитету судової влади, все ж цього недостатньо для не перешкоджання праву громадськості публікувати відомості, які становлять суспільний інтерес¹.

У обох випадках критики зазнавала не норма регулятивного права (кримінально-процесуальна у даному випадку), а матеріальна кримінальна норма-заборона, адже саме вона була застосована до заявників.

Чи може трапитися така ситуація за українським кримінальним законом? На жаль, так, адже ні положення чинної ст. 387 КК України, ні ст. 222 КПК України не передбачають прямої можливості публікації відомостей, які становлять суспільний інтерес (якщо, наприклад, думка слідчого чи прокурора буде протилежна). Так само немає перевірки на предмет «суспільного чи приватного інтересу» щодо державної таємниці, виборчої таємниці (вони є абсолютними). Чи є це недоліком кримінального закону?

Можна припустити, що цей орієнтир ЄСПЛ слід тлумачити широко, поширюючи його не лише на норми кримінального, але й регулятивного права з огляду на гнучкість при визначенні поняття закону (т. зв. автономне тлумачення закону²), і таким чином встановити, що український закон відповідає вимогам Конвенції та не є абсолютним, оскільки дозволяє врахувати критерій суспільної необхідності при визначенні порушення норм регулятивного права. Наприклад, у справі «Пінто Коельо проти Португалії» (Pinto Coelho v. Portugal, заява № 48718/11, рішення від 22 березня 2016 року [260]), яка також стосувалась притягнення журналіста до кримінальної відповідальності за розголошення таємниці слідства, на предмет передбаченості законом суд перевіряв статтю 88 Кримінально-процесуального кодексу Португальської Республіки (оскільки вона містила

¹ Конкретно у цій справі він полягав у шахрайських діях французьких політичних діячів як директорів державної компанії, що управляє житлом для іммігрантів.

² Під терміном «закон» ... слід розуміти як норми, встановлені писаним правом, так і правила, що сформувалися у прецедентному праві. Закон має відповідати якісним вимогам, насамперед, вимогам «доступності» та «передбачуваності» (рішення у справі «Толстой-Милославський проти Сполученого Королівства» (Tolstoy Miloslavsky v. The United Kingdom) від 13 липня 1995 р., заява № 18139/91, п. 37 [257]).

«відсилку» до статті кримінального закону, за якою має особа підлягати відповідальності).

Разом із тим, аналіз змісту більшості релевантних судових рішень свідчить про протилежне. Так, у справі «Селлами проти Франції» (Sellami v. France, заява № 61470/15, рішення від 17 грудня 2020 року [259]) суд перевіряв на предмет відповідності першому критерію ст. 321-1 КК Французької Республіки, у справі «Гатзіанастасіу проти Греції» (Hadjianastassiou v. Greece, заява № 12945/87, 16 грудня 1992 року [258]) – ст. ст. 97-98 Військового КК Грецької Республіки, а у справі «Букур і Тома проти Румунії» (заява № 40238/02, рішення від 08 січня 2013 року [255]) – ст. 19 Закону Румунії «Про національну безпеку Румунії» (кримінально-правова заборона). Так само у всіх справах, які стосувались Швейцарії, предметом перевірки була саме ст. 293 КК Швейцарської Конфедерації (справи «Штолль проти Швейцарії» [256], «Дамман проти Швейцарії» [253], «Беда проти Швейцарії» [264]).

Окрім того, оскільки неоднозначним є застосування положень ч. 2 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» до окремих випадків обмеження у доступі до певних відомостей (наприклад, таємниці голосування)¹, а конкретні норми регулятивного права, які стосуються відповідного виду інформації, часто не передбачають ці критерії взагалі (наприклад, норма ст. 17 Закону України «Про державну таємницю» не визначає, у яких саме «обґрунтованих випадках» інформація підлягає розсекречуванню; положення ст. 222 КПК України не вказує, у яких випадках слідчий чи прокурор надає дозвіл на розкриття даних досудового розслідування тощо), то однозначно стверджувати, що ця проблема буде вирішена у всіх випадках з огляду на тлумачення норм регулятивного права, не можна.

Разом із тим, у більшості із названих випадків ЄСПЛ все ж вважав, що вимоги норми кримінального права відповідають положенням Конвенції, хоча й не передбачають текстуального врахування правозастосувачем критерію суспільної чи приватної необхідності. Суд доходив таких висновків з огляду на зміст рішень національних судів, які давали оцінку відповідним аргументам заявників

¹Див ч. 2 ст. 2 цього закону, згідно із якою цей Закон не поширюється на відносини щодо отримання інформації суб'єктами владних повноважень при здійсненні ними своїх функцій

(«Тлумачення і застосування внутрішнього права – це прерогатива національних судів», рішення «Крюслен проти Франції» (Kruslin v. France) від 24 квітня 1990 року, п. 29 [263]).

Чи може мати місце таке тлумачення в українському суді? Теоретично, так, адже як Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, так і практика ЄСПЛ є джерелами права, а тим більше принцип пропорційності (домірності) впливає з розуміння верховенства права, а отже можна застосовувати також ст. 8 Конституції України як норму прямої дії. Водночас на практиці дуже важко представити виправдувальний вирок лише на основі цих норм. Тому як можливий шлях для розвитку кримінального закону України слід розглянути підхід «німецькомовних» законодавців, які прямо у тексті КК передбачили врахування принципу пропорційності інтересів. Наприклад, як реакція на рішення ЄСПЛ у справі «Беда проти Швейцарії» критикована ч. 3 ст. 293 КК Швейцарської Конфедерації була змінена, а саме з 01.03.2018 передбачає: «Дія не карається, якщо публікація не суперечить переважаючим суспільним чи приватним інтересам» [10].

По-друге, необхідно визначити, чи відповідають існуючі заборони-розголошення інформації у кримінальному законі України визначеним у Конвенції легітимним цілям (див. таблицю нижче).

Заборона/група заборон (за ст.)	Легітимна мета заборони
111	забезпечення національної безпеки
114	забезпечення національної безпеки
114-2	забезпечення національної безпеки
132	захист прав інших осіб ¹
145	захист прав інших осіб ²
159	захист прав інших осіб [262]
163	захист прав інших осіб
168	захист прав інших осіб
182	захист прав інших осіб
209-1	захист прав інших осіб
232	захист прав інших осіб
232-1	економічний добробут країни
232-3	економічний добробут країни
328	забезпечення національної безпеки
330	забезпечення національної або громадської безпеки
361-2	забезпечення національної або громадської безпеки, захист прав інших осіб

¹ Не для охорони здоров'я

² Не для охорони здоров'я

381	підтримка авторитету і незалежності правосуддя, запобігання злочинам, захист прав інших осіб,
387	підтримка авторитету і незалежності правосуддя, запобігання злочинам, захист прав інших осіб
397	захист прав інших осіб
422	забезпечення національної безпеки

Зі змісту таблиці нижче вбачається, що так, відповідають. Це важливо, адже у протилежному разі можна було б ставити питання про їх виключення із кримінального закону.

По-третє, важливо зрозуміти, яким чином слід суду вивчати критерій **пропорційності** у межах кримінального провадження? Для ілюстративності проблеми наведемо рішення ЄСПЛ від 08 січня 2013 року у справі «Букур та Тома проти Румунії» (Bucur et Toma c. Roumanie, requête no 40238/02 [255]¹). ЄСПЛ констатував порушення ст. 10 Конвенції за критерієм пропорційності, оскільки засудження заявника за розкриття таємної інформації хоча й мало підґрунтя у національному законодавстві та переслідувало легітимну мету (запобігання злочинам), однак суспільні інтереси у розкритті інформації про незаконні дії SRI переважали інтереси підтримки громадської довіри до SRI і Букур діяв з найкращих міркувань. Така ситуація могла б мати місце і в Україні, адже неодноразово траплялось проведення оперативно-розшукових чи негласних слідчих (розшукових) заходів без належних на те підстав. Чи може в Україні особа законно оприлюднити ці відомості? На нашу думку, так, на підставі ч. 13 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оскільки такі дії порушують права людини (прямий виняток із заборони розголошення). А якщо це відомості про негласні слідчі (розшукові) дії? Відповідь неоднозначна, адже з одного боку така інформація відноситься до державної таємниці, про її розсекречення приймає рішення прокурор, і таке опублікування буде порушувати норми регулятивного права щодо державної таємниці, але з іншого – йдеться про незаконні дії органів державної влади, інформація про які не може бути обмеженою в доступі (п. 5 ч. 4 ст. 21 Закону України

¹ 20 жовтня 1998 р. військовий суд засудив Букура до двох років позбавлення волі за крадіжку та незаконне розкриття таємної інформації або інформації, яка стосується приватного життя, честі і репутації

«Про інформацію»). У будь-якому разі слід констатувати, що перевірка «пропорційності» з огляду на специфіку українського законодавства відбувається «у полі» регулятивних норм права. Це означає, що не може вважатися протиправним розголошення, яке має легітимну мету чи є пропорційним.

В) Співвідношення зі схожими та суміжними діями (термінологічні недоліки)

Слушно підкреслює Г. І. Резнікова, що проблему визначення поняття розголошення [Т. Й. – як способу вчинення злочину] ускладнює неузгодженість термінологічного апарату, оскільки у наукових джерелах використовуються різні терміни, як-то: «поширення», «розповсюдження», «оприлюднення», «оголошення», «повідомлення», «ознайомлення», «передача», «надання» та «виток» інформації, що зумовлює необхідність етимологічного тлумачення названого терміну [248, с. 106]. При цьому, науковці доречно наголошують на тому, що такі терміни, як «збут», «передання», «поширення», «розповсюдження» певних предметів чи інформації, мають бути уніфіковані [33, с. 150]. Така проблема на науковому рівні викликана техніко-юридичними недоліками кримінального закону, хоча понятійному апарату Особливої частини КК України мали би бути властиві виразність, точність, зручність для читання, вичерпність, що досягається насамперед правильним вживанням слів, відповідно до їх конкретного значення [287, с. 48].

Натомість, у жодному із 11 випадків (ст. ст. 132, 145, 159, 168, ч. 2 ст. 209-1, ст. 231, ст. 232, ч. 1 ст. 422, ст. 328, ст. 381, ст. 387 КК України) вживання у тексті кримінального закону терміну «розголошення» як опису діяння¹ не надано його визначення та не наведено перелік діянь, які слід вважати розголошенням. Крім цього,

¹ Заради справедливості слід відзначити, що терміном «розголошення» законодавець може позначати різні компоненти юридичного складу кримінального правопорушення, наприклад, мету (виходячи зі змісту ст. 231 КК України: «Умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей, а також незаконне використання таких відомостей, якщо це спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності»). Крім цього, наприклад, у диспозиції ч.1 ст. 212-5 КУпАП, термін «розголошення» позначає наслідок: «Порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, що призвело до розголошення такої інформації...» [158]. У цілому позначення одним терміном різних елементів юридичного складу кримінального правопорушення на рівні кримінального закону не можна схвалювати, однак побудова кримінального закону з урахуванням цього правила здається утопічною.

такий термін вживається поряд із схожими за змістом (розповсюдження, поширення, передача, надання доступу тощо).

Розглянемо співвідношення змісту всіх дотичних термінів із «розголошенням».

- *альтернативні діяння: збирання, здобування, зміна, знищення*

Законодавець поряд із терміном «розголошення» вживає і інші для позначення дотичних (інколи альтернативних) діянь, які позначають протиправну поведінку при поводженні з інформацією з обмеженим доступом: збирання, здобування, зміна, знищення тощо. Зокрема, у ч.1 ст.132 КК України вказується: «Розголошення... допоміжним працівником, який самочинно *здобув* інформацію, ...відомостей про проведення медичного огляду...». На рівні цього юридичного складу кримінального проступку законодавець чітко розмежовує такі діяння, як **розголошення** та **здобуття** інформації, при чому останнє у часових рамках передує розголошенню. За ст. 231 КК України кримінальній відповідальності підлягає особа, яка вчинила умисні дії, *спрямовані на отримання* відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей, хоча в назві статті вказується «збирання». Отже, законодавець використовує кілька різних термінів для позначення одного і того ж поняття – *діяння, що може передувати розголошенню* – збирання (недоконаний вид дієслова); здобуття (доконаний вид дієслова); дії, спрямовані на отримання (підкреслення незавершеності процесу, спрямованого на результат).

Слід зробити проміжний висновок, що на сьогодні такі дії за своєю суттю є підготовчими для «розголошення інформації» у разі наявності відповідної мети передати зібрані відомості. А отже вони не можуть включатися у кримінально-правовий зміст самого діяння «розголошення», а повинні визначатися як готування до розголошення інформації, та, відповідно, кваліфікуватися з посиланням на ч. 1 ст. 14 КК України. Винятком є існування самостійного юридичного складу кримінального правопорушення «збирання» (наприклад, за ст. 231 КК України), що може бути утворено у тому числі шляхом поміщення відповідного альтернативного діяння у відповідну норму-заборону (у чинному КК України такого прикладу немає). Аналогічний висновок можна зробити і щодо незаконного зберігання інформації з

обмеженим доступом (ст. 182 КК України). Однак вище вказувалось, що набагато кращим було б існування двох взаємовиключних (суміжних) нормативно-теоретичних юридичних конструкцій – протиправного заволодіння інформацією («усічений склад», який не надає юридичного значення подальшим діям щодо зберігання, поширення, іншого використання інформації) та розголошення (особою, яка правомірно заволоділа інформацією).

Іншими видами незаконного поводження з інформацією є «незаконне знищення», «незаконна зміна» (ст. 182 КК України), «несанкціоновані блокування, перехоплення або копіювання інформації» (ст. 362 КК України), «ненадання інформації» (ст. 232-2 КК України), «надання завідомо неправдивої інформації» (ст. 222, 351, 351-1 КК України), «умисне внесення неправдивих відомостей чи несвоєчасне внесення відомостей» (ст. 376-1 КК України) тощо. Вказані діяння також не входять у кримінально-правовий зміст поняття «розголошення», адже за своєю суттю направлені на досягнення зовсім інших протиправних цілей, не пов'язаних із порушенням *режиму обмеженого доступу* до інформації.

- *збірні діяння «порушення таємниці/заборони», «використання»*

Також на рівні кримінального закону зустрічаються «узагальнюючі» терміни, якими можуть охоплюватися кримінально-протиправні діяння-розголошення інформації («порушення таємниці», «незаконне використання», «порушення заборони використання»). Так, у диспозиції ч. 1 ст. 159 КК України вказується: «Умисне порушення таємниці голосування під час проведення виборів або референдуму, що виявилось у розголошенні змісту волевиявлення громадянина, який взяв участь у виборах або референдумі». З огляду на зміст диспозиції можна стверджувати, що розголошення є проявом (видом) порушення таємниці (у випадку ст. 159 КК України єдиним, однак це не можна поширювати на всі випадки «порушення таємниць» за КК України (ст. ст. 163, 397 КК України)).

Вказані терміни внаслідок своєї неконкретності не тільки породжують труднощі при їх застосуванні на практиці, але й зумовлюють жваві дискусії щодо їх змісту у науковій літературі. Наприклад, Д. Ю. Кондратов вказує, що діяння за ст. 163 КК України полягає лише у незаконному ознайомленні зі змістом відповідної

інформації. Подальші дії щодо зберігання, розголошення, публікування, використання інформації, отриманої внаслідок незаконного ознайомлення, є більш суспільно небезпечними, а тому виходять за рамки об'єктивної сторони ст. 163 КК 2001 року [167, с. 125], як і самого факту листування [167, с. 131]. Натомість, на думку С. Я. Лихової, норму, яка міститься в ст. 163 КК України, слід розглядати як спеціальну по відношенню до норми, яка міститься в ст. 182 КК України [190, с. 34]. Аналогічної точки зору дотримуються також Ю. І. Дем'яненко [87, с. 18], Т. Ю. Вислоцька [70, с. 81], О. П. Горпинюк [8080, с. 127]. У цьому контексті з гумором відзначає І. В. Єдинак, що обґрунтованість такого рішення [Т. Й. – використання терміну «порушення»] є сумнівною, хоча саме рішення – закономірне, адже якщо у ст. 163 КК України чітко не окреслено критерії та межі охоронюваної таємниці, то важко очікувати визначеності у суспільно небезпечних діях [99, с. 151].

На нашу думку, не можна однозначно відкидати позицію вчених, які вважають, що за ст. 163 КК 2001 року одним із видів діянь (способів порушення таємниць) є і передача інформації, оскільки у такому разі порушується режим таємниці. Однак певною мірою слушною є і думка Д. Ю. Кондратова, оскільки автор пов'язує кримінально-правову заборону із відповідними нормами цивільного права, а тому робить висновок що «порушення таємниці» має місце вже тоді, коли суб'єкт кримінального правопорушення ознайомлюється зі змістом таємної інформації.

Разом із тим, ми дотримуємось дещо іншої позиції. Так, «порушення таємниці» означає, що з її змістом ознайомлюється стороння особа, тобто зводиться нанівець таємний характер інформації. Однак цією особою може бути не тільки суб'єкт кримінального правопорушення, але й адресат (особа, якій суб'єкт кримінального правопорушення розголошує ці відомості), а відтак воно може полягати не тільки в ознайомленні (заволодінні) цією інформацією, але і в її розголошенні.

Аналогічний висновок можна зробити і з огляду на зміст «порушення таємниці» за ст. 397 КК України. Ця норма покликана гарантувати право на таємницю при наданні правничої допомоги. Учасниками відповідних правовідносин є клієнт та адвокат, а предметом таємниці можуть бути як відомості про клієнта, так і сам зміст

порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи тощо. Відповідні відомості можуть стати відомими у законний спосіб (без порушення режиму охорони адвокатської таємниці) стороннім особам (наприклад, працівникам центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення у разі повідомлення адвоката про фінансову операцію згідно з ч. 7 ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [114]). Однак, якщо відповідні суб'єкти кримінального правопорушення повідомлять довірену їм інформацію особам, які стоять за межами режиму охорони адвокатської таємниці, або не для досягнення визначених законом цілей, йтиметься про порушення адвокатської таємниці у формі розголошення.

Схематично зобразимо логічний обсяг понять «порушення таємниці» та «розголошення».

Додатковим аргументом для цієї позиції може бути факт, що згідно з диспозицією ч. 1 ст. 159 КК України розголошення є єдиним (кримінально-караним) способом порушення таємниці голосування. Так, К. П. Задоя зазначає, що з об'єктивної сторони кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 159 КК України, вчиняється шляхом дії у вигляді порушення таємниці голосування під час проведення виборів, вчиненої у єдиний визначений в законі *спосіб* – розголошенням змісту волевиявлення громадянина, під яким слід розуміти доведення винним до відома щонайменше однієї іншої особи інформації про змісту волевиявлення потерпілого, вчинене проти волі останнього. Не підлягає кваліфікації за ч. 1 ст. 159

КК випадок коли особа проти волі громадянина, який взяв участь у виборах, дізналась про зміст його волевиявлення, але в подальшому не поширювала цю інформацію [51, с. 92]. Хоча, додатково відмітимо, що формально ця поведінка також вказує на порушення таємниці голосування, однак саме в силу законодавчої волі вона не криміналізована (на відміну від аналогічної поведінки за ст. 163 КК України).

У цілому слід визнати, що конструкція опису діяння як «порушення таємниці» є невдалою, адже не зрозуміло, який саме вид посягання має на увазі законодавець – лише ознайомлення з інформацією, чи також і її розголошення третім особам тощо. На нашу думку, із назв¹ та диспозицій відповідних статей (ст. ст. 159, 163, 397 КК України) слід виключити такі формулювання як юридично неконкретні, замінивши їх на одне чи кілька конкретних видів посягань на інформацію: збирання/ознайомлення/заволодіння² або розголошення тощо.³

Що стосується формулювання «порушення заборони використання» (ч. 1 ст. 232-1 КК України), то воно, на нашу думку, включає і розголошення інсайдерської інформації, адже кореспондуюча норма у ст. 146 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» прямо вказує на заборону передавати інсайдерську інформацію або надавати доступ до неї іншим особам, крім розкриття інформації в межах виконання професійних, трудових або службових обов'язків та в інших випадках, передбачених законодавством. Поряд із цим йдеться ще про вчинення правочинів та надання рекомендацій щодо фінансових інструментів, щодо яких особа володіє інсайдерською інформацією, до моменту оприлюднення такої інформації. Останні два прояви не є розголошенням інформації в буквальному розумінні, більше того перший тип поведінки криміналізовано на рівні ч. 2 ст. 232-1 КК України). Але

¹ Із назв слід виключити такі формулювання у разі наявності лише одного виду посягання, якщо їх кілька (наприклад, збирання та розголошення), то узагальнено на рівні назви статті допустимо використовувати такий зворот для економії мовних засобів у кримінальному законі.

² Йдеться про напрями наступних досліджень

³ Очевидно, такий висновок зробили для себе автори розділу 7.5 «Злочини та проступки проти сприяння правосуддю та діяльності органів правопорядку» проекту КК України, адже чинну редакцію ст. 397 КК України в частині порушення таємниці замінили на «розголошення адвокатської таємниці»: «Особа, яка, будучи зобов'язаною зберігати адвокатську таємницю, розголосила її, – вчинила проступок» [266]. Натомість чинна редакція диспозиції ч. 1 ст. 159 КК України, на жаль, аналогічних змін за проектом КК України поки що не зазнала: «Особа, яка порушила таємницю голосування під час проведення виборів чи референдуму, що виразилося в розголошенні змісту волевиявлення іншого виборця або учасника референдуму, – вчинила проступок» [266] (стаття 4.11.14 проекту КК України), як і ст. 163 КК України.

знову ж таки конструкція «порушення заборони використання» нечітка, набагато краще було б зазначити два альтернативних діяння «розголошення інсайдерської інформації» та «надання рекомендацій щодо фінансових інструментів, щодо яких вона володіє інсайдерською інформацією».

Таким чином, на нашу думку, хоча й розголошення відповідної інформації є проявом «порушення таємниці» (ст. 159 КК України), а також «порушення заборони використання інформації» (ст. 232-1 КК України), однак такі терміни все ж використовувати у тексті кримінального закону не бажано.

З аналізу опису у кримінальному законі юридичного складу кримінального правопорушення за ст. 231 КК України можна побачити, що законодавець визначає розголошення як вид використання інформації. Такий підхід підтримується й у науковій літературі. Так, О. Е. Радутний не вбачає відмінностей між використанням у формі розголошення (ст. 321 КК України) та розголошенням (ст. 232 КК України) на рівні об'єктивних ознак злочину [246, с. 133], їх розмежування проводить з огляду на законність підстав обізнаності суб'єкта із таємною інформацією за ст. 232 КК України [247, с. 10]. Точку зору про визнання розголошення видом використання підтримує і С. О. Харламова у своєму дисертаційному дослідженні [303, с. 12].

Натомість, на рівні ст. 182 КК України законодавцем уже вжито два альтернативні поняття «використання» та «поширення», що призводить небезпідставно до протилежного висновку відповідних науковців – розповсюдження інформації не є проявом його використання, а відноситься до її поширення. Так, О. В. Сосніна аргументує свою позицію тим, що в диспозиції ст. 182 КК України всі альтернативні форми вчинення дій, що становлять об'єктивну сторону, вказані вичерпно, та що лексичне тлумачення терміну поширення збігається із тлумаченням терміну розповсюдження і розголошення [278, с. 104].

Очевидно, що до такої різниці у висновках дослідників знову ж таки призводять недоліки законодавчої техніки кримінального закону, в якому для опису діянь використовуються різні терміни, зміст яких не конкретизований та не узгоджений між собою, та які у різних ситуаціях вживаються у різному значенні (мають різний зміст на рівні різних юридичних складів кримінальних правопорушень).

Цікаво, що незалежно від контексту (диспозиції ч. 1 ст. 182 КК України) О. В. Сосніна висловлює вже іншу думку – використання не можливе без розголошення. Як приклад, дослідниця наводить ситуацію, коли зміст інформації доводиться до її законного власника. Вона вважає ці дії незаконними і, очевидно, переслідують незаконну мету (наприклад, шантаж) [278, с. 104-105].

Певний інтерес у цьому контексті становить також конструкція «вчинення правочинів з використанням інформації» (ч. 2 ст. 232-3 КК України) та «надання рекомендацій на основі інформації» (ч. 1 ст. 232-2 КК України).

Підтримуючи думку про визнання розголошення одним із видів використання інформації та відхиляючи таким чином твердження, що будь-якому використанню притаманне розголошення інформації (нарівні із останнім може йтися про надання рекомендацій з урахуванням таємної інформації, без повідомлення її змісту, вчинення правочинів за допомогою набутих знань, що не передбачає розкриття змісту інформації стороннім особам), все ж вважаємо використання доволі розмитим терміном для використання у кримінальному законі.

- *синонімічні діяння «поширення», «розповсюдження», «розкриття», «надання доступу», «передача»*

О. М. Мусиченко наголошує на забороні в кримінальному законі використовувати синоніми на позначення аналогічного поняття, явища, які мають різні відтінки значення (так звані ідеографічні синоніми). Серед них, на її думку, слід обирати те, яке має найпоширеніше значення в мові, і передає найточніший зміст [205, с. 137].

Натомість, на рівні кримінального закону чіткого розмежування змісту понять «розголошення» та «передача» (ч. 1 ст. 114, ст. 330 КК України), «поширення» (ст. 114-2, ч. 1 ст. 182 КК України), «розкриття» та «надання доступу» (ст. 232-3 КК України), «надання» (ч. 1 ст. 256 КК України), «розповсюдження» (ст. 361-2 КК України) немає. Однак слід відповісти на питання, чи є таке розмежування обґрунтованим та необхідним для цілей кримінального закону, адже по суті всі ці діяння передбачають перехід (чи потенційний перехід) інформації від суб'єкта кримінального правопорушення до сторонньої особи.

Розглянемо лексичне значення відповідних слів, особливості вживання відповідних термінів у регулятивному законодавстві, а також їх кримінально-правовий зміст за відповідними юридичними складами кримінальних правопорушень. За Великим тлумачним словником сучасної української мови «надавати» - дати можливість користуватись чимось [56, с. 709], «оголосити» - розкривати, робити відомим, розголошувати що-небудь [56, с. 826], «передавати» - віддавати, вручати щось, повідомляти, інформувати [56, с. 906], «*поширювати*» - роздавати багатьом, *розповсюджувати* [56, с. 1098], «розголошувати» - піддавати розголосу, обнародувати [56, с. 1238], «розкривати» - робити доступним, робити відомим [56, с. 1247], «розповсюджувати» - поширювати, *передавати* [56, с. 1257-1258]. Тобто автори словника як синоніми вживають дієслова розкривати та розголошувати, а також поширювати, розповсюджувати та передавати. Також звертаємо увагу на те, що дієслово розкривати пояснюється через іменник «доступ». За Практичним словником синонімів української мови синонімами є розголошувати та поширювати, оприлюднювати, розповсюджувати, передавати [150, с. 388, 394].

Неможливо при цьому не помітити особливість дієслова «розголошувати» – воно вживається виключно відносно певних відомостей (інформації). Натомість слова «передавати», «надавати», «розкривати», «поширювати» можуть також позначати діяння щодо предметів чи нематеріальних об'єктів (наприклад, розкрити карти, передати естафету, надати значення, поширювати запах тощо). Якщо ж останні слова використовувати в інформаційному контексті, то по великому рахунку всі ці поняття позначатимуть передання певної інформації іншій особі (особам).

У попередньому розділі нами вже проведений термінологічний аналіз норм регулятивного права у сфері охорони інформації, нагадаємо його результати. Абсолютної єдності термінології не спостерігається – всього у регулятивному законодавстві використано 7 різних слів та словосполучень для позначення відповідної протиправної поведінки у відповідній сфері (розголошення, передача, порушення таємниці, поширення, розкриття, повідомлення, несанкціоновані дії), із яких найчастіше вжито термін розголошення (66,67%). Щодо позначення правомірних випадків розкриття інформації з обмеженим доступом, то вжито 9 різних

слів (порушення таємниці, опублікування, видання, надання, передача, поширення, розкриття, розголошення, оприлюднення), із них найчастіше – надання та видання (всього 23,81%) [325, с. 170]. Термін розголошення для позначення правомірної поведінки вжито лише у трьох випадках. При цьому, у відповідних випадках для позначення протиправної поведінки також вжито цей термін (таємниця досудового розслідування, комерційна таємниця, таємниця приватного життя) [325, с. 170]. Вказане свідчить про відсутність термінологічного розмежування правомірної та протиправної поведінки, як це реалізовано щодо інших видів інформації з обмеженим доступом – у 75% випадків [325, с. 170].

Що ж стосується кримінально-правового змісту відповідних термінів, то в цілому всі ці терміни позначають перехід інформації з обмеженим доступом від суб'єкта злочину до адресата (конкретного чи невизначеного). Єдиний правозастосовний орієнтир викладено у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 17 липня 2019 року у справі № 725/4771/17 (провадження № 51-9459км18) щодо розмежування «збуту» та «розголошення» як форм діяння за ст. 361-2 КК України. Верховний Суд вказує, що під несанкціонованим **збутом** інформації з обмеженим доступом слід розуміти оплатну чи *безоплатну* передачу хоча б одній особі, яка не має доступу до цієї інформації, а розповсюдженням - розміщення в АС чи комп'ютерній мережі з наданням *вільного доступу* до неї або інші дії, які створюють можливість вільного доступу до неї невизначеного кола осіб. [227] Такі висновки щонайменше не узгоджуються зі змістом ч. 5, 6 ст. 212-6 КУпАП, де щодо розповсюдження вживається прикметник *безоплатне*, а щодо збуту – ні (йдеться саме про розмежувальну ознаку, адже всі інші ознаки складів адміністративних правопорушень за ч. 5 ст. 212-6 та за ч. 6 ст. 212-6 КУпАП ідентичні).

Дещо інше розмежування наводить Д. С. Азаров: «Розповсюдження охоплює оплатне та безоплатне передання цієї інформації, то збут - лише оплатне передання; розповсюдження полягає в переданні інформації невизначеному, необмеженому колу осіб, а збут - як одній особі, так і значній їх кількості» [33, с. 149].

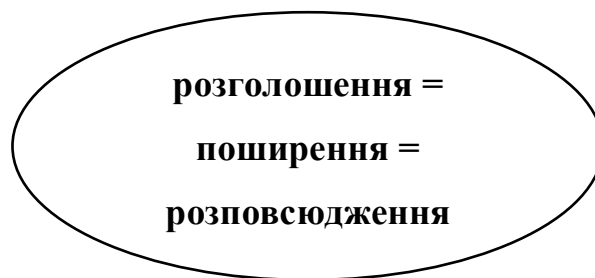
Обидва визначення не є бездоганними, адже збут, за загальним правилом, не позначає у кримінальному законі безоплатну поведінку, а також не може стосуватися невизначеного кола осіб (йдеться про злочинну угоду, в якій учасники в більшій чи меншій мірі, але ідентифіковані один одним¹). Разом із тим, ключовим моментом, на якому сходяться обидва визначення – розповсюдження можливе лише щодо невизначеного, необмеженого кола осіб. На нашу думку, такий зміст у поняття «розповсюдження» вкладається з огляду на необхідність відмежування цих дій від «збуту». Якби ж законодавець вжив лише один термін – йшлося б як про конкретного адресата, так і невизначеного його кола, тобто термін був би тотожний із розголошенням.

Такий же висновок стосується і співвідношення «розголошення» із «поширенням». Неправильним видається твердження О. П. Горпинюк про те, що розголошення є вузьким поняттям, оскільки передбачає, що адресат усвідомлює зміст інформації, яка йому розголошується (натомість поширення – дії, внаслідок яких інформація стає відомою *невизначеному* колу осіб). Вище нами вже було зазначено, що викладена у п.15 постанови ПВСУ від 27.02.2009 №1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» [232] дефініція «поширення» орієнтує на збіг її змісту із розголошенням (як конкретному адресату, так і їх невизначеному колу).

Таким чином, реальне співвідношення тотожності змісту понять «розголошення» (А), «поширення» (Б) та «розповсюдження» (В) можна зобразити графічно наступним чином. Ще раз наголошуємо на штучному характері розмежування «розповсюдження» та «збуту» за ст. 361-2 КК України, яке слід вирішити не шляхом надання синонімічним термінам різного змісту. Більше того, на нашу думку, не слід на рівні диспозицій кримінально-правових норм Особливої

¹ Навіть якщо особа розмістила здобуду інформацію на певній Інтернет-платформі, яка передбачає платний доступ до неї сторонніх осіб, то таких користувачів можна ідентифікувати як мінімум за ознакою авторизованості на платформі, або навіть при безготівковому переказі коштів (якщо оплата надходить до суб'єкта кримінального правопорушення на пряму від них, а не від самої платформи). Теоретично можливий випадок, коли авторизація не вимагається, а оплата здійснюється не на пряму – у такому разі ідентифікація адресата ускладнена, але принаймні суб'єкту злочину відомо про їх кількість з огляду на співвідношення виставленої ціни за інформацію та кількості коштів, що надійшли.

частини КК України, які позначають розголошення інформації з обмеженим доступом, використовувати термін «збут», оскільки неможливо запропонувати альтернативний йому варіант, який позначав би безоплатну передачу (окрім такого буквального формулювання). Краще використати корисливий мотив як кваліфікуючу ознаку. За таких обставин спростяться і межі доказування кримінального правопорушення – суду не потрібно буде встановлювати додатково факт передачі коштів, достатньо буде лише довести корисливий мотив.

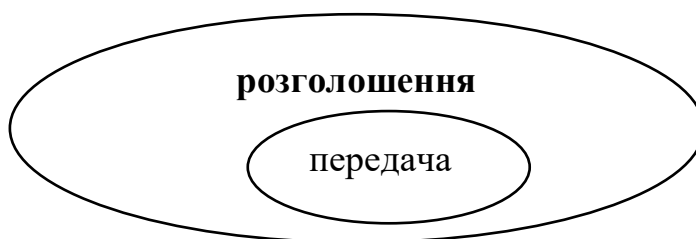

При аналізі термінів «розголошення» та «передача» О. Г. Семенюк відзначає, що якщо термін «передача» може бути віднесений до повідомлення будь-якої інформації [Т. Й. – і не тільки інформації], то «розголошення» більше підходить до оголошення секретних відомостей. Тобто дефініція «передача» ширше за своїм змістом і включає в себе дії по «розголошенню» інформації [273, с. 161]. Так, у тексті КК України «розголошення» вживається лише щодо інформації, у той час як «передача» позначає також посягання на свободу людини (наприклад, ст. 149 КК України), майно (наприклад, ст. 189 КК України), предметів, вилучених із цивільного обігу (наприклад, ст. 263 КК України) тощо, як і «надання» (ст. 159 КК України – виборчого бюлетеня; ст. 210 КК України – кредитів з бюджету; ст. 256 КК України – приміщень, сховищ, транспортних засобів тощо). Ця особливість знову ж таки повинна мати значення при виборі одного із цих термінів.

Однак порівнюючи ці терміни в контексті диспозицій ст. ст. 111, 114, 328 КК України, О. Г. Семенюк вказує на те, що дана розбіжність у змістовному наповненні цих понять не має ніякого значення, оскільки при скоєнні всіх цих діянь здійснюється «повідомлення», «обнародування» відомостей однієї і тієї ж категорії – що становлять державну таємницю [273, с. 161]. Більше того, автор вважає, що поняття «розголошення» більш точно відображає характер події, яка пов’язується саме з

виток інформації, а тому пропонує відмовитися від одночасного застосування двох термінів, залишивши тільки розголошення [273, с. 162].

На нашу думку, передача інформації (ст. ст. 111, 114, 232-3, 330 КК України) обов'язково передбачає конкретного адресата, який ідентифікується суб'єктом кримінального правопорушення (наприклад, іноземна держава), розголошення у свою чергу може бути спрямованим і на невизначене коло осіб (громадськість, людство тощо), але так само може передбачати і визначену сторонню особу, як це вказувалось вище в контексті. З огляду на наведене реальне співвідношення «передачі» та «розголошення» графічно можна зобразити так:

Однак міркування О. Г. Семенюка узгоджені між собою, адже автор разом із заміною терміну «передача» на «розголошення» пропонує також відмовитися від криміналізації діянь, передбачених ст. ст. 111 та 114 КК, пов'язаних зі здобуванням та передачею секретної інформації лише спеціальному адресату – іноземній державі, іноземній організації або їх представникам, та захищати інформацію від будь-якого стороннього впливу незалежно від того, хто є замовником такої інформації або кінцевим її адресатом [273, с. 155]. Дослідник пояснює це тим, що навіть на теперішніх початкових стадіях розвитку інформаційного суспільства, коли з появою Інтернету та розвитком сучасних технологій не виключається можливість заволодіння державною таємницею дистанційно, а інформаційні технології дають змогу вийти за межі традиційних структур і форм спілкування в межах однієї держави, стає очевидним застарілість традиційних поглядів на необхідність захисту секретної інформації лише від іноземних держав, організацій та їх представників. В умовах інформаційного суспільства потрапляння державної таємниці за межі контрольованої державою сфери режимно-секретної діяльності фактично призводить до можливості ознайомлення з її змістом необмеженого кола користувачів інформаційно-комунікаційних технологій незалежно від їх громадянства та держави

перебування [273, с. 153-154]. Як приклад, автор наводить ситуації протидії міжнародному тероризму, наркобізнесу, транскордонній та іншій організованій злочинності, які вимагають від держав розширення інформаційного обміну, в тому числі й відомостями, що становлять державну таємницю [273, с. 154]. За даними О. Г. Семенюка у період з 2005 по 2016 роки Службою безпеки України було надано 225 дозволів на передачу інформації, що становить державну таємницю, іноземним країнам та їх уповноваженим представникам. Зокрема, у 2014 році видано 27 таких дозволів, у 2015 – 3, у 2016 – 9 дозволів [273, с. 155]. Не можемо ні підтримати, ні спростувати вищевказані міркування О. Г. Семенюка, оскільки вони виходять за рамки цілей дослідження – визначення загальних ознак усіх кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом. Однак вони окреслюють цікавий напрям подальших перспективних наукових розробок.

Підсумовуючи, наголошуємо, що бажання суб'єкта кримінального правопорушення передати таку інформацію лише окремим особам чи всьому людству саме по собі не може свідчити про різний ступінь суспільної небезпеки відповідного діяння. Саме тому, на нашу думку, усі зазначені вище діяння слід позначати єдиним терміном «розголошення». Таке термінологічне (техніко-юридичне) вдосконалення текстів КК України, а так само регулятивного законодавства, зокрема КПК України, ЦК України та ГК України, сприятиме реалізації правової визначеності як складової принципу верховенства права [325, с.171].

Г) Наслідки розголошення

- *конструктивна ознака?*

Близько половини усіх юридичних складів кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом передбачають наслідки як обов'язковий (конструктивний) або альтернативний його елемент. Серед них істотна шкода (ч. 1 ст. 182, ч. 2 ст. 209-1, ст. 232 КК України), значна шкода (ч. 2 ст. 361-2 КК України), значний розмір/значний збиток/значна шкода (ч. 1 ст. 232-1, ч. 1 ст. 232-3 КК України), шкода здоров'ю (ч. 1 ст. 381 КК України), тяжкі наслідки (ч. 3 ст. 114-2, ст. 145, ч. 2 ст. 168, ч. 3 ст. 232-1, ч. 4 ст. 232-1, ч. 3 ст. 232-3, ч. 4 ст. 232-4, ч. 2 ст. 328, ч. 2 ст. 330, ч. 3 ст. 422 КК України), смерть або інші тяжкі наслідки (ч. 2

ст. 381 КК України). Відтак потребує відповіді питання, чи потрібно визнавати *de lege ferenda* обов'язковою (конструктивною) ознакою наслідки для усіх проявів розголошень, а якщо так – то в якій формі.

Даючи відповідь на питання, чому юридичний склад кримінального правопорушення за ст. 387 КК України є формальним, А. А. Бражник відзначає, що втрата контролю за поширенням таємної інформації, яка відбувається внаслідок ознайомлення сторонніх осіб із даними досудового розслідування, щодо яких існує заборона розголошення, носить майже необоротний характер. Це як раз і свідчить про те, що у разі вчинення цього посягання порушується стан захищеності інформації. Інформаційні відносини, що поставлені під охорону відповідної кримінально-правової норми, перебувають в уразливому стані, який пов'язаний із можливістю заподіяння різноманітної шкоди. Наприклад, знищення доказів, тиск на слідчого, вбивство свідка тощо, запобігти настанню якої досить важко з огляду на її непередбачуваність [52, с. 110]. Слідчий втрачає контроль за поширенням інформації, яка становить таємницю слідства, у результаті чого створюється стан небезпеки заподіяння шкоди інтересам слідства [52, с. 111]. Таким чином, наслідок розголошення даних досудового розслідування полягає у створенні загрози заподіяння істотної шкоди інтересам правосуддя [52, с. 110]¹. Такий висновок автора ґрунтується на позиції В. М. Кудрявцева, який вважав, що у випадках, коли законодавець вимагає встановлення можливості настання суспільно небезпечних наслідків (вони прямо зазначені у статті або ж їх встановлення впливає з її змісту), потрібно говорити про матеріальні склади злочинів, коли ж така можливість презюмується – про формальні [184, с. 170-171]. Тобто, фактично йдеться про те, що розголошення таємниці слідства – делікт створення небезпеки.

Разом із тим, цілий ряд дослідників висловлює протилежну думку – розголошення може бути кримінально каране лише у разі реального спричинення шкоди. Наприклад, Д. С. Азаров, досліджуючи зміст кваліфікуючої ознаки «істотна

¹ Такі міркування дослідника містять внутрішню суперечність, адже делікти створення небезпеки зазвичай відносять до кримінальних правопорушень з матеріальним складом. Натомість автор без будь якого обґрунтування відносить їх де факто до формальних складів.

шкода» щодо злочинів у сфері комп'ютерної інформації, вказує, що спричинення істотної шкоди є обов'язковою ознакою кожного злочину. В іншому випадку діяння слід визнавати **малозначним**, відповідно до ч. 2 ст. 11 КК [33, с. 161]. Тому, на його думку, видається слушним твердження М. І. Хавронюка про те, що діяння, які передбачалися статтями 361-363 КК, можна було визнати злочинними лише в разі заподіяння ними істотної шкоди, тобто за наявності відповідної кваліфікуючої ознаки [300, с. 414-416]. Л. В. Лобанова, аргументуючи аналогічну позицію з посиланням на Загальну декларацію прав людини, указує на те, що законодавець, формулюючи склад злочину [*Т.Й.* – розголошення даних досудового розслідування] як формальний, суттєво **обмежує одне з основних прав людини** – право на розповсюдження інформації. Включення ж у кримінальний закон норми, яка передбачає відповідальність за розголошення даних попереднього розслідування можливо було б виправдати у випадку, коли б цей склад носив матеріальний характер [191, с. 241-242].

Висловлені вище аргументи на користь «матеріального складу» розголошення не підтримуються нами. Так, науковці, які вказують на безумовну малозначність розголошення, яким не заподіяно істотної шкоди, забувають про те, що діяння має бути малозначним і з суб'єктивної сторони – за наявності розбіжності між фактично вчиненим та умислом особи настає відповідальність за замах на те кримінальне правопорушення, яке намагалась вчинити особа. А отже, розголошення без шкоди не безумовно не становитиме кримінальне правопорушення. Інший аргумент спростовується тим, що правомірність обмеження права особи на інформацію підлягає оцінці як при конструюванні норми-заборони законодавцем, так і при кваліфікації діяння особи судом як кримінально-протиправного (оцінка пропорційності кримінального переслідування). У обох випадках до уваги береться потенційна чи реальна шкода від таких дій (не тільки), а відсутність такої конструктивної ознаки у юридичному складі кримінального правопорушення як наслідки не є перешкодою у цьому. А отже додатково «виправдовувати» існування певного юридичного складу кримінального правопорушення його матеріальним характером не потрібно. Це означає, що теза про обов'язковість «традиційних»

наслідків як конструктивної ознаки в юридичному складі відповідного кримінального правопорушення не підтверджується обґрунтованими та беззаперечними аргументами, а отже не може бути використана.

На нашу думку, традиційне розуміння змісту об'єктивної сторони кримінальних правопорушень-розголошень потребує переосмислення, яке *може* відбуватися у трьох напрямках: а) об'єктивна сторона не включає жодного наслідку, всі юридичні склади кримінальних правопорушень є формальними; б) наслідком є особливий юридичний стан у вигляді «заволодіння адресатом інформацією з обмеженим доступом» (безпосередній причинно-наслідковий зв'язок); в) первинним наслідком є особливий юридичний стан у вигляді «заволодіння адресатом інформацією з обмеженим доступом», а похідним – фізична, психічна, майнова, організаційна чи інша шкода (опосередкований причинно-наслідковий зв'язок).

При конструюванні норм-заборон щодо розголошення інформації з обмеженим доступом слід враховувати викладені вище висновки щодо моменту його закінчення – заволодіння адресатом предметом кримінального правопорушення (у тому числі і без ознайомлення з його змістом). Якщо його ідентифікувати як окремий елемент юридичного складу кримінального правопорушення – наслідки, то передбачення ще додаткових наслідків – майнової, моральної чи організаційної шкоди вносить певну невизначеність (варіант в).

Однак критерієм для виділення такого наслідку є «невходження» його до змісту діяння. Адже віднесення до формальних складів кримінальних правопорушень, момент закінчення яких пов'язаний не з моментом завершення (повного виконання) суспільно небезпечного діяння, а з моментом констатації якихось *додаткових обставин*, що слідують за такою поведінкою і перебувають з нею у причинно-наслідковому зв'язку, породжує певні сумніви [98, с. 130].

Наведені міркування у попередніх підрозділах підтверджують, що окреслений вище момент закінчення входить у зміст самого діяння аналогічно, наприклад, до моменту закінчення таких видів кримінальних правопорушень як незаконне позбавлення волі чи викрадення людини [176, с. 137, 143]. Отже підстав для його виділення як своєрідного наслідку немає.

Отже, за загальним правилом, наслідки не є обов'язковою конструктивною ознакою нормативно-теоретичної юридичної конструкції кримінального правопорушення-розголошення інформації з обмеженим доступом.

- *характер та формалізованість наслідків*

Законодавець для опису матеріальної (у тому числі фізичної) та нематеріальної шкоди у кримінальному законі позначає єдиним терміном, який може вказувати на оціночну або формально-визначену ознаку. І хоча у науковій літературі найбільш актуальним є питання формалізації призначення покарання, однак деякі розробки стосуються також ознак юридичних складів кримінальних правопорушень. Наприклад, М. П. Ігнатенко підкреслює, що максимальний ступінь формалізації ознак об'єктивної сторони злочину дозволить звужити межі кримінально-правових санкцій, і відповідно, межі суддівського розсуду. Цей процес повинен перш за все відбуватися шляхом надання легального тлумачення оціночних ознак у примітках статей Особливої частини КК України [145, с. 86].

За логікою законодавця для різних видів розголошень характерні різні види шкоди. Так, при розголошенні інсайдерської інформації кримінально-правове значення має лише матеріальна шкода (ч. 1 ст. 232-1 КК України), а при розголошенні інсайдерської інформації щодо оптових енергетичних продуктів (ч. 1 ст. 232-3 КК України) – будь-яка шкода. Важливо підкреслити, що ознака наслідку лише за ч. 1 ст. 232-1 КК України є абсолютно формалізованою (в п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян), у 3 випадках – частково формалізованою (ч. 2 ст. 182, ч. 2 ст. 361-2, ч. 3 ст. 232-1 КК України), а у всіх інших йдеться про оціночну ознаку.

ч. 1 ст. 232-1	ч. 2 ст. 182	ч. 2 ст. 361-2
значний розмір/ значний збиток/ <u>значна шкода</u>	<u>істотна</u> шкода	<u>значна</u> шкода
500 нмдг ≥	100 нмдг ≥	100 нмдг ≥

Як специфічний прояв нематеріальних наслідків суди визначають організаційні зміни. Наприклад, згідно з вироком Рівненського міського суду Рівненської області від 06 червня 2017 року у справі № 569/5912/17 до тяжких наслідків віднесені зміни

форм, методів, тактики, підходів проведення розслідування, а саме застосування більш складних та коштовних шляхів реалізації цих заходів органами безпеки України [65]. Відповідно до вироку Солом'янського районного суду м. Києва від 13 червня 2017 року у справі №760/9476/17-к (провадження № 1-кп/760/1032/17) діяння особи не дозволило належним чином виконати завдання кримінального провадження, визначені ст. 2 КПК України щодо забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з метою притягнення до відповідальності кожного, хто вчинив кримінальне правопорушення та ст.22 КПК України щодо рівності прав сторін кримінального провадження на реалізацію процесуальних прав, передбачених КПК України, щодо заборони розголошення відомостей про факт та методи проведення негласних слідчих дій та ст. 222 КПК України щодо недопустимості розголошення відомостей досудового розслідування, тобто спричинило тяжкі наслідки [67].

Отже, наслідки від розголошення можуть мати як матеріальний вимір (збитки, упущена чи набута вигода), так і нематеріальний (школа життю або здоров'ю, честі, гідності, діловій репутації, а також необхідність проведення певних заходів¹ чи неможливість їх проведення² тощо). Їх значимість (істотність, тяжкість) може бути різною залежно від обставин вчинення кримінального правопорушення. Формалізувати, звісно, можна лише наслідки у матеріальному вимірі. Як вказувалось вище, ми підтримуємо вчених, які відстоюють позицію щодо неможливості в межах кримінального закону надавати одній і тій же характеристиці різні, у тому числі числові значення. На жаль, частково така ситуація склалася і щодо наслідків розголошення (таблиця вище), яка потребує виправлень. І хоча правильність числових орієнтирів оцінити важко, як і запропонувати належну та обґрунтовану їм альтернативу, все ж викладену вище основну тезу слід дотриматись (бажано на рівні всього кримінального закону).

¹ Передислокувати війська після повідомлення ворогу їх місцезнаходження, змінити анкетні дані та місце проживання особи, щодо якої вживаються заходи захисту.

² Неможливо віднайти докази, які було заплановано виявити під час обшуку, якщо особа була попереджена про таку слідчу дію та попередньо знищила їх; неможливо влаштуватися на роботу після розголошення діагнозу пацієнта.

Г) Причинно-наслідковий зв'язок

Наслідки як об'єктивна ознака юридичного складу кримінального правопорушення з матеріальним складом ніколи не існують окремо – вони завжди передбачають наявність причинного зв'язку [179, с. 310]. Цікаву проблему – про інформаційну причинність – у теорії кримінального права порушує Н. М. Ярмиш. На її думку, інформація слугує не причиною змін стану або поведінки людини, а всього лише носієм причини. Причина ж формується як результат взаємодії інформації зі свідомістю людини. Носієм причини може бути не будь-яка інформація, а лише така, що викликає мимовільні реакції. Так, інформація трагічного або загрозливого характеру може слугувати носієм причини переляку, шоку, що, у свою чергу, здатні стати причиною розладу здоров'я і навіть смерті. У всіх інших випадках має місце не інформаційна причинність, а інформаційне зумовлення. Причиною зміни поведінки людини слугує прийняття нею рішення на основі вибору з якогось набору можливостей [327, с. 9].

У цьому контексті необхідно констатувати, що в теорії кримінального права однозначної дефініції причинно-наслідкового зв'язку немає. О. О. Дудоров відзначає, що у кримінально-правовому розумінні причинний зв'язок означає, що суспільно небезпечний наслідок був породжений певним злочинним діянням, а не поведінкою третіх осіб (у тому числі потерпілого) чи будь-яких інших зовнішніх сил (втручання сил природи, технічних процесів тощо). Інакше кажучи, якби не було діяння, суспільно небезпечний наслідок не настав би [92, с. 215]. Традиційно, у вітчизняній кримінально-правовій літературі до основних теорій причинного зв'язку відносять такі: теорія еквівалентності, або іноді – «теорія необхідної умови» («*conditio sine qua non*»); теорія адекватності причини; теорія необхідного спричинення; нерівноцінних умов; найближчої причини; реальної можливості; вірогідної причинності тощо [179].

Однак слушно, на нашу думку, О. О. Дудоров наголошує на різниці причин та умов: «Треба розрізняти такі детермінуючі фактори, як причина та умови. Останні, на відміну від причини, хоч і відіграють певну роль у розвитку причинного зв'язку (можуть його пришвидшувати або, навпаки, гальмувати), самі по собі не спроможні у конкретній обстановці породжувати ті чи інші наслідки. Натомість причина слугує

вирішальним і визначальним фактором настання наслідків. Так, умовою, а не причиною настання смерті пасажирів, який несподівано вистрибнув з кузова і загинув під колесами зустрічного транспорту, є діяння водія автомобіля, який у порушення встановлених правил дозволив пасажирів їхати в кузові» [92, с. 216]. На думку автора, діяння повинне відігравати у ланцюгу детермінації роль необхідної передумови настання суспільно небезпечного наслідку (подумки виключивши із зазначеного ланцюга певне діяння, треба переконатись у тому, що без нього наслідок не настав би [92, с. 220].

Розглянемо у цьому ключі взаємозв'язок діяння та наслідків в існуючих у кримінальному законі матеріальних складах кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом. Так, за ст. 145 КК України відповідальність настає за розголошення лікарської таємниці, що спричинило тяжкі наслідки. Під тяжкими наслідками у цьому випадку розуміють: погіршення стану здоров'я особи, відомості щодо якої розголошено, її психічна хвороба чи самогубство, звільнення особи, відомості щодо якої розголошено, з роботи тощо [209, с. 276], самогубство чи самокалічення потерпілого, серйозне загострення його хвороби внаслідок переживань [208, с. 313], ускладнення процесу протікання хвороби потерпілого, спричинення суттєвої моральної чи фізичної шкоди у вигляді легких тілесних ушкоджень [176, с. 132]. Коли йдеться про фізичну шкоду здоров'ю потерпілого (пацієнта), то вона настає в результаті ланцюгу подій, наприклад: (1) діагноз пацієнта стає надбанням сторонньої особи – (2) потерпілий дізнається про таке розголошення – (3) у потерпілого виникають певні негативні емоції (тривога, розпач, гнів, розчарування, стрес тощо) – (4) шкода фізичному чи психічному здоров'ю. Як бачимо, саме на 2 та 3 ланку звертає увагу Н. М. Ярмиш, коли говорить про інформацію як про носія причини. На нашу думку, у наведеному вище прикладі наявний причинно-наслідковий зв'язок, адже без діяння (1) ланцюг подій не був би «запущений». Якщо ж аналізувати прояви моральної шкоди потерпілому, то ланцюг подій виглядатиме приблизно так само, за винятком 4 ланки, у тому числі і коли потерпілим від кримінального правопорушення є юридична особа (шкода діловій репутації суб'єкта господарювання)

Для аналізу причинного зв'язку між діянням та матеріальною шкодою за розголошенням дослідимо зміст ознаки «істотна шкода» за юридичним складом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 232 КК України, у частині матеріальної шкоди: прямі матеріальні збитки, витрати на відвернення шкідливих наслідків використання відомостей іншими суб'єктами господарської діяльності, збитки від зниження реалізації продукції і товарів чи зниження попиту на послуги, затрати на перепрофілювання напрямів діяльності, збитки від зниження цін на товари і послуги [209, с. 478], збитки від невиконання або неналежного виконання договірних зобов'язань, зриву переговорів, розірвання партнерських стосунків, фінансування витрат, пов'язаних із відверненням негативних наслідків розголошення комерційної таємниці конкурентам, запровадженням нових технологій або забезпеченням безпеки суб'єкта господарювання [176, с. 667]. У даному випадку ланцюг можна побудувати, наприклад, таким чином: (1) розголошення комерційної таємниці – (2) адресат аналізує потенційні шляхи її використання – (3) адресат (або інша особа) інтегрує комерційну таємницю потерпілого в свою господарську діяльність – (4) знижується попит на продукцію потерпілого – (5) упущена вигода для потерпілого. Звісно, якщо цей ланцюг можна побудувати, а згодом теоретично «вирвати» ланку розголошення, то можна побачити, що причинний зв'язок наявний.

Однак не всі матеріальні юридичні склади розголошень вимагають наявності конкретного потерпілого (ч. 1 ст. 111, ч.2 ст. 111, ч.1 ст. 114, ч.1-3 ст. 114-2, ч.2 ст.328, ч.2 ст. 330, ч.3 ст.422 КК України). До тяжких наслідків за ч.2 ст.328 КК України можна віднести випадки, коли внаслідок розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, відповідні державні органи вимушені були істотно змінювати зміст стратегічних, оперативних, мобілізаційних та інших важливих планів, організацію охорони певних об'єктів, систему зв'язку, напрями науково-дослідних чи конструкторських робіт, що було пов'язано із заподіянням державі значної матеріальної шкоди [208, с. 760], відомості стали надбанням іноземної розвідки або якщо розголошення державної таємниці спричинило значну шкоду обороноздатності, економіці або іншим державним інтересам України [209, с. 664]. Первинною у таких випадках є так звана «організаційна шкода», але відновлення чи зміна організаційних

заходів може вимагати фінансових затрат (збитки). Тому, не можемо погодитися із О. Г. Семенюком щодо того, що лише в результаті витоку секретної інформації та наступних активних дій особи, що була з нею обізнана у протиправний спосіб, може настати наслідок, якого законодавець намагається запобігти шляхом установа кримінальної відповідальності за ці злочини [273, с. 148-149]. Дослідник вказує на те, що адресат розголошення повинен використати відповідні відомості на шкоду охоронюваним сферам життєдіяльності людини [273, с. 148]. На нашу думку, дуже часто певних організаційних дій вимагає вже сам факт заволодіння державною таємницею сторонніх осіб (для відвернення більшої шкоди), а часто такі заходи потребують фінансування. Ланцюг подій може мати такий зміст: розголошення державної таємниці щодо негласних слідчих (розшукових) дій – адресат аналізує потенційні шляхи використання інформації – адресат (або інша особа) використовує її – обрані методи негласних слідчих (розшукових) дій стають неефективними – уповноважені особи змушені знаходити нові способи документування протиправної діяльності – матеріальна шкода (альтернативно).

Всі наведені приклади підтверджують з одного боку, що при розголошенні зв'язок між діянням та наслідком опосередкований (у заподіяння кримінально протиправного результату втручається поведінка третіх осіб або зовнішніх сил), але все ж таки причинний, адже без самого розголошення інформації не було б продукту (інформації), яку свідомість адресата чи потерпілого могли б опрацьовувати.

2.3. Змістовні суб'єктивні характеристики

А) Особливості змісту вини

Відповідно до сучасної доктрини кримінального права кримінальне правопорушення розглядається як явище, що включає в себе як об'єктивну, так і суб'єктивну складові. Ознака ж винності, як стрижнева ознака суб'єктивної сторони, покликана відобразити внутрішню сутність кримінального правопорушення, яка полягає в психічному ставленні особи до вчинюваної дії чи бездіяльності та її наслідків. Установлення саме цієї ознаки дозволяє уникнути випадків притягнення осіб до кримінальної відповідальності за відсутності вини [52, с. 135].

У науковій літературі немає єдності щодо форми вини при розголошенні інформації з обмеженим доступом. Наприклад, О. М. Алієва при аналізі юридичного складу кримінального правопорушення за ст.145 КК України вказує на те, що форма вини – умисна. Вона вважає, що йдеться як про прямий, так і про непрямий вид умислу, адже особі може бути при розголошенні лікарської таємниці байдуже настання негативних наслідків [36, с. 78]. Форму вини за ст. 132, 145 КК України як умисну визначає також Т. Ю. Тарасевич [282, с. 9]. Натомість Г. В. Чеботарьова вважає, що для підвищення правових гарантій забезпечення медичної таємниці, необхідно переглянути суб'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 145, та криміналізувати розголошення лікарської (медичної) таємниці з альтернативною виною [307, с. 27]. О. Ю. Шопіна також вказує на те, що діяння у вигляді розголошення інформації, яке може бути вчинено умисно або через необережність [322, с. 95].

Визначаючи суб'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 132 КК України, О. О. Дудоров стверджує, що суб'єктивна сторона злочину характеризується умислом або необережністю (в останньому випадку, оскільки аналізований злочин є злочином із формальним складом, – лише злочинною недбалістю) [211, с. 400].

Виключно на прямому умислі як виді вини за ст. 168 КК України наполягає В. В. Гальцова [77, с. 18-19]. При цьому, змістом інтелектуальної ознаки при

розголошенні таємниці усиновлення (удочеріння) виступають: 1) усвідомлення ознак предмета злочину, у тому числі таємності інформації щодо усиновлення (удочеріння); 2) усвідомлення фактичної сторони діяння, що вчинюється і полягає у розголошенні таємниці усиновлення (удочеріння); 3) усвідомлення суб'єктом злочину відсутності згоди усиновителів (удочерителів) на розголошенні таємниці усиновлення (удочеріння) і у порушенні заборони такого розголошення; 4) усвідомлення суспільної небезпечності діяння і (хоча би у загальних рисах) об'єкта злочину розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) [77, с. 19]. Вольова ознака вказаних злочинів полягає у тому, що особа бажає вчинити дії, які вона усвідомлює і тим самим спричинити шкоду об'єкту кримінально-правової охорони. Мотив та мета вчинення цих злочинів не є обов'язковими ознаками цих складів кримінальних правопорушень, але мають урахуватись при призначенні покарання. Аналогічно Т. А. Чолан щодо ст. 168 КК України вказує виключно на прямий умисел [312, с. 162], хоча й ніяк не мотивує свій висновок.

Так само Ю. Г. Старовойтова вказує на те, що діяння за ч. 2 ст. 209-1 КК України може бути вчинене лише з прямим умислом. Інтелектуальний момент прямого умислу при вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 209-1 КК України, характеризується усвідомленням того, що: інформація, яка розголошується, підлягає наданню Уповноваженому органу; її адресат не має права доступу до неї; вона була отримана на законній підставі; а також передбаченням результату - отримання інформації адресатом. Вольовий момент полягає в бажанні настання зазначених результатів [279, с. 5].

Що покладено в основу всіх цих міркувань? Чому форма вини при вчиненні розголошення інформації має бути виключно умисною? Як на визначення форми вини впливає ставлення особи до наслідків? Для початку розглянемо текст кримінального закону на предмет прямого (текстуального) закріплення у ньому ознак вини (див. схему №4).

Цікаво, що виключно на рівні диспозиції ст. 145 та ст. 232 КК України вказується про умисел при розголошенні. Доречно відзначають В. В. Балабко, Л. Карпенко та Г. В. Чеботарьова, що за ст. 145 КК України йдеться про кримінальне

правопорушення із матеріальним складом, а відтак превалює ставлення до наслідків, тобто це кримінальне правопорушення у цілому є необережним [43, с. 172; 152, с. 116; 306, с. 418, 538].

З огляду на ці висновки, вказані дослідники пропонують виключити цю ознаку із тексту кримінального закону. На нашу думку, вищезазначені дослідники упускають дуже важливий момент – у тексті кримінального закону прикметник «умисне» вжито саме щодо дієслівного іменника «розголошення», який позначає діяння.

Всі інші ж юридичні склади розголошень інформації з обмеженим доступом описані без використання характеристик вини, що і дозволяє науковцям вважати, що йдеться і про необережні прояви поведінки. В. О. Навроцький вказує: «Якщо немає даних, які однозначно свідчать про умисний або лише про необережний характер певного посягання, то відповідальність за нього настає при обох відомих закону формах вини [206, с. 600]. При цьому, більшість дослідників вважає, що сама конструкція «розголошення» не дозволяє однозначно стверджувати, що його вчинити з необережності неможливо. При встановленні специфічних ознак цього діяння здійснюється акцент на цілеспрямованому характері самого розголошення (передачі інформації) [52, с.137; 98, с. 134].

О. П. Горпинюк та І. В. Єдинак вважають, що визначення виду вини у передбаченому у ст. 163 КК України кримінальному правопорушенні пов'язане з більш складною та глобальнішою проблемою – проблемою вини у формальних складах кримінальних правопорушень загалом, яка потребує законодавчого врегулювання з огляду на буквальний зміст ст. 24 КК України [80, с. 201; 98, с. 129-130]. Однак О. П. Горпинюк вважає, що з огляду на недостатній рівень суспільної безпеки існування кримінальної відповідальності за розголошення інформації з необережності не є виправданим [98, с. 135]. Аналогічно (з посиланням на ступінь суспільної небезпечності) відкидає необережне розголошення таємниці досудового розслідування А. А. Бражник [52, с. 139].

Схема №4. Вина.

УМИСНА ФОРМА ВИНИ

/

НЕОБЕРЕЖНА ФОРМА ВИНИ

Зазначено у тексті КК

Стаття 159

Стаття 145

Стаття 209
(ч.2)

Стаття 232

Стаття 232-3

Стаття 114-2

Стаття 168

Стаття 182

Стаття 232-1

Стаття 422

Стаття 328

Стаття 330

Стаття 361-2

Стаття 381

формальні

матеріальні

НЕ зазначено у тексті КК

Стаття 111

Стаття 114

Стаття 132

Стаття 163

Стаття 397

Стаття 387

Відтак, у першу чергу слід визначитися, чи може розголошення як діяння вчинитися з необережності. На жаль, науковці у цьому контексті обмежуються констатацією такої можливості [43, с. 172], або, навпаки, «вважають самоочевидним, що збути чи розповсюдити інформацію з обмеженим доступом через необережність не можна» [33, с. 194-195].

Розглянемо названі у науковій літературі випадки необережного розголошення. І. В. Єдинак наводить такий: «Поштар може заховати сумку з листами в кущах неподалік багатоквартирного будинку з тим, щоб через деякий час повернутися і продовжити розносити кореспонденцію його мешканцям» [98, с. 133-134]. М. Й. Коржанський наводив як приклад необережного розголошення втрату листа, а також телефонну розмову, що була підслухана стороннім [171, с. 403]. А. А. Бражник допускає, що необережним можуть виявитись дії слідчого, який, виходячи з кабінету, залишає матеріали кримінального провадження на столі, у зв'язку із чим у сторонніх осіб з'являється можливість ознайомитися з ними [52, с. 137]¹.

Які кореспондуючі норми регулятивного права порушуються у таких «необережних» випадках? Слідчий чи поштар явно порушують норми щодо зберігання довірених їм документів (чи інших носіїв інформації) – недбало ставляться до виконання обов'язків. Їх дії, а також у деяких випадках поведінка особи, яка спілкується по телефону, не спрямовані напряму на порушення режиму охорони певної інформації, однак здатні спричинити її витік. Можливо, у подальшому порушиться також і кореспондуюча розголошенню норма, адже вона не містить вказівок на вину, тому може бути порушена і з необережності. Однак у такому разі йтиметься про похідне порушення від службової недбалості. А отже, логічно припустити, що особа повинна відповідати саме за перше порушення нею

¹ Зауважимо, хоча всі ці приклади, дійсно, можуть бути свідченням необережної (недбалої) поведінки при виконанні службових чи інших обов'язків, однак цілком можуть бути і проявом умисної поведінки. Наприклад, якщо суб'єкт для телефонної розмови навмисне обрав людне місце, не дистанціюється від стороннього слухача, використовує режим гучного зв'язку (розголошення необмеженому колу осіб), чи якщо сторонній слухач виявляється конкретним адресатом – у такому разі телефонна розмова є лише способом маскування своєї діяльності. Або якщо слідчий залишив на столі матеріали кримінального провадження, знаючи достовірно, що за декілька секунд зайде особа, яка «придбала» у нього таку інформацію. У цих випадках ціль суб'єкта одна – свідомо порушити таємницю.

правопорядку. Наприклад, за ст. 212-5 КУпАП¹ правопорушенням визнається порушення порядку зберігання носіїв інформації. На нашу думку, йдеться про вид службової недбалості (необережного правопорушення), що може (але не завжди) передувати розголошенню. Хоча О. П. Горпинюк, напевне, посперечалася б, вважаючи, що правила зберігання носіїв інформації можна порушувати лише умисно: «Злочин [Т. Й. – за ст. 163 КК України] може бути вчинений через недотримання правил поведінки із таємницею (наприклад, лікар забув медичну картку в приймальню покої, громадському транспорті, на вулиці). На умисність вчинення відповідного посягання вказує те, що спеціальний суб'єкт (лікар) завжди ознайомлений із спеціальними правилами; він завжди знає, яких професійних обов'язків не дотримується, а це вказує на усвідомлення суспільної небезпечності посягання» [80, с. 206-207]. Такий аргумент не може бути прийнятним, адже інтелектуальний момент кримінальної протиправної самовпевненості також передбачає усвідомлення суспільної небезпечності посягання [177, с. 177].

Звісно, при цьому відкритим залишається питання про те, чи така службова недбалість містить будь-які специфічні ознаки, а отже чи претендує вона на самостійність. Разом із тим, слід констатувати, що критерієм для розмежування юридичних складів кримінальних правопорушень за ст. ст. 328-329 КК України, в перш у чергу, є не форма вини, а пов'язаність із різними нормами регулятивного права, які потенційно порушуються (ст. 328 – «заборона розголошення», ст. 329 – «порушення порядку зберігання інформації»).

Додатковим аргументом для неможливості криміналізації необережної поведінки при розголошенні також може бути те, що схожа поведінка щодо майна (юридичний склад кримінального правопорушення за ст. 191 КК України – «розтрата») є теж умисним діянням, а необережна поведінка, яка призвела до необґрунтованої втрати майна, кваліфікується за ст. 367 КК України.

¹ Порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, що призвело до розголошення такої інформації.

Отже, для цілей кримінального закону розголошення має бути умисним кримінальним правопорушенням (за виключенням випадків «змішаної форми вини», коли конструктивною ознакою юридичного складу є наслідки, ставлення до яких може бути необережне¹).

Інтелектуальний момент умислу при розголошенні не має будь-яких особливостей та полягає в усвідомленні суспільної небезпечного характеру діяння, передбаченні суспільно небезпечних наслідків у разі їх входження до об'єктивної сторони юридичного складу кримінального правопорушення.

Для визначення потенційно правильного для розголошення виду вини слід проаналізувати зміст вольового моменту умислу, адже підставою розмежування двох його видів є те, що при прямому умислі винна особа бажає настання суспільно небезпечних наслідків, а при непрямому виявляє байдужість до таких наслідків, не бажає, але свідомо припускає їх настання [209, с. 40]. У останньому випадку у суб'єкта немає прямого інтересу у спричиненні шкідливих наслідків, вони – ціна, яку винний готовий сплатити заради досягнення цілей, які, як правило, знаходяться за межами юридичного складу кримінального правопорушення [179, с. 373]. Зрозуміло, що для формальних юридичних складів-розголошень така диференціація позбавлена сенсу. А окрім цього, якщо особа вчиняє діяння, усвідомлюючи його характер, це означає, що вона бажає вчинити це діяння. Якщо хтось бажає, щоб його діяння не мало певного характеру, він не вчиняє цього діяння [212, с. 117]. Разом із тим, поки значна частина розголошень – матеріальні юридичні склади кримінальних правопорушень, при вчиненні можна припустити, що винний ставиться байдуже до настання наслідків чи припускає їх настання, хоча не зацікавлений у них. Наприклад, при збуті інформації з обмеженим доступом ціль суб'єкта – отримати матеріальну чи нематеріальну вигоду в обмін на неї, а от чи буде спричинена цим фізична, майнова чи організаційна шкода навряд чи має для нього першочергове значення. Відтак, вчинення розголошення з непрямым умислом не слід виключати.

¹ Про дискусійність *de lege ferenda* наслідків як конструктивної ознаки юридичних складів кримінальних правопорушень-розголошень йшлося у попередньому підрозділі.

Б) Особливості суб'єкта розголошення

Суб'єкт кримінального правопорушення є одним із основних елементів юридичних складів кримінальних правопорушень. Відсутність суб'єкта виключає наявність складу кримінального правопорушення і зумовлює відсутність підстав для притягнення особи до кримінальної відповідальності.

До загальних (обов'язкових) ознак суб'єкта кримінального правопорушення відносять: 1) фізичну особу; 2) вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність; 3) осудність [179, с. 322]. Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 18 КК України суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність. Їх зміст не може мати уточнень в контексті аналізу кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом.

Найбільш жваві наукові дискусії в контексті аналізу кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом все ж точаться щодо змісту факультативних ознак. Зокрема, факультативними є ознаки так званого спеціального суб'єкта кримінального правопорушення, поняття якого визначено у ч. 2 ст. 18 КК України [179, с. 322]: «Спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа».

Можна виокремити два підходи у науковій літературі щодо визначення суб'єктів юридичних складів кримінальних правопорушень-розголошень:

- 1) Суб'єкт розголошення загальний;
- 2) Суб'єкт розголошення спеціальний.

Наприклад, Д. С. Азаров визначаючи суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 361-2 КК України, вказує на те, що він загальний [33, с. 180]. О. В. Сосніна по суті також вказує на загальний суб'єкт кримінального правопорушення за ст. 182 КК України, однак поділяє його на дві категорії осіб: 1) особа, яка не має права володіти даною інформацією (тобто особа, яка незаконно її

зібрала чи іншим незаконним способом її отримала); 2) особа, яка має право володіти цією інформацією в силу закону, але зобов'язана тримати її в таємниці (професійна таємниця) [278, с. 109]. В. В. Гальцова навіть обґрунтовує необхідність виключення із переліку кваліфікуючих ознак розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) (ч. 2 ст. 168 КК України) його вчинення працівником медичного закладу, оскільки обов'язок збереження таємниці усиновлення (удочеріння) покладається на всіх осіб, які мають відношення до здійснення усиновлення (удочеріння) [72, с. 21].

Натомість О. М. Алієва при характеристиці суб'єкта кримінального правопорушення за ст. 145 КК України звертає увагу на те, що ним можуть бути медичні працівники усіх рівнів, а також інші працівники медичних закладів. Спеціальною ознакою суб'єкта є вчинення кримінального правопорушення при здійсненні медичної діяльності [36, с. 77-78]. Г. В. Чеботарьова вказує, що суб'єкт розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження ВІЛ чи іншої невиліковної інфекційної хвороби «допоміжний працівник, який самостійно здобув інформацію» визначається як особа, що виконує завдання в галузі охорони здоров'я, що пропонується уточнити в диспозиції ст. 132 КК України [307, с. 30].

Міркування всіх названих вище вчених претендують на правильність в частині визнання суб'єкта розголошення загальним чи спеціальним. Адже на рівні чинного кримінального закону законодавець знову ж таки чітко не визначився: в одних випадках у диспозиції зазначені конкретні ознаки спеціального суб'єкта, а в інших – відповідної вказівки немає (див. відповідну таблицю), що дозволяє вченим дійти висновку про те, що суб'єкт таких кримінальних правопорушень загальний. Підкреслимо, що юридичних складів кримінальних правопорушень-розголошень зі спеціальним суб'єктом більше вже виходячи навіть з опису у кримінальному законі.

Однак у цьому контексті слід згадати норми регулятивного права, які кореспондують кримінально-правовим нормам-заборонам. Зі змісту таблиці (додаток 4 до дисертації) видно, що лише у деяких випадках наявна окремо норма для загального суб'єкта, і окремо – для спеціального (для таємниці кореспонденції, таємниці усиновлення (удочеріння)). Необхідно підкреслити, що положення ч. 2

ст. 163 та ч. 2 ст. 168 КК України передбачають альтернативну кваліфікуючу ознаку спеціального суб'єкта. Є випадки, коли відповідна норма регулятивного права не передбачає спеціального суб'єкта, хоча кримінально-правова заборона вимагає її прямо (нормі ч. 2 ст. 387 КК України не кореспондує відповідна норма регулятивного права зі спеціальним суб'єктом). Хоча більш важливою є протилежна ситуація, коли норма регулятивного права вимагає спеціального суб'єкта, натомість за кримінальним законом (буквально) йдеться про загального.

Наприклад, у ч. 1 ст. 397 КК України суб'єкт кримінального правопорушення не описаний взагалі, хоча обов'язок зберігати адвокатську таємницю поширюється на адвоката, його помічника, стажиста та осіб, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також на особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю (ч. 3 ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [114]), а не на всіх осіб. Аналогічним є випадки розголошення інсайдерської інформації особою, яка нею володіє – працівником емітента, професійним учасником ринків капіталу, оферентом, хоча за ст. 232-1 КК України йдеться про загального суб'єкта кримінального правопорушення. Тобто, у таких випадках норма регулятивного права по суті обмежує коло суб'єктів кримінального правопорушення, вказує на необхідність їх обмежувального тлумачення правозастосувачем та на техніко-юридичний недолік – неповноту в описанні у тексті кримінального закону ознак суб'єкта кримінальних правопорушень-розголошень інформації. Так само, після аналізу норм права про адміністративні правопорушення виявляється, що виборець та учасник референдуму не можуть бути суб'єктом кримінального правопорушення за ст. 159 КК України (принаймні у разі публічного розголошення), хоча у тексті кримінального закону такого застереження немає, як і вказівки на «іншу особу» тощо.

У цілому, завдяки співставленню відповідних даних виявляється, що на сьогодні загальними можна вважати лише суб'єктів кримінальних правопорушень за ст. ст. 163, 168, 182 КК України, які по суті витікають із відповідних кореспондуючих норм-прав. Всі інші заборонні норми-розголошення (16 статей КК України)

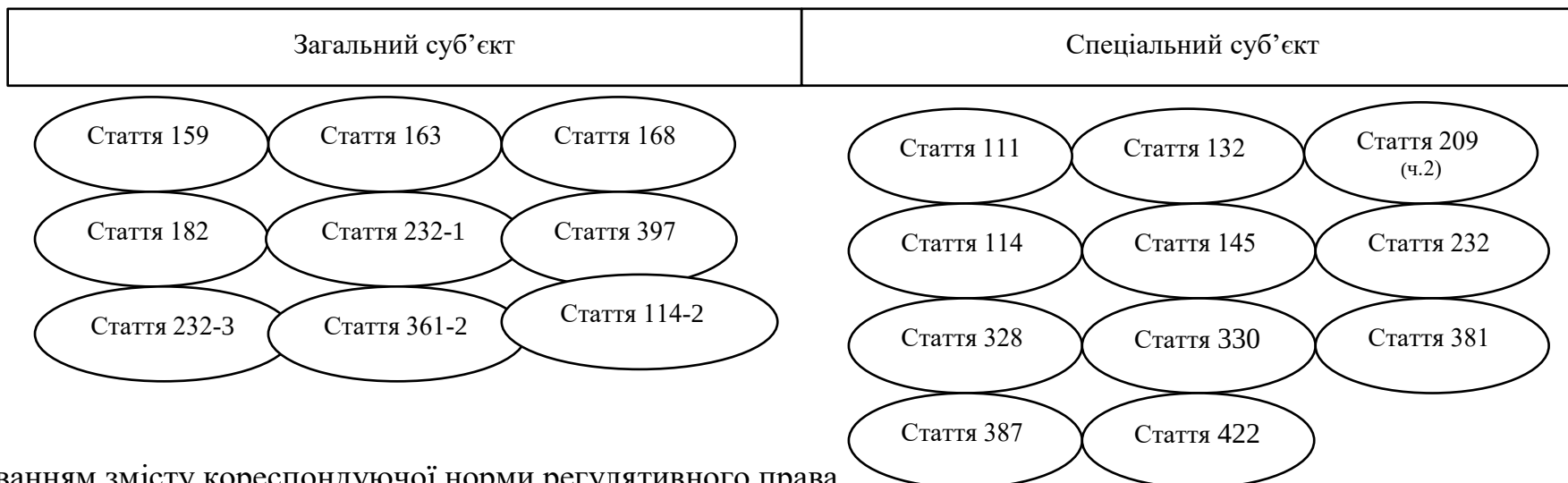
передбачають певний ступінь конкретизації (спеціалізації) суб'єкта кримінального правопорушення.

Тут важливо відзначити два моменти. По-перше, ми поділяємо міркування В. В. Гальцової щодо того, що суспільна небезпечність дій, вчинених службовою особою, підвищена, що й обумовило включення даної ознаки до кваліфікованих складів досліджуваних злочинів – у ч. 2 ст. 168 КК та ч. 2 ст. 169 КК [77, с. 20]. Узагальнено це означає, що вчинення кримінального правопорушення спеціальним суб'єктом «з середини» є більш шкідливим для правопорядку у сфері охорони інформації, аніж ззовні, оскільки підриває основні межі допустимого.

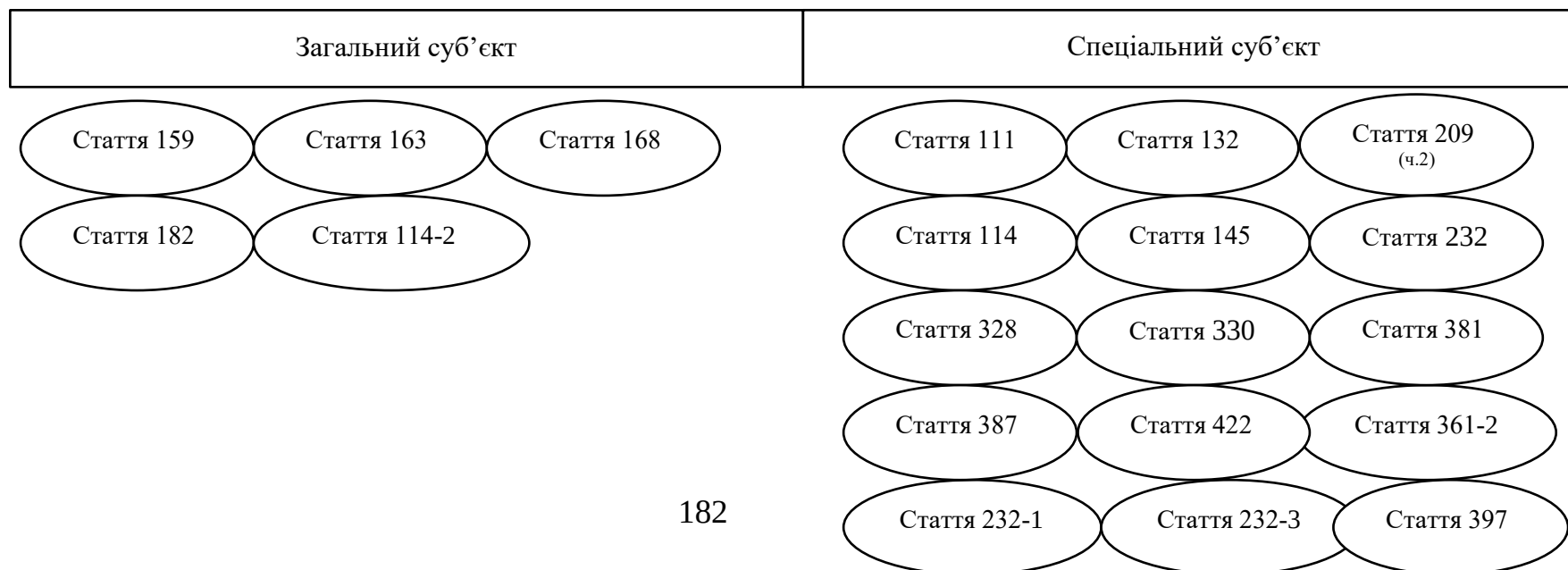
По-друге, у випадку взаємодії загального суб'єкта з інформацією перше порушення норми регулятивного права відбувається при незаконному заволодінні нею, а згодом друге – при її розголошенні. При кримінально-правовій оцінці такої ситуації доцільно знову ж таки провести аналогію із кримінальними правопорушеннями проти власності. При крадіжці кримінально-правове значення має саме незаконне заволодіння чужим майном, а подальші дії щодо розпорядження ним – ні, хоча вони становлять окреме порушення права власності особи (уже не у частині правомочності володіння, а розпорядження). А натомість при розтраті майном особа «володіє» з волі потерпілого (воно їй ввірене або перебуває у її віданні), однак всупереч цьому незаконно обертає майно на користь інших осіб.

Схема №3. Суб'єкт.

I. Згідно з текстом кримінального закону

II. З урахуванням змісту кореспондуючої норми регулятивного права

III. З урахуванням змісту дотичних норм про адміністративні правопорушення

Загальний суб'єкт			Спеціальний суб'єкт		
Стаття 182	Стаття 163	Стаття 168	Стаття 111	Стаття 132	Стаття 209 (ч.2)
Стаття 114-2			Стаття 114	Стаття 145	Стаття 232
			Стаття 328	Стаття 330	Стаття 381
			Стаття 387	Стаття 422	Стаття 361-2
			Стаття 232-1	Стаття 232-3	Стаття 397
			Стаття 159		

Відтак, ми поділяємо міркування Д. С. Азарова щодо того, що обраний законодавцем підхід щодо розмежування кримінальних правопорушень проти власності (крадіжки та розтрата) має бути поширений і на кримінальні правопорушення-розголошення інформації з обмеженим доступом. Так, автор слушно відзначає, що при вчиненні злочину, передбаченого ст. 361 КК, інформацію з обмеженим доступом одержує лише та особа, яка вчиняє втручання в роботу вказаного обладнання. Тоді як збут чи розповсюдження інформації полягає в переданні інформації третім особам. Отже, злочин, передбачений ст. 361 КК, може бути способом вчинення посягання, ознаки якого виписано у ст. 361 КК. Наприклад, особа несанкціоновано втручається в роботу певного комп'ютера, одержує інформацію з обмеженим доступом і передає її третім особам. У такому разі скоєне слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених статтями 361 і 361-2 КК. Зазначене ще раз підтверджує недоцільність існування ст. 361-2 КК, оскільки незаконне заволодіння певною інформацією має охоплювати подальше розпорядження нею. Таке розпорядження не повинне утворювати самостійного складу злочину [33, с. 150].

Тобто, викладені вище міркування щодо необхідності передбачення у кримінальному законі двох альтернативних діянь: «заволодіння» (у розумінні своєрідного аналогу крадіжки із загальним суб'єктом, що передбачає посягання «ззовні», «охоплює» подальше розпорядження інформацією) та «розголошення» (аналог «розтрата із спеціальним суб'єктом, який діє «з середини») сприятиме усуненню необґрунтованих випадків штучної сукупності кримінальних правопорушень.

З огляду на такі міркування щодо реальної кількості складів кримінальних правопорушень-розголошень із загальним суб'єктом, відмінного ступеня суспільної небезпеки, а також задля зменшення випадків подвійного інкримінування *de lege ferenda* доцільно визначити суб'єкта розголошення інформації з обмеженим доступом саме як спеціального.

Тому, на нашу думку, цілком обґрунтованим є визнання суб'єктом кримінального правопорушення-розголошення лише певного кола осіб (спеціального

суб'єкта) в у проєкті Кримінального кодексу України, розробленому робочою групою з питань розвитку кримінального права згідно з Указом Президента України № 584/2019 від 7 серпня 2019 р. «Питання Комісії з питань правової реформи» [293]. Так, на початку документу дається визначення «розголошення інформації» (п. 55 ст. 1.3.1) як діяння особи, яка *володіє* інформацією з обмеженим доступом у зв'язку з професійною чи службовою діяльністю або якій ця інформація була довірена її володільцем [266, с. 9].

De lege ferenda розголошення не може бути окремим кримінальним правопорушенням, яке вчиняється сторонньою особою, оскільки поведінка останньої переступає межу правомірність-протиправність раніше – у той момент, коли вона заволодіває охоронюваною інформацією, яка їй не була довірена. Якщо законодавець визначає такі дії як кримінальне правопорушення, на рівні кваліфікації вчинення подальших дій з інформацією не повинно мати самостійного значення та утворювати самостійний склад кримінального правопорушення.

Розглянемо ступінь конкретизації суб'єкта кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом.

Виходячи із попередньої тези про те, що випадки незаконного заволодіння інформацією з обмеженим доступом знаходяться поза межами готування до розголошення інформації з обмеженим доступом, найбільш загально коло спеціальних суб'єктів можна визначити як фізичних осіб, які включені (знаходяться «всередині») до режиму охорони певної інформації. Як вказувалось вище «регуляторами» такого допуску можуть бути і фізичні чи юридичні особи, а не лише закон чи законодавство, однак право останніх визначати коло довірених осіб в будь-якому випадку має бути закріплено у законі. Таких осіб, наприклад, О. Г. Семенюк узагальнено називає секретоносцями [273, с. 197-198].

Такому критерію не відповідають суб'єкти кримінальних правопорушень за ст. ст. 111, 114 КК України, що орієнтує на необхідність внесення до них змін. Крім цього, існуючий опис суб'єкта кримінального правопорушення дещо «застарів». Зокрема, справедливо відзначає О. Г. Семенюк, що передбачення у кримінальному законі більш суворого покарання за державну зраду у формі шпигунства для громадян

України, аніж для іноземців та осіб без громадянства, суперечить принципу рівності перед законом та судом [273, с. 198], а тому зі складу ч. 1 ст. 111 КК України слід виключити шпигунство як форму державної зради, залишивши у КК України однієї статті, яка встановлює відповідальність за протиправне заволодіння державною таємницею незалежно від громадянства такої особи [273, с. 200]. Звісно, що законодавець вправі на громадян України покладати додатковий обсяг обов'язків, наприклад, щодо нерозголошення державної таємниці. Однак це питання має бути врегульовано у відповідному галузевому законодавстві, як цього вимагають положення ст. 27 Конституції України і чого на сьогодні немає: чинний Закон України «Про державну таємницю» не диференціює обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства у цій сфері – вони мають однакове коло обов'язків.

Не викликає заперечень, що суб'єкт кримінального правопорушення може мати доступ до інформації з обмеженим доступом з огляду на свою професію (лікар, адвокат, ліквідатор), посаду (працівник банку, провайдера, органу опіки та піклування, суду, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, суб'єкта первинного фінансового моніторингу, слідчий, прокурор, суддя). Крім цього може йтися про тимчасово взяті на себе обов'язки (стажист адвоката, особа, щодо якої вживаються заходи захисту, учасник кримінального провадження, якого письмово попереджено). Обсяг інформації, до якої ці особи мають доступ, значно менший – вичерпується в часі або конкретним випадком. Однак не можуть бути такими особами член виборчої комісії або член комісії з референдуму, кандидат, уповноважена особа політичної партії на виборах, офіційний спостерігач), оскільки при проведенні виборів чи референдуму такі особи не мають доступу до змісту волевиявлення виборця чи учасника референдуму. Це означає, що юридичний склад кримінального правопорушення за ст. 159 КК України не може вважатися розголошенням, відповідальність повинна настати за протиправне заволодіння цією інформацією відповідними суб'єктами (у разі запровадження запропонованого автором розмежування розголошення і заволодіння інформацією з обмеженим доступом).

Крім цього, може постати питання щодо того, чи має суб'єкт кримінального правопорушення при вчиненні кримінального правопорушення використовувати

надане йому право доступу до інформації, а якщо так, то яким чином. Наприклад, Д. С. Азаров вважає, що відсутність такої вказівки позбавляє сенсу існування аналізованих ним кримінально-правових норм, адже наявність в особи права доступу до інформації не означає, що це право буде використано при вчиненні злочину. Ознаки суб'єкта злочину, передбаченого ст. 362 КК, на думку вченого, доцільніше визначити у спосіб, аналогічний тому, який використано у тексті ч. 2 ст. 191 КК, і вказати не лише на наявність у певної особи права доступу до інформації, а й на те, *що суб'єкт цим правом скористався* при вчиненні посягання [33, с. 181].

На нашу думку, коли мова йде не про заволодіння, а про розголошення інформації, то воно може бути вчинене і без використання певних повноважень чи можливостей. Не важливо, чи особа під час виконання трудової функції ознайомила під розпис ряд осіб із інформацією [64] чи повідомила їх зміст у телефонній розмові, яка не була пов'язана із професійними чи службовими обов'язками [65].

Однак, у контексті розголошення, як вказувалось раніше, має значення попередня взаємодія суб'єкта кримінального правопорушення із розпорядником (власником) інформації чи її неконкретизованим джерелом. На нашу думку, у разі дотримання запропонованої диференціації між нормативно-теоретичними юридичними конструкціями розголошення та заволодіння інформацією, опис суб'єкта розголошення буде відбуватися шляхом вказівки на те, що інформація була цій особі довірена.

Якщо особа прямого доступу до охоронюваної інформації не мала, але скористалась службовим чи іншим становищем для доступу до неї, такі дії повинні розцінюватись як заволодіння інформацією з обмеженим доступом, адже по відношенню до цієї інформації суб'єкт кримінального правопорушення не був спеціальним – інформація не була йому довірена. Наприклад, слідчий, якого не включено до групи слідчих по певному кримінальному провадженню, знаючи, що його колега веде розслідування у цій справі, знайомиться із матеріалами кримінальної справи, які лежали на столі колеги, а згодом збуває ці відомості підозрюваному. Слідчий порушив порядок охорони таємниці слідства ще у момент ознайомлення із матеріалами цього кримінального провадження, до якого він жодного відношення не

мав. Відповідна ознака може бути кваліфікуючою для заволодіння інформацією з обмеженим доступом, адже значно полегшує його вчинення.

Так само, на нашу думку, так звані «допоміжні працівники» не можуть бути суб'єктами кримінального правопорушення-розголошення, адже зберігання та обробка інформації не відносяться до їх прямої трудової функції. Наприклад, прибиральниця Управління СБУ у Львівській області умисно ознайомилась із змістом документів з грифом «таємно», а згодом повідомила ці відомості подругам. Такі діяння не пов'язані із виконанням її трудової функції (прибиранням) та ця особа не має доступу до державної таємниці. У такому разі йдеться про використання професійного становища, яке значно полегшило вчинення кримінального правопорушення – заволодіння інформацією з обмеженим доступом. За чинним законодавством винятком становлять особи, які перебувають у трудових відносинах із адвокатом (бухгалтер, адміністратор, охоронець тощо), та допоміжний персонал медичного закладу¹, на яких покладено обов'язок не розголошувати адвокатську чи медичну таємницю, яка стала їм відома. Однак *de lege ferenda* такі особи теж не повинні ставати суб'єктами кримінальних правопорушень-розголошень, а відтак відповідні норми регулятивного права потребують змін.

¹ Слушним є зауваження Г. В. Чеботарьової щодо уточнення в диспозиції ст. 132 КК України характеристики «допоміжного працівника», як допоміжного персоналу закладів охорони здоров'я («допоміжний працівник такого закладу») [307 с. 35].

2.4. Проблеми створення кваліфікованих складів розголошення інформації з обмеженим доступом

Вже усталеною у науковій літературі є поділ юридичних складів кримінальних правопорушень за ступенем суспільної небезпеки на: а) основний склад кримінального правопорушення; б) кваліфікований чи особливо кваліфікований склад кримінального правопорушення (склад кримінального правопорушення з обтяжуючими чи особливо обтяжуючими обставинами); в) привілейований склад кримінального правопорушення (склад кримінального правопорушення з пом'якшуючими обставинами) [177, с. 109-110].

Механізм утворення специфічної конструкції та конкретного змісту кваліфікованого та особливо кваліфікованого складів кримінальних правопорушень передбачає кілька варіантів: стандартний (типовий), особливий, винятковий, змішаний [317, с. 11]. У дещо спрощеному сприйнятті стандартний варіант передбачає: «всі видові («базові») ознаки основного юридичного складу кримінального правопорушення + одна чи декілька кваліфікуючих або/та особливо кваліфікуючих ознак (обтяжуючих або/та особливо обтяжуючих обставин)» (див., зокрема, ст.ст. 185, 190, 296 КК тощо) [317, с. 11]. Особливий варіант передбачає: «більшість «базових» ознак основного юридичного складу кримінального правопорушення (але не всі) + одна або декілька кваліфікуючих або/та особливо кваліфікуючих ознак (обтяжуючих або/та особливо обтяжуючих обставин)»; при цьому кваліфікуюча ознака «заміщує» відповідну ознаку основного складу – «стає на її місце» у кваліфікованому юридичного складу кримінального правопорушення (найпростіший приклад – див. ст. 286 КК) [317, с. 11]. При винятковому варіанті кваліфікований або/та особливо кваліфікований склади кримінального правопорушення (точніше – окремі різновиди цих юридичного складу кримінального правопорушення) утворюються шляхом включення до них відповідних характеристик самостійної форми посягання, яка з точки зору законодавця є більш суспільно небезпечною, ніж ті форми, які передбачені в основному складі [317, с. 11]. Змішаний варіант утворення кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів поєднує в собі два або три «базові» варіанти [317, с. 11].

Так само, як і юридичний склад кримінального правопорушення, типова юридична конструкція, що позначає групу кримінальних правопорушень, може бути основною (саме вона описана у попередніх підрозділах), кваліфікованою чи особливо кваліфікованою, а також привілейованою. При цьому, важливо визначити, які типи взаємодії кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) та конструктивних ознак характерні для певної типової юридичної конструкції (доповнення новими елементами та ознаками, заміщення змісту основного елементу, заміщення всієї конструкції тощо).

Ці вихідні положення є важливими для надання відповіді на запитання про те, чи існує типова *кваліфікована (особливо кваліфікована)* нормативно-теоретична юридична конструкція «розголошення інформації з обмеженим доступом» та які її системно-структурні, а також змістовні характеристики (у разі існування). Водночас можна констатувати, що не існує «привілейованої» нормативно-теоретичної юридичної конструкції «розголошення інформації з обмеженим доступом». Крім цього при конструюванні кваліфікованої (особливо кваліфікованої) нормативно-теоретичної юридичної конструкції «розголошення інформації з обмеженим доступом» використовуються стандартний (типовий) та особливий варіанти взаємодії конструктивних та кваліфікованих (особливо кваліфікованих) ознак.

Зasadничим є поділ кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак залежно від їх *типовості*. О. В. Ільїна відзначає два рівні такої систематизації: I) для всіх кримінальних правопорушень Особливої частини КК України чи їх частини; II) для всіх кримінальних правопорушень, що утворюють групу, чи декількох із них [146, с. 43-44]. Так, на думку дослідниці, на першому рівні можна говорити про існування трьох груп кваліфікуючих обставин: а) обставини, що характерні для значної кількості груп злочинів (наприклад, вчинення злочину *повторно*, вчинення злочину *службовою особою з використанням службового становища*); б) обставини, що характерні для незначної кількості (двох-трьох) груп злочинів (наприклад, обставина «вчинення злочину *із застосуванням зброї*» зустрічається в групі службових злочинів (ст. 365 КК) та в групі злочинів проти громадського порядку (ст. 296 КК)); в) обставини, що характерні лише для окремих груп злочинів (наприклад, обставина

«проникнення в житло, інше приміщення чи сховище» характерна лише для злочинів проти власності; обставина «особливо небезпечні наркотичні засоби або психотропні речовини» характерна лише для злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів) [146, с. 43-44].

На другому рівні можна також говорити про існування трьох груп кваліфікуючих обставин: а) обставини, характерні для більшості злочинів, що утворюють групу (наприклад, обставина «за попередньою змовою групою осіб» характерна для більшості злочинів проти власності); б) обставини, характерні для декількох злочинів, що утворюють групу (наприклад, обставина «вчинення злочинів з корисливих мотивів» характерна як кваліфікуюча лише для злочинів проти правосуддя, передбачених ст. ст. 371, 375, 383, 384 КК); в) обставини, що характерні для окремих злочинів, що утворюють групу (наприклад, обставина «вчинення злочину працівником правоохоронного органу» характерна лише для двох із службових злочинів – службового зловживання (ст. 364 КК) та провокації хабара (ст. 370 КК)) [146, с. 44].

Для визначення того, чи існують кваліфікуючі (особливо) кваліфікуючі ознаки, які притаманні лише групі кримінальних правопорушень-розголошень, а також того, чи є кваліфікуючі (особливо) кваліфікуючі ознаки, які притаманні усім кримінальним-правопорушенням у межах групи «розголошення», розглянемо, у першу чергу, наявні у тексті кримінального закону кваліфікуючі (особливо кваліфікуючі) ознаки, які згадуються у відповідних диспозиціях статей Особливої частини КК України.

Кваліфікуюча (особливо кваліфікуюча) ознака	Диспозиція статті (частини статті) Особливої частини КК України
в умовах воєнного стану	ч. 2 ст. 111
за попередньою змовою групою осіб	ч. 3 ст. 114-2, ч. 3 ст. 232-1, ч. 3 ст. 232-3, ч. 2 ст. 330, ч. 2 ст. 361-2
вчинені організованою групою	ч. 4 ст. 232-1, ч. 4 ст. 232-3
з корисливих мотивів	ч. 3 ст. 114-2, ч. 2 ст. 330
з метою надання такої інформації державі, що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам, або іншим незаконним збройним формуванням	ч. 3 ст. 114-2

якщо вони спричинили тяжкі наслідки	ч. 3 ст. 114-2, ч. 2 ст. 168, ч. 3 ст. 232-1, ч. 3 ст. 232-3, ч. 2 ст. 328, ч. 2 ст. 330 (*для інтересів держави), ч. 2 ст. 381, ч. 3 ст. 422
якщо вони заподіяли значну шкоду	ч. 2 ст. 361-2
якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам особи	ч. 2 ст. 182
якщо розголошені дані ганьблять людину, принижують її честь і гідність	ч. 3 ст. 387
вчинене службовою особою з використанням свого службового становища	ч. 2 ст. 159, ч. 2 ст. 397
вчинені службовою особою	ч. 2 ст. 163
вчинене службовою особою або працівником медичного закладу, яким відомості про усиновлення (удочеріння) стали відомі по службі чи по роботі	ч. 2 ст. 168
вчинене членом виборчої комісії або членом комісії з референдуму, кандидатом, уповноваженою особою політичної партії, представником організації партії у виборчій комісії, уповноваженою особою суб'єкта процесу всеукраїнського референдуму, довіреною особою кандидата, членом ініціативної групи референдуму, офіційним спостерігачем	ч. 2 ст. 159
суддею, прокурором, слідчим, дізнавачем, працівником оперативно-розшукового органу незалежно від того, чи приймала ця особа безпосередню участь в оперативно-розшуковій діяльності, досудовому розслідуванні	ч. 2 ст. 387
повторно	ч. 2 ст. 163, ч. 2 ст. 182, ч. 3 ст. 232-1, ч. 3 ст. 232-3, ч. 2 ст. 330, ч. 2 ст. 361-2
щодо державних чи громадських діячів, журналіста	ч. 2 ст. 163
з використанням спеціальних засобів, призначених для негласного зняття інформації	ч. 2 ст. 163

Слід відзначити, що у диспозиціях ч. 1 ст. 114-2, ч. 2 ст. 114-2 КК України «в умовах воєнного або надзвичайного стану» використана як конструктивна, а не кваліфікуюча ознака. Так само «істотна шкода» є конструктивною ознакою за ч. 2 ст. 209-1, ст. 232 КК України. Водночас відповідні ознаки не входять до змісту «основної» нормативно-теоретичної юридичної конструкції «розголошення

інформації з обмеженим доступом», а також не зумовлюються особливостями відповідних видів (різновидів) кримінальних правопорушень.

Очевидно, що «лідерами» є такі ознаки, як **«повторно»**, **«за попередньою змовою групою осіб»**, **«тяжкі наслідки»**. Вони, як і менш «популярні» **«вчинені організованою групою»**, **«істотна шкода»**, **«значна шкода»**, очевидно можуть бути притаманні всім видам (різновидам) розголошень інформації з обмеженим доступом, а отже є *типовими*.

При цьому цікавою є думка Д. С. Азарова: «Недостатньо обмежитись законодавчим закріпленням як кваліфікуючої ознаки повторності лише тотожних злочинів. Аналізовані суспільно небезпечні посягання є дуже близькими за своєю сутністю, і характерним є вчинення цих злочинів неодноразово, причому в різних комбінаціях» [33, с. 157]. Разом із тим, однорідними злочинами М. І. Ветров та Е. В. Георгієвський визнають злочини, що співпадають за найбільш істотними ознаками, але які передбачені різними статтями або частинами статті, що мають самостійні санкції. До того ж одна з норм, передбачена окремою статтею (частиною статті з самостійною санкцією), повинна перебувати у співвідношенні **«рід – вид»** з іншою нормою, передбаченою окремою статтею (частиною статті з самостійною санкцією) [78, с. 17-18; 57, с. 70-71]. О. В. Ільїна уточнює позицію цих авторів: «Певні злочини можуть визнаватися однорідними, якщо існує певний третій злочин, що може розглядатись як рід по відношенню до цих злочинів» [146, с. 76]. Відтак, допоки у науковій літературі йдеться про однорідні кримінальні правопорушення, один із яких має бути загальним, вчинення різних видів розголошень інформації з обмеженим доступом не можуть утворювати повторність (не існує і не може існувати родового «розголошення» як кримінального правопорушення певного виду).

Корисливий мотив також може бути *типовою* кваліфікуючою ознакою, хоча й не може вважатись конструктивною ознакою нормативно-теоретичної юридичної конструкції кримінального правопорушення-розголошення. Зрозуміло, що сенс у передачі інформації з обмеженим доступом є лише тоді, коли є попит на неї. Разом із тим, не завжди з корисливих мотивів здійснюється розповсюдження такої інформації зовнішньому суб'єкту. Наприклад, державну зраду у формі розголошення державної

таємниці особа може вчиняти із особистих переконань (ненависті до батьківщини в цілому чи уряду зокрема). Водночас, як типова кваліфікуюча (особливо кваліфікуюча) ознака корисливий мотив може бути використаний безумовно. Альтернативою їй може бути ознака, яка описує наслідок, – «якщо це призвело до отримання особою, яка вчинила зазначені дії, чи третіми особами необґрунтованого прибутку в значному розмірі».

Що стосуються групи кваліфікуючих ознак, які описують спеціального суб'єкта (а в деяких випадках і спосіб вчинення злочину – «з використанням свого службового становища»), то ознаки «вчинене членом виборчої комісії або членом комісії з референдуму, кандидатом, уповноваженою особою політичної партії, представником організації партії у виборчій комісії, уповноваженою особою суб'єкта процесу всеукраїнського референдуму, довіреною особою кандидата, членом ініціативної групи референдуму, офіційним спостерігачем», «вчинене службовою особою або працівником медичного закладу, яким відомості про усиновлення (удочеріння) стали відомі по службі чи по роботі» притаманні лише окремим юридичним складам кримінальних правопорушень за ст. ст. 159, 168 КК України відповідно. Натомість **«службова особа»** теоретично може вчиняти з використанням службового становища всі інші види (різновиди) кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом (а не тільки за ст. ст. 159, 163, 168, 397 КК України), а отже відповідна кваліфікуюча ознака теж є **типовою**. При цьому, зважаючи на те, що вище нами обґрунтовується, що одним із конструктивних елементів «основної» нормативно-теоретичної юридичної конструкції «розголошення інформації з обмеженим доступом» є спеціальний суб'єкт, використання відповідної ознаки як кваліфікуючої буде зайвим. Натомість можливою кваліфікуючою ознакою, яка буде притаманна групі кримінальних правопорушень-розголошень є «вчинена особою, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище».

Безумовно *не є типовими* кваліфікуючі ознаки:

Для окремих видів (різновидів)

- «з метою надання такої інформації державі, що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам, або іншим незаконним збройним формуванням» (притаманна лише для кримінального правопорушення за ч. 3 ст. 114-3 КК України);
- «суддею, прокурором, слідчим, дізнавачем, працівником оперативно-розшукового органу незалежно від того, чи приймала ця особа безпосередню участь в оперативно-розшуковій діяльності, досудовому розслідуванні» (лише за ч. 2 ст. 387 КК України);

Для кількох видів (різновидів)

- «якщо розголошені дані ганьблять людину, принижують її честь і гідність» (за чинним КК України лише для кримінального правопорушення за ч. 2 ст. 387, хоча теоретично може йтися принаймні про правопорушення за ст. 163, 182 КК України);
- «з використанням спеціальних засобів, призначених для негласного зняття інформації» (за чинним КК України лише для кримінального правопорушення за ч. 2 ст. 163, хоча у процесі спілкування може обговорюватися інформація з обмеженим доступом різних видів);
- «щодо державних чи громадських діячів, журналіста» (може стосуватися не тільки різновиду кримінального правопорушення за ч. 2 ст. 163 КК України, але й за ст. ст. 132, 145, 168, 182, 381, 387, 397 КК України, хоча її існування є малобґрунтованим та сумнівним).

Не згадані у тексті кримінального закону при описі ознак видів (різновидів) розголошень такі кваліфікуючі (особливо кваліфікуючі) ознаки:

Для кількох видів (різновидів)

- «в особливий період», «під час надзвичайного стану» (можуть мати значення у контексті правопорушень за ст. ст. 111, 114, 114-2, 328, 330, 422 КК України);
- «іноземній державі, іноземній національній чи міжнародній організації, чи їх представникам» (може мати значення у контексті правопорушень за ст. ст. 114-2, 328, 330, 422 КК України).

Для диференціації кримінальної відповідальності як кваліфікуючі (особливо кваліфікуючі) ознаки можна також використовувати різновиди інформації з обмеженим доступом, які мають *різний ступінь чи порядок захисту* (наприклад, види державної таємниці).

Також, на нашу думку, законодавець може у майбутньому використовувати як **типові** для нормативно-теоретичної юридичної конструкції «розголошення інформації з обмеженим доступом» такі кваліфікуючі (особливо кваліфікуючі) ознаки: **«шляхом подолання засобів захисту інформації», «з використанням засобів масової інформації, мережі Інтернет».**

РОЗДІЛ III. ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЗА РОЗГолошення інформації з обмеженим доступом

Важливими для нашого дослідження є також інші юридичні конструкції, які передбачають кореспондуючі складам кримінальних правопорушень негативні наслідки: караність, покарання, інші заходи кримінально-правового впливу. Очевидно, що вони перебувають у взаємозв'язку із ними, а також із типовими нормативно-теоретичними конструкціями, які позначають групу кримінальних правопорушень (останнім відповідає певний набір заходів кримінально-правового впливу). При цьому, у деяких випадках таких набір заходів може звужуватися з огляду на відповідну нормативно-теоретичну конструкцію (наприклад, для тяжких та особливо тяжких злочинів випадків звільнення від кримінальної відповідальності значно менше) або їх зміст може набувати специфіки. Тому у межах розділу III зроблено спробу визначити ті види заходів кримінально-правового впливу та їх зміст, що видозмінюється при взаємодії із типовою нормативно-теоретичною юридичною конструкцією «розголошення інформації з обмеженим доступом».

3.1. Проблеми караності та призначення покарання

Аналіз проблем кримінальної відповідальності за посягання на інформацію з обмеженим доступом не буде повним без дослідження санкцій кримінально-правових норм.

Перш за все, відзначимо, що завданням загальної теорії визначення *караності* кримінальних правопорушень є вироблення певної кількості типових санкцій, що містять різні за ступенем суворості види чи розміри покарань [224, с. 402]. Ключовим тут є те, що поділ кримінальних правопорушень на групи, що різняться між собою типовим ступенем тяжкості, має бути здійснений *до і незалежно від* їх караності. А караність згодом має бути визначена залежно від віднесення кримінального правопорушення до тієї чи іншої групи тяжкості. Саме тому одним із найбільш нагальних завдань сучасної науки кримінального права вбачається вироблення не пов'язаного з караністю «мірила», за допомогою якого може бути оцінена, порівняна

й згрупована типова тяжкість окремих видів кримінальних правопорушень [224, с. 400].

Звісно, розробка такого мірила потребує і не одного окремого дослідження. Однак ми підтримуємо позицію вчених про переосмислення (чи навіть відмову) категорій «суспільна небезпека», «тяжкість» (як оціночних понять), оскільки вони тягнуть за собою неоднomanітність у їх застосуванні судами, а також створюють можливості для зловживання при їх застосуванні – є істотними корупціогенними факторами, що, в свою чергу, призводить до частого та істотного порушення прав людини [169]. Крім цього, як доречно вказує Д. С. Азаров, між законодавчим закріпленням суспільної небезпеки як єдиної (або основної) ознаки кримінального правопорушення та аналогією кримінального закону існує нерозривний зв'язок, що зумовлює необхідність переосмислення цієї категорії та її значення для диференціації та індивідуалізації кримінальної відповідальності [31, с. 16; 32, с. 144].

Тим більше актуальним здається таке переосмислення після аналізу законодавчого бачення ступеню тяжкості кримінальних правопорушень-розголошень¹, щодо якого виникає багато запитань. Наприклад, чому ознайомлення із таємницею приватного життя (ч. 1 ст. 182 КК України) має каратися суворіше за порушення таємниці листування (ч. 1 ст. 163 КК України) та таємниці усиновлення (ч. 1 ст. 168 КК України), коли природа походження відповідних кримінально-правових норм-заборон – захист особистих немайнових прав, щодо яких такої ієрархії не встановлено. Так само, чому два види «зустрічних» таємниць – адвокатська таємниця та таємниця досудового розслідування – охороняються по-різному, а саме перша (а не друга) суворіше (більше альтернативних покарань і більша максимальна межа штрафу). За результатами порівняння бачення тяжкості відповідних правопорушень законодавцем та судами України² також виявляються певні розбіжності (див. таблицю нижче). Однак за відсутності чіткого критерію для диференціації всіх кримінальних правопорушень, про що йшлося вище,

¹ Повний аналіз наведено у додатку 5 до дисертації

² У таблиці наведено порівняння не щодо всіх існуючих кримінальних правопорушень, а лише тих, які застосовано судами України на практиці.

концептуальну критику та рекомендації для покращення законодавчого підходу розробити неможливо.

Тяжкість	Підгрупа	Законодавець	Суд ¹	
особливо тяжкий злочин	I.	ч. 1 ст. 111	ч. 1 ст. 111	
	II.	ч. 1 ст. 114	ч. 1 ст. 114	
тяжкий злочин	III.	ч. 2 ст. 328	ч. 2 ст. 328; ч. 2 ст. 330 	
	IV.	ч. 2 ст. 330		
	V.	ч. 2 ст. 163	ч. 2 ст. 163	
нетяжкий злочин	VI.	ч. 2 ст. 182; ч. 1 ст. 328; ч. 1 ст. 330; ч. 2 ст. 361-2; ч. 1 ст. 422	VI-1	ч. 1 ст. 422
			VI-2	ч. 1 ст. 328
			VI-3	ч. 2 ст. 361-2
			VI-4	ч. 1 ст. 330
	VII.	ч. 1 ст. 361-2	ч. 1 ст. 361-2	
			ч. 2 ст. 182 	
проступок	VIII.	ст. 232	ст. 232	
	IX.	ч. 1 ст. 182	ч. 1 ст. 182	
	X.	ч. 1 ст. 387	ч. 1 ст. 387	

Водночас визначення караності (обкладення санкціями) окремих кримінальних правопорушень не вичерпується диференціацією всіх кримінальних правопорушень [224, с. 559]. Потрібно також створити необхідну кількість санкцій, розташувавши їх в тому ж порядку (зростання чи спадання їхньої суворості), в якому попередньо були розташовані кримінальні правопорушення, а опісля здійснити співвіднесення кримінального правопорушення кожного ступеня тяжкості із санкцією відповідного ступеня суворості з допущенням, як відзначалося вище, дискреції у виборі однієї з декількох приблизно рівних за ступенем суворості санкцій за кримінальні правопорушення найменших ступенів тяжкості [224, с. 559]. На нашу думку, цілком реально розробити вичерпний **набір санкцій** для кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом, який використовувався б законодавцем для пеналізації кожного окремого виду (різновиду) кримінального правопорушення після його віднесення до певного ступеня тяжкості. Звичайно, він носить дещо умовний характер, адже потребує узгодження з усіма іншими санкціями

¹ При заповненні даних взято до уваги обвинувальні вироки, що набрали законної сили протягом 2013-2021 рр., а зокрема мінімальний, максимальний та середній розміри призначеного покарання.

кримінального закону. Водночас розробка орієнтовного набору санкцій дасть можливість системно покращити *de lege ferenda* предмет дослідження та отримати позитивний ефект. Для цього, у першу чергу, слід виявити основні особливості існуючої системи санкцій¹:

∇ Мало тотожних санкцій². Лише 4 санкції із 39 ідентичні між собою, що становить 10,26%. Йдеться про санкції за ч. 2 ст. 361-2 та ч.1 ст.422 КК України, які однаково передбачають єдиний вид покарання – позбавлення волі строком від 2 до 5 років, а також за ч. 2 ст. 114-2 та ч. 2 ст. 328 КК України (позбавлення волі строком від 5 до 8 років). Здавалося б ця особливість є позитивною, адже може вказувати на врахування особливостей кожного виду (різновиду) кримінального правопорушення. Однак з іншого боку вона вчергове демонструє несистемність при побудові санкцій (диспозиція ч. 2 ст. 361-2 КК України передбачає кваліфікуючі ознаки на відміну від ч. 1 ст. 422 КК України).

∇ Багато санкцій з одним видом покарання. За кількістю видів покарань у санкціях переважають ті, за якими лише 1 вид основного покарання (21 випадок), 5 разів передбачено 2 альтернативних види покарання, ще 8 разів – 3 види та 4 рази – 4 види основного покарання. Як слушно підкреслює Ю. А. Пономаренко, поєднання в альтернативній санкції зразу трьох основних покарань може свідчити про те, що законодавцеві не вдалося точно визначити ступінь тяжкості того чи іншого діяння (оскільки він допускає широкий спектр суворості його караності), а тому повинно бути визнане неприпустимим. З огляду на те, що в альтернативних санкціях не може допускатися «перескакування» через один із щаблів системи покарань, такі санкції можуть містити попарно лише два поруч розташованих у системі види покарання [224, с. 562-563]. Цей принцип неодноразово (у 13 альтернативних санкціях із 17

¹ Повний аналіз наведено у додатку 5 до дисертації

² Є також частково схожі санкції. Так, за ч.2 ст.381 КК України передбачено такі межі караності: арешт до 6 місяців, обмеження волі до 5 років, позбавлення волі до 5 років. Схожою, але не однаковою з урахуванням змісту норм ч.1 ст.60, ч.1 ст.61, ч.2 ст.63 КК України, є санкція за ч.2 ст.182 КК України: арешт 3-6 місяців, обмеження волі 3-5 років, позбавлення волі 3-5 років (відрізняються мінімальні межі всіх видів покарання). Частково співпадають також санкції за ст. 132 та ч.1 ст. 163 КК України: межі штрафу, виправних робіт та обмеження волі тотожні, однак перша передбачає також четвертий вид покарання – громадські роботи, якого немає за ч. 1 ст. 163 КК України

існуючих) порушено законодавцем (див., наприклад, санкцію за ч. 1 ст. 387 КК України).

7 Як вид основного покарання найчастіше у санкціях використаний штраф.

Дещо рідше – позбавлення волі на певний строк, а найрідше – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (як основне покарання воно використано 1 раз у ст. 145 КК України). Це певною мірою нетипова ситуація, адже 705 разів (78,07% від загальної кількості санкцій) у них встановлюється позбавлення волі на певний строк [224, с. 551].

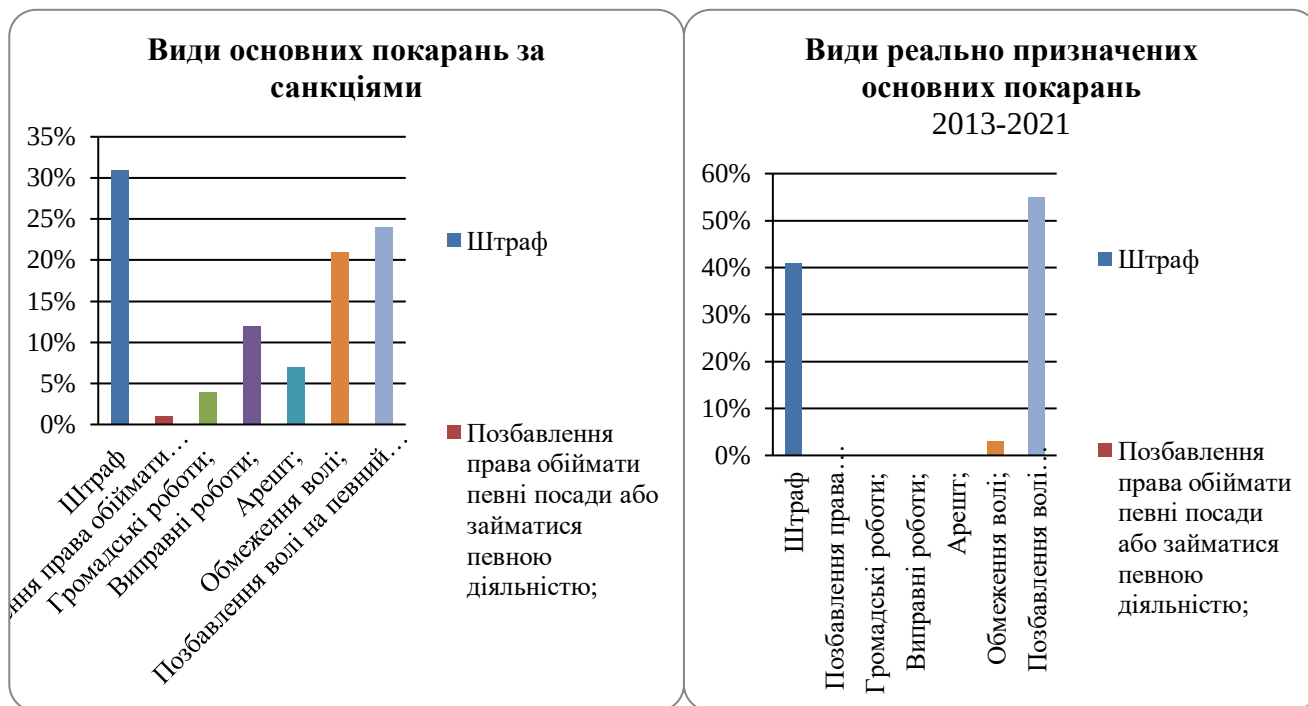
Натомість, судами України у 2013-2021 рр. засудженим призначено найбільшу кількість покарань (86 разів) у виді позбавлення волі на певний строк, штраф застосовано у 41% випадків (65 разів), обмеження волі у 3% (5 разів). Позбавлення права, громадські роботи, виправні роботи та арешт не застосовано з 2013 року по 2021 рік жодного разу. Аналогічно виглядає ситуація і в розрізі «живих» видів кримінальних правопорушень-розголошень¹: засудженим за вчинення 8 видів кримінальних правопорушень-розголошень (ч. 1 ст. 111, ч. 1 ст. 114, ч. 2 ст. 163, ч. 1 ст. 328, ч. 2 ст. 328, ч. 2 ст. 330, ч. 2 ст. 361-2, ч. 1 ст. 422 КК України) здебільшого призначено покарання у виді позбавлення волі, а у 5 випадках (ч. 1 ст. 182, ст. 232, ч. 1 ст. 330, ч. 1 ст. 361-2, ч. 1 ст. 387 КК України) – штраф.

Типові для правозастосовної практики види та межі покарань наведені у таблиці (додаток 7 до дисертації). Цікаво, що у половині випадків (7 із 14) вони виходять за нижню межу найбільш м'якого виду покарання у санкції, а у 64% випадків (9 із 14) передбачають «знижений» максимальний розмір покарання. У одному випадку нами

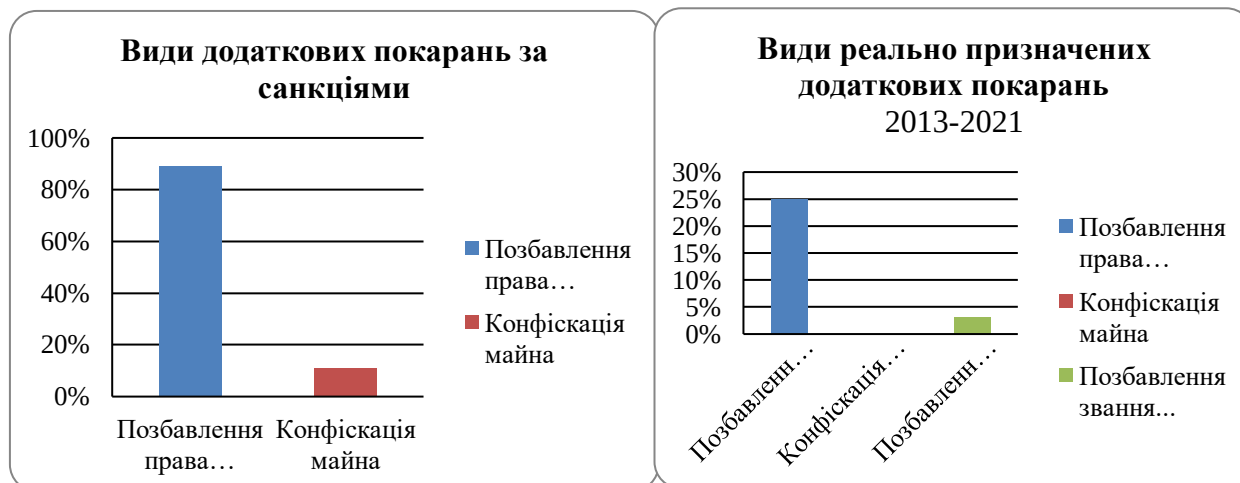
¹ Йдеться про види кримінальних правопорушень, за вчинення яких існують обвинувальні вирoki, які набрали законної сили. Таких на сьогодні 14 із 38 існуючих «розголошень», тобто лише 36,84%.

зафіксовано суттєву (на 66%) невідповідність між санкцією та призначеними судами видами покарань¹.

▽ Як додаткове покарання у санкціях передбачено позбавлення права

обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (17 разів) та конфіскація майна (2 рази). Серед них реально застосовано лише позбавлення права обіймати

певні посади чи займатись певною діяльністю (33 рази), конфіскацію майна не застосовано жодного разу із 15 потенційно можливих випадків. Водночас дуже рідко, але суди все ж застосовують позбавлення військового, спеціального звання, рангу,

¹ За ч. 2 ст. 182 КК України з 2013 по 2021 рр. у 33% призначався штраф, який не передбачено у санкції. Найбільш суворе реально застосоване основне покарання – позбавлення волі строком 2 роки (санкція – позбавлення волі від 3 до 5 років) теж у 33%.

чину або кваліфікаційного класу, що призначається на підставі ст. 54 КК України. Зокрема 4 (чотири) рази застосовано позбавлення військового, спеціального звання (полковник Збройних Сил України (двічі), майор Збройних Сил України, капітан міліції).

Окрім особливостей слід також звернути увагу на допущені під час конструюванні санкцій помилки:

! Розміщення видів покарань не у порядку, передбаченому ст. 51 КК України. У санкції ст. 145 КК України при переліку видів покарань громадські роботи він розмістив перед позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що не узгоджується із положеннями ст. 51 КК України, згідно з якими громадські роботи є більш суворим видом покарання.

! Неврахування наявних у нормах Загальної частини КК України обмежень щодо застосування певних видів покарання до окремих категорій осіб. Вказане призводить до суттєвого обмеження видів покарань, які можна призначити (звуження суддівської дискреції, що негативно впливає на індивідуалізацію кримінальної відповідальності), а подекуди і взагалі до неможливості призначення особі жодного із запропонованих законодавцем видів покарання. Наприклад, єдиним видом основного покарання за ч. 3 ст. 387 КК України є обмеження волі. У разі, якщо суб'єкт кримінального правопорушення має ознаки, перелічені у ч. 3 ст. 61 КК України¹, то обрати вид основного покарання неможливо.

Так само, викликають запитання ситуації, коли єдино можливий вид покарання для цих осіб є найбільш суворим (найчастіше, позбавлення волі на певний строк), хоча йдеться про соціально менш захищені категорії населення, яким логічно передбачити менш суворі види покарання, аніж засудженим без таких додаткових ознак (див. санкції за ч. 2 ст. 159, ч. 2 ст. 182 КК України). До «групи ризику» (осіб, при призначенні покарання яким можуть виникнути труднощі) можна віднести вагітних, осіб, які досягли пенсійного віку, військовослужбовців строкової служби,

¹ Неповнолітні, вагітні жінки і жінки, що мають дітей віком до чотирнадцяти років, особи, що досягли пенсійного віку, військовослужбовці строкової служби та особи з інвалідністю першої і другої групи

осіб з інвалідністю першої або другої групи, осіб, які мають дітей до 3 років і перебувають при цьому у відпусті по догляду за ними, неповнолітніх та ін.).

Санкція статті	Кратність збільшення медіани
ч. 3 ст. 232-1	$\geq 2,6$
ч. 3 ст. 232-3	$\geq 1,5$
ч. 2 ст. 330	$\geq 5,5$ (обмеження волі $\rightarrow$ позбавлення волі) $\geq 1,6$ (позбавлення волі)
ч. 2 ст. 361-2	$\geq 2,3$ (позбавлення волі)

! Неоднаковий вплив кваліфікуючих ознак. Уже при побіжному аналізі видна безсистемність¹, однак після обчислення середнього розміру покарання (медіани)² за санкціями розголошень вона вже очевидна – ступінь впливу тієї самої кваліфікуючої ознаки на збільшення меж караності різний. Для прикладу наведемо вплив кваліфікуючої ознаки «групою осіб за попередньою змовою»:

Під час такого аналізу нами виявлено декілька нетипових ситуацій. Зокрема, у двох випадках кваліфікуюча ознака спеціального суб'єкта (ч. 2 ст. 159, ч. 2 ст. 397 КК України) не збільшує медіану взагалі, тобто можливо призначити однаковий розмір покарання як за вчинення основного різновиду кримінального правопорушення, так і кваліфікованого (обмеження волі). За ч. 2 ст. 168 КК України розмір штрафу у порівнянні із ч. 1 ст. 168 КК України збільшується надмірно – у 62,5 разів у порівнянні із середнім показником (від 1,5 до 2,5).

Натомість гіршим є те, що у окремих випадках кваліфікуючі ознаки (і особливо кваліфікуючі ознаки) насправді можуть мати «пом'якшувальний» вплив. Так, вчинення кримінального правопорушення за ч. 4 ст. 232-3 КК України («організованою групою») карається менш суворо, аніж за ч. 3 ст. 232-3 КК України («повторно або за попередньою змовою групою осіб, або якщо такі дії спричинили тяжкі наслідки»). У разі наявності ж кваліфікуючих ознак за ч. 3 ст. 232-3 КК України (наприклад, тяжкі наслідки) і особливо кваліфікуючої за ч. 4 ст. 232-3 КК України (організованою групою) дії особи слід кваліфікувати з огляду на загальні правила

¹ Наприклад, кримінальне правопорушення за ч. 1 ст. 168 КК України є найменш тяжким проступком, натомість кримінальне правопорушення за ч. 2 ст. 168 КК України – одним із найбільш тяжких серед нетяжких злочинів. Ще більша різниця у караності за ч. 1 ст. 163 (проступок) та ч. 2 ст. 163 КК України (тяжкий злочин).

² Медіана вираховується визначенням такого розміру покарання, що перебуває на однаковій відстані від нижньої та верхньої меж відповідного виду покарання.

кваліфікувати за останньою частиною статті – ч. 4 ст. 232-3 КК України – з урахуванням усіх кваліфікуючих ознак. Вказане призводить до того, що інкримінування ознаки «організованою групою» є своєрідним рятівним кругом для обвинувачених – за її інкримінування межі караності менші. Так само, не зовсім вдалою виглядає конструкція санкцій ч. 1 і ч. 2 ст. 330 КК України, де в ч. 1 передбачено основне покарання у виді позбавлення волі на строк від 2 до 5 років, а в ч. 2 даної статті – позбавлення волі на строк від 4 до 8 років. В наведеній ситуації можливі випадки, коли призначене судом покарання за кваліфікований склад буде менш суворим, аніж за основний склад кримінального правопорушення [70, с. 194-195].

Як загальні рекомендації при конструюванні санкцій норм-заборон щодо розголошення інформації з обмеженим доступом можна сформулювати такі: 1) види покарань слід розташовувати у порядку їх суворості, визначеному у загальній частині кримінального закону (на сьогодні, за ст. 51 КК України); 2) у разі конструювання альтернативної санкції слід зазначати лише види покарань, які за їх суворістю знаходяться поряд (бажано не більше 3); 3) межі караності повинні відображати однаковий вплив кваліфікуючих ознак (у разі залишення такого способу конструювання норм-заборон); 4) межі караності не повинні бути занадто широкими; 5) конструювання мінімальних меж санкцій за кваліфіковані склади кримінальних правопорушень з урахуванням максимальної межі аналогічного покарання, передбаченого за основний склад кримінального правопорушення, а також із максимальної межі кримінального правопорушення попереднього ступеня тяжкості¹; 6) санкції норм-заборон мають узгоджуватись між собою як в межах групи кримінальних правопорушень-розголошень, так і з усіма іншими. Адже будь-яка санкція має бути соціально зумовленою та справедливою. Вона повинна не тільки відповідати тяжкості описаного в законі кримінально-протиправного діяння, а й

¹ Не може бути санкцій для кримінальних правопорушень між двома ступенями тяжкості на кшталт «карається позбавленням волі від 8 до 12 років» (ч. 3 ст. 114-2 КК України), адже мінімальна межа нижча за максимум для тяжких злочинів – позбавлення волі строком 10 років. За таких ситуацій особі бути не тільки призначено менш суворе покарання за особливо тяжкий злочин ніж за злочин, який класифікується як тяжкий, що ламає вибудовану законодавцем класифікацію в принципі.

узгоджуватись із санкціями, передбаченими за інші злочини, і до того ж – надавати можливість індивідуалізувати покарання з урахуванням усіх можливих варіантів вчинення злочину в реальній дійсності [153, с. 135].

Щодо кількості санкцій, то орієнтиром може бути наведена вище таблиця диференціації видів кримінальних правопорушень-розголошень законодавцем та правозастосувачем. Крім неї, до уваги слід також взяти, що на сьогодні на нормативному рівні асистемно визначені межі відповідних видів покарань: найбільш широкі межі характерні для штрафу (від 1000 нмдг до 4000 нмдг¹, від 40 000 нмдг до 50 000 нмдг, від 60 000 нмдг до 70 000 нмдг, від 65 000 нмдг до 75 000 нмдг²), обмеження волі (від 1 року до 5 років³) та позбавлення волі на певний строк (від 1 року до 5 років⁴, від 5 до 10 років⁵, від 10 до 15 років⁶). У науковій літературі підкреслюють, що широкі межі санкцій не сприяють одноманітності судової практики та кримінальної політики у сфері застосування норм права. Встановлення занадто широких санкцій – це передумова не подальшої індивідуалізації кримінальної відповідальності, а її гіпертрофії та судового свавілля [189, с. 333]. На жаль, більшість із згаданих вище санкцій принаймні з 2013 року не застосовувались жодного разу (окрім ч. 1 ст. 114 КК України – 1 раз), що не дозволяє перевірити вказане твердження на практиці. Однак ми підтримуємо цілком обґрунтовану у науковій літературі тезу про те, що для *тяжких та особливо тяжких* злочинів набір санкцій має бути значно *менший*, аніж для нетяжких злочинів та проступків, водночас із *більш широкими межами* [224, с. 561-563].

Ми також погоджуємось із міркуванням про те, що штраф та позбавлення волі на певний строк не можуть бути альтернативними видами покарання в межах однієї санкції з огляду на зміст чинної редакції ст. 51 КК України⁷, хоча реальна співмірність

¹ Див. ст. 145, ч. 2 ст. 168, ч. 1 ст. 232-1 КК України

² Див. ст. 232-3 КК України

³ Див. ч. 2 ст. 381 КК України

⁴ Див. ч. 2 ст. 381 КК України

⁵ Див. ч. 3 ст. 422 КК України

⁶ Див. ст. 114 КК України

⁷ Тому на даний час мають бути змінені санкції ч. 1 ст. 159, ч. 2 ст. 168, ч. 1 ст. 361-2 КК України.

їх суворості потребує додаткового вивчення¹. Більше того, оскільки і Європейський Суд з прав людини, і Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями [202], і Європейські пенітенціарні правила [97] розцінюють ув'язнення як крайній правовий засіб, що підлягає застосуванню лише тоді, коли інші, більш м'які правові засоби не можуть бути застосовані, то види покарання, пов'язані з обмеженням свободи (у першу чергу, йдеться про арешт в цьому контексті) не можуть бути застосовані за вчинення найменш тяжких кримінальних правопорушень – проступків.

При визначенні того, які види основних покарань мають бути передбачені за кримінальні правопорушення, ми виходимо із таких міркувань. Той факт, що окрім штрафу, обмеження волі та позбавлення волі на певний строк інші види покарань не були застосовані принаймні з 2013 року жодного разу за вчинення кримінального правопорушення-розголошення, має враховуватись у будь-якому разі, однак не є визначальним.

Чинному КК України відомо два види обмеження права особи на працю: легітимізоване примушування її до виконання праці, яку вона добровільно не обирала – громадські роботи, і заборона їй здійснювати певні види праці, які вона хотіла б обирати - в окремих випадках охоплюється змістом такого нині існуючого в КК України виду покарання, як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю [224, с. 436-437]. При цьому, Ю. А. Пономаренко слушно відмічає, що оскільки **позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю** має *виключно превентивну мету* (навіть якщо окремими з осіб, до яких вони застосовуються, й сприймаються як значимі для них право обмеження), та є реакцією на попереднє *зловживання правом* на працю у відповідній частині при вчиненні кримінального правопорушення, то аналогічно до вилучення правомірно набутого особою майна, яке використовувалося чи призначалося для вчинення кримінального правопорушення (спеціальна конфіскація), воно не може бути видом

¹ У науковій літературі небезпідставно висловлюється думка про те, що штраф не є найбільш м'яким видом покарання. Так, О. В. Сосніна з урахуванням того, що вісім НМДГ відповідає одному дню позбавлення волі, вказує, що сьогодні штраф, хоча він і стоїть на першому місці в системі покарань як найлегше покарання, перестав бути таким [278, с. 174]. Ю. А. Пономаренко також вважає, що штраф є більш суворим видом покарання, аніж громадські роботи [224, с.445].

покарання, а лише заходом безпеки¹. Відтак, із санкцій кримінально-правових норм-розголошень слід вилучити цей «захід» з одночасним системним переосмисленням видів покарань та інших заходів кримінально-правового характеру.

У п. 12 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 року № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання» прямо вказується на те, що суди не повинні призначати **виправні роботи** особам, які вчинили злочини, пов'язані з виконанням ними службових або професійних обов'язків, коли залишення винного на тій самій роботі може призвести до послаблення виховного та запобіжного впливу покарання або до вчинення таких самих злочинних діянь [231]. На сьогодні лише у 2 випадках (ст. 132, ст. 145 КК України) виправні роботи передбачені як вид покарання за вчинення кримінального правопорушення суб'єктом при виконанні службових чи професійних обов'язків. Вказаний вище орієнтир зумовлює необхідність їх виключення із санкцій відповідних норм. У разі ж закріплення ознаки спеціального суб'єкта кримінального правопорушення-розголошення, як це пропонувалось у минулому розділі, такий вид покарання навряд чи буде доцільний взагалі за будь-яке із розголошень (наразі 8 санкцій). Автори концепції реформування кримінального закону небезпідставно пропонують відмовитися від виправних робіт як від спадщини радянського кримінального права [169, с. 10]. Адже виправні роботи за своєю суттю є тим же штрафом, тільки з розстроченим порядком його сплати. Існування виправних робіт можна було б виправдати тим, що воно передбачає легальний спосіб звернення стягнення на заробітну плату особи, однак це можливо на підставі положень Закону України «Про виконавче провадження», а тому має бути запроваджено і при запровадженні примусового механізму сплати штрафу (до його заміни на інший вид покарання). Відтак для цілей дослідження цей вид покарання також слід вилучити з санкцій кримінально-правових норм-розголошень.

При визначенні меж цих видів покарань слід звернути увагу на деякі нюанси.

¹ Наприклад, див. § 61 (перелік заходів безпеки), 69 (позбавлення права керування транспортним засобом) та 70 (професійна заборона) КК ФРН [25]

По-перше, у науковій літературі викликає дискусію **розмір штрафу**, який слід призначати. Наприклад, Р. Бабанли вказує на те, що оскільки тяжкість злочинів проти власності зазвичай визначається вартістю предмета крадіжки або розміром заподіяної крадіжкою шкоди (чим вищою є вартість предмета крадіжки, тим вищою є ступінь тяжкості кримінального правопорушення), то відповідній логіці має підкорюватись і вирішення питання щодо конкретного розміру покарання. Тобто за крадіжку майна, вартість якого є вищою, нелогічно призначати покарання, яке є більш м'яким, ніж покарання за крадіжку майна, вартість якого є нижчою [40, с. 341]. Схожий підхід закріплено і на рівні ч. 2 ст. 53 КК України: за вчинення кримінального правопорушення, за яке передбачене основне покарання у виді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, розмір штрафу, що призначається судом, не може бути меншим за розмір майнової шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, або отриманого внаслідок вчинення кримінального правопорушення доходу (хоча й він не застосовується). Такі міркування багатьох дослідників¹ зводяться до того, що розмір штрафу повинен робити кримінальне правопорушення «економічно не вигідним». Водночас ми погоджуємось із міркуваннями Ю. А. Пономаренка про те, що не можна ставити штраф у пряму залежність від розміру заподіяної шкоди чи отриманого внаслідок вчинення кримінального правопорушення доходу (можна призначити і менший розмір штрафу), оскільки відповідні доходи підлягають спеціальній конфіскації², а шкода має бути відшкодована [Т. Й. – добровільно або примусово після задоволення цивільного позову потерпілого].

Натомість, як вказувалось вище, межі покарання у тому числі у виді штрафу мають узгоджуватися на рівні частин статей та «вписуватися» у концепцію диференціації кримінальних правопорушень. Ілюстрацією протилежного є межі штрафу за ч. 1 ст. 159 КК України – нетяжкого злочину (від трьохсот до п'ятисот

¹ Див., наприклад, дослідження Н. О. Гуторової [83], М. Й. Коржанського та Р. В. Щупаківського [170], Г. О. Усатого [295], М. І. Хавронюка [301], О. А. Шаповалової [314].

² Проблема із спеціальною конфіскацією висвітлена детальніше у наступному підрозділі

НМДГ), які значно нижчі за межі покарань окремих проступків-розголошень (ч. 1 ст. 182, ст. 232 КК України).

Певні проблеми спостерігаються і щодо меж позбавлення волі на певний строк. На нашу думку, різна мінімальна межа позбавлення волі на певний строк для громадян України за ч. 1 ст. 111 КК України та суб'єктів кримінального правопорушення за ч. 1 ст. 114 КК України (для іноземців та осіб без громадянства нижча) ставить громадян України у менш вигідне становище (така мінімальна межа є дискримінаційною), а тому потребує переосмислення.

Щодо видів додаткових покарань та їх меж, то слід зазначити таке. Конфіскація майна за 2013-2021 рр. жодного разу не була застосована за вчинення розголошення будь-якої інформації з обмеженим доступом. Крім цього, у науковій літературі висловлюється ряд зауважень до цього виду додаткового покарання як такого, що порушує права співвласників певного майна та членів сім'ї, які таким чином позбавляються права користування [224, с. 440; 42, с. 89], не відповідає конституційному принципу рівності [84, с. 61] тощо. Окремою проблемою є доцільність обмеження права власності за вчинення некорисливих злочинів, зокрема, проти основ національної безпеки України. Наприклад, відповідно до вироку Шевченківського районного суду м. Києва від 21 серпня 2019 року у справі № 761/32943/19 суд вказав: «Враховуючи наявність декількох обставин, що пом'якшують покарання ОСОБА_1, та відсутність обтяжуючих обставин, особу винного, що у сукупності істотно знижує ступінь тяжкості вчиненого злочину, сторони в угоді погодилися на застосування ст. 69 КК України, а саме: на призначення основного покарання у виді позбавлення волі нижче від найнижчої межі, встановленої у санкції ч. 2 ст. 28, ч. 1 ст. 111 КК України, без призначення додаткового покарання у виді конфіскації майна» [69]. Такі ж висновки містяться у вироку Костопільського районного суду Рівненської області від 09 жовтня 2018 року у справі № 565/1560/18 [61]. У вироку Крюківського районного суду міста Кременчука Полтавської області від 15 жовтня 2019 року у справі № 537/4152/19 зазначено схожі міркування: «Приймаючи до уваги ступінь тяжкості та обставини злочинів, їх наслідки, враховуючи перелічені вище дані про особу обвинуваченого,

його вік та стан здоров'я, відношення обвинуваченого до вчиненого, наявність пом'якшуючих та відсутність обтяжуючих покарання обвинуваченому обставин, суд вважає, що для виправлення останнього та попередження вчинення ним нових злочинів, йому повинно бути призначено необхідне та достатнє покарання у вигляді позбавлення волі в межах санкції частини 1 статті 111 КК України без конфіскації майна» [62]. Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду у справі № 418/689/16-к, постанова від 07.11.2018, також висловив думку, що оскільки ні слідством, ні судом у справі не встановлено наявності у засудженого корисливого мотиву, то застосування покарання у виді конфіскації майна навіть за умови, що воно передбачено санкцією цієї статті як обов'язкове, є безпідставним [230].

Вчені пропонують таким чином залишити лише один вид «майнового» покарання – штраф [41, с. 23; 224, с. 441]. Водночас Конституція України допускає можливість обмеження права власності особи шляхом конфіскації майна (ст. 41) та у багатьох інших державах (йтиметься у наступному розділі) такий вид покарання ефективно застосовується. Отже, на нашу думку, принципово відмовлятися від конфіскації як виду додаткового покарання за вчинення кримінального правопорушення-розголошення передчасно, хоча й порядок її виконання потребує перегляду.

Конкретний набір санкцій буде наведено у наступному розділі після визначення кількості кримінально-правових норм-розголошень інформації з обмеженим доступом (з урахуванням доступного зарубіжного досвіду та напрацювань робочої групи з питань розвитку кримінального права України).

3.2. *Проблеми регламентації та застосування спеціальної конфіскації*

У розділі XIV Загальної частини КК України нормативно визначені ті заходи кримінально-правового впливу на суспільно небезпечні та протиправні посягання, які за своєю суттю та призначенням хоча і є примусовими, але не каральними заходами, тобто не заходами-покараннями [219, с. 124-141]. Якщо застосування примусових заходів медичного характеру чи примусового лікування за вчинення розголошення інформації з обмеженим доступом не має будь-яких особливостей, то на проблемах спеціальної конфіскації слід зупинитися додатково.

По-перше, чинний перелік нормативних підстав для застосування спеціальної конфіскації не дозволяє охопити всі досліджувані кримінальні правопорушення-розголошення (йдеться про всі кримінальні проступки-розголошення, а саме за ст. 132, ч. 1 ст. 163, ч. 1 ст. 168, ч. 1 ст. 182, ст. 232, ч. 1 ст. 381, ч. 1 ст. 387, ч. 2 ст. 387, ч. 3 ст. 387, ч. 1 ст. 397, ч. 2 ст. 397 КК України). Принаймні в цій частині санкції цих норм однакові настільки, що можна було б стверджувати про єдиний підхід законодавця про незастосування спеціальної конфіскації до кримінальних проступків-розголошень. Таку позицію можна було б навіть обґрунтувати необхідністю дотримання принципу пропорційності (домірності), про який згадує КСУ у своєму рішенні від 30.06.2022 № 1-р/2022 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України (щодо спеціальної конфіскації): «Розв'язуючи питання щодо відповідності статей 96-1, 96-2 КК України статті 8 Конституції України, Конституційний Суд України виходить з того, що принцип домірності (пропорційності) у сфері кримінального права проявляється, зокрема, у тому, що застосовані види покарання та (або) інші заходи кримінально-правового характеру мають бути домірними. Ця вимога є загальною, стосується всіх випадків застосування видів покарань, інших заходів кримінально-правового характеру, у тому числі й спеціальної конфіскації. Отже, принцип домірності зобов'язує суд у кожному конкретному випадку домірно застосовувати види покарання та (або) інші заходи кримінально-правового характеру **з огляду на ступінь тяжкості** вчиненого кримінального правопорушення та низку інших

фактів і обставин» (п. 3.2) [265]. Такій позиції суперечить наведена вже у п.п. 3.3.6 рішення думка: «На відміну від конфіскації майна як виду покарання, на застосування спеціальної конфіскації як заходу кримінально-правового характеру *не впливають ступінь тяжкості* вчиненого умисного кримінального правопорушення, дані, що характеризують особу, яка вчинила таке правопорушення, тощо» [265]. Тому залишається відкритим питання, які «інші факти і обставини» мають юридичне значення для «пропорційного застосування» спеціальної конфіскації. Верховний Суд, у свою чергу, наголошує на тому, що можливість застосування спеціальної конфіскації не повинна виключатися навіть у тих випадках, коли конфіскація майна, з огляду на його вартість, виглядає набагато суворішим заходом, ніж призначене покарання. У таких випадках суд має навести належні аргументи, які обґрунтовують, з урахуванням обставин конкретної справи, що такий захід не порушуватиме наведені вище стандарти ЄСПЛ. У подібних випадках до уваги можуть братися: *вартість майна, що підлягає конфіскації, законність чи незаконність його походження; тяжкість і характер вчиненого кримінального правопорушення; наявність, розмір і характер завданої шкоди або шкоди, яка потенційно могла бути завданою кримінальним правопорушенням; вид і розмір призначеного покарання тощо*. Таким чином, під час прийняття рішення про застосування спеціальної конфіскації правозастосувач має переконатися в наявності не лише формальних для цього підстав, передбачених у КК, але й у тому, що таке застосування не порушуватиме «справедливу рівновагу між вимогами загального інтересу і захисту фундаментальних прав осіб», покладаючи на особу «надмірний індивідуальний тягар» [228]. Всі ці критерії пропорційності мають доволі умовний характер, тим паче, що вони не підкріплюються положеннями кримінального закону, а отже, обґрунтування чи спростування можливості застосування спеціальної конфіскації у таких випадках потребує належного обґрунтування.

Водночас чинна редакція ч. 1 ст. 96-1 КК України (у частині переліку правопорушень, на які вона поширюється) не зумовлена необхідністю дотримання принципу «домірності», а згідно із пояснювальною запискою до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального

кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської Комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно удосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації» мотивована тим, що «Україна є стороною Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму, і взяла на себе зобов'язання щодо встановлення обов'язкових арешту та конфіскації знарядь і засобів злочину та доходів або майна, вартість якого відповідає таким доходам, та відмитого майна за всіма предикатними злочинами, *тобто злочинами, за які передбачено покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян* [Т.Й. – на думку авторів законопроекту, напевно, з огляду на зміст примітки 1 до ст. 209 КК України станом на час розробки законопроекту]. Неврахування цих вимог автоматично означає невиконання 4-ї рекомендації Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF), наданої Україні в рамках здійснення моніторингу відповідності законодавства стандартам у сфері боротьби із легалізацією (відмиванням) коштів, здобутих злочинним шляхом...У свою чергу передбачені Законом № 769-VIII зміни до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) не повною мірою забезпечили імплементацію Директиви Європейського Парламенту та Ради від 3 квітня 2014 року № 2014/42/ЄС «Про заморожування та конфіскацію засобів вчинення злочинів та доходів від злочинної діяльності у Європейському Союзі» [241].

Водночас, покладеного в основу змісту ч. 1 ст. 96-1 КК України порогового підходу до визначення «предикатного діяння» у п. 1 примітки до ст. 209 КК України з набранням чинності Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [117] більше не існує. Зокрема, щодо нього певні зауваження були зазначені MONEYVAL під час п'ятого раунду взаємної оцінки¹ у грудні 2017 року (не всі передбачені додатком до Конвенції

¹ «Вбачається, що деякі аспекти злочину фінансування тероризму, включаючи судові переслідування ФТ відповідно до ст. 2(1)(а) терористичних злочинів, які містяться у додатку до ФТ Конвенції, можуть бути не повністю охоплені, тому

Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму злочини охоплюються ним) [140, с. 138].

Відтак, доцільність існування аналогічного порогу для цілей спеціальної конфіскації також слід ставити під сумнів. Тим паче, що жоден із міжнародних договорів, за якими Україна має зобов'язання, саме такого критерію («за які передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян») не передбачає. Більше того підхід, за якого можливість застосування спеціальної конфіскації залежить від наявності чи відсутності щодо певних проявів кримінально протиправної поведінки «тематичних» міжнародних зобов'язань України, є несистемним та потребує належного наукового переосмислення, а відтак і вдосконалення кримінального закону.

Звісно, що не є завданням цього дослідження удосконалення норм кримінального закону про спеціальну конфіскацію в цілому, однак вже з висновків вище стає очевидно, що щодо всіх кримінально-караних видів розголошень інформації з обмеженим доступом *має бути застосовано однаковий підхід, за якого спеціальна конфіскація можлива за вчинення всіх видів таких кримінальних правопорушень.*

Окремо зауважуємо, що на думку автора, це можливо лише шляхом скасування умови її застосування за ч. 1 ст. 96-1 КК України про види і розміри санкцій, а отже для цілей наступного розділу (для розробки видів санкцій) вона до уваги не братиметься (деякі санкції не будуть передбачати позбавлення волі на певний строк чи штраф понад три тисячі НМДГ).

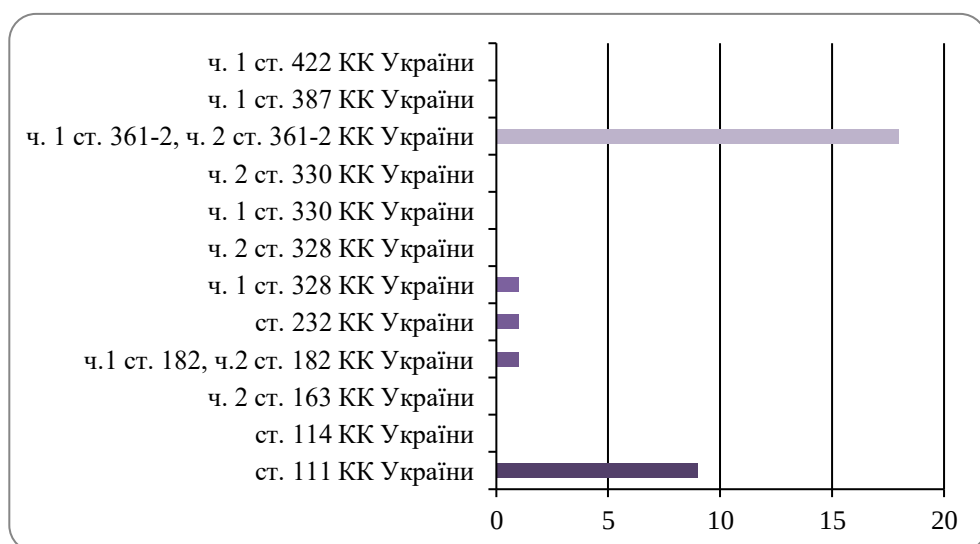
Повертаючись до проблеми «пропорційності» застосування спеціальної конфіскації, яка щодо кримінальних проступків-розголошень залишається актуальною, слід зазначити, що чинні положення кримінального закону не містять

не будуть предикатними злочинами до відмивання коштів. Крім того, певні транскордонні контрабандні злочини, які могли б бути предикатними злочинами щодо ВК, були декриміналізовані. Відповідно до ст. 201 КК України, зараз контрабанда застосовується до культурних цінностей, ряду небезпечних матеріалів та вибухових речовин, зброї та боєприпасів. Згідно з ст. 305 КК, контрабанда наркотиків тощо, залишається злочином, транскордонне переміщення інших товарів, до яких застосовуються митні платежі є адміністративним правопорушенням, яке не є предикатом до ВК» [140, с. 138]

будь-яких адекватних орієнтирів для оцінки судом дотримання цього принципу, а отже так само потребують вдосконалення. Як приклад врахування відповідних міжнародних зобов'язань можна навести положення § 74f КК ФРН («Принцип пропорційності»), згідно з яким, якщо конфіскація неспівмірна до вчиненого, її цілі можуть бути досягнуті менш радикальними заходами: 1) зробити об'єкти непридатними до використання; 2) видалити визначені об'єкти чи знаки на об'єктах чи іншим чином змінити об'єкт; 3) розпоряджатись предметом визначеним чином [26]. Якщо заходи не дотримуються, у подальшому суд може застосувати конфіскацію (спеціальну конфіскацію) [26].

По-друге, під час дослідження практики застосування досліджуваних кримінально-правових норм нами виявлено, що у більшості тих випадків, коли закон дозволяє застосовувати спеціальну конфіскацію, суди України її не застосовують. Так, зі 134 проаналізованих вироків, які набрали законної сили, лише у 30 випадках (22,4 %) до засуджених застосовано спеціальну конфіскацію, хоча майже у всіх випадках мала би йти мова про це.

У розрізі видів кримінальних правопорушень-розголошень застосування спеціальної конфіскації зображено на діаграмі нижче:

Показовим тут можуть бути такі помилкові ситуації:

а) у вироку згадані «предмети» спеціальної конфіскації, однак їх не стягнуто в дохід держави. Так, відповідно до вироку Солом'янського районного суду м. Києва від 03.06.2020 у справі № 760/23549/19 (провадження № 1-кп/760/955/20) особа за

грошову винагороду, яка надходила на банківський рахунок (реквізити встановлено), за допомогою мобільного додатку – месенджера «Telegram» збувала інформацію про персональні дані осіб, які значилися у базі даних органів поліції [66]. За вироком ні доходи, ні знаряддя вчинення кримінального правопорушення не конфісковано.

б) у вироку згадані кілька «предметів» спеціальної конфіскації, однак в дохід держави стягнуто лише окремі. Наприклад, згідно з вироком Шевченківського районного суду м. Києва від 21.08.2019 у справі № 761/32943/19 (провадження № 1-кп/761/2373/2019) особа з використанням ноутбуку, флеш-накопичувачів та мобільних телефонів (марки, серійні номери та інші ідентифікуючі ознаки зазначені) передавала інформацію щодо ремонтно-модернізаційних робіт літаків штурмової авіації Збройних Сил України. При цьому, інколи відомості передавались з використанням мережі Інтернет, а в окремих випадках вручалися особисто – засуджений самостійно прибував до пункту призначення на автомобілі марки «Мерседес-БенцСпрінтер 515». Загальний дохід особи склав 10000 доларів США. Водночас у резолютивній частині вироку, яким затверджено угоду про визнання винуватості, йдеться лише про конфіскацію 1400 доларів США, які вилучені під час обшуку житла [69]. Юридична доля згаданих у судовому рішенні знарядь та засобів вчинення кримінального правопорушення невідома.

У цьому контексті слід наголосити на тому, що при розголошенні інформації з обмеженим доступом відповідно до ч. 1 ст. 96-2 КК України «предметами» спеціальної конфіскації можуть стати гроші, цінності та інше майно, які:

1) одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна (передусім, але не виключно, готівкові кошти у національній чи іноземній валютах (конфіскуються купюри відповідних номіналів) та безготівкові кошти (конфіскуються шляхом безумовного списання з банківського рахунку)¹;

¹ Цікавим прикладом є конфісковані згідно з вироком Амур-Нижньодніпровського районного суду міста Дніпропетровська від 25.08.2020 у справі № 199/13473/13-к (провадження № 1-кп/199/150/20) чавунні вироби (сковороди), які було виготовлено внаслідок розголошення комерційної таємниці [59]

2) **призначалися (використовувалися) для схилення особи** до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення або винагороди за його вчинення (у тому числі мобільні телефони із сім-картами, системні блоки чи ноутбуки, за допомогою яких здійснювались телефонні дзвінки чи спілкування у соціальних мережах);

3) **були предметом кримінального правопорушення**, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), а у разі, коли його не встановлено, - переходять у власність держави (не застосовано жодного разу!);

4) були підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як **засоби чи знаряддя** вчинення кримінального правопорушення, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), який не знав і не міг знати про їх незаконне використання (системні блоки, ноутбуки, моноблоки, планшети, ресивери, маршрутизатори, жорсткі диски, флеш-накопичувачі, мобільні телефони, сім-картки, антени тощо).

Додатково слід нагадати також положення ст. 186 ЦК України: «Річ, призначена для обслуговування іншої (головної) речі і пов'язана з нею спільним призначенням, є її приналежністю. Приналежність слідує за головною річчю, якщо інше не встановлено договором або законом» [305]. Тобто, не можна стягувати у дохід держави мобільний телефон без акумулятора чи зарядного пристрою, жорсткий диск чи супутникову антену без кабелю з'єднання, як це часто зустрічається у вироках судів України¹.

Крім цього, звертаємо також увагу на правозастосовну помилку, за якої фактично доходи, засоби чи знаряддя розголошення інформації з обмеженим доступом фактично за судовим рішенням звертаються в дохід держави без ідентифікації такого «заходу» як спеціальної конфіскації. Наприклад, згідно з вироком Крюківського районного суду міста Кременчука Полтавської області від 15.10.2019 у справі № 537/4152/19 (провадження № 1-кп/537/239/2019) особу засуджено за вчинення кримінального правопорушення за ч. 1 ст. 111 КК України. У

¹ Наприклад, див. вирок Корольовського районного суду м. Житомира від 03.09.2019 у справі № 195/11759/19 (провадження № 1-кп/296/663/19) [60].

резолютивній частині вироку зазначено: «Речові докази... системний блок марки «Dell»; мобільний телефон HUAWEI Y6 2019 із сім-картою мобільного оператора «ВФ Україна»; флеш-накопичувач SanDisk Cruzer Blade 8gb із ремінцем синього кольору - конфіскувати в дохід держави» [62]. При цьому, у мотивувальній частині судового рішення матеріально-правова підстава такої конфіскації не згадана взагалі, а тим більше відсутнє будь-яке мотивування обраного заходу впливу. Така практика не може бути оцінена як правильна, адже відповідно до ч. 3 ст. 374 КПК України у мотивувальній частині вироку зазначаються мотиви ухвалення інших рішень щодо питань, які вирішуються судом при ухваленні вироку, та положення закону, якими керувався суд [183], а відповідно до ч. 4 ст. 374 КПК України у резолютивній його частині – рішення щодо речових доказів і документів та спеціальної конфіскації [183].

РОЗДІЛ IV. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА РОЗГолошення ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ В УКРАЇНІ

4.1. Перспективи врахування досвіду окремих країн континентальної системи права

Вище нами встановлено, що стан вітчизняного законодавства у сфері кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом бажає кращого як в частині конструювання диспозицій, так і санкцій кореспондуючих статей. Вказане зумовлює необхідність дослідження досвіду зарубіжних країн з аналогічних питань задля відшукування альтернативних концепцій чи глибшого наукового аргументування існуючих теоретичних надбань. Зважаючи на поставлені в дослідженні цілі, а також близькість правових систем та євроінтеграційні прагнення України, доцільно розглянути кримінальне законодавство кількох груп європейських країн континентальної системи права: (i) «німецькомовні» країни (Німеччина, Австрія, Швейцарія); (ii) деякі країни Середземномор'я (Іспанія, Франція, Італія); (iii) країни Скандинавії (Швеція, Норвегія, Данія); (iv) окремі східноєвропейські країни (Польща, Угорщина, Чехія). Перелік та ієрархію проаналізованих посягань на інформацію з обмеженим доступом зображено на діаграмах нижче.

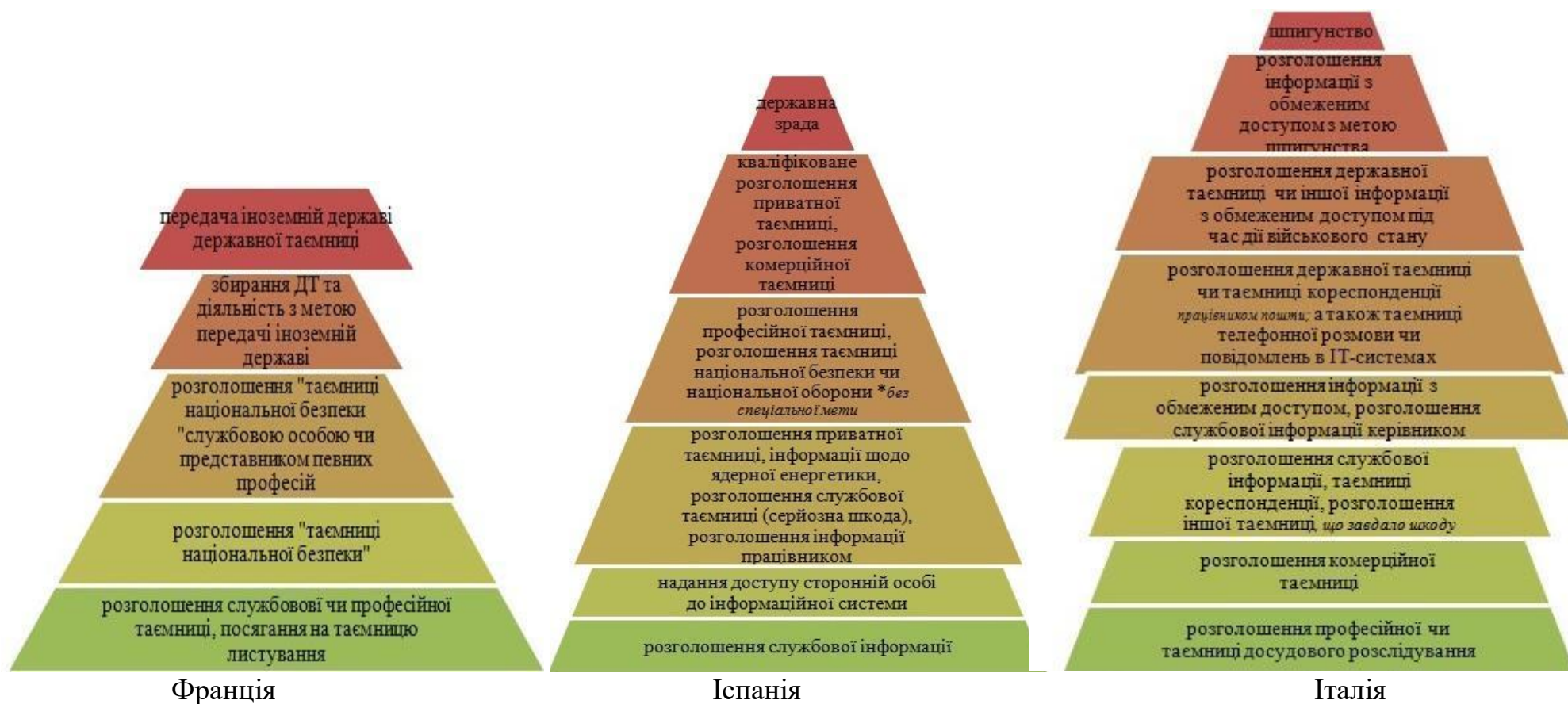
При цьому, всю досліджену та релевантну, на нашу думку, для запозичення інформацію слід розподілити на такі тематичні групи: а) юридичні склади посягань на державну таємницю; б) юридичні склади посягань на таємницю голосування; в) юридичні склади посягань на приватну та комерційну таємницю; г) юридичні склади посягань на службову та професійну таємницю; ґ) санкції норм-розголошень інформації з обмеженим доступом.

Діаграми №1-9. Перелік та ієрархія посягань на інформацію з обмеженим доступом у наведених вище групах країн.

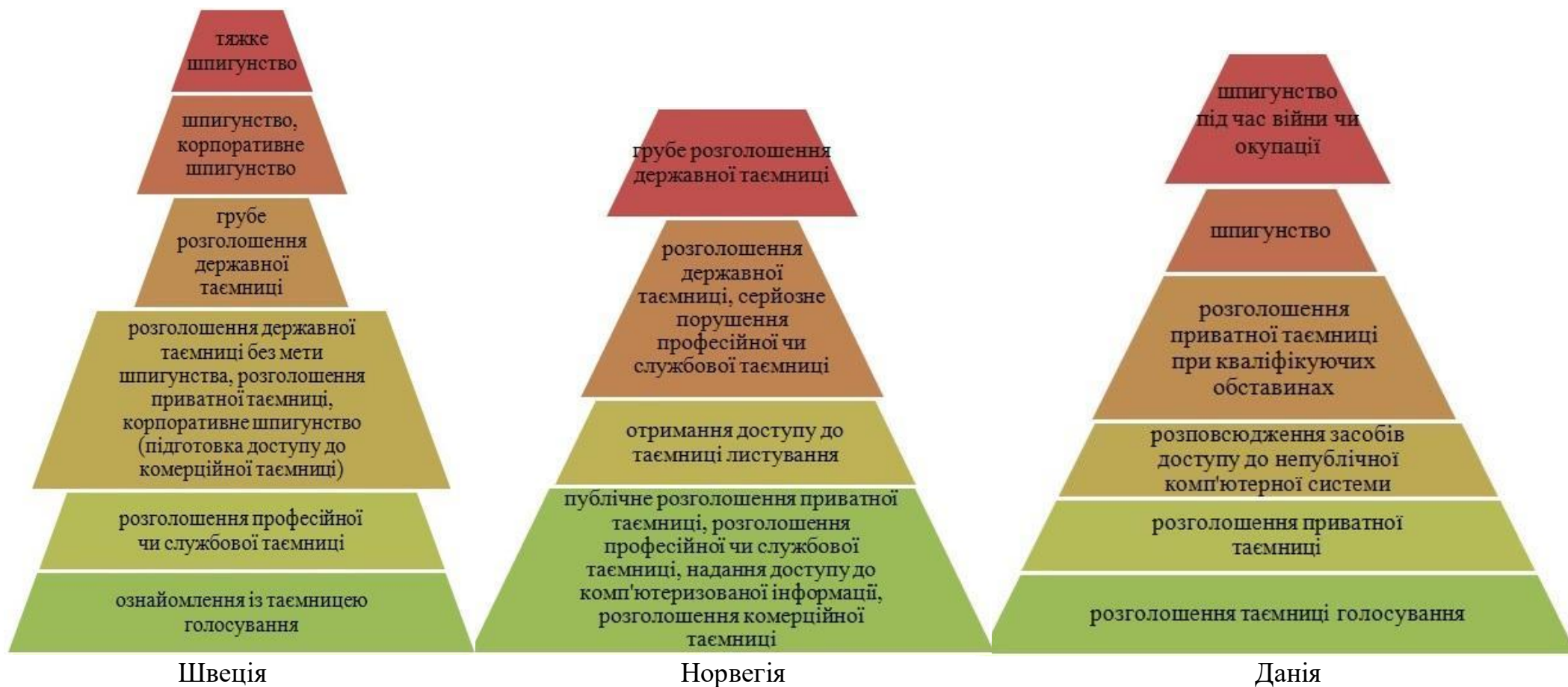
(i) Німецькомовні країни

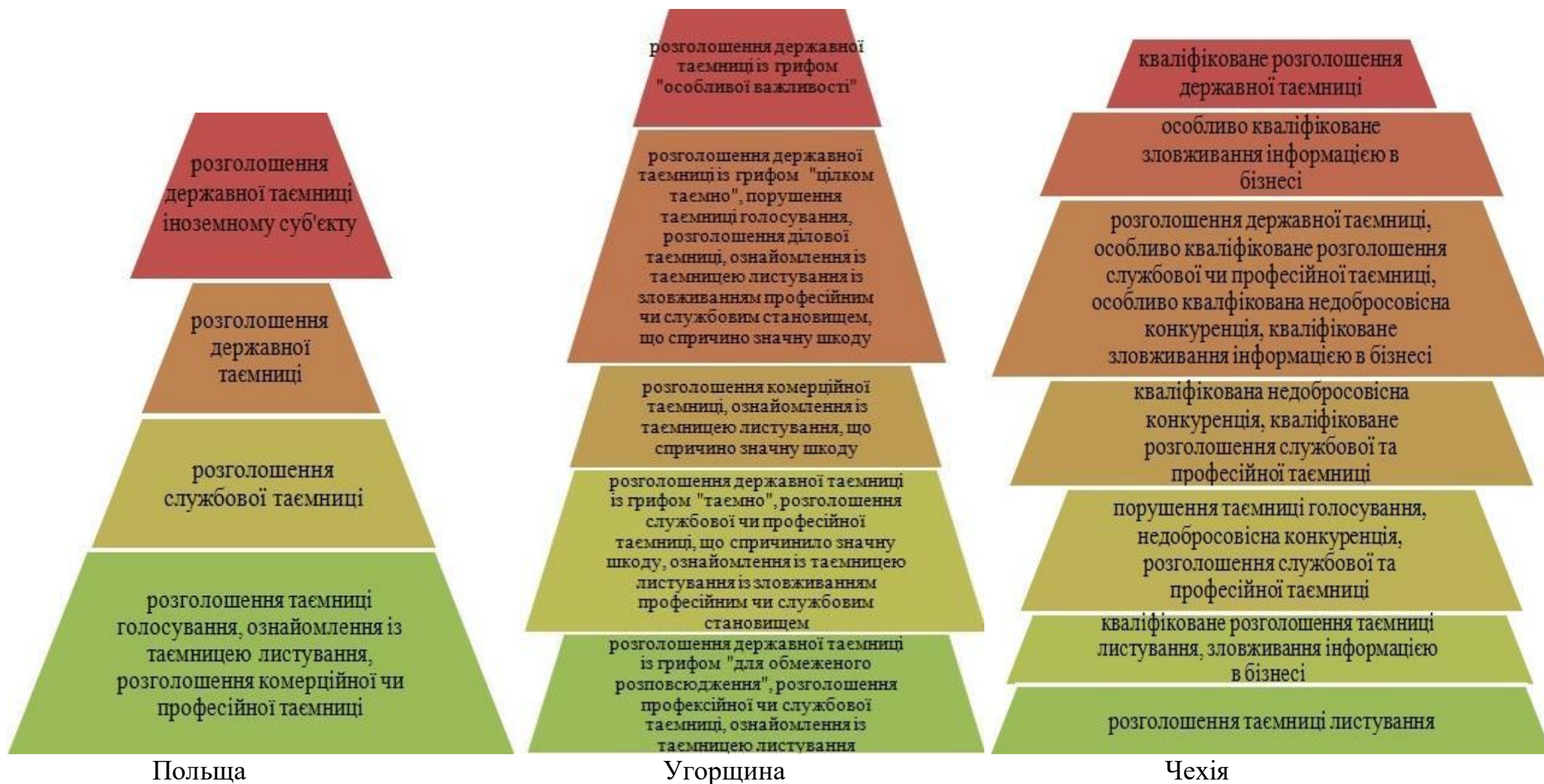
(ii) деякі країни Середземномор'я

(iii) країни Скандинавії

(iv) окремі східноєвропейські країни

а) юридичні склади посягань на державну таємницю;

По-перше, кримінальний закон лише кількох країн (Королівство Іспанія, Італійська Республіка, Французька Республіка, а також німецькомовні країни) визначає розголошення державної таємниці державною зрадою. При цьому, слід звернути увагу на суттєву особливість за КК ФРН, Республіки Австрії та Швейцарської Конфедерації: у них наявні два різні склади державної зради – «Hochverrat» (дослівно «висока зрада») та «Landesverrat» (дослівно «зрада батьківщини»). Розмежування між цими двома видами злочинів здійснюється за ознакою зовнішньої чи внутрішньої спрямованості. Так, «Hochverrat» передбачає насильницькі діяння всередині держави, коли як «Landesverrat» – ослаблює безпеку держави перед іншими державами і направлена на ненасильницьке повалення держави з підтримкою ззовні [14]. Наприклад, відповідно до ст. 265 КК Швейцарської Конфедерації високою зрадою (Hochverrat) є насильницька зміна конституційного ладу, відокремлення території Швейцарії від Конфедерації чи території від кантону [10]. Схожі діяння передбачено за §§ 81, 82 КК ФРН [26], § 242 КК Республіки Австрії [9]. Натомість, за § 94 КК ФРН (Landesverrat) передбачена кримінальна відповідальність за зраду батьківщини, яка полягає в наступному: «Хто зробить відкритою (offenbar bekanntmacht) державну таємницю чи дозволяє ознайомитися з нею (gelangen lassen) іноземній владі чи його посереднику, в іншому випадку, з метою поставити у невідгідне положення ФРН чи сприяти іноземній державі, якщо цим самим створюється небезпека настання тяжких наслідків для зовнішньої безпеки ФРН, буде покараний ...» [25]. У Швейцарській Конфедерації визнається два види зради батьківщини: дипломатична (цивільна), яка передбачена ст.267 КК (не тільки розголошення таємниці, яка повинна зберігатися на користь Конфедерації, але й фальсифікація цих відомостей, знищення, викрадення документів та доказів щодо взаємин з кантонами чи іншими державами, а також ведення переговорів на шкоду Конфедерації) [10] та мілітарна за ст. 87 Мілітарного кримінального закону (не пов'язана із розголошенням таємниць) [22].

В інших випадках зміст державної зради відмінний від цього або взагалі такого поняття у кримінальному законі немає. Наприклад, згідно із 258 § КК Угорщини

державною зрадою є створення чи підтримка зв'язків з іноземним урядом чи іноземною організацією задля порушення незалежності Угорщини, її територіальної цілісності чи конституційного ладу [3]. Так само, відповідно до § 1 ст.127 КК Республіки Польща державну зраду (дослівно державний переворот) вчиняє той, хто з метою позбавлення незалежності, відокремлення частини території чи насильницької зміни конституційного ладу Республіки Польща вживає заходів, направлених безпосередньо на досягнення цієї цілі [15]. Водночас, § 98 КК Королівства Данія хоча й закріплює, що карається довічним позбавленням волі будь-хто, хто за допомогою іноземної допомоги, з застосуванням сили чи погроз поставити датську державу чи будь-яку її частину у підпорядкування іноземної держави чи відділить будь-яку частину держави, однак словосполучення «державна зрада» («Landsforræderi») не вживає [2425].

По-друге, шпигунство як діяння зазвичай також не передбачає *розголошення* державної таємниці. Наприклад, згідно зі ст. 257 КК Республіки Італія політичним чи військовим шпигунством є *отримання* відомостей, які в інтересах безпеки держави або у будь-якому разі у політичних, внутрішніх чи міжнародних інтересах держави повинні залишатися в таємниці [5]. Так само відповідно до § 1 ст. 130 Республіки Польща шпигунством є участь у зовнішній розвідці проти Республіки Польщі [15]. Заради справедливості слід згадати положення §§ 5, 10 глави 19 КК Королівства Швеції, в яких передбачені окремо шпигунство (придбання, надання чи розкриття інформації про засоби захисту зброї, її зберігання, імпорту, експорт...) та агентурна діяльність (діяльність з метою отримання для іноземної влади інформації...) [1].

Ці два проміжні висновки разом із зробленими раніше про недосконалість норм ст. ст. 111, 114 КК України, а також про «розголошення» як «внутрішнє посягання» настановлюють на думку про виключення зі змісту цих статей досліджуваної конструкції. Тим паче, що більшість аналізованих кримінальних законів передбачає окремий вид кримінального правопорушення – розголошення державної таємниці іноземній державі чи її агенту (див. нижче).

Цікаво, що шпигунство може здійснюватися не тільки проти інтересів відповідної держави, але й міжнародних інституцій чи інших («іноземних») держав.

Зокрема, відповідно до § 10 а глави 19 КК Королівства Швеція кримінальним правопорушенням є збирання інформації, розкриття якої іноземній державі може спричинити шкоду безпеці іншої іноземної держави, а також участь у такій діяльності (незаконна розвідувальна діяльність проти іноземної держави) [1]. Згідно із § 261/А КК Угорщини карається шпигунство проти інституцій Європейського Союзу, а за § 262 – проти союзної оборонної сили [Т.Й. - мається на увазі НАТО] [3].

По-третє, окрема норма про розголошення державної таємниці чи її альтернативних понять є у всіх кримінальних законах, окрім Королівства Данія¹. Так, за КК Французької Республіки, йдеться про таємницю національної безпеки («secret de la défense nationale») – процеси, об'єкти, документи, інформація, комп'ютерні мережі, комп'ютеризовані дані або файли, що становлять інтерес для національної безпеки, які були об'єктом заходів секретності, спрямованих на обмеження їх розповсюдження (ст. 413-9 КК Французької Республіки) [4].

Для розмежування у разі наявності у складі державної зради чи шпигунства відповідного діяння (спеціальному адресату або для досягнення спеціальної мети), використовується схожа до зазначеної у ч. 1 ст. 328 КК України конструкція. Так, відповідно до § 95 КК ФРН у діях особи наявні ознаки розголошення державної таємниці, якщо вона доводить до відома сторонньої особи таку інформацію або обнародує її для широкого загалу і тим самим створює ризик *серйозної шкоди для зовнішньої безпеки ФРН*, і якщо злочин не карається відповідно до § 94 (зрада батьківщини) [25]. Відповідно до § 7 глави 19 КК Королівства Швеція карається особа, яка без мети перейти на бік іноземної держави вчиняє дію, вказану у § 5² [1].

Для цілей вдосконалення кримінального закону мають велике значення також визначені у зарубіжних кримінальних законах кваліфікуючі ознаки за розголошення державної таємниці:

- *під час війни*. Наприклад, за абз. 2 § 107 КК Королівства Данія карається шпигунство під час війни чи окупації [24]. Так само за ч. 2 ст. 261 КК Республіки

¹ ФРН, Швейцарська Конфедерація, Республіка Австрія, Французька Республіка, Королівство Іспанія, Республіка Італія, Королівство Швеція, Королівство Норвегія, Республіка Польща, Угорщина, Чеська Республіка.

² Несанкціоноване придбання, просування, надання чи розкриття інформації про засоби захисту зброї, її зберігання, імпорт, експорт...

Італія більш тяжким злочином є розголошення відомостей таємного характеру, зазначених у ст. 256 кодексу, під час війни або поставило під загрозу підготовку чи боєздатність держави у війні чи військові операції [5]. Аналогічно відповідно до абз. 3б § 317 КК Чеської Республіки особливо кваліфікуючою ознакою є вчинення розголошення у стані загрози державі чи стані війни [27].

- *диференціація залежно від виду державної таємниці.* Така тенденція чітко простежується у всіх трьох досліджуваних кримінальних законах східноєвропейських держав (§ 265 КК Угорщини, ст. 265 КК Республіки Польща, § 317 КК Чеської Республіки). Так, в Угорщині за розголошення інформації з «грифом» «обмежена у розповсюдженні» передбачений арешт, за аналогічне посягання на відомості з відміткою «таємно» – позбавлення волі до 1 року, «цілком таємно» – позбавлення волі до 3 років, «особливої важливості» – позбавлення волі до 5 років [3].

По-четверте, завдяки аналізу зарубіжних кримінальних законів також знайшла підтвердження висловлена раніше теза про те, що концептуальної різниці у повідомленні інформації одній особі чи її публічному оголошенні суспільству немає – і те, і інше є розголошенням. Прикладами є § 95 КК ФРН, згідно з яким однаково карається доведення до відома сторонньої особи державної таємниці та її оприлюднення суспільству [25], а також ст. 413-10 КК Французької Республіки (карається знищення, видалення, відтворення чи надання доступу до таємниці національної безпеки некваліфікованій особі, а також її доведення до відома суспільства [4]). Хоча, законодавці деяких країн визнають більш тяжким правопорушенням ситуації, коли інформація стає надбанням широкого загалу. Так, згідно із ст. 599 КК Королівства Іспанія кваліфікуючою ознакою є розкриття інформації у соціальних мережах або таким способом, який забезпечує їх розповсюдження [18]. Водночас, відповідно до § 252 КК Республіки Австрії менш суворо карається розголошення таємниці суспільству (абз. 2), аніж її розголошення іноземній державі, наднаціональній чи міжнародній організації (абз. 1) [9].

б) юридичні склади посягань на таємницю голосування;

По-перше слід констатувати, що такі країни як Іспанія¹, Франція, Італія та Норвегія не передбачили на рівні своїх кримінальних законів посягань на таємницю голосування.

По-друге, слід визнати неконструктивними положення § 351 КК Чеської Республіки [27] та § 350 КК Угорщини [3], адже в них використана конструкція «порушення таємниці голосування». Щодо такого формулювання нами раніше висловлено думку про те, що конструкція опису діяння як «порушення таємниці» є невдалою, адже не зрозуміло, який саме вид посягання має на увазі законодавець — лише ознайомлення з інформацією, чи також і її розголошення третім особам тощо.

По-третє, інші кримінальні закони містять, на нашу думку, релевантні для рецепції положення. Їх можна поділити на дві групи:

а) спеціальна мета при порушенні таємниці: «з метою дізнатися для себе чи третьої особи, як хтось проголосував» («sich oder einem anderen Kenntnis davon zu verschaffen, wie jemand gewählt hat», § 268 КК Республіки Австрії [9], § 107с КК ФРН [25]);

б) опис діяння як «отримання відомостей про те, як голосує окремий виборець» (§ 9 гл. 17 КК Королівства Швеція [1], ст. 283 КК Швейцарської Конфедерації [10]).

Обидва шляхи за своєю суттю передбачатимуть перетворення юридичного складу кримінального правопорушення за ст. 159 КК України із «розголошення» на «ознайомлення»/ «заволодіння». Така трансформація концептуально відповідає викладеному вище висновку про те, що оскільки суб'єкт розголошення має бути спеціальний («посягає зсередини»), а відповідні дії виборця є адміністративним правопорушенням за ст. 212-22 КУпАП, то правопорушення за ч. 1 ст. 159 КК України не може бути розголошенням інформації. При цьому, перший із запропонованих шляхів може перетворити положення ст. 159 КК України на «усічений склад» кримінального правопорушення, що не сприятиме уніфікації відповідних посягань на інформацію з обмеженим доступом, а також передбачає

¹ Згідно з п.6) ч.1 ст. 146 Органічного закону про загальний виборчий режим (LOREG) кримінальним правопорушенням є використання насильства чи залякування для тиску на виборців з метою розголошення ними таємниці голосування [15]

знову ж таки використання юридично неконкретної конструкції «порушення таємниці». Натомість другий шлях, на нашу думку, цілком може бути використаний для зміни ст. 159 КК України.

в) юридичні склади посягань на приватну та комерційну таємницю;

Перш за все, слід проаналізувати загальну тенденцію щодо віднесення посягань на таємницю листування та телекомунікацій до «розголошень». Так, у ході дослідження встановлено, що у більшості кримінальних законів як порушення ідентифікується саме отримання інформації чи доступу до неї (Королівство Норвегія, Республіка Польща, Угорщина).

Водночас для цілей вдосконалення змісту диспозиції ст. 163 КК України значно перспективнішими з огляду на викладені вище висновки щодо розголошення як «внутрішнього» посягання є здобутки німецького та швейцарського законодавців. Так, відповідно до ст. 179 КК Швейцарської Конфедерації хто без дозволу відкриває запечатаний документ або лист, щоб взяти до відома його зміст, а так само будь-яка особа, яка поширює або використовує факти, про які він дізнався, відкриваючи не призначений для нього запечатаний документ або пошту, карається штрафом [10]. При цьому, значно серйозніше покарання чекає згідно зі ст. 321ter385 КК Швейцарської Конфедерації на того, хто будучи державним чи іншим службовцем, або допоміжною особою в організації, що надає поштові або телекомунікаційні послуги, розголошує третій особі інформацію про поштовий, платіжний або телекомунікаційний трафік клієнтів [10]. Схожим чином, згідно з § 202 КК ФРН кримінальним правопорушенням є відкриття неавторизованою особою запечатаного листа чи іншого документа, який не призначений для його відома, а так само отримання відомостей про зміст такого документа без розпечатування з використанням технічних засобів [25]. Водночас за абз. 1 § 206 КК ФРН карається розголошення поштової або телекомунікаційної таємниці особою, яка є власником або працівником підприємства, що комерційно надає поштові або телекомунікаційні послуги [25]. Отже, зміст цих положень демонструє, що слід принаймні диференціювати відповідальність «неавторизованих» осіб та тих, які в силу своїх

професійних чи службових обов'язків мають доступ до таємниці листування чи телекомунікацій.

З точки зору реформування положень українського кримінального закону, які так чи інакше стосуються «приватної» таємниці (ст. ст. 132, 145, 168, 182, 361-2, 381, 387, 397 КК України) певний інтерес може становити зміст § 203 КК ФРН «Порушення приватної таємниці» [25], який тісно пов'язаний із концепцією обов'язку зберігати таємницю («Verschwiegenheitspflicht») у німецькому праві. Вона бере свій початок зі змісту клятви Гіппократа та давньоримського звичаю, який втілено у латинському виразі «sub rosa dictum» (сказано під трояндою – має залишатися таємницею), та має на меті захист конституційного права на інформаційне самовизначення («Informationelle Selbstbestimmung»)¹. Саме цим пояснюється, чому предметом посягання є не будь-яка таємниця, а лише конфіденційна інформація («zum persönlichen Lebensbereich gehörendes Geheimnis»), а також у більш широкому розумінні комерційна таємниця («Betriebs- oder Geschäftsgeheimnis»). Це правопорушення може бути вчинене лише певним чітко визначеним колом осіб. При цьому відповідно до ст. 203 КК ФРН зберігати таємницю завжди зобов'язаний носій таємниці («Geheimnisträger»), а не організація, у якій він працює [25]. Цей обов'язок відповідно до кримінального законодавства не може бути знятий або ослаблений за розпорядженням вищих осіб, оскільки управлінське право роботодавця або голови органу влади не може переважати над положеннями кримінального права. Отже, особи таких професій, зокрема, зобов'язані зберігати таємницю:

- лікарі, стоматологи, ветеринари, фармацевти та представники інших медичних професій, діяльність яких вимагає державно-регульованої підготовки. Це не включає натуропатів;
- професійно активні помічники лікарів, стоматологів, ветеринарів, фармацевтів та інших медичних працівників, а також люди, які працюють у них для підготовки до такої професії;

¹ Йдеться про право людини визначати розкриття та використання своїх персональних даних

- медичні сестри, геріатричні медичні сестри та стажери, а також працівники рятувальної служби¹;
- професійні психологи зі складеним державним науковим підсумковим іспитом;
- юристи, патентні повірені, захисники;
- податкові консультанти, нотаріуси, аудитори;
- радник з питань шлюбу, сім'ї, освіти чи молоді, а також консультант з питань наркоманії в державному консультативному центрі;
- члени або представники визнаного центру консультування щодо конфліктів вагітності;
- державні соціальні працівники та соціальні педагоги;
- співробітники приватної компанії зі страхування здоров'я, нещасних випадків або життя;
- посадові особи та європейські чиновники (посадові особи ЄС) щодо приватної чи комерційної таємниці, яка стала їм відома під час служби;
- особа, яка виконує завдання або повноваження відповідно до законодавства про представництво персоналу;
- уповноважений із захисту даних для вищезгаданої групи осіб та ін. [26].

Слід віддати належне німецькому законодавцю, який взяв на себе велику відповідальність, використавши не шлях вжиття узагальненого терміну, а вичерпного переліку суб'єктів кримінального правопорушення. Адже через заборону аналогії у німецькому кримінальному законодавстві, перелік у § 203 StGB не може бути розширений шляхом поширювального тлумачення за на осіб, які там не згадані. Певні недоліки такого підходу вже виявлені. Наприклад, у переліку не згадані кваліфіковані педагоги та вихователі, які мають аналогічний обов'язок. Однак повноцінний аналіз такого підходу можливий лише у порівнянні із альтернативним – створенням однієї

¹ У медицині до медичних помічників, які зобов'язані дотримуватися конфіденційності, належать усі працівники, які в будь-якій якості підтримують лікуючого лікаря і таким чином отримують знання про людину, за якою доглядають. Група допоміжних осіб, на які поширюється конфіденційність, досить широка. До них належать напр. В. також працівники лабораторії, якщо вони здійснюють «діяльність, безпосередньо пов'язану з медичним лікуванням», а також професійні інтерни з вищою освітою та працівники приватного медичного розрахункового центру (§ 203 абз. 1 № 6 StGB)

чи групи норм щодо охорони професійної та службової таємниці, про що йтиметься нижче.

Щодо розголошення комерційної таємниці, то такого окремого правопорушення не існує лише у Французькій Республіці¹². Слід відмітити послідовність шведського законодавця, який визначає такі дії як комерційне шпигунство за аналогією із «звичайним» шпигунством як розголошенням державної таємниці (див. ст. 26 Закону Королівства Швеції «Про комерційну таємницю» [17]). Однак більш важливим з точки зору цілей нашого дослідження є положення ст. 279 КК Королівства Іспанія, які також передбачають спеціального суб'єкта розголошення комерційної таємниці – «особа, яка має щодо її зберігання юридичні чи договірні зобов'язання («legal o contractualmente obligaci6n») [18]. Ця норма, як і згадані вище диспозиції § 203 КК ФРН [25], окреслюють, на нашу думку, вектор для зміни диспозиції ст. 232 КК України.

г) юридичні склади посягань на службову та професійну таємницю;

Аналіз відповідних норм кримінальних законів зарубіжних держав свідчить про два підходи до криміналізації відповідних діянь: а) розголошення службової таємниці є кваліфікованим видом розголошення професійної таємниці; б) розголошення службової та професійної таємниці є самостійними видами кримінального правопорушення.

Як приклад першого підходу можна навести ст. 266 КК Республіки Польща («Розкриття інформації у зв'язку з виконуваною функцією», за якою є два види правопорушення: розголошення чи використання всупереч закону чи обов'язку інформації, з якою особа ознайомила у зв'язку із посадою, роботою, громадською, економічною чи науковою діяльністю (§ 1), та розголошення посадовою особою непосадовій особі відомості, віднесені до категорії «обмежено» чи «конфіденційно»,

¹ Заради справедливості слід згадати положення ст. 226-15 КК Французької Республіки, згідно з якими кримінально караними є відкриття, видалення, затримка, переадресація, перехоплення, перенаправлення, використання або розкриття кореспонденції [5].

² Розголошення комерційної таємниці не карається, а інше незаконне поводження кваліфікується як посягання на власність – крадіжка, зловживання довірою, приховування

або відомості, отримані у зв'язку із службовою діяльністю, розголошення яких може нанести шкоду охоронюваним законом інтересам (§ 2) [15].

Водночас значно більше прикладів існує для ілюстрації другого підходу. Так, за ст. ст. 209-210 КК Королівства Норвегія карається порушення обов'язку зберігати таємницю («taushetsplikt») – розголошення чи використання інформації, яку особа зобов'язана зберігати у таємниці, з метою отримання необґрунтованої вигоди [21]. При цьому, відповідно до Закону про державне управління в Норвегії такий обов'язок покладають на кожного, «хто виконує службу або працює в адміністративному органі», щодо певної інформації, яка їм стає відомою під час роботи [20]. Правила застосовуються до державних службовців, осіб, які займають державні посади, осіб, яких іншим чином залучено адміністративним органом (наприклад, працівників найнятих фірм, консультантів тощо), а також осіб, яких залучає приватна юридична особа, яка виконує делеговані повноваження приймати індивідуальні рішення та видавати нормативні акти [12, с. 258]. Обов'язок дотримання конфіденційності поширюється на особисті справи інших осіб (конфіденційну таємницю), комерційну та операційну таємницю, а також відомості, які повинні зберігати у таємниці медичний персонал, працівники поліції та суду, аудитори, бухгалтери та соціальні працівники. Водночас аналогічні дії (розголошення чи надання доступу до ввірених їм, їх керівництву у зв'язку із посадою чи призначенням таємниць), які вчиняються священниками, адвокатами, захисниками у кримінальних провадженнях, посередниками у справах про шлюб та їх помічниками, хоча й караються однаково із тими, що передбачені у ч. 1 ст. 209 КК Королівства Норвегія, але кваліфікуються за іншою статтею – ст. 211 КК Королівства Норвегія [21].

Більш чіткою здається розмежування двох норм ст. ст. 226-13 та 432-9 КК Французької Республіки: за першою із них карається розголошення відомостей таємного характеру особою, яка є їх зберігачем або за статусом, або за професією, або через функцію чи тимчасову місію; за другою – розголошення¹ особою, наділеною

¹ А також привласнення, видалення, відкриття кореспонденції, співучасть чи факт наказу

державними повноваженнями чи місією державної служби, яка діє при виконанні або у зв'язку із виконанням своїй функцій чи місії, кореспонденції [4].

Також слід проаналізувати дотичні норми КК Швейцарської Конфедерації. Зокрема, відповідно до ст. 321 КК Швейцарської Конфедерації духовенство, адвокати, адвокати, нотаріуси, патентні повірені, аудитори, які зобов'язані зберігати таємницю згідно з Кодексом обов'язків, лікарі, стоматологи, мануальні терапевти, фармацевти, акушерки, психологи, медсестри, фізіотерапевти, ерготерапевти, дієтологи, оптометристи, остеопати та їхні помічники, які розкривають таємницю, яка була довірена їм у результаті їх професії або яку вони помітили під час виконання своєї професії, каратимуться позбавленням волі на строк до трьох років або штрафом [10]. Водночас службові особи несуть відповідальність за попередньою статтею 320: «Той, хто розголошує таємницю, яка була довірена йому як члену влади чи державному службовцю, або яку він дізнався під час свого службового чи службового становища, карається позбавленням волі на строк до трьох років або штрафом» [10].

Очевидно, що визначальний вплив на розмежування таких норм кримінального закону про професійну та службову таємницю має регулятивне законодавство кожної країни, що можна відслідкувати на прикладі «медичної таємниці» (у Королівстві Норвегія це по суті службова таємниця, натомість у Швейцарській Конфедерації – професійна). Відтак, при вдосконаленні норм КК України слід врахувати національні особливості до розуміння цих понять. Водночас за будь-яких обставин, на нашу думку, слід віддати перевагу створенню однієї чи двох норм на противагу тій кількості, яка наявна у чинному українському кримінальному законі, адже це сприятиме системності та відповідатиме обґрунтованій вище концепції спеціального суб'єкта «розголошення» інформації з обмеженим доступом.

г) санкції норм-розголошень інформації з обмеженим доступом

Як видно із таблиці нижче, серед основних видів покарань найбільш поширена альтернатива між позбавленням волі на певний строк та штрафом. Тільки у окремих випадках вона розширюється (додаються обмеження волі на певний строк чи позбавлення права обіймати певну посаду) або звужується (дозволяється тільки позбавлення волі на певний строк або довічне ув'язнення).

При цьому, більшість країн (5 із 9 досліджуваних) мають всього 6 груп кримінальних правопорушень - «розголошень» (в Україні їх 10, в Італії – 8, в Іспанії – 7). Як правило, кожна із цих груп має лише одну опцію санкції, лише у виняткових випадках їх може бути 2 або 3.

Досліджені санкції не можна назвати повністю послідовними та узгодженими між собою (верхня межа менш суворої санкції у жодному випадку не відповідає нижній межі більш суворої), частіше лише частково узгоджуються щодо верхньої¹ чи нижньої² меж.

Країна	Розголошення ³ таємниці							
	Державної	Голосування		Приватної (листування)	Комерційної		Службової та професійної	
Німеччина	4							
Швейцарія								
Австрія					5		6	
Іспанія ⁷		-						
Франція		-						
Італія		-		8			9	
Швеція								
Норвегія		-						
Данія								
Польща	10							
Угорщина								
Чехія					11			

¹ Наприклад, за КК Королівства Іспанія для бї групи притаманна санкція із позбавленням волі строком від 6 місяців до 2 років, а для 5ї – від 6 місяців до 3 років.

² Так, за КК Республіки Італія групи 2-4 мають однакову верхню межу санкції (згідно із положеннями Загальної частини кодексу) – позбавлення волі строком 24 роки. Водночас нижня межа цього виду покарання для них різна: 2 група – від 15 років, 3 група – від 10 років, 4 група – від 5 років.

³ У деяких випадках замість правопорушень-«розголошень» інформації взято до уваги наявні щодо «порушення таємниці», «ознайомлення із таємницею».

⁴ Червоний колір позначає покарання у виді позбавлення волі, зелений – штраф, голубий – обмеження волі, фіолетовий – позбавлення права займатися певною діяльністю (основні покарання)

⁵ Якщо корисливий мотив, то тільки ув'язнення

⁶ Розголошення службової таємниці карається тільки ув'язненням

⁷ Можливе ще покарання у виді позбавлення права займати певну посаду чи займатися певною діяльністю, а також абсолютна дискваліфікація

⁸ Згідно зі ст. 619 КК Італії за розголошення таємниці кореспонденції працівником пошти призначається додаткове покарання у вигляді штрафу. Всі інші посягання на приватну таємницю в Італії караються ув'язненням.

⁹ Розголошення службової таємниці карається тільки ув'язненням

¹⁰ «Необережне» розголошення державної таємниці за § 3 ст.265 КК Республіки Польща, за вчинення якого передбачено також штраф та обмеження волі на певний строк, у цьому випадку до уваги не бралось, адже не відповідає тематиці обраного дослідження

¹¹ Розголошення комерційної таємниці може бути кваліфіковане за ст. 248 КК Чеської Республіки як недобросовісна конкуренція або за ст.255 КК Чеської Республіки як зловживання інформацією у бізнесі.

Найбільш суворою мірою покарання за розголошення інформації може бути довічне позбавлення волі (ФРН, Республіка Італія, Королівство Швеція, Королівство Данія), позбавлення волі строком 20 років (Швейцарська Конфедерація), 15 років (Французька Республіка, Королівство Норвегія, Чеська Республіка), 12 років (Королівство Іспанія), 10 років (Республіка Австрія). При цьому, середня медіана найсуворішої санкції у аналізованих країнах складає 10,8 років, найбільша – 19,5 років (Республіка Італія), найменша – 5,5 років (Республіка Австрія).

Щодо мінімального строку позбавлення волі, то він найбільший у Королівстві Іспанія – 6 місяців, а найменший – 1 день (Республіка Австрія) чи 24 години (Чеська Республіка¹). При цьому, середня медіана найбільш м'якої санкції, яка містить позбавлення волі на певний строк, становить – 6 місяців, найбільша – 1,5 років (Швейцарська Конфедерація), найменша – 1,5 місяців (Республіка Австрія, Королівство Данія, Угорщина).

Характерною особливістю для тих країн, в яких штраф є альтернативним основним видом покарання, є його поява у санкціях, де іншим видом покарання є максимальне позбавлення волі строком до 1 року (Республіка Австрія) чи 2 років (Королівство Швеція, Королівство Норвегія, Королівство Данія, Республіка Польща), інколи – до 5 років (ФРН, Швейцарська Конфедерація, Республіка Італія). Розміри штрафу зазвичай у санкціях не зазначаються (окрім КК Французької Республіки).

Відтак системи санкцій, яка була б повністю придатна для рецепції, не віднайдено – лише частково певні загальні тенденції щодо видів покарань, їх альтернативності, мінімального та максимального розміру можуть бути використані для вдосконалення кримінального закону України.

¹ Слід зауважити, що такий висновок напряду не слідує зі змісту положень КК Чеської Республіки, адже там цей мінімальний строк безумовного позбавлення волі не визначений. Водночас, М. Коларова відзначає, що призначаючи покарання, суд ґрунтується на положеннях § 23 щодо мети покарання, а потім зазвичай призначає конкретну суму покарання в межах ставки покарання, яка вказана для окремих фактів в особливій частині кодексу. З характеру покарання випливає, що теоретично найменша можлива тривалість позбавлення волі становить 24 години [16, с. 19].

4.2. Пропозиції щодо вдосконалення регламентації кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом в правовій системі України

У попередніх розділах зроблено проміжні висновки *de lege ferenda* щодо кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом. Разом із тим для цілісного розуміння результатів дослідження слід викласти системне бачення вдосконалення відповідних кримінально-правових норм.

По-перше, з огляду на загальну тенденцію реформування кримінального закону та закону про адміністративну відповідальність (про адміністративні проступки) слід вивчити положення КУпАП на предмет правопорушень, які мають визнаватися кримінальними. Лінією розмежування з огляду на запропоновану вище концепцію «розголошення» є зміст діяння (відмінні від розголошення менш серйозні посягання), а також суб'єктивні ознаки (необережна форма вини та «загальний» суб'єкт). Наприклад, положення ст. 212-5 («Порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію» [156]) не можуть визнаватися кримінальним правопорушенням, адже передбачають необережну менш шкідливу поведінку, відмінну від «розголошення».

У таких випадках, де суб'єкт правопорушення загальний (як за ч. 3 ст. 164-3 («Отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також іншої конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця» [156]) чи ст. 185-11 КУпАП («Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист») [156]), доцільно або вилучити таке альтернативне діяння як «розголошення», замінивши його на «заволодіння відомостями» (у тому числі виключивши і інші альтернативні діяння), або використати інший термін для його позначення (наприклад, «розповсюдження», яке вжито у диспозиції ч. 5 ст. 212-6 КУпАП), щоб не виникало у суб'єкта правозастосування бажання проводити паралелі із певними кримінальними правопорушеннями. Так само, не слід використовувати у тексті закону про адміністративні проступки щодо інформації з обмеженим доступом термін «збут»

(відповідно до ч. 6 ст. 212-6 КУпАП йдеться про «незаконний збут інформації, яка зберігається в інформаційних (автоматизованих) системах, у паперовій чи електронній формі» [156]), як такий, якому неможливо запропонувати альтернативний термін для безоплатного розповсюдження інформації. У таких випадках слід було б скористатися кваліфікуючою ознакою «з корисливим мотивом» або «що спричинило шкоду певного розміру», однак у такому разі діяння за ч. 6 ст. 212-6 КУпАП уже мало б ознаки кримінального правопорушення. Тому ця частина статті має бути виключена.

Щодо ст. 212-22 КУпАП («Публічне розголошення виборцем, учасником референдуму результатів свого волевиявлення шляхом демонстрації бюлетеня в приміщенні для голосування» [156]) слід визнати, що передбачене нею діяння має певні ознаки «розголошення»: вчиняється «зсередини» та умисно. На жаль, пояснювальна записка до відповідного законопроекту [243] не містить будь-якого обґрунтування щодо необхідності появи цієї норми серед адміністративних проступків. Санкція цього адміністративного проступку (штраф від ста до трьохсот НМДГ) відповідає аналогічним санкціям ч. 1 ст. 381 та ч. 2 ст. 387 КК України. Відтак більше аргументів на користь визнання цього адміністративного проступку кримінальним.

Крім цього, чинний КУпАП містить ще чотири норми, які за будь-яких умов мають бути перенесені до кримінального закону з огляду на вказані вище критерії розмежування: ст. 163-9 КУпАП¹ («Порушення заборони використання інсайдерської інформації»), ч. 3 ст. 163-11 («Умисне розголошення професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю»), ч. 1 ст. 172-8 («Незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах

¹ Вчиняється згідно з приміткою до неї спеціальним суб'єктом: посадові особи емітента, у тому числі ті, які були посадовими особами емітента на момент ознайомлення з інсайдерською інформацією; особи, які мають доступ до інсайдерської інформації у зв'язку з виконанням ними трудових (службових) обов'язків або договірних зобов'язань незалежно від відносин з емітентом, у тому числі співробітники професійних учасників ринків капіталу; державні службовці, яким відома інсайдерська інформація внаслідок виконання ними посадових (службових) обов'язків; особи, які ознайомилися з інсайдерською інформацією неправомірним шляхом; аудитори, нотаріуси, експерти, оцінювачі, арбітражні керуючі або інші особи, які виконують надані законом публічні повноваження [156]

інформації, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень»), ч. 2 ст. 172-8 КУпАП («Незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах чи в інтересах іншої фізичної або юридичної особи інформації про викривача, його близьких осіб чи інформації, що може ідентифікувати особу викривача, його близьких осіб, яка стала їй (їм) відома у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень») [156]. Особливо актуальною є ситуація у тих випадках, коли санкція адміністративних проступків більш суворя за більшість кримінальних проступків-розголошень (ст. 163-9, ч. 3 ст. 163-11, ч. 2 ст. 172-8 КУпАП). Наприклад, діяння за ч. 3 ст. 163-11 («Умисне розголошення професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю») тягне за собою накладення штрафу від двох тисяч до п'яти тисяч НМДГ [156], хоча діяння за ч. 1 ст. 232-1 КК України караються штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч НМДГ [180]. Відтак жодного аргументу, який доводив би необхідність залишення цих діянь серед адміністративних проступків, немає.

По-друге, неможливо обійти стороною також напрацювання у цій сфері робочої групи з питань розвитку кримінального права – відповідні за змістом статті проєкту нового КК України [266].

При цьому, на жаль, на час проведення дослідження прикінцеві та перехідні положення у проєкті не наведені, тому проаналізувати позицію робочої групи щодо вищевказаних адміністративних проступків можна лише фрагментарно. Так, у ст. 7.3.17 («Незаконне використання інсайдерської інформації») проєкту КК України, скоріш за все, наведена норма ст. 163-9 КУпАП. Водночас, власне, зазначені вище «розголошення» з КУпАП до проєкту КК України не перенесено. Така позиція авторів проєкту потребує додаткового обґрунтування¹, адже в цілому щодо змісту

¹ Слід нагадати, що відповідно до Концепції реформування кримінального законодавства, однією із причин для вдосконалення є те, що КК України та КУпАП не становлять собою єдиної злагодженої системи законів про відповідальність за публічні правопорушення, що обумовлено: архаїчністю КУпАП; побудовою КК і КУпАП на різних засадах; зруйнованістю їхньої внутрішньої структури і міжгалузевих зв'язків численними необґрунтованими змінами в них та ін. [169]. Крім цього, у Концепції визначені засади реформування законодавства про відповідальність за правопорушення в публічній сфері, найпершою із яких є: «Кодифікації підлягає не лише кримінальне законодавство

«розголошення» як кримінального правопорушення вони мають схожий до обґрунтованого у цьому дослідженні підхід – визнають, що діяння полягає у повідомленні такої інформації хоча б одній сторонній особі, та що воно вчиняється спеціальним суб'єктом («діяння особи, яка володіє інформацією з обмеженим доступом у зв'язку з професійною чи службовою діяльністю або якій ця інформація була довірена її володільцем» [266]).

Певні зауваження щодо змісту п. 62¹ ч. 2 ст. 1.3.1. («Значення термінів Кримінального кодексу») проекту КК України нами було викладено вище, однак для системності нагадаємо їх додатково. На нашу думку, без системної зміни кореспондуючих норм регулятивного права «розголошення» не може полягати у «наданні можливості ознайомитися з відповідною інформацією шляхом створення умов для цього хоча б для однієї сторонньої особи», оскільки у такому разі у більшості випадків не порушується кореспондуюча норма регулятивного права, тільки створюється загроза її порушення. Наприклад, за ст. 7.3.19. проекту збережено норму ч. 2 ст. 209-1 КК України («Розголошення таємниці фінансового моніторингу» [266]). При цьому, за ст. 16 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» суб'єктам первинного фінансового моніторингу, працівникам суб'єктів первинного фінансового моніторингу, ліквідатору, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних

України, а й інші акти, які регламентують відповідальність за публічні правопорушення. Відтак передбачається розробка трьох кодифікованих актів:

- Кодексу України про відповідальність за порушення – в ньому будуть передбачені такі діяння, до відповідальності за які особа притягується в адміністративному порядку за невиконання чи неналежне виконання правил в певній сфері та полагатиме, як правило, у накладені штрафу безпосередньо під час виявлення порушення.
- Кодекс України про відповідальність за проступки – в якому будуть передбачені такі діяння, до відповідальності за які особа притягується виключно судом, але без виникнення стану судимості.
- Кодекс України про відповідальність за злочини (Кримінальний кодекс України)» [169].

Отже, згідно з Концепцією порушеннями (адміністративними) можуть залишатися лише правопорушення, які полягають у невиконанні чи неналежному виконанні правил в певній сфері, а отже не можуть включати «розголошення» як діяння, яке корелює з відмінними від правил поведінки з інформацією з обмеженим доступом нормами (детальніше у підрозділі 1.3. дослідження).

¹ «62) розголошення інформації – діяння особи, яка володіє інформацією з обмеженим доступом у зв'язку з професійною чи службовою діяльністю або якій ця інформація була довірена її володільцем, що полягає у: а) повідомленні такої інформації хоча б одній сторонній особі або б) наданні можливості ознайомитися з відповідною інформацією шляхом створення умов для цього хоча б для однієї сторонньої особи» [266]

осіб, працівникам суб'єктів державного фінансового моніторингу та інших державних органів, які подали спеціально уповноваженому органу інформацію про фінансову операцію та її учасників, **забороняється повідомляти** про це [Т. Й. – про таємницю фінансового моніторингу]] особам, які брали (беруть) участь у її здійсненні, та будь-яким третім особам, крім випадків, визначених цим Законом [116]. Чи буде порушена ця норма, якщо посадова особа Держфінмоніторингу створить умови для ознайомлення із відповідною інформацією? Навряд чи, адже «повідомлення» може і не відбутися. Відтак, з наведеним у проєкті КК України розумінням «розголошення» не узгоджується зміст статті 2.1.2. проєкту: «Протиправним є діяння, яке порушує норму приватного або публічного права» [266]. Заради справедливості слід зазначити, що формулювання у деяких чинних нормах регулятивного права дозволяють закріпити таке визначення «розголошення». Так, за ч. 3 ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання зобов'язані забезпечити умови, що унеможливають доступ сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошення [114]. Відповідно, якщо названі особи не забезпечили такі умови, тобто порушили положення цієї норми, то вони створили умови для ознайомлення з адвокатською таємницею – вчинили діяння за пп. б) п. 62 ч. 2 ст. 1.3.1. проєкту КК України.

Як вказувалось вище, у цілому схвальним є підхід робочої групи щодо визнання суб'єкта розголошення спеціальним. Однак у ході співставлення даного у п. 62 ч. 2 ст. 1.3.1. проєкту КК України визначення із конкретними видами норм-заборон, які закріплюють як діяння «розголошення», виявлено невідповідності. Так, у кількох випадках у диспозиціях також наявний опис суб'єкта розголошення, який не відповідає заявленому у визначенні (а) особа, яка володіє інформацією з обмеженим доступом у зв'язку з професійною чи службовою діяльністю; б) особа, якій ця інформація була довірена її *володільцем*). Наприклад, поняття «особа, яка, будучи зобов'язаною зберігати адвокатську таємницю» (8.2.21) охоплює також стажиста адвоката, який не перебуває з ним у трудових відносинах і який не має ще «професії адвоката», при цьому про певні відомості він може довідатися не від клієнта, а від

самого адвоката чи його помічника. Звісно, що термінологія регулятивного законодавства недосконала і у визначенні «володільця» інформації на рівні різних законів, однак традиційно йому протиставляється термін «розпорядник». При цьому, наприклад, за ст. 2 Закону України «Про захист персональних даних» володільець персональних даних – фізична або юридична особа, яка визначає мету обробки персональних даних, встановлює склад цих даних та процедури їх обробки, якщо інше не визначено законом, а розпорядник персональних даних – фізична чи юридична особа, якій володільцем персональних даних або законом надано право обробляти ці дані від імені володільця [107]. Отже, за такого розуміння «володільця» інформації стажист адвоката не буде нести відповідальності за ст. 8.2.21 проєкту, хоча обов'язок зберігати таємницю він має. Відтак, на нашу думку, визначення слід доповнити також вказівкою на розпорядника інформації: «особа, якій ця інформація була довірена її володільцем *чи розпорядником*».

Так само не можуть бути сприйняті міркування робочої групи щодо існування необережного розголошення (див. ст. 9.2.5. «Необережне розголошення державної таємниці» [266]). Можливо, це діяння й відрізняється від передбаченого ст. 9.2.6. проєкту («Втрата носія інформації, що містить державну таємницю» [266]), однак чому необхідна для цього окрема норма, відмінна від службової недбалості (ст. ст. 9.4.4. «Недбалість, що спричинила тяжку майнову шкоду», ст. 9.4.5. «Недбалість, що спричинила значну майнову шкоду» [266]), потребує додаткових пояснень, з огляду на той факт, що у відповідних випадках порушується, перш за все, інша кореспондуюча норма регулятивного права.

На нашу думку, визначення «розголошення» також потребує доповнення щодо випадків правомірного поширення інформації. Так, схоже застереження робоча група розмістила у примітці до ст. 4.7.4 проєкту: «Не є незаконними діями щодо інформації про особисте чи сімейне життя публічне повідомлення інформації: 1) про особу за її згодою, 2) про вчинення нею кримінального або іншого правопорушення, що підтверджено рішенням суду, крім випадків, коли розголошення цих даних становить кримінальне правопорушення, передбачене статтями ____ цього Кодексу, або 3) в інших випадках, визначених законом, та в інтересах національної безпеки,

економічного добробуту та прав людини» [266]. Проаналізована нами вище релевантна практика ЄСПЛ свідчить про те, що врахування принципу домірності (пропорційності) виникає також під час надання кримінально-правової оцінки діяння щодо розголошення відмінної від конфіденційної інформації – державної таємниці, таємниці досудового розслідування тощо. Відтак, застереження про те, що не є кримінально караним необхідне в демократичному суспільстві поширення інформації з обмеженим доступом для забезпечення національної *або громадської* безпеки, економічного добробуту чи прав інших осіб, має стосуватися усіх норм-розголошень.

Також слід висловити занепокоєння щодо того, що у проєкті КК збережено занадто велику кількість норм-розголошень інформації з обмеженим доступом та не проведено належного їх узагальнення. Звісно, що такі норми як положення ст. ст. 132, 232-3 КК України не відобразилися у проєкті, і це схвально. Водночас, жодних змін не зазнали аналоги ст. ст. 145, 163, 168, 182, 209 (ч. 2), 381, 387, 397 КК України. Нагадуємо, що інформація про заходи безпеки щодо особи може бути одночасно і таємницею досудового розслідування, і конфіденційною інформацією (можливо, навіть і таємницею усиновлення), і, що важливіше, державною таємницею відповідно до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю від 23 грудня 2020 року, відповідні відомості є таємною або цілком таємною інформацією (п.п. 4.1.4-4.1.6) [139]. Відтак проблема вибору належної норми права при кваліфікації таких діянь нікуди не зникне.

Крім цього, деякі аналізовані вище норми-розголошення інформації з обмеженим доступом не визнано такими у проєкті КК України (аналоги ст. ст. 114, 114-2, 182, 330, 361-2 КК України). У відповідних випадках залишено вжиті у чинному кримінальному законі терміни «поширення» (ст. ст. 9.1.14, 9.1.15, 4.7.4 проєкту), «надання доступу» (ст. 5.7.7 проєкту), «передавання» (ст. ст. 9.1.10, 9.2.4 проєкту). При цьому, визначення «поширенню» не дано, хоча його вжито у тексті неодноразово (у тому числі не щодо інформації з обмеженим доступом: «поширення завідомо неправдивої новини», «поширення епізоотії чи епіфітотії»), а «передавання» згідно із п. 43 ч. 2 ст. 1.3.1. проєкту – форма оплатного (збут) чи безоплатного відчуження речі: її продаж, обмін, розмін, дарування, використання як засобу

платежу, надання в борг чи в рахунок покриття боргу, для тимчасового зберігання чи для використання, програш в азартній грі тощо [266]. Відповідно до ч. 1 ст. 179 ЦК України річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки [305]. Натомість інформація не є річчю за цивільним правом, а самостійним об'єктом цивільних прав: «Об'єктами цивільних прав є *речі*, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, *інформація*, а також інші матеріальні і нематеріальні блага» (ч. 1 ст. 177 ЦК України) [305]. Відтак, визначення у п. 43 ч. 2 ст. 1.3.1. проєкту не може бути поширене на діяння за ст. ст. 9.1.10, 9.2.4 проєкту, а отже потребує перегляду. В цілому, обґрунтування щодо наявності різниці між «передаванням», «наданням доступу» до інформації та її «розголошенням» не має раціонального виправдання, спростовується у тому числі і самим визначенням терміну «розголошення» у проєкті, адже воно пояснюється як два альтернативні діяння – передача («повідомлення») та надання доступу («надання можливості ознайомитися»). Контраргументом для залишення «поширення» на рівні ст. 4.7.4 проєкту може бути зміст ст. 32 Конституції України, в якій так само йдеться про «поширення» конфіденційної інформації про особу. Однак у разі заміни цього терміну для забезпечення єдності термінології у кримінальному законі на «розголошення» змістовної суперечності із цією нормою також не буде.

Натомість «зовнішні» посягання у окремих випадках робочою групою визнані як розголошення, хоча вони за суттю такими не є. Так, як діяння за ст. 159 КК України, так і за її аналогом – ст. 4.10.15. проєкту («Розголошення таємниці голосування») – не є розголошенням, оскільки єдиною особою, яка наділена правом «володіти» інформацією про зміст волевиявлення виборця, є сам виборець. Всі інші особи вчиняють порушення норм регулятивного права вже тоді, коли ознайомлюються із цими відомостями (не є її володільцями згідно з законом), а відтак саме цей факт повинен тягнути юридично значимі наслідки. Таким чином, визначення розголошення у п. 62 ч. 2 ст. 1.3.1. проєкту не може поширюватися на цей випадок, а отже на рівні кодексу буде принаймні два різні поняття, які позначатимуться

тотожним терміном. На нашу думку, краще у цьому випадку відмовитися від терміну «розголошення» та криміналізувати «заволодіння» таємницею голосування.

Позитивним є відмова робочої групи від конструкцій «порушення таємниці» та «порушення заборони використання». Разом із тим, навряд чи є виправданим заміна останньої на «незаконне використання» інсайдерської інформації, адже кореспондуюча норма у ст. 146 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» («Заборона використання інсайдерської інформації») прямо вказує на заборону передавати інсайдерську інформацію або надавати доступ до неї іншим особам, крім розкриття інформації в межах виконання професійних, трудових або службових обов'язків та в інших випадках, передбачених законодавством, тобто включає і розголошення інсайдерської інформації [133]. Наряду йдеться ще про вчинення правочинів та надання рекомендацій щодо фінансових інструментів, щодо яких особа володіє інсайдерською інформацією, до моменту оприлюднення такої інформації [133].

Також залишено без змін некоректні застереження щодо розголошення таємниці «всупереч волі усиновителя» (ст. 168 КК України – ст. 4.6.9 проєкту) та «всупереч волі іншої особи» (ст. 145 КК України – ст. 4.7.10. проєкту). Нагадуємо, що існують випадки правомірного розкриття таємниці усиновлення чи медичної таємниці, які не залежать від волі розпорядника інформації (ч. 2 ст. 228 СК України, ст. 6 Закону України «Про психіатричну допомогу» [131], ч. 2 ст. 18 Закону України «Про протидію захворюванню на туберкульоз» [113], ч. 5 ст. 14 Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» [125], ч. 5 ст. 13 Закону України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ») [120]. У таких ситуаціях буквальне тлумачення положень кримінального закону дозволить визнавати такі дії протиправними, що не відповідало б реальному стану речей.

Щодо системи кримінальних правопорушень щодо інформації з обмеженим доступом, то робоча група основні 20 норм-заборон поділила на 4 групи:

Така система не схожа на наявні у проаналізованих кримінальних законах іноземних держав. Так, 4 групи наявні у Швейцарській Конфедерації (7 норм-заборон), Королівстві Норвегія (7 норм-заборон), Республіці Польща (6 норм-заборон). Як вказувалось вище, найбільше груп у Республіці Італія (9), однак навіть там лише 13 норм-заборон. Так само 13 норм-заборон в Угорщині (5 груп) та Чеській Республіці (7 груп). Отже, потрібно розглянути можливість об'єднання принаймні 5-7 норм-заборон.

Слід підкреслити, що такий поділ вирішує деякі описані вище проблеми щодо ієрархії існуючих норм-розголошень, адже ставить на один щабель більшість «процесуальних таємниць» (окрім таємниці нарадчої кімнати), а також «приватних» таємниць (окрім таємниці стану здоров'я). З огляду на вивчені підходи зарубіжних законодавців (Республіка Польща, Королівство Данія, Королівство Швеція) зменшення ступеню тяжкості розголошення таємниці голосування також допустиме¹. Водночас потребує принаймні обґрунтування «зміна місцями» норм-заборон, які стосуються приватних таємниць (їх більша частина за чинним КК України є проступками) та таємниць у сфері господарювання (частина наразі – нетяжкі

¹ Заради справедливості слід зазначити, що у німецькомовних країнах це кримінальне правопорушення все ж таки не на найнижчому щаблі, а на одну сходинку вище (в Республіці Австрія – на дві).

злочини). Звісно, аналіз зарубіжних кримінальних законів також не виявив чітку тенденцію, однак у більшості випадків ці види таємниць охороняються майже однаково (ФРН, Французька Республіка, Королівство Швеція, Республіка Польща). Втілений у проєкті КК України підхід близький до австрійського та італійського кримінальних законів, водночас у Швейцарській Конфедерації та Чеській Республіці порушення комерційної таємниці становить більш серйозне кримінальне правопорушення. Таку дилему важко вирішити однозначно, а тому значно кращим, на нашу думку, є запропонований нами підхід щодо узагальнення цих норм, за якого йтиметься про «службову» чи професійну таємниці (див. нижче).

Щодо санкцій, то злочин 5 ступеня передбачає ув'язнення на строк від шести до восьми років, 3 ступеня – штраф у розмірі від 1000 до 2000 розрахункових одиниць або ув'язнення на строк від трьох до чотирьох років, 1 ступеня – штраф у розмірі від 100 до 500 розрахункових одиниць або ув'язнення на строк від трьох місяців до двох років. За проступок встановлюється така санкція: 1) грошове стягнення у розмірі від 50 до 100 розрахункових одиниць, 2) безоплатні роботи на строк від 1 до 3 місяців, 3) обмеження свободи пересування на строк від 15 днів до 3 місяців або 4) арешт на строк від 15 днів до 3 місяців [266]. Така система санкцій вирішує більшість описаних вище проблем, адже сприяє одноманітності санкцій (в межах групи однакова санкція), у них викладено види покарань згідно з переліком у ст. 3.2.1 проєкту, забезпечується однаковий вплив кваліфікуючих обставин (у разі їх наявності збільшується ступінь на 1 чи 2). Крім цього, зменшено перелік «ризикових» груп осіб, які не можуть відбувати певні види покарання. Разом із тим можливість призначення арешту за вчинення проступку дещо сумнівне, адже, як вказувалось вище, ув'язнення як крайній правовий засіб, що підлягає застосуванню лише тоді, коли інші, більш м'які правові засоби не можуть бути застосовані. Також дещо у розріз із практикою зарубіжних країн йде можливість призначення штрафу як альтернатива ув'язненню більше 2 років (злочини 2-3 ступенів). Крім цього, значна «відстань» між злочином 3 ступеня за ст. 9.2.4 проєкту та проступком за ст. 9.2.7 проєкту видається необґрунтованою як в цілому для двох видів розголошення однакової інформації, так і зокрема з огляду на зміст їх диспозицій (передача інформації сторонній особі та її розголошення).

Водночас дещо менша відстань, наприклад, між злочинами 1 ступеня за ст. ст. 7.3.11, 8.2.11 проекту та проступками за ст. ст. 7.3.17, 8.2.22 проекту є допустимою, адже вона – єдиноможлива у таких випадках.

Отже, проєкт КК України свідчить про певний прогрес щодо передбачення кримінально-правових норм-розголошень інформації з обмеженим доступом у порівнянні із чинним кримінальним законом, однак все ж потребує доопрацювання.

Нижче викладемо власне бачення системи норм-розголошень інформації з обмеженим доступом із систематизацією пропозицій до відповідних диспозицій норм Особливої частини чинного КК України та проєкту КК України. Всі пропозиції ґрунтуються на наявності у тексті кримінального закону такого визначення «розголошення інформації – умисна дія чи бездіяльність особи, яка володіє інформацією з обмеженим доступом у зв'язку з професійною чи службовою діяльністю або якій ця інформація була довірена її володільцем або розпорядником, у результаті якої такою інформацією заволоділа хоча б одна стороння особа. Не є кримінально караним необхідне в демократичному суспільстві поширення інформації з обмеженим доступом для забезпечення національної або громадської безпеки, економічного добробуту чи прав інших осіб». У разі його відсутності друга частина визначення має переноситися до приміток, а перша – інтегруватися у диспозицію на кшталт: «Розголошення [...], тобто умисна дія чи бездіяльність особи, яка володіє інформацією з обмеженим доступом у зв'язку з професійною чи службовою діяльністю або якій ця інформація була довірена її володільцем або розпорядником, у результаті якої [...] заволоділа хоча б одна стороння особа».

У першу чергу слід визначитися із кількістю норм-розголошень інформації з обмеженим доступом. Підхід у цьому контексті однозначний – чим менше, тим краще (з огляду на стан регулятивного законодавства, у тому числі щодо розмежування видів таємниць).

Очевидно, що таємниця голосування не може охоплюватися жодною із інших таємниць. При цьому, вище нами висловлено думку про те, що не може вважатися розголошенням діяння, яке вчиняється не самим виборцем чи учасником референдуму, адже у виборчих правовідносинах відмінного від володільця

розпорядника інформації про зміст волевиявлення виборця чи учасника референдуму немає. Відповідне посягання має бути сформульоване як ознайомлення зі змістом волевиявлення виборця чи учасника референдуму (такий підхід втілено у § 9 гл. 17 КК Королівства Швеція [1], ст. 283 КК Швейцарської Конфедерації [10]). Натомість, вище ми також дійшли до висновку, що підстав для збереження у КУпАП норми про розголошення виборцем чи учасником референдуму змісту свого волевиявлення немає, відтак диспозиції ст. 159 КК України та ст. 4.10.15 проєкту (з появою нової норми за п. б) можуть бути вдосконалені таким чином:

а) Існуючі диспозиції слід викласти у такій редакції: «Особа, яка ~~розголошувала~~ *ознайомилась* зі змістом волевиявлення іншого виборця або учасника референдуму під час виборів чи референдуму, – вчинила проступок»/ ~~«Умисне порушення таємниці голосування під час проведення виборів або референдуму, що виразилося в розголошенні заволодіння інформацією про зміст волевиявлення виборця або учасника референдуму»;~~

б) Слід додати нове кримінальне правопорушення (проступок): *«Публічне розголошення виборцем, учасником референдуму результатів свого волевиявлення шляхом демонстрації бюлетеня в приміщенні для голосування»*¹.

Щодо норм-розголошень державної таємниці, то їх поділ на дві групи навряд чи викликає заперечень: 1) проти інтересів України, міжнародних інституцій чи інших («іноземних») держав (ст. ст. 111, 114, 114-2 КК України); 2) без такої спрямованості (ст. 328 КК України). При цьому, як вказувалось вище, включення норми-розголошення до складу державної зради чи шпигунства не є обґрунтованим. Напевне, саме тому члени робочої групи до злочину-шпигунства включили «передачу», а не «розголошення» відомостей (ст. 9.1.10), а до зради України жодну із них (ст. 9.1.8). Водночас, з аналізу схожих норм у зарубіжних кримінальних законах випливає, що шпигунство доцільніше сформулювати як діяльність зі збирання відомостей, а краще заволодіння ними. Контраргументом тут може бути той факт, що таким чином звужуються можливості щодо виявлення та доведення, адже бувають

¹ Або слід виключити цю норму в принципі із системи санкцій за порушення права на таємне голосування, адже про нього не йдеться у ст. 16 Виборчого кодексу [58].

ситуації, коли факт збирання відомостей не підтверджується матеріалами кримінального провадження, а лише факт передачі. Однак тільки таким чином можна досягти системності у розумінні «розголошення» як діяння суб'єкта-секретоносія. Адже за ст. 9.1.10 проекту КК України теоретично може нести відповідальність і особа, яка не збирала державну таємницю, а розпорядилась довіреною їй з огляду на допуск державною таємницею в інтересах ворога. Водночас це діяння, якби йшлося про інший вид таємниці, уже б кваліфікувалось як розголошення. Тому, на нашу думку, цілком обґрунтованим з точки зору системності кримінального закону видається виключення зі змісту державної зради та шпигунства діяння у формі передачі державної таємниці із створенням окремої норми-заборони: *«Розголошення державної таємниці іноземній державі, іноземній, наднаціональній чи міжнародній організації чи їх представникам з метою спричинення шкоди безпеці України»* (наближено до § 252 КК Республіки Австрії). «Звичайне» розголошення державної таємниці (*«без мети* спричинення шкоди безпеці України») при цьому має каратися менш суворо. Водночас кваліфікуючими ознаками можуть бути використання засобу масової інформації, інформаційної системи чи мережі Інтернет, в особливий період або під час надзвичайного стану (передбачено у проєкті КК України [266]) чи під час воєнного стану (передбачено у чинному КК України [180]).

Щодо ст. 422 КК України, то її існування виправдовується скоріш не особливостями відповідного юридичного складу кримінального правопорушення, а необхідністю диференціації кримінальної відповідальності суб'єктів його вчинення. Жодної ієрархії між сферами державної діяльності, у яких існує державна таємниця, немає. Крім цього терміну «державна таємниця військового характеру» у Зводі відомостей немає, навряд чи він тотожний із розділом 1 «Сфера оборони», адже певні відомості щодо мобілізації, діяльності Головного управління розвідки Міністерства оборони України містяться в інших розділах [139], відтак зміст вжитої у ст. 422 КК України термінології нечіткий. Тому слід повністю підтримати позицію робочої групи щодо виключення цієї норми із кримінального закону.

Крім цього, слід нагадати виявлені нами вище особливості режиму державної таємниці, який за певних умов накладається на інші види охоронюваної інформації:

відомості оперативно-розшукової діяльності (п. п. 4.1.1-4.1.2, 4.2.1-4.2.7, 4.4.3-4.4.4. Зводу відомостей), відомості про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист (п. п. 4.1.4-4.1.6 Зводу відомостей), таємниця досудового розслідування (п. 4.12.1-4.12.4 Зводу відомостей), банківська таємниця (п. п. 2.1.9, 3.3.3, 4.2.5, 4.5.1-4.5.5 Зводу відомостей), персональні дані (п. п. 4.1.3, 4.1.4, 4.1.6, 4.12.4 Зводу відомостей), таємниця кореспонденції (п. 4.12.2 Зводу відомостей) [139]. У таких випадках відповідні кримінально-правові норми-розголошення інформації повинні містити застереження: «за відсутності ознак розголошення державної таємниці»/ «крім випадків, коли розголошення цих даних становить кримінальне правопорушення, передбачене статтею 9.2.3. цього Кодексу» (ст. ст. 163, 182, 232, 381, 387 КК України та ст. ст. 4.7.4, 4.7.6, 7.4.12, 8.2.11, 8.2.22 проєкту КК України).

Тут важливо зупинитися також на положеннях чинної ст. 114-2 КК України (ст. ст. 9.1.14., 9.1.15 проєкту), які передбачають поширення: а) інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, у тому числі про їх переміщення територією України; б) інформацію про *переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, за можливості їх ідентифікації на місцевості*. Слід відмітити, що лише дислокація¹ пунктів управління (стаціонарних, мобільних, пересувних, у т. ч. запасних), пунктів передислокації, а також військових частин, а так само відомості про озброєння та військову техніку, які [Т. Й. – відомості] надаються державам-учасникам відповідно до прийнятих Україною міжнародних зобов'язань за Договором про звичайні збройні сили в Європі [83], Віденським документом 2011 року про заходи зміцнення довіри та безпеки та Глобальним обміном воєнною інформацією може вважатися за чинною редакцією Зводу відомостей державною таємницею [139]. Так само не розрахований на нинішні реалії і Перелік відомостей Міністерства оборони України, які містять службову інформацію (ПСІ - 2016) [222]. Зокрема, такими, що містять службову інформацію, визнаються відомості про рух *бронетанкового озброєння, техніки та бронетанкового*

¹ За визначенням у Зводі відомостей дислокація – місце розташування (базування) із зазначенням географічних назв адміністративно-територіальних географічних об'єктів або географічних координат [140].

майна (за з'єднання, оперативне командування, вид Збройних Сил України), розміщення видів озброєння та військової техніки (у цілому за склад, базу), за винятком автомобільної техніки номенклатури Центрального автомобільного управління Озброєння Збройних Сил України, одержання відвантаженої на замовлення Міністерства оборони України продукції, узагальнені відомості щодо потреби Збройних Сил України в отриманні міжнародної технічної допомоги від держав-партнерів, зокрема летальної зброї [222]. Для координації роботи засобів масової інформації наказом Головнокомандувача Збройних Сил України 03.03.2022 затверджено Перелік інформації, розголошення якої може призвести до обізнаності противника про дії Збройних Сил України, інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану, яка не передбачає відомості про переміщення зброї, однак звертає увагу на інформацію про переміщення та розгортання своїх військ (найменування, кількість, місця, райони, маршрути руху) [222]. Звісно, така категорія відомостей не може вважатися такою, що повною мірою відповідає визначенням у Законі України «Про інформацію» видам інформації з обмеженим доступом. Однак зрозуміло, що жоден чинний нормативно-правовий акт не був розрахований на ці ситуації, а в майбутньому такі відомості на рівні регулятивного законодавства будуть ідентифіковані належним чином¹. Відтак, на сьогодні згадана у ст. 114-2 КК України інформація частково може містити державну таємницю чи службову інформацію. Однак враховуючи, що суб'єкт вчинення цього злочину загальний – будь-яка фізична особа, яка досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, то він *de lege ferenda* не може вважатися розголошенням. А отже, його диспозиція подібно до шпигунства має бути сформульована як заволодіння інформацією про «....».

Іншими видами таємної інформації є професійна, банківська, розвідувальна, таємниця досудового розслідування та інша, передбачена законом. На нашу думку, поняття «професійна таємниця» за своїм змістом може охопити всі відомості, які за

¹ Заради справедливості слід також відзначити, що не тільки норми регулятивного права недосконалі, але у самі диспозиції частин ст. 114-2 КК України. Зокрема, на правотворчі недоліки опису предмету правопорушення звертає увагу Р. О. Мовчан [203, с. 102-105].

законом чи іншим зобов'язанням повинні зберігати працівники багатьох сфер (окрім здійснення владних повноважень): працівники медичних закладів (лікарська таємниця), постачальники поштових та електронних комунікаційних послуг (таємниця кореспонденції), працівники суб'єктів господарювання (комерційна таємниця, інсайдерська інформація), у тому числі банків (банківська таємниця)¹ та інших суб'єктів первинного фінансового моніторингу (таємниця фінансового моніторингу), ринків капіталу та організованих товарних ринків (професійна таємниця на ринках капіталу та організованих товарних ринках), а також більшість осіб які надають публічні послуги (адвокати, нотаріуси, арбітражні керуючі, у тому числі ліквідатори, приватні виконавці тощо). Відтак, у відповідній частині норми ст. ст. 132, 145, 163, 182, 209-1, 232, 232-1, 232-3, 397 КК України та ст. ст. 163-9, 163-11 КУпАП можна замінити на одну: *«Розголошення професійної таємниці особою, яка не виконує функції суб'єкта владних повноважень, за відсутності ознак розголошення державної таємниці»*.

Ще одним видом інформації, яка могла б отримати окрему норму-заборону розголошення у кримінальному законі, є службова: а) про оперативно-розвідувальну, контррозвідувальну діяльність, у сфері оборони країни; б) що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрівідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень (ст. 9 Закону України «Про доступ до публічної інформації») [122]. Однак, на нашу думку, на сьогодні службова інформація категорії б) не є придатною для використання у кримінальному законі, адже не охоплює весь спектр інформації з обмеженим доступом, який повинні зберігати суб'єкти владних повноважень²: таємниця усиновлення, лікарська таємниця,

¹ Відтак потребує уточнення зміст ч. 1 ст. 8 Закону України «Про інформацію»: «Таємна інформація - інформація, доступ до якої обмежується відповідно до частини другої статті 6 цього Закону, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, ~~банківську~~, розвідувальну таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю»

² Суб'єкт владних повноважень – орган державної влади (у тому числі без статусу юридичної особи), орган місцевого самоврядування, їх посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними публічно-владних управлінських

таємниця кореспонденції, конфіденційна інформація (у тому числі про викривача та членів його сім'ї), таємниця фінансового моніторингу, комерційна та банківська таємниця, інсайдерська інформація, таємниця нарадчої кімнати, таємниця досудового розслідування чи оперативно-розшукової діяльності тощо. Відтак, положення ст. ст. 132, 145, 163, 168, 182, 209-1, 232, 232-1, 232-3, 381, 387 КК України та ст. ст. 163-9, 163-11, 172-8 КУпАП можна об'єднати (відповідно частково чи повністю) у одну норму-заборону: *«Розголошення інформації з обмеженим доступом особою, яка виконує функції суб'єкта владних повноважень, за відсутності ознак розголошення державної таємниці»*. Водночас очевидна необхідність градації (збільшення санкції) для осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище.

Звісно, практика кримінальних законів зарубіжних держав свідчить про те, що здебільшого одна норма передбачає розголошення професійної та службової таємниці. Однак, на нашу думку, їх має бути все ж таки дві (як у Французькій Республіці та Швейцарській Конфедерації) з огляду на специфічний зміст службової інформації за чинним законодавством України.

Тут важливо зауважити, що у разі необхідності (волі законодавця) частини заборонних норм щодо перелічених видів інформації з обмеженим доступом, які окрім розголошення, містили також інші альтернативні діяння (окрім використання), які вчиняються «ззовні», мають бути перетворені на норму-заволодіння відповідним (чи будь-яким) видом інформації з обмеженим доступом (зокрема, передбаченими ст. ст. 163, 182, 231, 232-1, 330 КК України).

Натомість норми у частині діяння як «використання» можуть бути перетворені у альтернативні діяння у межах запропонованих вище двох нормах-заборах розголошення (принаймні щодо державної¹, професійної таємниці та інформації, яку зберігають суб'єкти владних повноважень, але не виключено і щодо таємниці голосування). Наприклад: *«Розголошення інформації з обмеженим доступом особою,*

функцій на підставі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, або наданні адміністративних послуг (ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України) [158]

¹ Окрім норми з іноземним елементом

яка виконує функції суб'єкта владних повноважень, за відсутності ознак розголошення державної таємниці, або її інше використання у власних інтересах чи протиправних інтересах третіх осіб».

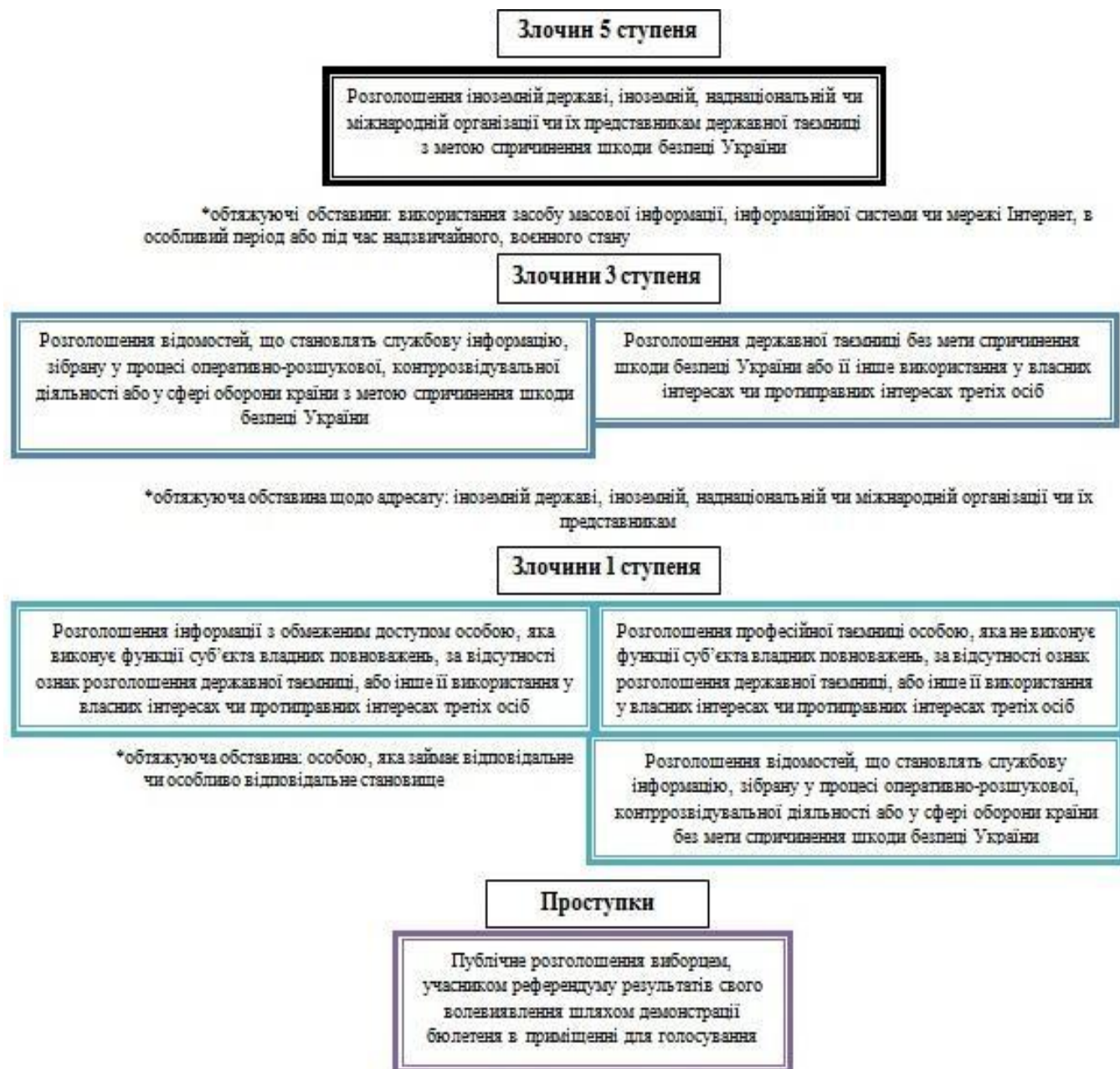
Важливо також підкреслити, запропоновані вище групи кримінально-правових норм-заборон (щодо державної таємниці без іноземного елементу, професійної таємниці та інформації з обмеженим доступом, яку розголошують суб'єкти владних повноважень), є перспективними з точки зору їх визнання корупційними кримінальними правопорушеннями, адже вони є проявами зловживання – використання влади, службових повноважень, професійних обов'язків або пов'язаних з ними можливостей на шкоду правомірним інтересам іншого суб'єкта права.

Щодо норми ст. 330 КК України, у якій йдеться про службову інформацію категорії а), то вона може бути збережена з певними редакційними змінами: *«Розголошення [іноземній державі, іноземній, наднаціональній чи міжнародній організації чи їх представникам] без мети спричинення шкоди безпеці України відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності або у сфері оборони країни».*

Ще одне невирішене питання – доля норми-заборони розголошення за ст. 361-2 КК України («1. Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації, створеної та захищеної відповідно до чинного законодавства...» [180]). Вона значним чином змінена у проекті КК України: «Стаття 5.7.7. Діяння щодо інформації з обмеженим доступом. Особа, яка, крім випадків, передбачених цим Кодексом: 1) надала доступ до інформації з обмеженим доступом або 2) отримала доступ до інформації з обмеженим доступом шляхом подолання засобів захисту інформації» [266], однак у частині діяння 1) все ще становить розголошення. Така норма у проекті КК України дещо нагадує запропоновану Д. С. Азаровим модель незаконного доступу до комп'ютерної інформації, який вчиняється здебільшого з подоланням її захисту [33, с. 255]. Однак науковець підкреслив, що предметом аналізованого посягання є не лише таємна чи конфіденційна інформація, адже доступ до відкритої

комп'ютерної інформації може надаватись обмеженому колу осіб, зокрема за плату (наприклад, бази нормативно-правових актів, електронні бібліотеки) [33, с. 255]. Також слід звернути увагу, що дослідник абсолютно обґрунтовано розуміє це правопорушення як «зовнішнє». Відтак слід погодитися із Д. С. Азаровим щодо виключення ст. 361-2 КК України із кримінального закону як такого, що призводить до надмірної криміналізації [33, с. 255, 259, 263], а також слід виключити діяння 1) зі ст. 5.7.7. проєкту КК України як таке, що не вказує на достатні ознаки юридичного складу самостійного виду розголошення інформації з обмеженим доступом. Натомість діяння 2) може стосуватися не тільки інформації з обмеженим доступом, а будь-яких електронних даних.

Отже, система норм-заборон розголошення інформації з обмеженим доступом може виглядати таким чином¹:

Щодо системи санкцій за вчинення кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом, то запропонована робочою групою модель з деякими корективами є цілком прийнятною, у тому числі із впливом зазначених кваліфікуючих обставин шляхом збільшення ступеню кримінального правопорушення на 1:

А) злочин 6 ступеня – ув'язнення на строк від восьми до десяти років;

¹ Використано запропоновану у проєкті КК України класифікацію кримінальних правопорушень за ступенем тяжкості

Б) злочин 5 ступеня – ув'язнення на строк від шести до восьми років;

В) злочин 4 ступеня – ув'язнення на строк від чотирьох до шести років;

Г) злочин 3 ступеня – ~~штраф у розмірі від 1000 до 2000 розрахункових одиниць~~
~~або~~ ув'язнення на строк від трьох до чотирьох років;

Г) злочин 2 ступеня – штраф у розмірі від 500 до 1000 розрахункових одиниць
або ув'язнення на строк від двох до трьох років;

Д) злочин 1 ступеня – штраф у розмірі від 100 до 500 розрахункових одиниць,
арешт на строк від 15 днів до 3 місяців або ув'язнення на строк від трьох місяців до
двох років;

Е) проступок: грошове стягнення у розмірі від 50 до 100 розрахункових одиниць,
безоплатні роботи на строк від 1 до 3 місяців, обмеження свободи пересування на
строк від 15 днів до 3 місяців ~~або арешт на строк від 15 днів до 3 місяців.~~

ВИСНОВКИ

Вирішення наукових завдань дало змогу сформулювати низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення мети дослідження, зокрема:

1. За результатами аналізу підходів до регламентації кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом в окремих джерелах і пам'ятках права на теренах України виявлено, що історично першим видом охоронюваної джерелами кримінального права таємниці є державна, за якою хронологічно слідували таємниці слідства, листування, змісту волевиявлення виборця. Окремих розділів, в яких вичерпно було б розміщено всі норми розголошення не існувало.

При конструюванні відповідних положень джерел та пам'яток права часто використовувались іноземні норми права або наукові досягнення, на їх зміст вплинули впровадження демократичних ідей щодо прав і свобод людини і громадянина, а згодом – розвиток норм регулятивного права (адміністративного, цивільного, господарського тощо), в окремих випадках – політична воля. При цьому, якщо наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. законодавець працював над уніфікацією змісту відповідних злочинів з урахуванням зарубіжних досягнень та їх консолідацією в межах окремого розділу у кримінальному законі, то з приходом радянської влади відповідні юридичні конструкції були змінені для досягнення репресивних цілей.

Сучасному розвитку кримінального закону притаманна тенденція, яка спостерігається із 1970 рр., і полягає у стихійному розмноженні норм-заборон щодо розголошення певних типів інформації.

2. Досліджений у дисертації ступінь наукової розробки проблем кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом у радянський період та у перші роки після здобуття Україною незалежності можна охарактеризувати як фрагментарний – лише окремі види таємниць, або їх елементи ставали об'єктом наукових праць. Водночас, на початку 2000-х рр. з'явилися перші дисертаційні дослідження, присвячені кримінально-правовій охороні державної та приватної таємниць.

За результатами аналізу більше 40 дисертаційних досліджень, дисертантка виявила три рівні узагальнення інформації в них: I рівень – вивчається один чи кілька юридичних складів кримінальних правопорушень у сфері інформаційної безпеки, що передбачені однією статтею Кримінального кодексу України, II рівень – досліджується невелика група юридичних складів кримінальних правопорушень (виділена, здебільшого, за ознакою об'єкта, предмета чи суб'єкта кримінального правопорушення), III рівень – охоплюється велика група юридичних складів кримінальних правопорушень з різних розділів КК України (на думку відповідних авторів вичерпний перелік «інформаційних» кримінальних правопорушень). Найбільша кількість досліджень II рівня, а найменша – III рівня.

Найбільшу увагу у вказаних дисертаційних дослідженнях приділено поняттю інформації у галузевому законодавстві (цивільному, адміністративному тощо) та кримінально-правовому змісту відповідного предмету кримінального правопорушення. На думку дисертантки, така підвищена цікавість не несе в собі наукової новизни, адже здебільшого аналізується регулятивне законодавство, до якого відсилають відповідні бланкетні характеристики предмету у диспозиціях норм, та залишаються поза увагою, власне, кримінально-правові аспекти аналізованої теми.

Виявлено ряд недостатньо досліджених (міжнародно-правові стандарти кримінально-правової охорони інформації з обмеженим доступом, проблеми караності відповідних кримінальних правопорушень, обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння, та підстави для звільнення особи від кримінальної відповідальності) та дискусійних (співвідношення окремих термінів та понять, визнання інформації предметом кримінального правопорушення, класифікації видів інформації з обмеженим доступом та систематизації відповідних видів та різновидів кримінальних правопорушень) аспектів проблеми.

3. Унаслідок дослідження специфічних типів логічних зв'язків між кримінально-правовими нормами-заборами розголошення інформації з обмеженим доступом та кореспондуючими нормами регулятивного права (протилегності, суперечності) встановлено, що взаємозв'язок норм регулятивного та кримінального права не

зводиться до бланкетності та класифікації видів інформації з обмеженим доступом. Між цими нормами існують певні логічні зв'язки.

Логічно найбільш правильним є зв'язок між зобов'язанням (регулятивним) та заборонаю (кримінально-правовою) протилежності: якщо зобов'язання дотримується – заборона не порушується (вичерпно збігається «обсяг» норми регулятивного та кримінального права). У цьому випадку йдеться про рівнозначні загальні судження, в яких за кожним мислимим у суб'єкті елементом множини стверджується (зобов'язання) чи заперечується (заборона) певна ознака.

Натомість такого типу логічного зв'язку як суперечність (норма-дозвіл регулятивного права та заборонна норма кримінального права) слід уникати, оскільки «обсяги» норми регулятивного та кримінального права не збігаються повністю. Крім цього, недопустимим є виявлений зв'язок дублювання (заборонна норма регулятивного права та заборонна норма кримінального права), оскільки він не є логічним за своєю природою, призводить до підміни кримінально-правової заборони нормою регулятивного права.

У цілому існування у регулятивному законодавстві загальної норми-заборони, норми-обов'язку чи норми-права є нормативним підґрунтям для криміналізації відповідного типу протиправної поведінки щодо розголошення охоронюваної законом інформації. Крім цього, урегульованість у галузевому законодавстві випадків правомірного оприлюднення інформації з обмеженим доступом дозволяє робити висновки про зміст ознаки протиправності кримінальних правопорушень-розголошень (межі кримінально-правової норми).

Водночас, неможливо не звернути увагу на недоліки норм регулятивного права, які не дозволяють систематизувати предмети кримінальних правопорушень-розголошень: неузгодженість обсягу понять конкретних видів інформації з обмеженим доступом, невизначеність змісту окремих їх видів, несистемна диференціація видів протиправних діянь, відсутність єдиного термінологічного апарату.

4. Результати аналізу спільних ключових об'єктивних і суб'єктивних ознак юридичних складів кримінальних правопорушень-розголошень інформації з

обмеженим доступом свідчать про те, що до них безумовно можна віднести зміст діяння («збут», «передача», «надання доступу» мають спеціальні мотив або спосіб, але не позначають інше діяння), а інші ознаки лише певною мірою: окремі ознаки інформації з обмеженим доступом (без «видових» характеристик), суб'єкта (крім тих випадків, коли за чинним кримінальним законом він є загальним), зміст вини (у частині умисної форми, а також змішаної). Така схожість дозволяє розробку типової нормативно-теоретичної юридичної конструкції.

Натомість на сьогодні ні родовий, ні видовий об'єкти не є спільними для посягань на інформацію з обмеженим доступом, що не дозволяє їх систематизувати шляхом об'єднання в межах окремого розділу Особливої частини КК України. Таким чином, для забезпечення системності кримінального закону, обґрунтованим видається зміщення акценту з систематизації норм-заборон у межах розділів, на їх часткове об'єднання (злиття) в межах меншої кількості норм-заборон (з огляду на спільні ознаки предметів та суб'єктів).

5. Розроблена дисертанткою модель типової (узагальненої) нормативно-теоретичної юридичної конструкції розголошення інформації з обмеженим доступом має загальну структуру (складові частини), специфічну конструкцію (обов'язкові елементи та зв'язки між ними) та конкретний зміст (обов'язкові ознаки). Загальну структуру складають об'єкт, суб'єкт, об'єктивна та суб'єктивна сторони, специфічну конструкцію – предмет, діяння, вік, осудність спеціальний суб'єкт та вина.

Така юридична конструкція є типовою (родовою) та нормативно-теоретичною, оскільки може вважатися інформаційно-оціночною моделлю для групи кримінальних правопорушень та частково має нормативний зміст. При її побудові втрачаються характеристики виду чи різновиду кримінального правопорушення, з огляду на що не йдеться про юридичний склад кримінального правопорушення.

При визначенні структурних елементів (зокрема, спеціального суб'єкта, форми вини) та змістовних характеристик відповідної нормативно-теоретичної юридичної конструкції дисертанткою взято за основу поділ посягань на інформацію з обмеженим доступом на дві групи: «зовнішні посягання», за яких суб'єкт, який не має доступу до інформації, вчиняє діяння, спрямовані на отримання цієї інформації, її подальше

використання, «внутрішні», коли суб'єкт має законний доступ до інформації, однак з певних причин намагається порушити заборону передачі інформації суб'єктам, які не повинні мати доступ до неї. Обґрунтовано, що типова нормативно-теоретична юридична конструкція «розголошення інформації з обмеженим доступом» відповідає описанам вище «внутрішнім посяганням», оскільки суть самого правопорушення зводиться до порушення заборони передачі певної інформації особам, які в силу певних причин (закон, воля суб'єкта господарювання тощо) не повинні мати доступ до неї. Натомість, «зовнішні посягання» повинна позначати взаємовиключна нормативно-теоретична юридична конструкція протиправного заволодіння інформацією («усічений склад», який не надає юридичного значення подальшим діям щодо зберігання, поширення, іншого використання інформації). Така диференціація у разі її використання у кримінальному законі у майбутньому сприятиме усуненню необґрунтованих випадків штучної сукупності кримінальних правопорушень (у тому числі на рівні альтернативних юридичних складів кримінальних правопорушень за однією статтею чи частиною статті Особливої частини КК України).

Конкретний зміст предмета типової нормативно-теоретичної юридичної конструкції «розголошення інформації з обмеженим доступом» розкрито як істинну інформацію з обмеженим доступом з абсолютно чи відносно визначеним змістом.

Зміст діяння – це дія чи бездіяльність, у результаті інформацією з обмеженим доступом заволоділа хоча б одна стороння особа. Юридичного значення не має визначеність адресата (лише окремим особам чи всьому людству), оскільки за протилежного визначення діяння зміщується акцент з його суті – визначення діяння в цілому як порушення режиму охорони інформації – на його певні способи, між якими ієрархію повинен встановити законодавець після комплексного аналізу правозастосування як у сфері регулятивного, так і кримінального законодавства.

Юридичне, однак не кримінально-правове значення для визначення певного діяння як «розголошення» мають певні «регулятори протиправності» (закон, згода на розголошення особи, якої стосується лікарська таємниця чи конфіденційна інформація, рішення суду, згода Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку тощо). Оскільки вони передбачені на рівні норм регулятивного права,

регламентовано порядок їх функціонування, а що найголовніше, їх дія передусе порушенню відповідної норми публічного чи приватного права. Тому оцінка впливу цих регуляторів лежить у площині визначення протиправності діяння як ознаки об'єктивної сторони юридичного складу кримінального правопорушення: оскільки не порушується кореспондуюча норма регулятивного права, то такі випадки не можуть вважатися «розголошенням» як кримінально протиправним діянням. Відтак дублювати їх в тексті кримінального закону немає потреби (принцип економії мовних засобів). Більше того, їх кількість неоднакова щодо кожної із видів інформації з обмеженим доступом (подекуди значна), а отже передбачити їх вичерпно на рівні диспозиції статті Особливої частини КК України практично неможливо. Вказівка у диспозиціях та назвах статей на «незаконність» так само є зайвою, адже вона створює враження про відсутність інших регуляторів.

З висновку у попередньому абзаці випливає ще один: перевірка «пропорційності» розголошення із необхідністю збереження схоронності певної інформації з огляду на специфіку українського законодавства відбувається «у полі» регулятивних норм права. А отже вони не є обставинами, що виключають кримінальну протиправність, та їх відображення у диспозиціях є зайвим. З огляду на це некоректним є також вжите у ч. ч. 3-4 ст. 30 Закону України «Про інформацію» формулювання про те, що суб'єкти інформаційних відносин звільняються від відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом, якщо суд встановить, що ця інформація є суспільно необхідною.

Водночас з огляду на зміст відповідних інформаційних правовідносин (зокрема, кола правомочностей при одержанні інформації: набуття, придбання, накопичення) юридичне значення має те, чи отримала (в широкому сенсі) особа цю інформацію, тобто чи перейшла вона у володіння адресата (на електронну пошту надійшов лист, завантажено файл, передано накопичувач з інформацією). Цих відомостей достатньо для визнання кримінального правопорушення закінченим, оскільки норма регулятивного права буде порушена. Відтак, переважаючий у науковій літературі підхід щодо визначення моменту закінчення формального юридичного складу розголошення певної інформації в цілому є правильним, однак потребує уточнення –

закінченим кримінальне правопорушення слід вважати не з моменту ознайомлення зі змістом відомостей, а з моменту заволодіння адресатом інформацією з обмеженим доступом.

Окремо слід звернути увагу на те, що результатом взаємодії суб'єкта кримінального правопорушення та адресата стає порушення відповідного режиму охорони інформації з обмеженим доступом – відомості стають надбанням особи, яка є сторонньою відносно режиму правомірного обігу інформації. Він входить у зміст самого діяння аналогічно, наприклад, до моменту закінчення таких видів кримінальних правопорушень як незаконне позбавлення волі чи викрадення людини, а отже підстав для його виділення як своєрідного наслідку немає.

Наслідки не є обов'язковим конструктивним елементом нормативно-теоретичної юридичної конструкції кримінального правопорушення-розголошення інформації з обмеженим доступом, оскільки правомірність обмеження права особи на інформацію підлягає оцінці як при конструюванні норми-заборони законодавцем, так і при кваліфікації діяння особи судом як кримінально-протиправного (оцінка пропорційності кримінального переслідування). У обох випадках до уваги береться потенційна чи реальна шкода від таких дій (не тільки), а відсутність такої конструктивної ознаки у юридичному складі кримінального правопорушення як наслідки не є перешкодою у цьому. А отже додатково «виправдовувати» існування певного юридичного складу кримінального правопорушення його матеріальним характером не потрібно. Водночас «істотна шкода», «значна шкода», «тяжкі наслідки» є типовими для досліджуваної юридичної конструкції кваліфікуючими (особливо кваліфікуючими) ознаками. Крім цього, з метою вдосконалення кримінального закону слід уніфікувати зміст наслідків, які мають матеріальний вимір (наприклад, за ч. 2 ст. 182, ч. 2 ст. 361-2, ч. 3 ст. 232-1 КК України).

Водночас цілком обґрунтованим є визнання суб'єктом кримінального правопорушення-розголошення лише певного кола осіб (спеціального суб'єкта) – фізичних осіб, які включені (знаходяться «всередині») до режиму охорони певної інформації (т.зв. «секретноносіїв»), оскільки вчинення кримінального правопорушення спеціальним суб'єктом «з середини» є більш шкідливим для

правопорядку у сфері охорони інформації, аніж ззовні (підриває основні межі допустимого). Саме тому обов'язковим елементом нормативно-теоретичної конструкції є спеціальний суб'єкт¹ – особа, яка [**законно*] володіє інформацією з обмеженим доступом у зв'язку з професійною чи службовою діяльністю або якій ця інформація була довірена її володільцем або розпорядником. Такому критерію не відповідають член виборчої комісії або член комісії з референдуму, кандидат, уповноважена особа політичної партії на виборах, офіційний спостерігач), оскільки при проведенні виборів чи референдуму такі особи не мають доступу до змісту волевиявлення виборця чи учасника референдуму. Це означає, що юридичний склад кримінального правопорушення за ст. 159 КК України не може вважатися розголошенням, відповідальність у цьому випадку повинна настати за протиправне заволодіння цією інформацією відповідними суб'єктами.

Зміст інших конструктивних елементів суб'єкта (вік, осудність) є типовим та визначається з огляду на положення ст. ст. 19, 22 КК України: особа, якій виповнилось 16 років і яка здатна усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та керувати ними

Щодо змісту вини як конструктивного елементу, то з огляду на зміст елементу спеціального суб'єкта розголошення має бути умисним кримінальним правопорушенням (за виключенням випадків «змішаної форми вини», коли конструктивною ознакою юридичного складу є наслідки, ставлення до яких необережне), оскільки недбале ставлення до виконання обов'язків призводить до порушення відмінних від кореспондуючим розголошенням норм регулятивного права. Інтелектуальний момент умислу при розголошенні не має будь-яких особливостей та полягає в усвідомленні суспільної небезпечного характеру діяння, передбаченні суспільно небезпечних наслідків у разі їх входження до складу об'єктивної сторони юридичного складу кримінального правопорушення. Водночас з огляду на зміст вольового моменту умислу при матеріальних юридичних складах-розголошеннях (можна припустити, що винний ставиться байдуже до настання

¹ на сьогодні абсолютно загальним є лише суб'єкти кримінальних правопорушень за ст.ст. 163, 168, 182 КК України, які по суті витікають із відповідних кореспондуючих норм-прав.

наслідків чи припускає їх настання, хоча не зацікавлений у них), у таких випадках вид умислу може бути непрямий.

Розроблена типова нормативно-теоретична конструкція «розголошення інформації з обмеженим доступом» може бути використана законодавцем при систематизації існуючих та конструюванні нових посягань на інформацію з обмеженим доступом у кримінальному законі. Наприклад, відповідні прояви протиправної поведінки можна позначати єдиним терміном «розголошення» з огляду на загальний зміст українського слова «розголошувати», часте вживання юридичного терміну «розголошення» у регулятивному законодавстві. Таке термінологічне (техніко-юридичне) вдосконалення текстів КК України, а так само регулятивного законодавства, зокрема КПК України, ЦК України та ГК України, сприятиме реалізації правової визначеності як складової принципу верховенства права.

6. За результатами аналізу санкцій статей, які передбачені за кримінальні правопорушення-розголошення інформації з обмеженим доступом, виявлено 10 груп («за тяжкістю»), 3 із яких – проступки, 2 – нетяжкі злочини, 3 – тяжкі злочини, 2 – особливо тяжкі злочини. Рационального обґрунтування віднесення законодавцем норми-заборони до певної групи не віднайдено.

При цьому, більшість країн, кримінальне законодавство яких вивчалось під час дослідження, (5 із 9 досліджуваних) мають всього 6 груп «кримінальних правопорушень-розголошень» (найбільше в Італії – 8, в Іспанії – 7). Відтак, кількість таких груп має бути зменшена і в Україні, у тому числі шляхом зменшення кількості самих норм-заборон в Особливій частині КК України.

З огляду на практику призначення покарання за розголошення інформації з обмеженим доступом, та загальнотеоретичні розробки щодо системи покарань слід залишити як основні види покарання за вчинення аналізованих діянь штраф, громадські роботи, арешт, обмеження волі на певний строк, позбавлення волі на певний строк та довічне позбавлення волі. Щодо додаткових покарань, то підтримується пропозиція ідентифікувати позбавлення права обіймати певну посаду чи займатися певною діяльністю як «додаткового заходу», не пов'язаного із покаранням. Водночас принципово відмовлятися від конфіскації як виду додаткового

покарання (чи іншого заходу кримінально-правового характеру) за вчинення кримінального правопорушення-розголошення передчасно, адже це поширений вид покарання у тому числі і в зарубіжних країнах.

Крім цього, під час аналізу практики застосування спеціальної конфіскації виявлено, що чинний перелік нормативних підстав для застосування спеціальної конфіскації не дозволяє охопити всі досліджувані кримінальні правопорушення-розголошення (йдеться про всі кримінальні проступки-розголошення, а саме за ст. 132, ч. 1 ст. 163, ч. 1 ст. 168, ч. 1 ст. 182, ст. 232, ч. 1 ст. 381, ч. 1 ст. 387, ч. 2 ст. 387, ч. 3 ст. 387, ч. 1 ст. 397, ч. 2 ст. 397 КК України). Водночас необхідність впровадження системних зв'язків між різними юридичними конструкціями у кримінальному праві зумовлює, що спеціальна конфіскація повинна застосовуватися за вчинення всіх видів кримінальних правопорушень, які побудовані з використанням нормативно-теоретичної конструкції «розголошення інформації з обмеженим доступом». Відтак покладений в основу змісту ч. 1 ст. 96-1 КК України пороговий підхід для застосування спеціальної конфіскації, який, до речі базується на хибній залежності від визначення «предикатного діяння» у нечинній редакції примітки 1 до ст. 209 КК України, потребує наукового переосмислення, у тому числі шляхом запровадження менш радикальних заходів у випадку неспівмірності застосування спеціальної конфіскації до вчиненого розголошення інформації з обмеженим доступом.

7. При розробці типових моделей (варіантів) санкцій для кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом за основу взято запропоновану у проєкті КК України систему санкцій, яка вирішує більшість проаналізованих проблем чинного кримінального закону. Дисертантка обґрунтовує, що потребують змін лише санкції за вчинення проступку (виключити арешт), злочину 1 ступеня (додати арешт) та злочину 3 ступеня (виключити штраф). Так, штраф та позбавлення волі на певний строк бажано передбачати альтернативними видами покарання в межах однієї санкції лише у виключних випадках (це має місце щодо злочинів 1-2 ступеня), а арешт не може бути застосований за вчинення найменш тяжких кримінальних правопорушень – проступків, оскільки ув'язнення як крайній

правовий засіб, що підлягає застосуванню лише тоді, коли інші, більш м'які правові засоби не можуть бути застосовані.

8. За результатами дослідження кримінальних законів окремих країн континентальної системи права в частині регламентації кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом виявлено певні особливості, які можуть орієнтувати на напрямки вдосконалення вітчизняного кримінального закону.

Так, кримінальний закон лише кількох країн (Королівство Іспанія, Італійська Республіка, Французька Республіка, а також німецькомовні країни) визначає розголошення державної таємниці державною зрадою. Шпигунство як діяння зазвичай також не передбачає розголошення державної таємниці (йдеться про отримання відомостей). Натомість більшість аналізованих кримінальних законів передбачає окремий вид кримінального правопорушення – розголошення державної таємниці іноземній державі чи її агенту.

Завдяки аналізу зарубіжних кримінальних законів також знайшла підтвердження висловлена вище теза про те, що концептуальної різниці у повідомленні інформації одній особі чи її публічному оголошенні суспільству немає – і те, і інше є розголошенням. Хоча, законодавці деяких країн визнають більш тяжким правопорушенням ситуації, коли інформація стає надбанням широкого загалу.

Релевантним для вдосконалення положень ст. 159 КК України є опис діяння як «отримання відомостей про те, як голосує окремий виборець» (§ 9 гл. 17 КК Королівства Швеція, ст. 283 КК Швейцарської Конфедерації).

Превалюючим з огляду на результати аналізу є також підхід, за якого розголошення службової та професійної таємниці є самостійними видами кримінального правопорушення. Очевидно, що визначальний вплив на розмежування таких норм кримінального закону про професійну та службову таємниці має регулятивне законодавство кожної країни, що можна відслідкувати на прикладі «медичної таємниці» (у Королівстві Норвегія це по суті службова таємниця, натомість у Швейцарській Конфедерації – професійна). Відтак, при вдосконаленні норм КК України слід врахувати національні особливості до розуміння цих понять.

Водночас за будь-яких обставин, слід віддати перевагу створенню однієї чи двох норм на противагу тій кількості, яка наявна у чинному українському кримінальному законі, адже це сприятиме системності та відповідатиме обґрунтованій вище концепції спеціального суб'єкта нормативно-теоретичної юридичної конструкції «розголошення інформації з обмеженим доступом».

9. Результати дослідження дозволяють також сформулювати пропозиції щодо вдосконалення норм кримінального закону.

По-перше, з огляду на загальну тенденцію реформування кримінального закону та закону про адміністративну відповідальність (про адміністративні проступки) розробку пропозицій щодо вдосконалення КК України слід розпочати з вивчення положення КУпАП на предмет правопорушень, які мають визнаватися кримінальними. Лінією розмежування з огляду на запропоновану вище концепцію «розголошення» є зміст діяння (відмінні від розголошення менш серйозні посягання), а також суб'єктивні ознаки (необережна форма вини та «загальний» суб'єкт). Так, до кримінального закону мають бути перенесені положення ст. ст. 163-9, 163-11, 172-8, 212-22 КУпАП.

Натомість, у таких випадках, де суб'єкт правопорушення загальний (як за ч. 3 ст. 164-3 («Отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також іншої конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця»)) чи ст. 185-11 КУпАП («Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист»)), доцільно або вилучити таке альтернативне діяння як «розголошення», замінивши його на «заволодіння відомостями» (у тому числі виключивши і інші альтернативні діяння), або використати інший термін для його позначення (наприклад, «розповсюдження», яке вжито у диспозиції ч. 5 ст. 212-6 КУпАП), щоб не виникало у суб'єкта правозастосування бажання проводити паралелі із певними кримінальними правопорушеннями. Так само, не слід використовувати у тексті закону про адміністративні проступки щодо інформації з обмеженим доступом термін «збут» (відповідно до ч. 6 ст. 212-6 КУпАП йдеться про «незаконний збут інформації, яка зберігається в інформаційних (автоматизованих) системах, у паперовій чи

електронній формі»), як такий, якому неможливо запропонувати альтернативний термін для безоплатного розповсюдження інформації. У таких випадках слід було б скористатися кваліфікуючою ознакою «з корисливим мотивом» або «що спричинило шкоду певного розміру», однак у такому разі діяння за ч. 6 ст. 212-6 КУпАП уже мало б ознаки кримінального правопорушення. Тому ця частина статті має бути виключена.

Щодо кількості норм-розголошень інформації з обмеженим доступом у кримінальному законі, то підхід до її визначення однозначний – чим менше, тим краще (з огляду на стан регулятивного законодавства, у тому числі щодо розмежування видів таємниць). Пропонуємо закріпити всього 7 норм-заборон:

- розголошення іноземній державі, іноземній, наднаціональній чи міжнародній організації чи їх представникам державної таємниці з метою спричинення шкоди безпеці України (обтяжуючі обставини: використання засобу масової інформації, інформаційної системи чи мережі Інтернет, в особливий період або під час надзвичайного, воєнного стану);

- розголошення державної таємниці без мети спричинення шкоди безпеці України або її інше використання у власних інтересах чи протиправних інтересах третіх осіб (обтяжуюча обставина щодо адресату: іноземній державі, іноземній, наднаціональній чи міжнародній організації чи їх представникам);

- розголошення відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності або у сфері оборони країни з метою спричинення шкоди безпеці України (обтяжуюча обставина щодо адресату: іноземній державі, іноземній, наднаціональній чи міжнародній організації чи їх представникам);

- розголошення відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності або у сфері оборони країни без мети спричинення шкоди безпеці України;

- розголошення інформації з обмеженим доступом особою, яка виконує функції суб'єкта владних повноважень, за відсутності ознак розголошення державної таємниці, або інше її використання у власних інтересах чи протиправних інтересах

третіх осіб (обтяжуюча обставина: особою, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище);

- розголошення професійної таємниці особою, яка не виконує функції суб'єкта владних повноважень, за відсутності ознак розголошення державної таємниці, або інше її використання у власних інтересах чи протиправних інтересах третіх осіб;

- публічне розголошення виборцем, учасником референдуму результатів свого волевиявлення шляхом демонстрації бюлетеня в приміщенні для голосування.

У разі необхідності (волі законодавця) частини заборонних норм щодо перелічених видів інформації з обмеженим доступом, які окрім розголошення, містили також інші альтернативні діяння (окрім використання), які вчиняються «ззовні», мають бути перетворені на норму-заволодіння відповідним (чи будь-яким) видом інформації з обмеженим доступом (зокрема, передбаченими ст. ст. 163, 182, 231, 232-1, 330 КК України).

Як вказувалось вище, не може вважатися розголошенням діяння, яке вчиняється не самим виборцем чи учасником референдуму, адже у виборчих правовідносинах відмінного від володільця розпорядника інформації про зміст волевиявлення виборця чи учасника референдуму немає. Відповідне посягання має бути сформульоване як ознайомлення зі змістом волевиявлення виборця чи учасника референдуму (такий підхід втілено у § 9 гл. 17 КК Королівства Швеція, ст. 283 КК Швейцарської Конфедерації).

Так само злочин за ст. 114-2 КК України *de lege ferenda* не може вважатися розголошенням, враховуючи, що суб'єкт вчинення цього злочину загальний – будь-яка фізична особа, яка досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність.

Крім цього положення ст. ст. 361-2, 422 КК України слід виключити як такі, що не містять відмінних ознак від вищенаведених видів кримінально-правових норм-розголошень інформації з обмеженим доступом.

Важливо також підкреслити, запропоновані вище групи кримінально-правових норм-заборон (щодо державної таємниці без іноземного елементу, професійної таємниці та інформації з обмеженим доступом, яку розголошують суб'єкти владних

повноважень), є перспективними з точки зору їх визнання корупційними кримінальними правопорушеннями, адже вони є проявами зловживання – використання влади, службових повноважень, професійних обов’язків або пов’язаних з ними можливостей на шкоду правомірним інтересам іншого суб’єкта права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Brottsbalk, antogs den 21 december 1962, trädde i kraft den 1 januari 1965 (Кримінальний кодекс Королівства Швеція). URL: https://www.lagboken.se/Lagboken/start/straffratt/brottsbalk-1962700/d_903-brottsbalk-1962_700
2. Bundesgesetz über die Forschung am Menschen (Humanforschungsgesetz, HFG) vom 30. September 2011, in Kraft seit 1. Januar 2014 (Закон Швейцарської Конфедерації про дослідження людини). URL: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2013/617/de>
3. Büntető Törvénykönyv, elfogadva 2012. június 25-én, 13. július 1. napján lépett hatályba (Кримінальний кодекс Угорщини). URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200100.tv>
4. Code pénal, adoption 22 juillet 1992, entrée en vigueur 1 mars 1994 (Кримінальний кодекс Французької Республіки). URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070719/>
5. Codice penale, venne emanata il 19 ottobre 1930, entrato in vigore il 1 luglio 1931 (Кримінальний кодекс Італійської Республіки). URL: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale>
6. Constitutio Criminalis Carolina, 1532. URL: <http://www.law-students.net/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=298&page=3>
7. Corpus Iuris Civilis. URL: http://repertorium.at/roem_kan_recht/ciciv_inhalt.html
8. Crimpravo. Причинний зв'язок. Словник з кримінального права. URL: <https://crimpravo.com/slovnyk-kryminalne-pravo/prychynnyj-zv-yazok.html>
9. Das österreichische Strafgesetzbuch, wurde am 23. Jänner 1974 erlassen und ist seit 1. Jänner 1975 in Kraft (Кримінальний кодекс Республіки Австрія). URL: <https://www.jusline.at/gesetz/stgb>

10. Das Schweizerische Strafgesetzbuch, Ursprüngliche Fassung vom 21. Dezember 1937, ist seit 1. Januar 1942 in Kraft (Кримінальний кодекс Швейцарської Конфедерації). URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/54/757_781_799/de#book_2/tit_3/lvl_2/lvl_u2
11. Entstehung der Humanforschungsgesetzgebung. URL : <https://www.bag.admin.ch/bag/de/home/medizin-und-forschung/forschung-am-menschen/entstehung-humanforschungsgesetz.html>
12. Forvaltningsrett by Eivind Smith, Torstein Einang Eckhoff 602 Pages, Published 2010 ISBN-13: 978-82-15-01614-6, ISBN: 82-15-01614-6
13. Klaus F. Röhl: Allgemeine Rechtslehre: Ein Lehrbuch. Carl Heymann Verlag, Köln/Berlin/Bonn/München 1995, I/*-SBN 3-452-21806-6, 675
14. Klaus Weber (Hrsg.) Creifelds Rechtswörterbuch / Klaus Weber. – München: Verlag C.H. Beck, 21, neu bearbeitete Auflage. 2014. – 1573 с.
15. Kodeks karny, uchwalony 6 czerwca 1997, data wejścia w życie 1 września 1998 (Кримінальний кодекс Республіки Польща). URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-karny-16798683>
16. Kolárová M. (2009). Nepodmíněný trest odnětí svobody. (PhD thesis, Univerzita Karlova v Praze, Praha, Czech Republic), 60 с. URL: <https://adoc.pub/nepodminny-trest-odnti-svobody.html>
17. Lag om företagshemligheter, utfärdad 25.05.2018 (Закон Королівства Швеції «Про комерційну таємницю»). URL: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2018558-om-foretagshemligheter_sfs-2018-558
18. Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal, entrada en vigor 24.05.1996 (Кримінальний кодекс Королівства Іспанія). URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>
19. Ley Orgánica 5/1985, de 19 de junio, del Régimen Electoral General (Органічний закон про загальний виборчий режим Королівства Іспанія). URL: <http://www.juntaelectoralcentral.es/cs/jec/loreg/contenido?idContenido=1370343&i>

dLeyJunta=1&idLeyModificacion=1369919&p=1379061423059&paux=1379061423059
&template=Loreg/JEC_Contenido

20. Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven), ikrafttredelse 01.01.1970 (Закон Королівства Норвегії «Про державне управління»). URL: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10#KAPITTEL_3

21. Lov om straff (straffeloven), er en norsk lov som ble vedtatt av Stortinget 20. mai 2005, og som trådte i kraft 1. oktober 2015 (Кримінальний кодекс Королівства Норвегія). URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28>

22. Militärstrafgesetz (MStG), vom 13. Juni 1927, stand am 1. Juli 2021 (Мілітарний кримінальний закон Швейцарської Конфедерації). URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/43/359_375_369/de

23. Österreichische Nationalbibliothek. Allgemeines Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Österreich 1852 S. 493ff. Strafgesetz über Verbrechen, Vergehen und Uebertretungen 1852. URL : <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1852&page=583&size=45>

24. Straffeloven, blev vedtaget i 1930 og trådte i kraft i 1933 (Кримінальний кодекс Королівства Данія). URL: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/1851>

25. Strafgesetzbuch (StGB), wurde am 15. Mai 1871 erlassen und ist seit dem 1. Januar 1872 in Kraft (Кримінальний кодекс Федеральної Республіки Німеччина). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/index.html#BJNR001270871BJNE024302307>

26. Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich, Fassung vom 15. Mai 1871. URL: [https://de.wikisource.org/wiki/Strafgesetzbuch_f%C3%BCr_das_Deutsche_Reich_\(1871\)#F%C3%BCr_fundzwanzigster_Abschnitt._Strafbarer_Eigennutz_und_Verletzung_fremder_Geheimnisse](https://de.wikisource.org/wiki/Strafgesetzbuch_f%C3%BCr_das_Deutsche_Reich_(1871)#F%C3%BCr_fundzwanzigster_Abschnitt._Strafbarer_Eigennutz_und_Verletzung_fremder_Geheimnisse).

27. Trestní zákoník České republiky, schváleno 8. ledna 2009, nabyt účinnosti dnem 1. ledna 2010 (Кримінальний кодекс Чеської Республіки). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

28. Universal Declaration of Human Rights, adopted by the UN General Assembly in Paris on 10 December 1948 during its 183rd plenary meeting. URL: <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2021/03/udhr.pdf>

29. Vorschlag für eine Verordnung des europäischen Parlaments und des Rates über klinische Prüfungen mit Humanarzneimitteln und zur Aufhebung der Richtlinie 2001/20/EG, 17.7.2012 COM(2012). URL : <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0369:FIN:DE:PDF>

30. Азаров Д. С. Окремі проблеми кримінальної відповідальності за незаконне розголошення лікарської таємниці. Життя і право. 2004. № 6. С. 60–65

31. Азаров Д. С. Розуміння суспільної небезпеки злочину (за результатами соціологічного експерименту). Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2019. С. 146–151

32. Азаров Д. С. Суспільна небезпека злочину та аналогія кримінального закону (ретроспективний погляд у XIX–XX століття). Наукові записки НаУКМА. 2015. С. 139–145

33. Азаров Д. С. Злочини у сфері комп'ютерної інформації (кримінально-правове дослідження). Монографія. Київ: Атіка, 2007. 304 с

34. Алексеев С. С. Восхождение к праву: поиски и решения / С. С. Алексеев. М., 2001. С. 277–282

35. Алексеев С. С. Проблемы теории права. Курс лекций в двух томах. Т. 1. Свердловск, 1972. 396 с.

36. Алієва О. М. Теоретичні проблеми кримінальної відповідальності за розголошення лікарської таємниці. Правова держава. 2008. №10. С. 74–80.

37. Андрушко П. П. Кримінально-правова охорона конституційного права громадян на недоторканність приватного життя. Вісник Конституційного Суду України. 2005. № 2. С. 43–50

38. Антонюк Н. О. Об'єктивні ознаки розкрадання. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2011. №4. С. 224–233

39. Анчукова М. В. До питання про захист лікарської таємниці за кримінальним кодексом України. Держава і право. 2008. Вип. 40. С. 405–411

40. Бабанли Р. Призначення покарання в Україні: теоретико-прикладні засади. Чернігів: «Десна Поліграф», 2019. 488 с.

41. Бабич Н. К. Экономическая преступность: а если штрафом? Финансовая Украина, 1996, № 43. С. 22-24
42. Бажанов М. І., Тацій В. Я. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти. К.: Юрінком Інтер. - Право, 2003. 416 с.
43. Балабко В. В. Кримінальна відповідальність медичних працівників за злочини проти життя та здоров'я особи : дис. канд. юр. наук : 12.00.08. Київ, 2012. 315 с.
44. Баранов В. М., Мареев Ю. Л. Юридические конструкции: сценарий компьютерного урока. Проблемы юридической техники / под ред. В. М. Баранова. Н. Новгород, 2000. С. 734.
45. Баранов В. М., Мареев Ю. Л. Юридические конструкции: сценарий компьютерного урока. Проблемы юридической техники: Сб.статей Н.Новгород: Нижегород. иссл. научноприкладной центр «Юридическая техника», 2000. С. 725-737.
46. Батайкин П. А. К вопросу об эффективности юридических конструкций гражданско-правовой отрасли. Право и экономика. Документы. Комментарии. Практика. 2013. № 12. С. 67–73
47. Баулін Ю. В. Обставини, що виключають злочинність діяння / Ю. В. Баулін // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 1. – С. 132–148.
48. Бачило, И. Л. Информационное право /М. А. Федотов / Под. ред. акад. РАН Б.Н. Топорнина. СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. 789 с
49. Безклубий О. І. Сутність і склад особистих немайнових відносин за Статутами Великого князівства Литовського. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2013. № 2 (96). С. 74–77
50. Бланк довідки про результати тестування на ВІЛ, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19 серпня 2005 р. № 415 та зареєстрований у Міністерстві юстиції України 22 листопада 2005 р. за № 1407/11687. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1407-05#Text>
51. Бондаренко Б., Задоя К., Калмиков Д., Кириченко Ю., Хавронюк М., Шехавцов Р. Відповідальність за порушення виборчого законодавства: посібник для

членів виборчих комісій, поліцейських, слідчих та суддів / за ред. М. Хавронюка. Київ: «АК-Group», 2019. 122 с.

52. Бражник А. А. Кримінальна відповідальність за розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування (ст. 387 КК України): аналіз складу злочину : дис. канд. юр. наук : 12.00.08. Харків, 2015. 237 с.

53. Бровко В. М. Кримінальна відповідальність за умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму : дис. канд. юр. наук: 12.00.08. Київ, 2017. 161 с.

54. Василяка О. К. Дискусійні питання кваліфікації злочину, передбаченого ст.232-1 Кримінального кодексу України, та встановлення відповідальності за нього. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. №2. С. 11–14.

55. Василяка О. К. Проблеми відмежування злочинів, передбачених статтями 231, 232 КК України, від суміжних злочинів. Правова держава, 2013, №16. С.95-100.

56. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.)/уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ – Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

57. Ветров Н. И. Уголовное право. Общая часть: Учебник для вузов. М.: Юнити, 1999. 415 с.

58. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>

59. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду міста Дніпропетровська від 25.08.2020 у справі № 199/13473/13-к (провадження № 1-кп/199/150/20). URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/91120878>

60. Вирок Корольовського районного суду м. Житомира від 03.09.2019 у справі № 195/11759/19 (провадження № 1-кп/296/663/19). URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/84072625>

61. Вирок Костопільського районного суду Рівненської області від 09 жовтня 2018 року у справі № 565/1560/18 (провадження №1-кп/564/176/18). URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/77800322>

62. Вирок Крюківського районного суду міста Кременчука Полтавської області від 15 жовтня 2019 року у справі № 537/4152/19 (провадження № 1-кп/537/239/2019). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84912473>
63. Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Харкова від 1 вересня 2021 року у справі №644/6214/21 (провадження № 1-кп/644/719/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99289745>
64. Вирок Приморського районного суду м. Одеси від 30 листопада 2017 року у справі №495/3640/17 (провадження №1-кп/522/1397/17). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/70655238>
65. Вирок Рівненського міського суду Рівненської області від 06 червня 2017 року у справі № 569/5912/17 (провадження № не визначено). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/67083607>
66. Вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 03 червня 2020 року у справі № 760/23549/19 (провадження № 1-кп/760/955/20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89736846>
67. Вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 13 червня 2017 року у справі №760/9476/17-к (провадження № 1-кп/760/1032/17). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/67113994>
68. Вирок Червоноармійського районного суду Житомирської області від 23 червня 2020 року у справі №292/777/20 (провадження №1-кп/292/125/20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89971342>
69. Вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 21 серпня 2019 року у справі № 761/32943/19 (провадження № 1-кп/761/2373/2019). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84413250>
70. Вислоцька Т. Ю. Кримінально-правова охорона таємниці в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львівський державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України. Львів, 2018. 275 с
71. Вітко О. Ю. Об'єкт і предмет злочинів у сфері емісії, розміщення або видачі цінних паперів та їх обігу: дис. канд. юр. наук: 12.00.08. Запоріжжя, 2015. 252 с.

72. Волинець Р. А. Кримінально-правова охорона фондового ринку: дис. докт. юр. наук: 12.00.08. Київ, 2018. 461 с.
73. Волков Ю. В. Информация – термин юридический. – Екатеринбург: ООО Универсальная Типография «Альфа Принт». 2016. 150 с. <http://www.telecomlaw.ru/information.pdf>
74. Володавська О. С. Кримінально-правова характеристика предмета злочину, передбаченого статтею 330 Кримінального кодексу України, за чинним кримінальним законодавством. Вісник кримінологічної асоціації України. 2015. № 2 (10). С. 65–74.
75. Всеобщая декларация прав человека. 1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
76. Газдайка-Василишин І. Б. Корисливий мотив та корислива мета злочинів проти власності. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2012. №2. С. 178–187.
77. Гальцова В. В. Кримінальна відповідальність за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) та незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння): аналіз складів злочинів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Харків, 2012. 29 с.
78. Георгиевский Э. В. Ещё раз о некоторых проблемах института множественности преступлений. Сибирский Юридический Вестник. 2001. № 1. С. 17-23.

79. Головина С. А. Трудовой договор как юридическая конструкция. Вестник Пермского университета. Юридические науки. 2013. Выпуск 3. С. 65–71
80. Горпинюк О. П. Інформаційна приватність та її захист від злочинних посягань в Україні. Львів: БОНА, 2014. 323 с.
81. Горпинюк О. П. Кримінально-правовою охорона інформаційного аспекту приватності в Україні : дис. канд. юр. наук : 12.00.08. Львів, 2011. 242 с.
82. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
83. Гуторова Н. О. Кримінально-правова охорона податкових відносин. Проблеми правового забезпечення економічної та соціальної політики в Україні : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 24–25 трав. 2005 р.) / відп. За вип.: Ю. М. Грошевий, М. І. Панов. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2005. С. 534–535
84. Гуторова Н., Шаповалова О. Конфіскація майна за кримінальним правом України: проблеми та перспективи. Право України, 2010, №9. С. 56-65.
85. Давиденко В. В. Проблеми кримінально-правової кваліфікації порушення таємниці кореспонденції, що передається через комп'ютер. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. 2007. № 2. С. 145–150
86. Декларація про свободу комунікацій в Інтернеті, затверджена Комітетом Міністрів Ради Європи. 2003. URL: <https://cedem.org.ua/library/deklaratsiya-pro-svobodu-komunikatsij-v-internet/>
87. Дем'яненко Ю. І. Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2008. 23 с.
88. Денисова А. В. Системность российского уголовного права: теория, закон, практика : дис. докт. юр. наук : 12.00.08. Москва, 2018. 574 с.
89. Дзейко Ж. О. Юридичні конструкції як засоби законодавчої техніки: поняття, значення та вимоги до їх створення. Українське право. 2007. № 1. С. 19–29
90. Договір про звичайні збройні сили в Європі, ратифікований постановою Верховної Ради України від 01.07.92 № 2526-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_314#Text

91. Дудоров О. О., Каменський Д. В. Інсайдерська інформація та кримінальний закон: від американських реалій до європейських перспектив. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 3. С. 185–201.
92. Дудоров О. О. Причинний зв'язок: кримінально-правові аспекти. Вісник Запорізького національного університету: Юридичні науки. 2012. № 4 (ч. 1). С. 214–221.
93. Дудырев Ф. Ф. Разработка и принятие Уголовного уложения 1903 года. Актуальные проблемы экономики и права. – 2009. – №4. – С. 193–198.
94. Дурманов Н. Д. Государственная и военная тайна. М: Юридическое изд-во НКЮ СССР, 1942. 16 с.
95. Дутко А. О. Юридичні конструкції та їх використання в законотворчій практиці України: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 176 с.
96. Дядерко Л. Ф. Кримінальна відповідальність за розголошення державної таємниці. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція. 2013. №6. С. 82–85.
97. Європейські пенітенціарні правила (додаток до Рекомендації № R (2006) 2 Комітету Міністрів держав-учасниць), прийнято Комітетом Міністрів Ради Європи 11 січня 2006 року на 952-й зустрічі Заступників Міністрів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text
98. Єдинак І. В. Порівняльна характеристика кримінальної відповідальності за порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, за законодавством України та Республіки Польща : дис. канд. юр. наук : 12.00.08. Дніпро, 2021. 220 с
99. Єдинак І. Конструктивні особливості ст. 163 Кримінального кодексу України «Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер». Актуальні проблеми правознавства. 2017. №3. С. 148–154.

100. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
101. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваіте, 2015. 392 с
102. Загиней З. А. Види кримінально-правових конструкцій: до постановки проблеми. Часопис Київського університету права, 2014. №1. С. 283-286.
103. Загиней-Заболотенко З. А. Окремі недоліки кримінально-правового реагування на порушення вимог фінансового контролю. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2019. №2. С. 14–31.
104. Задоя К. П. Механізм кримінально-правового регулювання та модель «стадій» («вимірів») кримінального права: порівняння українського та англійського підходів щодо функціонування кримінального права. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки, том 33 (72) № 1. 2022. С. 80 - 86.
105. Закон про кримінальну відповідальність за державні злочини від 25 грудня 1958 р. URL: <https://lawbook.online/derjavi-prava-istoriya/zakon-srsrpro-kriminalnu-vidpovid alnist65048.html>
106. Закон України 21.01.1994 № 3855-XII «Про державну таємницю». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>
107. Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI «Про захист персональних даних». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
108. Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
109. Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
110. Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII «Про інформацію» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
111. Закон України від 03.07.1991 № 1286-XII «Про всеукраїнський та місцеві референдуми», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1286-12#Text>

112. Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>
113. Закон України від 05.07.2001 № 2586-III «Про протидію захворюванню на туберкульоз» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2586-14#Text>
114. Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
115. Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII «Про оборону України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
116. Закон України від 06.12.2019 № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
117. Закон України від 06.12.2019 № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#n880>
118. Закон України від 07.12.2000 № 2121-III «Про банки і банківську діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
119. Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII «Про Державне бюро розслідувань». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>
120. Закон України від 12.12.1991 № 1972-XII «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1972-12#Text>
121. Закон України від 12.12.1991 № 1974-XII «Про внесення змін і доповнень до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів Української РСР». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1974-12#Text>
122. Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>

123. Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII «Про прокуратуру». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
124. Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII «Про Національне антикорупційне бюро України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>
125. Закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text>
126. Закон України від 16.11.2017 № 2213-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2213-19#Text>
127. Закон України від 16.12.2020 № 1089-IX «Про електронні комунікації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#n2246>
128. Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII «Про оперативно-розшукову діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
129. Закон України від 19.06.2020 № 738-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20>
130. Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII «Основи законодавства України про охорону здоров'я» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
131. Закон України від 22.02.2000 № 1489-III «Про психіатричну допомогу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14>
132. Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>

133. Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» (кол. назва ««Про цінні папери та фондовий ринок»»). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>
134. Закон України від 23.12.1993 № 3782-XII «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>
135. Закон України від 26.12.2002 № 374-IV «Про контрозвідувальну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text>
136. Закон України від 27.03.1991 № 887-XII «Про підприємства в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/887-12#Text>
137. Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX «Про Бюро економічної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>
138. Закон України від 28.11.2002 № 249-IV «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249-15#Text>
139. Звід відомостей, що становлять державну таємницю, затверджений наказом Центрального управління Служби безпеки України 23 грудня 2020 року № 383 та зареєстрований в Міністерстві юстиції України 14 січня 2021 року за № 52/35674. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0052-21>
140. Звіт за результатами п'ятого раунду взаємної оцінки Комітет експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму — MONEYVAL с.138. URL: https://fiu.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20180305/ZVIT_UKR.pdf
141. Зінченко О. В. Функції юридичних конструкцій: теоретико-правовий аналіз. Часопис Київського університету права. 2012. №2. С.58-62
142. Зінченко О. В. Юридичні конструкції : класифікація та значення у процесі пізнання правових явищ. Часопис Київського університету права. 2011. №2. С.55-58
143. Зінченко О. В. Юридичні конструкції як найвища форма правової абстракції. Часопис Київського університету права. 2011. №1. С.55-59

144. Иванчин А.В. Уголовно-правовые конструкции и их роль в построении уголовного законодательства: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. юр. наук : спец. 12.00.08 «уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право». Екатеринбург, 2003. 28 с.
145. Ігнатенко М. П. Формалізація оціночних понять як спосіб вдосконалення кримінально-правових санкцій злочинів із подвійною формою вини. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2014. №10. С. 85–87.
146. Ільїна О. В. Кримінально-правова характеристика кваліфікуючих ознак корисливих злочинів проти власності: дис. канд. юр. наук: 12.00.08. Київ, 2007. 201 с.
147. Інформація. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 2 : Д-Й. 744 с.
148. Йоганнесбурзькі принципи «Національна безпека, свобода висловлювання і доступ до інформації». 1995. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n32texts/johannesburg.htm>
149. Калаянов Д. П., Михайлуца М. І. Кримінально-правові аспекти юридичної відповідальності за розголошення державної таємниці як злочину у сфері охорони державної таємниці. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2. №2. С. 143–146.
150. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. 5-те вид. опрац. і доповн. Львів: БаК, 2014. Т. XIV. 530 с.
151. Карпенко Л. К. Історія протидії незаконному розголошенню лікарської таємниці. Наше право. 2013. №7. С. 122–128.
152. Карпенко Л. Особенности уголовной ответственности за разглашение врачебной тайны: сравнительно-правовой анализ. Підприємництво, господарство і право. 2006. № 10. С. 113–116.
153. Келина С. Г. Кудрявцев В. Н. Принципы советского уголовного права. М.: Наука, 1988. 176 с.

154. Кистяковский А. Ф. Элементарный учебник общего уголовного права с подробным изложением начал русского уголовного законодательства. Часть общая. Изд. 2-е / А. Ф. Кистяковский. Киев: Тип. И. и А. Давиденко, 1882. 972 с.
155. Ключко А. М. Теоретико-прикладні засади протидії злочинам у сфері банківської діяльності в Україні: дис. докт. юр. наук: 12.00.08. Київ, 2020. 563 с.
156. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
157. Кодекс законів про шлюб та сім'ю, затверджено Законом № 2006-VII від 20.06.1969. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2006-07#Text>
158. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
159. Колос М. І. Становлення та розвиток науки кримінального права в Україні. Вісник Асоціації кримінального права України. 2014. №1. С. 86–102.
160. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. 2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text
161. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція). 1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015_#o66
162. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних. 1981. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text
163. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
164. Конвенція про кіберзлочинність, ратифікована із застереженнями і заявами Законом України № 2824-IV від 07.09.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text
165. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму. 2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text

166. Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів. 2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-09#Text
167. Кондратов Д. Ю. Кримінально-правова охорона таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2011. 214 с.
168. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
169. Концепція реформування кримінального законодавства України. 2020. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/concept>.
170. Коржанський М. Й., Щупаківський Р. В. Санкції у кримінальному законі України. Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ : зб. наук.пр. 2004. № 1 (14). С. 261
171. Коржанський М. Й. Кримінальне право і законодавство України. Частина загальна: курс лекцій. Київ: Атіка, 2001. 432 с.
172. Короткова П. Е. Становление, развитие и функционирование института адвокатской тайны: На примере России и ряда зарубежных стран: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юрид. наук. М., 2009. 27 с
173. Коротюк О. В. Кримінально-правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності: дис. докт. юр. наук: 12.00.08. Дніпро, 2020. 465 с.
174. Кострицький В. В. Кримінальна відповідальність за порушення таємниці голосування. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2016. №31. С. 115–130.
175. Котляр Д. Комерційна таємниця: правова природа та підходи до регулювання. URL: <https://parlament.org.ua/2004/05/13/komertsijna-tayemnitsya-pravova-priroda/>.
176. Кримінальне право (Особлива частина): підручник/ за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Т.1. Луганськ: видавництво «Елтон – 2», 2012. 780 с.

177. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак. / Г. В. Андрусів, П. П. Андрушко, В. В. Бенювський та інші; За редакцією П. С. Матишевського та інших. К.: Юрінком Інтер, 1997. 511 с.
178. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. вузів і фак. / Г. В. Андрусів, П. П. Андрушко, С. Я. Лихова та інші; За редакцією П. С. Матишевського та інших. К.: Юрінком Інтер, 1999. 896 с.
179. Кримінальне право. Загальна частина: підручник/ за ред. А. С. Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського. К.: Істина, 2011. 1112 с.
180. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
181. Кримінальний кодекс України, затверджений Законом від 28.12.1960. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05#Text>
182. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І.Борісова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Х. : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / В. Ю. Баулін, В. І. Тютюгін та ін. 2013. 1040 с.
183. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n3080>
184. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления. М. : Юрид. лит-ра, 1960. 244 с.
185. Кухар В. В. Кримінальна відповідальність військовослужбовця за порушення державної таємниці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.юрид. наук. Хмельницький, 1999. 16 с.
186. Левицька Н. О. Співвідношення юридичної конструкції та законодавчої техніки. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018, №4. С. 17-20
187. Лекція 4. Технології захисту інформації. Ужгородський національний університет. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/4186>.
188. Ленин В. И. О задачах Наркомюста в условиях НЭПа. Полн. собр. соч., т. 44. М.: Изд-во политической литературы, 1970. 726 с.

189. Лесниевски-Костарева Т. А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика. М.: Норма, 1998. 296 с.
190. Лихова С. Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України): монографія. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. 573 с.
191. Лобанова Л. В. Преступления против правосудия: теоретические проблемы классификации и законодательной регламентации. Волгоград : Изд. ВГУ, 1999. 268 с.
192. Ляпунов Ю. И. Общественная опасность деяния как универсальная категория советского уголовного права: учебное пособие. М.: ВЮЗШ МВД СССР, 1989. 119 с.
193. Макеев П. Н. Уголовная ответственность за нарушение неприкосновенности частной жизни: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. М.: Московский ун-т., 2006. 187 с.
194. Марін О. К. Основний склад злочину: міркування щодо визначення поняття. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2013. №4. С. 252-264
195. Мартышин М. Ю. Государственная тайна как объект конституционно-правового регулирования: дисс. канд. юрид. наук: 12.00.02. М., 2009. 191 с.
196. Марущак А. І. Правове регулювання відносин щодо лікарської таємниці в Україні. Юридичний радник. 2007. № 3 (17). С. 45-49
197. Матишевський П. С. Злочини проти політичних і трудових прав громадян. Радянське право. 1963. №1. С. 71-78.
198. Матузов Н. И., Малько А. В. Правовые режимы: вопросы теории и практики Известия вузов. Правоведение. 1996. №1. С. 16-29
199. Медичне право України: Збірник нормативно-правових актів / Упоряд. і наук. ред. Н. Б. Болотина. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 412 с.

200. Медіна Л. П. Кримінально-правова характеристика злочинів проти виборчих прав громадян України (ст. ст. 157, 158, 159 КК України) : автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2004. 27 с.
201. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. 1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#o100
202. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями, прийняті: у 1955 р. Конгресом ООН з профілактики злочинності і поводження з в'язнями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text
203. Мовчан Р. О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми. Київ: Норма права. 2022. 244 с.
204. Музика А. А., Лашук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монографія. К.: ПАЛИВОДА А. В., 2011. 192 с
205. Мусиченко О. М. Зрозумілість кримінального закону: дис. ... докт. філос: 081. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2020. 300 с.
206. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 704 с.
207. Навроцький В. О. Злочини проти політичних і трудових прав громадян. Лекції для студентів юридичного факультету. Львів: Юридичний факультет Львівського державного університету ім. Івана Франка, 1997. 36 с.
208. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка Київ: Атіка, 2005. 1064 с.
209. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 4-те вид., НЗ4 переробл. та доповн. / відп. ред. С. С. Яценко. К.: А.С.К., 2005. 848 с.
210. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. [4-е вид., переробл. та допов.]. Київ : Юрид. думка, 2007. 1184 с
211. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ: ВД «Дакор», 2018. 1360 с.

212. Никифоров Б. С. Субъективная сторона в формальных преступлениях. Советское уголовное право. 1971. № 3. С. 115-120.
213. Новый Уголовный кодекс У.С.С.Р. / под ред. С. А. Пригова. Х. : Изд. Наркомюста УССР, 1927. 129 с.
214. О внесении изменений и дополнений в Уголовный кодекс РСФСР: Закон РСФСР 13 декабря 1994 г. № 59-ФЗ. Ведомости Съезда народных депутатов РСФСР и Верховного Совета РСФСР. 1994. № 47. С. 2664.
215. Окрема думка судді Лопеса Гуерри у справі Беда проти Швейцарії (Bédat v. Switzerland), заява № 56925/08. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-161898%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-161898%22]})
216. Осауленко А. О. Нормативна конструкція ретроспективної юридичної відповідальності в публічному праві сучасної України: дис.канд.юр.наук : 12.00.01.Київ, 2007. 214 с.
217. Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї від 29 листопада та 13 грудня 1985 року. 1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201#Text
218. Палій М. В., Волкова Г. М. Основи кримінально-правового захисту таємниці сповіді. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2005. № 2. С. 247–24
219. Панов М. І., Харитонов С. О. Суспільна небезпечність у системі ознак поняття «кримінальне правопорушення». Проблеми законності, 2020, № 150. С. 124-141
220. Панов Н. И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность. Х: Вища шк. Изд-во при Харьк. ун-те, 1982. 161 с.
221. Паризька конвенція про охорону промислової власності. 1883. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#o185
222. Перелік відомостей Міністерства оборони України, які містять службову інформацію (ПСІ – 2016), затверджений наказом Міністерства оборони України 27.12.2016 №720. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0720322-16#Text>

223. Перелік інформації, розголошення якої може призвести до обізнаності противника про дії Збройних Сил України, інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану, додаток №2 до наказу Головнокомандувача Збройних Сил України від 03.03.2022 №73. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/nakaz_73_050322.pdf

224. Пономаренко Ю. А. Загальна теорія визначення караності кримінальних правопорушень. Харків: Право, 2020. 720 с.

225. Пономаренко Ю. А. Щодо змісту протиправності як ознаки кримінального правопорушення. Питання боротьби зі злочинністю. 2020. №39. С. 46–53.

226. Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва. Практичні заходи боротьби з корупцією. 1990. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_785#Text

227. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 17 липня 2019 року у справі № 725/4771/17 (провадження № 51-9459км18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83203550>

228. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 14 червня 2018 року у справі № 366/1872/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74842644>

229. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 12 вересня 2018 року у справі № 573/553/14-к (провадження № 51-4176км18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76673240>

230. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 06 вересня 2018 року у справі № 227/3367/16-к (провадження № 51-18 км18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76381540>

231. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 року № 7 «Про практику призначення судами кримінального покарання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03#Text>

232. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 року № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text.

233. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України» (щодо кримінальної відповідальності за незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять банківську таємницю та за розголошення банківської таємниці) 2003. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3550&skl=5.

234. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України» 2003. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3039&skl=5.

235. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України (щодо відповідальності за відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом)» 2002. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2577&skl=5.

236. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» 2017. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7275&skl=9.

237. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян», 2014. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3879&skl=8.

238. Права, за якими судиться малоросійський народ (1743). Київ: АТ «Книга», 1997. 598 с. URL: <http://archeos.org.ua/wp-content/uploads/2013/12/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D1%8F%D0%BA%D0%B8%D0%BC%D0%B8-%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B8%D1%82%D1%8C%D1%81%D1%8F->

%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4.pdf

239. Приговор международного военного трибунала, заседавшего в Нюрнберге (Германия) от 1 октября 1946 года. URL: http://www.baikproc.ru/nurnberg/4_prigovor.PDF

240. Присяжнюк І. І. Особливості кримінально-правової охорони права особи на приватність. Вісник Національної академії прокуратури України. 2016. №3. С. 5–11.

241. Проект Закону України від 12.02.2016 № 4054 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської Комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно удосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4054&skl=9

242. Проект Закону України від 17.10.2019 №2284 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2284&skl=10

243. Проект Закону України від 18.05.2020 № 3485 «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення виборчого законодавства». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3485&skl=10

244. Прохніцький О. В. Інформація з обмеженим доступом як предмет злочину в кримінальному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Київ, 2011. 17 с.

245. Процюк О. В., Литвин П. С. Дискусійні питання, щодо визначення предмету злочину «Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на

виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби» Митна справа. 2013. С. 58-63.

246. Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розміщення відомостей, що становлять комерційну таємницю (аналіз складів злочинів): дис. ... канд. юрид. наук. Х., 2002. 204 с.

247. Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Харків, 2002. 14 с.

248. Резнікова Г. І. Криміналістична характеристика злочинів щодо розголошення професійних таємниць: дис. канд. юр. наук. Харків, 2015. 264 с.

249. Резолюція 46/119 «Захист осіб з психічними захворюваннями та поліпшення психіатричної допомоги». 1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_905#Text

250. Рекомендація Rec (2003)13 щодо надання інформації через засоби масової інформації стосовно кримінального судочинства прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи 10 липня 2003 року на 848-му засіданні заступників Міністрів. 2003. URL: <https://cedem.org.ua/library/rekomendatsiya-rec-2003-13-shhodo-nadannyainformatsiyi-cherez-zasoby-masovoyi-informatsiyistosovno-kryminalnogo-sudochynstva/>

251. Рекомендація Rec (2005) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям. 2005. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2005_9_2005_04_20.pdf

252. Ришелюк А. М. Законотворчість в Україні: навч. посіб. Ін-т законодавства Верховної Ради України. К. : Ін-т законодавства, 2013. 383 с.

253. Рішення ЄСП від 25 квітня 2006 року «Дамман проти Швейцарії», (Dammann v. Switzerland), заява № 77551/01. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-75174%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-75174%22]})

254. Рішення ЄСПЛ від 03 січня 2001 року у справі «Дю Рой та Малорі проти Франції» (Du Roy and Malaurie v. France), заява № 34000/96. URL:

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-58829%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-58829%22]})

255. Рішення ЄСПЛ від 08 січня 2013 року у справі «Букур і Тома проти Румунії» (Bucur et Toma c. Roumanie), заява № 40238/02. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-115844%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-115844%22]})

256. Рішення ЄСПЛ від 10 грудня 2007 року у справі «Штолль проти Швейцарії» (Stoll v. Switzerland), заява № 69698/01. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22Stoll%20v.%20Switzerland%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-83870%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Stoll%20v.%20Switzerland%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-83870%22]})

257. Рішення ЄСПЛ від 13 липня 1995 року у справі «Толстой-Милославський проти Сполученого Королівства» (Tolstoy Miloslavsky v. The United Kingdom), заява № 18139/91. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22Tolstoy%20Miloslavsky%20v.%20The%20United%20Kingdom%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57947%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Tolstoy%20Miloslavsky%20v.%20The%20United%20Kingdom%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57947%22]})

258. Рішення ЄСПЛ від 16 грудня 1992 року у справі «Гатзіанастассіу проти Греції» (Hadjianastassiou v. Greece), заява № 12945/87. URL: https://mmdc.ru/praktika_evropejskogo_suda/praktika_po_st10_evropejskoj_konvencii/euror_practice80/

259. Рішення ЄСПЛ від 17 грудня 2020 року у справі «Селлами проти Франції» (Sellami v. France), заява № 61470/15. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-206518%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-206518%22]})

260. Рішення ЄСПЛ від 22 березня 2016 року у справі «Пінто Коельо проти Португалії» (Pinto Coelho v. Portugal №2), заява № 48718/11. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-161523%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-161523%22]})

261. Рішення ЄСПЛ від 23 вересня 1998 року у справі «Стіл та інші проти Сполученого Королівства» (Steel and Others v. the United Kingdom), заява № 24838/94. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:\[%22002-6797%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22002-6797%22]})

262. Рішення ЄСПЛ від 23 січня 2018 року у справі «Мадяр кетфарку кутя проти Угорщини» (Case of Magyar kétfarkú kutya párt v. Hungary), заява № 201/17. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-180310%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-180310%22]})

263. Рішення ЄСПЛ від 24 квітня 1990 року «Крюслен проти Франції» (Kruslin v. France), заява № 11801/85. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22Kruslin%20v.%20France%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-57626%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Kruslin%20v.%20France%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-57626%22]})

264. Рішення ЄСПЛ від 29 березня 2016 року у справі «Беда проти Швейцарії» (Bédat v. Switzerland), заява № 56925/08. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-161898%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-161898%22]})

265. Рішення Конституційного Суду України від 30 червня 2022 року № 1-р/2022 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України (щодо спеціальної конфіскації). URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/1-r2022_0.pdf

266. Робоча група з питань розвитку кримінального права. Текст проєкту нового Кримінального кодексу України станом на 08.06.2022. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/06/09/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-08-06-2022.pdf>.

267. Рожнов А. А. Уголовно-правовая охрана профессиональной тайны: дисс. ... канд. юрид. наук. Ульяновск, 2002. 206 с.

268. Рудковська М. Р. Значення об'єктивної сторони складу злочину для характеристики суспільної небезпеки діяння. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2017. №2. С. 334-342.

269. Русавська О. О. Рудольф фон Ієрінг про юридичну конструкцію. Правове життя сучасної України : у 2 т. : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.) / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : ВД «Гельветика», 2019. Т. 1. С. 127–130.

270. Рустемова Г. Р. О врачебной тайне. Ленинградский юридический журнал. 2012. № 4. С. 240–249.

271. Сегеді Т. Й. Прояви «необхідної співучасті»: порівняльна характеристика за кримінальним правом Німеччини та України. Підприємництво, господарство і право. 2019. №2. С. 216-221.
272. Семенюк О. Г. Еволюція наукових поглядів на забезпечення діяльності з охорони державної таємниці. Інформація і право. 2017. №1. С. 123–131.
273. Семенюк О. Г. Проблеми охорони державної таємниці: кримінально-правові та кримінологічні аспекти. Київ: АртЕк, 2017. 438 с.
274. Сеченов И. М. Избранные философские и психологические произведения. М. 1947 с.
275. Сироватка С. С. Кримінальна відповідальність за привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, вчинені у співучасті : дис. канд. юр. наук : 12.00.08 / Сироватка С. С. Київ, 2020. 290 с.
276. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
277. Соборное Уложение, 1649. URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/1649/7.htm>
278. Сосніна О. В. Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності приватного життя (ст.182 КК України) : дис. канд. юр. наук. Львів, 2017. 256 с.
279. Старовойтова Ю. Г. Кримінально-правова протидія порушенням законодавства України про фінансовий моніторинг : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Київ, 2009. 16 с.
280. Статут Міжнародного військового трибуналу для суду та покарання головних військових злочинців європейських країн осі від 08.08.1945. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_201#Text
281. Статути Великого князівства Литовського: у 3 т. Т. III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: у 2 кн. Кн.1 / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2004. 672 с.

282. Тарасевич Т. Ю. Медичний працівник як спеціальний суб'єкт злочину : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Київ, 2011. 20 с.

283. Тарасов Н. Н. Юридические конструкции в праве и научном исследовании (методологические проблемы). Российский юридический журнал. 2000. № 3. С. 26-31

284. Тарасов Н.Н. Методологические проблемы юридической науки: монография. Екатеринбург: Изд-во Гуманитарного университета, 2001. 264 с.

285. Тимчаль М. В. Кримінально-правова охорона в Україні осіб, взятих під захист : дис. канд. юр. наук : 12.00.08. Львів, 2019. 222 с.

286. Тихий В.П. Злочин, його види та стадії: науково-практичний коментар / Тихий В.П., Панов М.І. К.: Видавничий дім «Проміні», 2007. 40 с.

287. Тростюк З. А. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України: монографія. Київ: Атіка, 2003. 144 с.

288. Угода про заснування Світової організації торгівлі. 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_342#Text

289. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text

290. Уголовное уложение 1903 года. Собрание узаконений и распоряжений правительства № 88, отдел первый. С.1-144. URL: https://pravo.by/upload/pdf/krim-pravo/ugolovnoe_ulogenie_1903_goda.pdf

291. Уголовный кодекс РСФСР 1926 г. Особенная часть. 1926. URL: <https://memorial.krsk.ru/DOKUMENT/USSR/UK1926.htm>

292. Уголовный кодекс РСФСР, утв. ВС РСФСР 27.10.1960. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_2950/

293. Указ Президента України від 7 серпня 2019 року № 584/2019 «Питання Комісії з питань правової реформи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584/2019#Text>

294. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных: издание 1885 года. Свод Законов Российской Империи в 16 т. Том 15. Санкт-Петербург: Деятель, 1912.

https://pravo.by/upload/pdf/krim-pravo/ulogenie_o_nakazaniyah_ugolovnih_i_ispravitelnyh_1845_goda.pdf

295. Усатий Г. О. Ефективність кримінально-правової протидії податковій злочинності у сфері електронної торгівлі. Актуальні проблеми удосконалення кримінального законодавства України : тези доп. міжвідом. наук.-практ. конф.(Київ, 25 трав. 2007 р.) / редкол.: Є. М. Моїсєєв, О. М. Джужа, О. М. Костенко та ін. Київ : Київський нац. ун-т. внутр. справ, 2007. С. 175–176

296. Усов Д. С. Кримінально-правова характеристика розголошення державної таємниці: монографія. За загальною редакцією д-ра юрид наук, проф. О. М. Литвинова. Харків: НікаНова, 2015. 256 с.

297. Устав о Наказаниях, налагаемых Мировыми Судьями: издание 1885 года. Свод Законов Российской Империи в 16 т Т. 15. Санкт-Петербург: Деятель, 1912. С. 203-234
URL: https://pravo.by/upload/pdf/krim-pravo/ustav_o_nakazaniyah_mirovie_sudji_1864_goda.pdf

298. Ухвала у справі № 748/1039/20 (провадження № 11-кп/4823/629/20) Чернігівського апеляційного суду від 04 вересня 2020 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91462243>

299. Філь І. М. Кримінально-правова та кримінологічна протидія неналежному виконанню професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником : дис. канд. юр. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 291 с.

300. Хавронюк М. І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України. К: Істина, 2004. 504 с.

301. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : монографія. Київ : Юрисконсульт, 2006. С. 584.

302. Харламова С. О. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю : дис. канд. юр. наук. Київ, 2007. 206 с.

303. Харламова С. О. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю : автореф. дис. на

здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Київ, 2007. 21 с.

304. Хлапов А. Л., Першина Н. К., Тарасов В. В. Развитие российского законодательства, о преступлениях в сфере здравоохранения. Вестник Ивановской медицинской академии. 2014. Т. 19. № 1. С. 56–59.

305. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n1073>

306. Чеботарьова Г. В. Кримінально-правова охорона правопорядку в сфері медичної діяльності. К: КНТ, 2011. 616 с.

307. Чеботарьова Г. В. Кримінально-правова охорона правопорядку у сфері медичної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юр. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Київ, 2011. 49 с.

308. Черданцев А. Ф. Логико-языковые феномены в праве, юридической науке и практике. Екатеринбург, 1993. 298 с

309. Черданцев А. Ф. Юридические конструкции, их роль в науке и практике. Известия высших учебных заведений: Правоведение. 1972. №3. С. 12-19.

310. Чернишова Т. В. Правові режими інформації за законодавством України. Право і суспільство. 2012. № 4. С. 97 101.

311. Чистякова А. С. Кримінальна правова охорона відомостей, що становлять лікарську таємницю. Правничий вісник Університету «КРОК». 2012. Вип. 13. С. 160-169

312. Чолан Т. А. Кримінальна відповідальність за незаконне усиновлення та розголошення його таємниці : дис. канд. юр. наук : 12.00.08. Київ, 2016. 248 с.

313. Шамсутдінов О. Відповідальність за розголошення державної таємниці за новим кримінальним законодавством України. Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні : науково-технічний збірник. 2001. Вип. 2. С. 21-25.

314. Шаповалова О. А. Штраф як вид покарання за злочини у сфері господарської діяльності. Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. Харків : Кроссруд, 2006. Вип. 11. С. 59–60.

315. Шапченко С. Д. Потенційна індивідуальна кримінальна відповідальність в правовій системі України: основні характеристики. Юридична Україна. 2019. № 11. С. 76-77.

316. Шапченко С. Д. Склад злочину як кримінально-правовий феномен: сутність та основні форми існування. Вісник Академії адвокатури України. 2009. Число 1. С. 240-243. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2009_1_41

317. Шапченко С. Д. Склад кримінального правопорушення: конспект лекцій. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2022. 15 с.

318. Шапченко С. Д. Механізм кримінально-правового регулювання в правовій системі України: поняття та структура. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки. 2000. Вип. 40. С. 63 – 67.

319. Шапченко С. Д. Механізм кримінально-правового регулювання в правовій системі України: основні режими функціонування. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки. 2002. Вип. 47. С. 198 – 203.

320. Шаргородська Н. В. Об'єктивні ознаки складів злочинів у банківській системі: дис. канд. юр. наук: 12.00.08. Київ, 2012. 226 с.

321. Шатковська І. В. Правове регулювання інституту лікарської таємниці (українська історія та міжнародний досвід). Форум права. 2009. № 3. С. 669–676.

322. Шопіна О. Ю. Кримінальна відповідальність медичного або фармацевтичного працівника за вчинення злочину, пов'язаного з виконанням професійних обов'язків : дис. канд. юр. наук : 12.00.08. Київ, 2020. 213 с.

323. Шутак І. Д., Онищук І. І. Юридична техніка : навч. посіб. для вищих навч. закл. Івано-Франківськ, 2013. 496 с.

324. Яра О. С. Проблеми кримінально-правової охорони комерційної та банківської таємниці як окремих різновидів інформації. Науковий вісник

Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2012. Вип. 173. Ч. 1. С. 292–298.

325. Яра О. С., Прокопчук Т. Й. Ознака незаконності у бланкетних диспозиціях складів кримінальних правопорушень щодо розголошення інформації з обмеженим доступом. Право. Людина. Довкілля. 2021. Том 12, № 1. С. 166–172.

326. Яремко Г. З. Бланкетні диспозиції в статтях особливої частини кримінального кодексу України : дис. канд. юр. наук : 12.00.08. Львів, 2010. 408 с.

327. Ярмиш Н. М. Теоретичні проблеми причинно-наслідкового зв'язку в кримінальному праві (філософсько-правовий аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08; Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого. Х., 2003. 40 с.

328. Ярмыш Н. Н. Теоретические проблемы причинно-следственной связи в уголовном праве (философско-правовой анализ) : монография. Харьков : Право, 2003. 512 с.

329. Яценко С. С. Виправні роботи як вид кримінального покарання: конституційний та міжнародно-правовий аспекти. Актуальні проблеми вдосконалення національного законодавства України : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 10-й річниці незалежності України (25–26 квітня 2001 р.). Київ : Правові джерела, 2001. С. 97–101.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Прокопчук Т. Й. Проблеми визначення моменту закінчення формального кримінального правопорушення-розголошення інформації з обмеженим доступом. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 5 (41). С. 250-256.

2. Прокопчук Т. Й. Журналіст як співучасник у розголошенні інформації з обмеженим доступом: погляд Європейського суду з прав людини. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 6 (42). С. 198-202.

3. Прокопчук Т. Й. Хронологія виникнення юридичних складів кримінальних правопорушень, які передбачають розголошення інформації з обмеженим доступом. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2021. № 2 (36). С. 55-60.

4. Прокопчук Т. Й. Міжнародні стандарти кримінально-правової охорони інформації з обмеженим доступом. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 3. С. 232-239.

5. Яра О. С., Прокопчук Т. Й. Ознака незаконності у бланкетних диспозиціях складів кримінальних правопорушень щодо розголошення інформації з обмеженим доступом. *Право. Людина. Довкілля*. 2021. Том 12, № 1. С. 166-172.

6. Прокопчук Т. Й. Досвід зарубіжних країн у запровадженні кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Том 2, № 6. С. 219-225 .

7. Prokopchuk, T. Y. (2022). «Disclosure» of restricted information and related terms of criminal law: Interrelation of concepts. *Law. Human. Environment*, 13 (2), 55-63.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Прокопчук Т.Й. До питання про систематизацію юридичних складів кримінальних правопорушень щодо протиправного поведіння з інформацією з

обмеженим доступом. Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : збірник наукових праць XIV Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (м. Київ, 11 березня 2021 року). Київ, 2021. С. 103-105.

9. Прокопчук Т.Й. Трансформація та взаємозв'язок юридичних складів злочинів державної зради та шпигунства. Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку: міжнародна науково-практична конференція, м. Харків, 5–6 березня 2021 року. Харків, 2021. С. 125-129.

10. Прокопчук Т.Й. Типові ознаки предмету як елементу юридичного складу кримінального правопорушення – розголошення інформації з обмеженим доступом. Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні вектори розвитку юридичної освіти і науки» 21-22 жовтня 2021 року. Київ, 2021. С. 197-200.

ВІДОМОСТІ ПРО ДОТИЧНІ ДО ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ

№	ПІБ дослідника,	Статті КК	Ступінь узагальнення	Географія	Рік дослідження	Проаналізовані аспекти											
						Чинники криміналізації	Поняття інформації		Стан науки	Історія	Міжнародні стандарти	Зарубіжні країни	Склад злочину (О, ОС, С, СС)	Вдосконалення законодавства	Кваліфікація	Караність	Інше
							Р	К									
1.	Прохніцький О.В. к	111, 114, 132, 145, 159, 160, 163, 168, 182, 231, 232, 328, 329, 330, 361-2, 362, 381, 387, 397, 422,	III	Національна академія внутрішніх справ	2011		+		+				+(предмет)	+			
2.	Вислоцька Т.Ю. к	111, 114, 132, 145, 159, 163, 168, 231, 232, 328, 329, 330, 361-2, 381, 386, 387, 422	III	Львівський державний університет внутрішніх справ	2017				+	+		+			+	+	
3.	Кондратов Д.Ю. к	163	I	Харківський національний університет	2011	+		+		+		+	+	+	+		

№	ПІБ дослідника,	Статті КК	Ступінь узагальнення	Географія	Рік дослідження	Проаналізовані аспекти											
						Чинники криміналізації	Поняття інформації		Стан науки	Історія	Міжнародні стандарти	Зарубіжні країни	Склад злочину (О, ОС, С, СС)	Вдосконалення законодавства	Кваліфікація	Караність	Інше
							Р	К									
				внутрішніх справ													
4.	Горпинюк О.П.к	132, 145, 163, 168, 182,	II	Львівський державний університет внутрішніх справ	2014		+	+	+	+		+	+	+	+	+	
5.	Лихова С.Я.д	157-160, 162, 163, 172-175, 178-180, 182, 340	II	КНУ ім. Т. Шевченка	2006		+		+				+	+			
6.	Сосніна О.В.к	182	I	Національний університет «Львівська політехніка»	2017				+	+		+	+	+	+	+	
7.	Дем'яненко Ю.І.к	182	I	Національний юридичний	2008		+	+					+	+	+		

№	ПІБ дослідника,	Статті КК	Ступінь узагальнення	Географія	Рік дослідження	Проаналізовані аспекти											
						Чинники криміналізації	Поняття інформації		Стан науки	Історія	Міжнародні стандарти	Зарубіжні країни	Склад злочину (О, ОС, С, СС)	Вдосконалення законодавства	Кваліфікація	Караність	Інше
							Р	К									
				університет ім. Я.Мудрого													
8.	Король І.Б.к	132, 145, 163, 168, 182	II	Національний університет «Одеська юридична академія»	2015	+	+						+	+			Звільнення від кримінальної відповідальності (Розділ 4)
9.	Кончук Н.С.к	111	I	Львівський державний університет внутрішніх справ	2019				+	+		+	+	+	+	+	Звільнення від кримінальної відповідальності (Розділ 3.2)
10	Мошняга Л.В.к	109, 110, 111, 112, 113, 114	II	Харківський національний університет	2011	+						+	+	+			

№	ПІБ дослідника,	Статті КК	Ступінь узагальнення	Географія	Рік дослідження	Проаналізовані аспекти											
						Чинники криміналізації	Поняття інформації		Стан науки	Історія	Міжнародні стандарти	Зарубіжні країни	Склад злочину (О, ОС, С, СС)	Вдосконалення законодавства	Кваліфікація	Караність	Інше
							Р	К									
				внутрішніх справ													
11	Усов Д.С.к	328	I	Харківський національний університет внутрішніх справ	2014					+		+	+	+	+		
12	Чуваков О.А.д	109, 110, 110-2, 112, 113, 114, 114-1	II	Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова	2017		+	+		+				+			Методологія дослідження (Р. 1.1) Основи конструювання озноб ЮСЗ (Р.3)
13	Чеботарьова Г.В.д	131, 132, 134, 138-145	II	Інститут держави і права ім. В.М.Ко	2011	+	+						+	+	+		Методологічні засади (Р. 1.2) Обставини,

№	ПІБ дослідника,	Статті КК	Ступінь узагальнення	Географія	Рік дослідження	Проаналізовані аспекти											
						Чинники криміналізації	Поняття інформації		Стан науки	Історія	Міжнародні стандарти	Зарубіжні країни	Склад злочину (О, ОС, С, СС)	Вдосконалення законодавства	Кваліфікація	Караність	Інше
							Р	К									
				рецького													які виключають злочинність діяння (Р. 5) ЗКВ (Р. 6.2)
14	Тарасевич Т.Ю.к	130, 131, 132, 134, 138-145, 151, 319	II	Інститут держави і права ім. В.М.Корецького	2011			+	+	+		+	+	+	+	+	
15	Балабко В.В.к	131, 132, 134, 139-145	II	Національна академія прокуратури України	2012				+	+		+	+	+		+	
16	Красноголовець С.В.к	158, 158-1, 159, 159-1	II	Ужгородський національний	2009						+	+	+	+			

№	ПІБ дослідника,	Статті КК	Ступінь узагальнення	Географія	Рік дослідження	Проаналізовані аспекти											
						Чинники криміналізації	Поняття інформації		Стан науки	Історія	Міжнародні стандарти	Зарубіжні країни	Склад злочину (О, ОС, С, СС)	Вдосконалення законодавства	Кваліфікація	Караність	Інше
							Р	К									
				університет													
17	Медіна Л.П.к	157, 158, 159	II	КНУ ім. Т.Шевченка	2004		+	+		+	+	+	+	+			
18	Чолан Т.А.к	168, 169	II	Національна академія прокуратури України	2016	+	+		+	+		+	+	+		+	Методика (Р. 1.2) Звільнення від покарання (Р. 4.2)
19	Тавлуй О.В.к	169	I	Національний університет «Одеська юридична академія»	2018	+				+		+	+	+	+		
20	Старовойтова Ю.Г.к	209-1	I	Луганський державний університет	2009	+					+		+	+	+		

№	ПІБ дослідника,	Статті КК	Ступінь узагальнення	Географія	Рік дослідження	Проаналізовані аспекти											
						Чинники криміналізації	Поняття інформації		Стан науки	Історія	Міжнародні стандарти	Зарубіжні країни	Склад злочину (О, ОС, С, СС)	Вдосконалення законодавства	Кваліфікація	Караність	Інше
							Р	К									
				внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка													
21	Резнікова, Г.І.к	криміналістика	II	Національний юридичний університет ім. Я.Мудрого	2015		+						+	+			
22	Прутяний С.О.к	кримінологія	II	Харківський національний університет внутрішніх справ	2011		+			+				+	+		
23	Харламова С.О.к	231, 232	II	Національна академія внутріш	2007	+	+	+		+			+	+	+	+	

№	ПІБ дослідника,	Статті КК	Ступінь узагальнення	Географія	Рік дослідження	Проаналізовані аспекти											
						Чинники криміналізації	Поняття інформації		Стан науки	Історія	Міжнародні стандарти	Зарубіжні країни	Склад злочину (О, ОС, С, СС)	Вдосконалення законодавства	Кваліфікація	Караність	Інше
							Р	К									
				ніх справ													
24	Радутний О.Е.к	231, 232	II	Національний юридичний університет ім. Я.Мудрого	2002	+							+	+			
25	Василяк О.К.к	231, 232	II	Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова	2013				+	+			+	+	+		
26	Топчій В.В.д	176, 177, 229, 231, 232	II	Університет ДФС України	2020		+			+	+	+					
27	Самойлова О.С.к	330	I	Харківський національний університет внутріш	2006					+	+	+	+	+	+		

№	ПІБ дослідника,	Статті КК	Ступінь узагальнення	Географія	Рік дослідження	Проаналізовані аспекти											
						Чинники криміналізації	Поняття інформації		Стан науки	Історія	Міжнародні стандарти	Зарубіжні країни	Склад злочину (О, ОС, С, СС)	Вдосконалення законодавства	Кваліфікація	Караність	Інше
							Р	К									
				ніх справ													
28	Рудик М.В.к	361-2	I	Харківський національний університет внутрішніх справ	2007		+					+	+	+			
29	Плугатир М.В.к	361-363-1	II	Національна академія внутрішніх справ	2010					+	+	+	+	+			Механізм імплементації (Р. 3.2)
30	Бражник А.А.к	387	I	Національний юридичний університет ім. Я.Мудрого	2015	+							+	+	+		
31	Тимчаль М.В.к	381	I	Львівський держав	2019		+		+			+	+	+	+	+	

№	ПІБ дослідника,	Статті КК	Ступінь узагальнення	Географія	Рік дослідження	Проаналізовані аспекти											
						Чинники криміналізації	Поняття інформації		Стан науки	Історія	Міжнародні стандарти	Зарубіжні країни	Склад злочину (О, ОС, С, СС)	Вдосконалення законодавства	Кваліфікація	Караність	Інше
							Р	К									
				ний університет внутрішніх справ													
32	Харитонов С.О. д	402-435	II	Національний юридичний університет ім. Я.Мудрого	2019	+				+			+	+	+	+	Методологічні засади (Р. 1.1)
33	Шопіна Ю.О. к	131, 132, 138–145	II	Національна академія внутрішніх справ	2020				+	+			+		+	+	
34	Гальцова В.В. к	168, 169	II	Національний юридичний університет ім. Я.Мудрого	2012	+		+					+	+	+		

№	ПІБ дослідника,	Статті КК	Ступінь узагальнення	Географія	Рік дослідження	Проаналізовані аспекти											
						Чинники криміналізації	Поняття інформації		Стан науки	Історія	Міжнародні стандарти	Зарубіжні країни	Склад злочину (О, ОС, С, СС)	Вдосконалення законодавства	Кваліфікація	Караність	Інше
							Р	К									
35	Єдинак І.В.к	163	I	Львівський національний університет ім. І.Франка	2021			+		+		+	+	+	+		
36	Волинець Р.А.д	199, 222-1, 223-1, 223-2, 224, 232-1, 232-2	II	КНУ ім. Т. Шевченка	2018					+		+	+	+	+	+	Інші заходи кримінально-правового характеру (Р.4.2-4.3)
37	Вітко О.Ю.к	199, 222-1, 223-1, 223-2, 224, 232-1, 232-2	II	Класичний приватний університет	2015			+	+				+ -	+			
38	Клочко А.М.д	200, 209, 209-1, 218-1, 220-1, 220-2, 222, 231,- 232	II	Сумський національний аграрний	2020	+			+			+		+			

№	ПІБ дослідника,	Статті КК	Ступінь узагальнення	Географія	Рік дослідження	Проаналізовані аспекти											
						Чинники криміналізації	Поняття інформації		Стан науки	Історія	Міжнародні стандарти	Зарубіжні країни	Склад злочину (О, ОС, С, СС)	Вдосконалення законодавства	Кваліфікація	Караність	Інше
							Р	К									
				університет													
39	Шаргородська Н.В.к	200, 231, 232	I	Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова	2012				+			+	+				
40	Бровко В.М.к	209-1	I	Національний університет «Одеська юридична академія»	2016	+	+	+		+			+	+	+	+	
41	Коротюк О.В.д	176, 177, 229, 231, 232, 232-1, 232-2	II	Дніпропетровський державний університет внутріш	2020				+				+	+	+	+	

№	ПІБ дослідника,	Статті КК	Ступінь узагальнення	Географія	Рік дослідження	Проаналізовані аспекти											
						Чинники криміналізації	Поняття інформації		Стан науки	Історія	Міжнародні стандарти	Зарубіжні країни	Склад злочину (О, ОС, С, СС)	Вдосконалення законодавства	Кваліфікація	Караність	Інше
							Р	К									
				ніх справ													

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА РОЗГОЛОШЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ З
ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ ЗА КК УРСР 1960 РОКУ**

Вид таємної інформації	Стаття у КК 1960 року	Диспозиція	Санкція
Державна чи військова таємниця	ст. 56 (Державна зрада)	Державна зрада, тобто діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній недоторканності, обороноздатності або державній безпеці України: шпигунство	карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна
Державна чи військова таємниця	ч. 1 ст. 57 (Шпигунство)	Передача або збирання з метою передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять <i>державну чи військову</i> таємницю, вчинені іноземним громадянином або особою без громадянства на шкоду інтересам України	караються позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна
Інші відомості	ч. 2 ст. 57	Передача або збирання за завданням іноземної розвідки відомостей, що <i>не становлять державної чи військової таємниці</i> , для використання їх на шкоду інтересам України, вчинені іноземним громадянином або особою без громадянства	караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років з конфіскацією майна
Державна військова таємниця	п. а) ст. 257	Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, при відсутності ознак зради батьківщини	карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років
Державна військова таємниця	п. в) ст. 257	діяння, передбачені пунктами «а» і «б» цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки	караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років
Військові відомості, які не становлять державної таємниці	п. г) ст. 257	Розголошення військових відомостей, які не підлягають оголошенню, але не становлять державної таємниці	карається позбавленням волі на строк від трьох місяців до одного року

Державна таємниця	ч. 1 ст. 67	Розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі по службі чи роботі, при відсутності ознак державної зради або шпигунства	карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років
Державна таємниця	ч. 2 ст. 67	Те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки	карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років
Службова таємниця	ч. 1 ст. 68-1 (з 29.02.84)	Передача або збирання з метою передачі іноземним організаціям або їх представникам економічних, науково-технічних чи інших відомостей, що становлять службову таємницю, особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі по службі чи роботі	карається позбавленням волі на строк до трьох років, або виправними роботами на строк до двох років, або штрафом до п'яти з половиною офіційно встановлених мінімальних розмірів заробітної плати.
Службова таємниця	ч. 2 ст. 68-1 (з 29.02.84)	Ті ж дії, якщо вони завдали великої майнової шкоди підприємствам, установам, організаціям або спричинили інші тяжкі наслідки	караються позбавленням волі на строк до восьми років
Таємниця слідства	ст. 181	Розголошення без дозволу прокурора, слідчого або особи, що провадила дізнання, даних попереднього слідства або дізнання	карається виправними роботами на строк до одного року або штрафом до сорока мінімальних розмірів заробітної плати
Відомості про заходи безпеки	ст. 181-2 (з 13.01.2000)	Розголошення відомостей про заходи безпеки особою, якою прийнято рішення про ці заходи, або особою, яка їх здійснює, а так само розголошення таких відомостей особою, взятою під захист, якщо ці дії спричинили тяжкі наслідки	карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років або виправними роботами на строк до двох років, або штрафом від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Таємниця відомостей по ВІЛ/СНІД	ст. 108-4 (з 12.12.91)	Розголошення медичним працівником або іншою посадовою особою відомостей про проведення медичного огляду особи на зараження вірусом імунодефіциту людини або захворювання на СНІД та його результатів, що стали їй відомі у зв'язку з	карається позбавленням волі на строк до двох років, або виправними роботами на той же строк, або штрафом від двохсот до чотирьохсот мінімальних розмірів заробітної плати

		виконанням службових або професійних обов'язків	
Таємниця усиновлення	ст. 115-1 (з 25.08.70)	Розголошення таємниці усиновлення проти волі усиновителя	карається виправними роботами на строк до двох років, або штрафом від тридцяти до вісімдесяти мінімальних розмірів заробітної плати, або громадською доганою.
Таємниця голосування	ч. 1 ст. 129	Умисне порушення таємниці голосування під час проведення передбачених законодавством України виборів	карається позбавленням волі на строк від одного до трьох років
Таємниця голосування	ч. 2 ст. 129	Ті ж діяння, вчинені членом виборчої комісії або іншою посадовою особою з використанням влади чи посадового становища	караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права займати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років
Таємниця голосування	ч. 3 ст. 129-1 (з 03.03.93)	..., порушення таємниці голосування, вчинені членом комісії з референдуму або іншою посадовою особою	караються позбавленням волі на строк від одного року до п'яти років, або виправними роботами на строк до двох років, або штрафом від семи до п'ятнадцяти офіційно встановлених мінімальних розмірів заробітної плати
Таємниця листування, телефонних розмов і телеграфних повідомлень громадян	ст. 131	Порушення таємниці листування, телефонних розмов і телеграфних повідомлень громадян	карається виправними роботами на строк до шести місяців, або штрафом до сорока мінімальних розмірів заробітної плати, або громадською доганою
Комерційна таємниця	ст. 148-7 (з 28.01.94)	Умисне розголошення комерційної таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною чи службовою діяльністю, якщо воно вчинено з корисливих або інших особистих мотивів і завдало великої матеріальної шкоди суб'єкту підприємницької діяльності	карається позбавленням волі на строк до двох років, або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням права займати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або штрафом до п'ятдесяти

			мінімальних розмірів заробітної плати
--	--	--	--

**КОРЕСПОНДУЮЧІ ІЗ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ НОРМАМИ-ЗАБОРОНАМИ РОЗГолошення ІНФОРМАЦІЇ З
ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ НОРМИ РЕГУЛЯТИВНОГО ПРАВА**

№	Вид охоронюваної законом інформації за нормою-заборонаю розголошення		Кореспондуюча норма регулятивного права	Цитата	Тип
1	Державна таємниця	ст. ст. 111, 328	ст. 28 Закону України «Про державну таємницю»	Громадянин, якому надано допуск до державної таємниці, зобов'язаний не допускати розголошення будь-яким способом державної таємниці, яка йому довірена або стала відомою у зв'язку з виконанням службових обов'язків	Зобов'язання
		ст. 114	ст. 27 Закону України «Про державну таємницю»	Іноземцям та особам без громадянства доступ до державної таємниці надається у виняткових випадках на підставі міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або письмового розпорядження Президента України з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки України на підставі пропозицій Ради національної безпеки і оборони України. Логічно, що на іноземців та осіб без громадянства поширюється також ст.28 Закону України «Про державну таємницю» (однак прямо про це у законі не зазначено – вжито термін «громадянин»!)	
2	Відомості військового характеру, які становлять державну таємницю (ст. 422)		ст. 11 Закону України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України»	Необхідність виконання завдань оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, а також завдань, визначених міжнародними зобов'язаннями України покладає на військовослужбовців такі обов'язки: - суворо зберігати державну таємницю	Зобов'язання
3	Таємниця слідства	ч. 1 ст.387	ст. ст. 57, 64-1, 64-2, 66, 68, 69, 71 КПК України	[Суб'єкт] зобов'язаний не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які стали йому відомі у зв'язку з участю у кримінальному провадженні і які становлять охоронювану законом таємницю	Зобов'язання
		ч. 2 ст.387	ч. 4 ст. 19 Закону України «Про прокуратуру»	Прокурор зобов'язаний не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом.	Зобов'язання

			ч. 7 ст. 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»	Суддя зобов'язаний не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання	Зобов'язання
			КПК	-	
			Закони України «Про НАБУ», «Про ДБР», «Про БЕБ»	У тексті присяги «Я (прізвище, ім'я, по батькові), вступаючи на службу до ... клянуся завжди зберігати державну та іншу охоронювану законом таємницю»	?
			Закон України «Про Національну поліцію»	-	
4	Таємниця ОРД	ч. 1 ст. 387, ч. 2 ст. 387	ч. 10 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»	Забороняється оприлюднювати або надавати зібрані відомості, а також інформацію щодо проведення або не проведення стосовно певної особи оперативно-розшукової діяльності до прийняття рішення за результатами такої діяльності	Заборона
			ч. 13 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»	Не підлягають передачі і розголошенню результати оперативно-розшукової діяльності, які відповідно до законодавства України становлять державну таємницю, а також відомості, що стосуються особистого життя, честі, гідності людини. За передачу і розголошення цих відомостей працівники оперативних підрозділів, а також особи, яким ці відомості були довірені при здійсненні оперативно-розшукової діяльності чи стали відомі по службі або роботі, підлягають відповідальності згідно з чинним законодавством, крім випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини.	
		ч.1 ст. 387	ч. 3 ст. 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»	Особи, які залучаються до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, зобов'язані зберігати таємницю, що стала їм відома	Зобов'язання
		ст. 330	-	-	
5	Таємниця кореспонденції (ст. 163)	Загальний суб'єкт	ч.1 ст. 306 ЦК України	Фізична особа має право на таємницю листування, телеграм, телефонних розмов, телеграфних повідомлень та інших видів кореспонденції	Дозвіл
		Спеціальний суб'єкт	ч.1 ст. 119 Закону України «Про	Постачальники електронних комунікаційних послуг повинні забезпечувати і нести відповідальність за схоронність даних щодо	Зобов'язання

			електронні комунікації»	кінцевого користувача, отриманих при укладенні договору про надання електронних комунікаційних послуг та наданні електронних комунікаційних послуг, у тому числі щодо: 1) персональних даних споживача; 2) факту отримання кінцевим користувачем електронних комунікаційних послуг; 3) змісту інформації, що передається та/або отримується кінцевим користувачем; 4) обсягу, змісту, маршрутів передачі інформації (даних), у тому числі даних, що обробляються з метою передачі інформації в електронних комунікаційних мережах або оплати електронних комунікаційних послуг; 5) даних про місцезнаходження, до яких відносяться будь-які дані, що обробляються постачальником електронних комунікаційних послуг при наданні послуг електронних комунікацій, у тому числі щодо розташування термінального обладнання. Ця вимога не поширюється на випадок передачі даних про місцезнаходження абонента, що здійснює виклик до служби екстреної допомоги за номером 112; 6) даних про спроби виклику між певними кінцевими точками електронної комунікаційної мережі, в тому числі про невдалі спроби виклику (таких, що були ініційовані і не отримали відповіді) або перерване з'єднання.	
6	Таємниця голосування (ст. 159)		ч. 2 ст. 16 Виборчого кодексу України	Членам виборчих комісій, офіційним спостерігачам, представникам засобів масової інформації, <i>іншим особам</i> забороняється вчиняти будь-які дії чи <i>розголошувати</i> відомості, які дають можливість встановити зміст волевиявлення конкретного виборця	Заборона
7	Таємниця усиновлення (удочеріння) (ст. 168)	Загальний суб'єкт	ч. 1 ст. 226 СК України	Особа має право на таємницю перебування на обліку тих, хто бажає усиновити дитину, пошуку дитини для усиновлення, подання заяви про усиновлення та її розгляду, рішення суду про усиновлення	Дозвіл
		Загальний та спеціальний суб'єкт	ст. 228 СК України	Особи, яким у зв'язку з виконанням службових обов'язків доступна інформація щодо усиновлення (перебування осіб, які бажають усиновити дитину, на обліку, пошук ними дитини для усиновлення, подання заяви про усиновлення, розгляд справи про усиновлення, здійснення нагляду за дотриманням прав усиновленої дитини тощо), а також <i>інші особи</i> , яким став відомий факт усиновлення, зобов'язані не розголошувати її, зокрема і тоді, коли усиновлення для самої дитини не є таємним	Зобов'язання
8	Службова інформація	ОРД	Див. «Таємниця ОРД»	Див. «Таємниця ОРД»	Див. «Таємниця ОРД»

	(ст. 330)	КРД	ст. 9 Закону України «Про контррозвідальні заходи»	Забороняється оприлюднювати або надавати (розголошувати) зібрані відомості, а також інформацію щодо проведення або не проведення стосовно певної особи контррозвідальної діяльності та заходів до прийняття рішення за результатами такої діяльності або заходів	Заборона
		У сфері оборони	-	-	Див. « Державна таємниця»
	(ст.114-2)	Військова допомога	-	-	
		Переміщення військ	-	-	Див. « Державна таємниця»
9	Відомості про результати тестування на ВІЛ (ст. 132)	Загальний суб'єкт	-	-	-
		Спеціальний суб'єкт	ч. 3 ст. 13 Закону України « Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ»	Відомості про результати тестування особи з метою виявлення ВІЛ, про наявність або відсутність в особи ВІЛ-інфекції є конфіденційними та становлять лікарську таємницю. Медичні працівники зобов'язані вживати необхідних заходів для забезпечення належного зберігання конфіденційної інформації про людей, які живуть з ВІЛ, та захисту такої інформації від розголошення та розкриття третім особам	Зобов'язання
10	Комерційна таємниця (ст. 232)		ст. ст. 17, 18 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», ст.ст. 32, 36 ГК України	Розголошенням комерційної таємниці є ознайомлення іншої особи без дозволу особи, уповноваженої на те, з відомостями, що відповідно до законодавства України становлять комерційну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням відповідних обов'язків, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання.	Заборона
			ст. 507 ЦК України	Органи державної влади зобов'язані охороняти від недобросовісного комерційного використання інформацію, яка є комерційною таємницею та створення якої потребує значних зусиль і яка надана їм з метою отримання встановленого законом дозволу на діяльність, пов'язану з фармацевтичними, сільськогосподарськими, хімічними продуктами, що містять нові хімічні сполуки. Ця інформація охороняється органами державної влади також від розголошення, крім випадків, коли	Зобов'язання

			розголошення необхідне для забезпечення захисту населення або не вжито заходів щодо її охорони від недобросовісного комерційного використання. Органи державної влади зобов'язані охороняти комерційну таємницю також в інших випадках, передбачених законом	
11	Відомості про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист (ст. 381)	ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», ч.ч. 1,2 ст. 25 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», ч.ч. 1,2 ст. 22 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»	Забороняється передавати і розголошувати відомості про заходи безпеки та осіб, взятих під захист, або такі, що можуть зашкодити слідству чи інтересам людини, безпеці України. Розголошення відомостей про заходи безпеки особами, які прийняли рішення про ці заходи, або особами, які їх здійснюють, тягне за собою дисциплінарну відповідальність, а у випадках, коли розголошення таких відомостей спричинило тяжкі наслідки, - кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством. Розголошення таких відомостей особою, взятою під захист, тягне за собою адміністративну, а якщо це призвело чи могло призвести до тяжких наслідків, - кримінальну відповідальність	Заборона
12	Лікарська таємниця (ст. 145)	Загальний суб'єкт	ч. 1 ст. 286 ЦК України, ст. 39-1 Основ законодавства України про охорону здоров'я	Дозвіл
		Спеціальний суб'єкт	ч. 3 ст. 286 ЦК України	Зобов'язання
			ст. 40 Основ законодавства України про охорону здоров'я	Заборона
13	Таємниця приватного життя (конфіденційна інф.)	ст. 32 Конституції України	Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків,	Заборона

	(ст. 182)		визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини	
		ч.ч. 3-4 ст. 301 ЦК України	Фізична особа має право на збереження у таємниці обставин свого особистого життя.	Дозвіл
14	Таємниця фінансового моніторингу (ч. 2 ст. 209-1)	ст. 16 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»	Суб'єктам первинного фінансового моніторингу, працівникам суб'єктів первинного фінансового моніторингу, ліквідатору, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, працівникам суб'єктів державного фінансового моніторингу та інших державних органів, які подали спеціально уповноваженому органу інформацію про фінансову операцію та її учасників, забороняється повідомляти про це особам, які брали (беруть) участь у її здійсненні, та будь-яким третім особам, крім випадків, визначених цим Законом....	Заборона
15	Банківська таємниця (ст. 232)	ст. 61 Закону України «Про банки і банківську діяльність»	Керівники та службовці банків зобов'язані не розголошувати та не використовувати з вигодою для себе чи для третіх осіб конфіденційну інформацію, яка стала відома їм при виконанні своїх службових обов'язків. Органи державної влади, юридичні та фізичні особи, які при виконанні своїх функцій, визначених законом, або наданні послуг банку безпосередньо чи опосередковано отримали в установленому законом порядку інформацію, що містить банківську таємницю, зобов'язані забезпечити збереження такої інформації, не розголошувати цю інформацію і не використовувати її на свою користь чи на користь третіх осіб.	Зобов'язання
16	Інформація в «автоматизованих системах,...» (ст. 361-2)	ст. 7 Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»	Власник системи, яка використовується для обробки інформації з іншої системи, забезпечує захист такої інформації в порядку та на умовах, що визначаються договором, який укладається між власниками систем, якщо інше не встановлено законодавством	Зобов'язання
17	Інсайдерська інформація (ст. 232-1)	ст. 146 Закону України «Про ринки капіталу та	Особі, яка володіє інсайдерською інформацією, забороняється: 1) вчиняти з використанням інсайдерської інформації на власну користь або на користь інших осіб правочини щодо фінансових інструментів, яких	Заборона

		організовані товарні ринки»	стосується інсайдерська інформація, до моменту оприлюднення такої інформації; 2) передавати інсайдерську інформацію або надавати доступ до неї іншим особам, крім розкриття інформації в межах виконання професійних, трудових або службових обов'язків та в інших випадках, передбачених законодавством; 3) надавати будь-якій особі рекомендації стосовно фінансових інструментів, щодо яких вона володіє інсайдерською інформацією, до моменту оприлюднення такої інформації	
18	Професійна таємниця (за ЗУ «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки») (ст. 232)	ч. 2 ст. 135 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»	Посадові особи, працівники суб'єктів, зазначених у частині першій статті 134 цього Закону, зобов'язані не розголошувати та не використовувати у своїх інтересах або інтересах третіх осіб інформацію, що становить професійну таємницю та стала відома їм під час виконання їхніх обов'язків. Зазначені особи під час вступу на посаду, призначення, укладення відповідного договору підписують зобов'язання щодо збереження професійної таємниці	Зобов'язання
19	Адвокатська таємниця (ст. 397)	Загальний суб'єкт	-	
		Спеціальний суб'єкт	ч. 3 ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»	Зобов'язання
			Обов'язок зберігати адвокатську таємницю поширюється на адвоката, його помічника, стажиста та осіб, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також на особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю. Адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання зобов'язані забезпечити умови, що унеможливають доступ сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошення	

**Загальна структура, специфічна конструкція та конкретний зміст типової
нормативно-теоретичної юридичної конструкції «розголошення інформації з
обмеженим доступом»**

Загальна структура (складові частини)	Специфічна конструкція (обов'язкові елементи та зв'язки між ними)	Конкретний зміст (обов'язкові ознаки)
Об'єкт	Безпосередній об'єкт	—
	Предмет	Істинна інформація з обмеженим доступом з абсолютно чи відносно визначеним змістом
Об'єктивна сторона	Діяння	Дія чи бездіяльність, у результаті інформацією з обмеженим доступом заволоділа хоча б одна стороння особа
Суб'єкт	Вік	16 років (ч. 1 ст. 22 КК України)
	Осудність	Особа здатна усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та керувати ними (ст. 19 КК України)
	Спеціальний суб'єкт	Особа, яка [*законно] володіє інформацією з обмеженим доступом у зв'язку з професійною чи службовою діяльністю або якій ця інформація була довірена її володільцем або розпорядником
Суб'єктивна сторона	Вина	Умисел (прямий або непрямий)

ПОРІВНЯННЯ САНКЦІЙ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ ТА ІЄРАРХІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ-РОЗГолошень ІНФОРМАЦІЇ З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ¹

I. Проступки (11)

ЮСКП	Тяжкість	Санкція	Узгодженість із розмірами покарань за ЗЧ КК України	«Ризикові» категорії осіб
ст. 132	проступок	Основне 1. Штраф 50-100 нмдг 2. Громадські роботи до 240 год* від 60 год згідно з ч.1 ст.56 КК України 3. Виправні роботи до 2 років * від 6 місяців згідно з ч.1 ст.57 КК України 4. Обмеження волі до 3 років* від 1 року згідно з ч.1 ст.61 КК України Додаткове 1. Альтернативне; позбавлення права до 3 років *від 1 року згідно з ч.1 ст. 55 КК України	+	1. Вагітні жінки ЛИШЕ ШТРАФ 2. Особи, які досягли пенсійного віку ЛИШЕ ШТРАФ 3. Військовослужбовці строкової служби ЛИШЕ ШТРАФ 4. Особи з інвалідністю першої або другої групи ШТРАФ/Виправні роботи 5. Особи, які мають дітей до 3 років і перебувають при цьому у відпусті по догляду за ними ШТРАФ/Громадські роботи
ч.1 ст. 163	проступок	Основне 1. Штраф 50-100 нмдг 2. Виправні роботи до 2 років* 3. Обмеження волі до 3 років*	+	1. Вагітні жінки ЛИШЕ ШТРАФ 2. Особи, які досягли пенсійного віку ЛИШЕ ШТРАФ 3. Військовослужбовці строкової служби ЛИШЕ ШТРАФ 4. Особи з інвалідністю першої або другої групи ШТРАФ/Виправні роботи
ч.1 ст.168	проступок	Основне 1. Штраф до 50 нмдг * від 30 нмдг згідно з ч.2 ст. 53 КК України 2. Громадські роботи до 240 год 3. Виправні роботи до 2 років*	+	1. Вагітні жінки ЛИШЕ ШТРАФ 2. Особи, які досягли пенсійного віку ЛИШЕ ШТРАФ 3. Військовослужбовці строкової служби ЛИШЕ ШТРАФ 4. Особи з інвалідністю першої або другої групи ШТРАФ/Виправні роботи 5. Особи, які мають дітей до 3 років і перебувають при цьому у відпусті по догляду за ними ШТРАФ/Громадські роботи

¹ Кримінальні правопорушення розташовано від найтяжчого (верхня ланка піраміди) до найменш тяжкого (нижня ланка піраміди). При їх побудові взято до уваги максимальні межі видів покарань та їх ієрархію відповідно до ст.50 КК України.

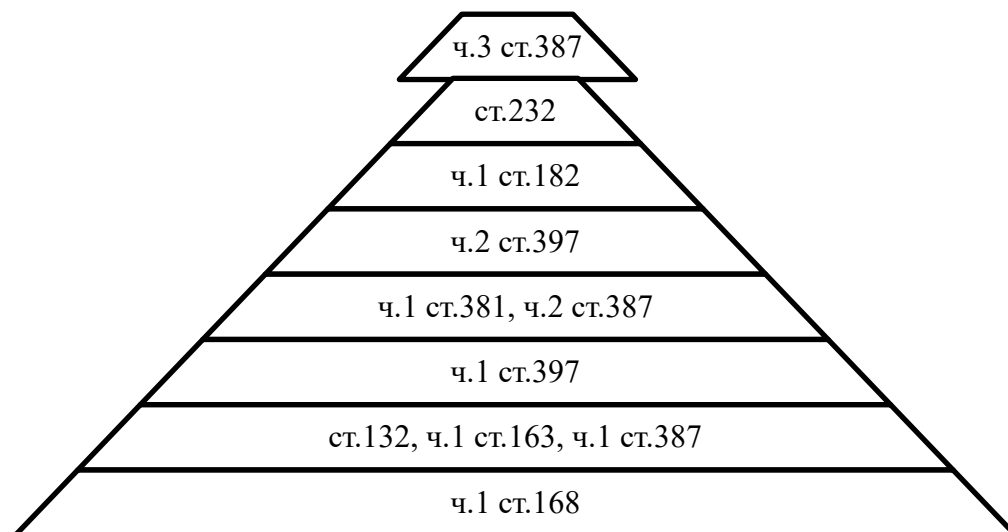
ч.1 ст.182	проступок	Основне 1. Штраф 500-1000 нмдг 2. Виправні роботи до 2 років* 3. Арешт до 6 місяців* від 1 місяця відповідно до ч.1 ст.60 КК України 4. Обмеження волі до 3 років	+	1. Вагітні ЛИШЕ ШТРАФ 2. Особи, які мають дітей до 3 років і перебувають при цьому у відпусті по догляду за ними ШТРАФ/Громадські роботи
ст.232	проступок	Основне 1. Штраф 1000-3000 нмдг Додаткове 1. Обов'язкове, позбавлення права до 3 років	+	-
ч.1 ст.381	проступок	Основне 1. Штраф 100-300 2. Виправні роботи до 2 років 3. Обмеження волі до 3 років	+	1. Вагітні жінки ЛИШЕ ШТРАФ 2. Особи, які досягли пенсійного віку ЛИШЕ ШТРАФ 3. Військовослужбовці строкової служби ЛИШЕ ШТРАФ 4. Особи з інвалідністю першої або другої групи ШТРАФ/Виправні роботи
ч.1 ст.387	проступок	Основне 1. Штраф 50-100 нмдг 2. Виправні роботи до 2 років	+	1. Всі перелічені у ч.2 ст.57 КК України особи ¹ ЛИШЕ ШТРАФ
ч.2 ст.387	проступок	Основне 1. Штраф 100-300 нмдг 2. Арешт до 6 місяців 3. Обмеження волі до 3 років Додаткове 1. Обов'язкове, позбавлення права до 3 років	+	1. Вагітні ЛИШЕ ШТРАФ 2. Особи, які мають дітей до 7 років ЛИШЕ ШТРАФ 3. Неповнолітні (16-18) ШТРАФ/Арешт
ч.3 ст.387	проступок	Основне 1. Обмеження волі 3-5 років Додаткове 1. Обов'язкове, позбавлення права до 3 років	+	1. Всі перелічені у ч.3 ст.61 КК України особи ² НЕМОЖЛИВО ПРИЗНАЧИТИ ОСНОВНЕ ПОКАРАННЯ!
ч.1 ст.397	проступок	Основне 1. Штраф 100-200 нмдг 2. Виправні роботи до 2 років 3. Арешт до 6 місяців 4. Обмеження волі до 3 років	+	1. Вагітні ЛИШЕ ШТРАФ 2. Особи, які мають дітей до 3 років і перебувають при цьому у відпусті по догляду за ними ШТРАФ/Громадські роботи

¹ Вагітні жінки та жінки, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною, непрацездатні, особи, що не досягли шістнадцяти років, та ті, що досягли пенсійного віку, а також військовослужбовці, особи рядового і начальницького складу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, працівники правоохоронних органів, нотаріуси, приватні виконавці, судді, прокурори, адвокати, державні службовці, посадові особи органів місцевого самоврядування.

² Неповнолітні, вагітні жінки і жінки, що мають дітей віком до чотирнадцяти років, особи, що досягли пенсійного віку, військовослужбовці строкової служби та особи з інвалідністю першої і другої групи

ч.2 ст.397	проступок	Основне 1. Штраф 300-500 нмдг 2. Обмеження волі до 3 років Додаткове 1. Обов'язкове, позбавлення права до 3 років	+	1. Всі перелічені у ч.3 ст.61 КК України особи ЛИШЕ ШТРАФ
---------------	-----------	---	---	---

Ієрархія

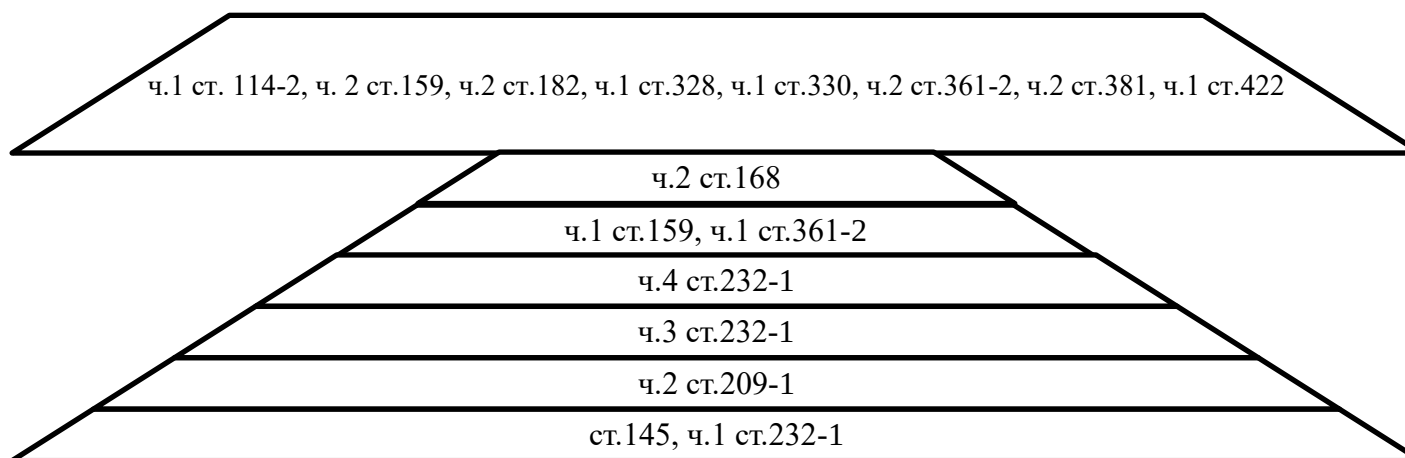
II. Нетяжкі злочини (16)

ЮСКП	Тяжкість	Санкція	Узгодженість із розмірами покарань за ЗЧ КК України	«Ризикові» категорії осіб
ч.1 ст.114-2	нетяжкий злочин	Основне Позбавлення волі від 3 до 5 років	+	-
ст. 145	нетяжкий злочин	Основне 1. Штраф 1 000 - 4 000	+	1. Вагітні жінки ШТРАФ/позбавлення права

		2. Громадські роботи до 240 3. Позбавлення права до 3 років* від 2 років згідно з ч.1 ст.55 КК України 4. Виправні роботи до 2 років		2. Особи, які досягли пенсійного віку ШТРАФ/позбавлення права 3. Військовослужбовці строкової служби ШТРАФ/позбавлення права
ч.1 ст.159	нетяжкий злочин	Основне 1. Штраф 300-500 2. Обмеження волі до 3 років 3. Позбавлення волі до 2 років	+	1. Всі перелічені у ч.3 ст.61 КК України особи ШТРАФ/Позбавлення волі
ч.2 ст.159	нетяжкий злочин	Основне 1. Обмеження волі до 3 років 2. Позбавлення волі до 5 років Додаткове 1. Обов'язкове, абсолютно визначене позбавлення права 5 років	+ з урахуванням змісту абз.3 ч.1 ст.55 КК України	1. Всі перелічені у ч.3 ст.61 КК України особи ЛИШЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ!
ч.2 ст.168	нетяжкий злочин	Основне 1. Штраф 1000 – 4000 2. Обмеження волі до 3 років 3. Позбавлення волі до 3 років Додаткове 1. Альтернативне, позбавлення права до 3 років	+	1. Всі перелічені у ч.3 ст.61 КК України особи ШТРАФ/Позбавлення волі
ч.2 ст.182	нетяжкий злочин	Основне 1. Арешт 3-6 місяців 2. Обмеження волі 3-5 років 3. Позбавлення волі 3-5 років	+	1. Вагітні ЛИШЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ! 2. Особи, які мають дітей до 7 років ЛИШЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ! 3. Неповнолітні (16-18) Позбавлення волі/Арешт
ч.2 ст.209-1	нетяжкий злочин	Основне 1 Штраф 3000-5000 Додаткове 1. Обов'язкове, позбавлення права до 3 років	+	-
ч.1 ст.232-1	нетяжкий злочин	Основне 1. Штраф 1000 – 4000 Додаткове 1. Альтернативне, позбавлення права до 3 років	+	-
ч.3 ст.232-1	нетяжкий злочин	Основне 1. Штраф 5000 – 8 000 Додаткове 1. Альтернативне, позбавлення права до 3 років	+	-

ч.4 ст.232-1	нетяжкий злочин	Основне 1. Штраф 8000 – 10 000 Додаткове 1. Обов'язкове, позбавлення права до 3 років	+	-
ч.1 ст.328	нетяжкий злочин	Основне 1. ПВ 2-5 Додаткове 1. Альтернативне, позбавлення права до 3 років	+	-
ч.1 ст.330	нетяжкий злочин	Основне 1. Обмеження волі до 3 років 2. ПВ 2-5 Додаткове 1. Альтернативне, позбавлення права до 3 років	+	-
ч.1 ст.361-2	нетяжкий злочин	Основне 1. Штраф 2 000 – 4 000 2. Позбавлення волі до 2 років	+	-
ч.2 ст.361-2	нетяжкий злочин	Основне 1. ПВ 2-5	+	-
ч.2 ст.381	нетяжкий злочин	Основне 1. Арешт до 6 місяців 2. Обмеження волі до 5 років 3. Позбавлення волі до 5 років	+	-
ч.1 ст.422	нетяжкий злочин	Основне 1. ПВ 2-5	+	-

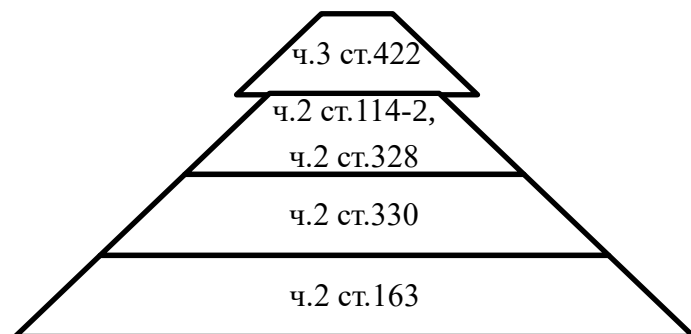
Ієрархія

III. Тяжкі злочини (5)

ЮСКП	Тяжкість	Санкція	Узгодженість із розмірами покарань за ЗЧ КК України	Ризикові категорії осіб
ч.2 ст.114-2	тяжкий злочин	Основне 1.ПВ 5-8	+	-
ч.2 ст.163	тяжкий злочин	Основне 1. ПВ 3-7	+	-
ч.2 ст.328	тяжкий злочин	Основне 1. ПВ 5-8	+	-
ч.2 ст.330	тяжкий злочин	Основне 1. ПВ 4-8 Додаткове 1. Обов'язкове, позбавлення права до 3 років	+	-
ч.3 ст.422	тяжкий злочин	Основне 1. ПВ 5-10	+	-

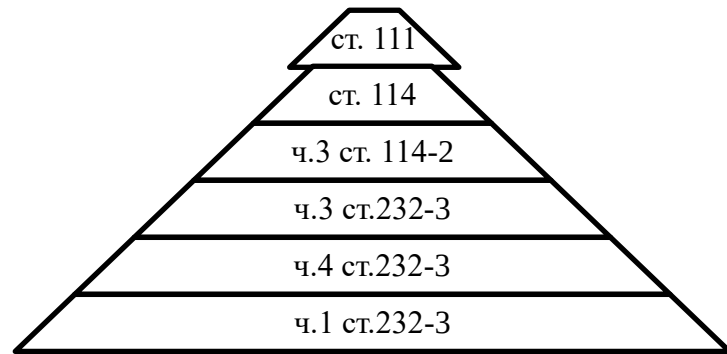
Ієрархія

IV. Особливо тяжкі злочини (6)

ЮСКП	Тяжкість	Санкція	Узгодженість із розмірами покарань за ЗЧ КК України	Ризикові категорії осіб
ст. 111	особливо тяжкий злочин	Основне 1. ПВ 12-15 Додаткове 1. Альтернативне, конфіскація	+ з урахуванням змісту ч.2 ст.59 КК України	-
ст. 114	особливо тяжкий злочин	Основне 1. ПВ 10-15 Додаткове 1. Альтернативне, конфіскація	+ з урахуванням змісту ч.2 ст.59 КК України	-
ч.3 ст.114-2	особливо тяжкий злочин	Основне 1.ПВ 8-12		
ч.1 ст.232-3	особливо тяжкий злочин	Основне 1. Штраф 40 000-50 000 нмдг Додаткове 1. Альтернативне; позбавлення права до 3 років *від 1 року згідно з ч.1 ст. 55 КК України	+	-
ч.3 ст.232-3	особливо тяжкий злочин	Основне 1. Штраф 65 000-75 000 нмдг Додаткове 1. Альтернативне; позбавлення права до 3 років *від 1 року згідно з ч.1 ст. 55 КК України	+	-
ч.4 ст.232-3	особливо тяжкий злочин	Основне 1. Штраф 60 000-70 000 нмдг Додаткове 1. Альтернативне; позбавлення права до 3 років *від 1 року згідно з ч.1 ст. 55 КК України	+	-

Ієрархія

ПОРІВНЯННЯ МЕЖ ВИДІВ ОСНОВНОГО ПОКАРАННЯ ЗА ЗАКОНОМ ТА ОБВИНУВАЛЬНИМИ ВИРОКАМИ, ЩО НАБРАЛИ ЗАКОННОЇ СИЛИ¹

Вид кримінального правопорушення	Межі караності (основне покарання)	Межі призначеного покарання ²
ч.1 ст. 111 КК України	Позбавлення волі 12-15 років	Позбавлення волі <u>3-13</u> років ↓↓
ч.1 ст. 114 КК України	Позбавлення волі 10-15 років	Позбавлення волі <u>9</u> років ↓
ч. 2 ст. 163 КК України	Позбавлення волі 3-7 років	Позбавлення волі 3- <u>5</u> років ↓
ч. 1 ст. 182 КК України	1. Штраф 500-1000 НМДГ 2. Виправні роботи до 2 років 3. Арешт до 6 місяців відповідно до ч.1 ст.60 КК України 4. Обмеження волі до 3 років	Штраф 500 НМДГ – обмеження волі <u>2</u> роки. ↓ Арешт та виправні роботи не застосовувались.
ч. 2 ст. 182 КК України	1. Арешт 3-6 місяців 2. Обмеження волі 3-5 років 3. Позбавлення волі 3-5 років	<u>Штраф</u> 500 НМДГ – позбавлення волі <u>2</u> роки ↓
ст. 232 КК України	Штраф 1000-3000 НМДГ	Штраф 1000- <u>2000</u> НМДГ ↓
ч. 1 ст. 328 КК України	Позбавлення волі 2-5 років	<u>Штраф</u> 100 НМДГ – позбавлення волі 5 років ↓
ч. 2 ст. 328 КК України	Позбавлення волі 5-8 років	Позбавлення волі 5 років ↓
ч. 1 ст. 330 КК України	1. Обмеження волі до 3 років 2. Позбавлення волі 2-5 років	<u>Штраф</u> 150 НМДГ – позбавлення волі 3 роки ↓↓
ч. 2 ст. 330 КК України	Позбавлення волі 4-8 років	Позбавлення волі 5 років ↓
ч. 1 ст. 361-2 КК України	1. Штраф 2000-4000 2. Позбавлення волі до 2 років	Штраф 2000 НМДГ – позбавлення волі 2 роки
ч. 2 ст. 361-2 КК України	Позбавлення волі 2-5 років	<u>Штраф</u> 500 НМДГ – позбавлення волі 3 роки 6 місяців ↓↓
ч. 1 ст. 387 КК України	1. Штраф 50-100 НМДГ 2. Виправні роботи до 2 років	Штраф 50-100 НМДГ. Виправні роботи не застосовувались. ↓
ч. 1 ст. 422 КК України	Позбавлення волі 2-5 років	<u>Штраф</u> 3000 НМДГ – позбавлення волі 5 років ↓

¹ У всіх виявлених випадках призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, судами застосовано положення ст. 69 КК України.

² - вихід за нижню межу найбільш м'якого виду покарання у санкції;

- невикористання максимальної межі відповідного покарання у санкції.

Документ підписано у сервісі Вчасно (продовження)
dis_Prokopchuk_c.pdf

Документ відправлено: 19:56 09.02.2023

Власник документу

Електронний підпис

19:56 09.02.2023

Ідентифікаційний код: 3429609580

ПРОКОПЧУК ТІМЕА ЙОСИПІВНА

Власник ключа: ПРОКОПЧУК ТІМЕА ЙОСИПІВНА

Час перевірки КЕП/ЕЦП: 19:56 09.02.2023

Статус перевірки сертифікату: Сертифікат діє

Серійний номер: 248197DDFAB977E504000000349BCD00F27FE703

Тип підпису: удосконалений